Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीसांबप्रद्युम्नचरित्रं ॥

(कर्ता—रविसागरगणी)

छपावी प्रसिद्ध करनार—पंडित श्रावक हीरालाल हंसराज (जामनगरवाळा)

वीरसंवत्—२४४३. विक्रमसंवत—१९७३. सने—१९१७.

किं. रु.-११-८-०

☞ श्रीजैनभास्करोदय प्रेस. जामनगर. ☜

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीचारित्रविजयगुरुभ्यो नमः ॥

॥ अथ श्रीसांबप्रद्युम्नचरितं प्रारभ्यते ॥

(कर्ता—श्रीरविसागरगणी)

छपावी प्रसिद्ध करनार—पंडित श्रावक हीरालाल हंसराज. (जामनगरवाळा)

प्रणतमानवदानवनायकः । प्रथमतीर्थपतिः शिवदायकः ॥ विजितदुस्सहमन्मथसायकः । प्रकुरुतां मतिमस्तकषायकः ॥ १ ॥ जगति शांतिजिनः सुखकारकः । सकललोकभवांबुधितारकः ॥ हृदतमोविपदामयवारकः । सुरनरस्तुतदीधितिधारकः ॥ २ ॥ विषममन्मथमानविनाशकः । शुचियशा भुवनत्रयभासकः ॥ जयति नेमिजिनो जनशासकः । शिववधूकमनीयविलासकः ॥ ३ ॥ विकटसंकटपेटकपाटनः । प्रवरतां दधदस्तभवाटनः ॥ विगलिताखिलसंसृतिनाटनः । स्फुरति पार्श्वजिनो मदमोटनः ॥ ४ ॥ विनतमेरुगिरेरपि धीरतां । जलनिधेरपि भूरिगभीरतां ॥ रजसि कर्ममये

च समीरता—मतति वीरजिनस्य सुधीरता ॥ ५ ॥ इति नतिसुधनानां पंचतीर्थी जिनानां । प्रमु-
दितभुवनानां नम्रदेवांगनानां ॥ प्रणतसमजनेंद्राश्चोग्रबुद्ध्यै जिनेंद्रा । घनतमसि दिनेंद्रा द्रव्यदाने
धनेंद्राः ॥ ६ ॥ मतिमहिमविधाना भारती भाप्रधाना । विशदगुणनिधानापादने सावधाना ॥ प्र-
विलसदभिधाना स्तूयमानावधाना । जनयतु विबुधानामिहितं शंदधाना ॥ ७ ॥ स्तुवदमरहरिभ्यः
क्षिप्तकर्माघरिभ्यः । स्मयशिखरिपविभ्यः काममुस्ताकिरिभ्यः ॥ त्रिदशवरतरुभ्यः कामितार्थप्रदेभ्यः ।
स्वमतिजितगुरुभ्यस्तान्नमः श्रीगुरुभ्यः ॥ ८ ॥ प्रणिपत्य जिनाधीशान् । प्रातिहार्यविराजिनः ॥ श्रु-
तदेवीमजाड्यां च । श्रीगुरून् सुकृताध्वनः ॥ ९ ॥ प्राज्या विष्णुसुता ह्यासं—स्तेषु योऽनूनमहर्द्धि-
कः ॥ विद्योपहारलीलाभिः । प्राग्जन्मसुकृतोदयात् ॥ १० ॥ स्वकीयपरबोधार्थं—मष्टमांगाद्धरैर्गिरा
॥ श्रीप्रद्युम्नकुमारस्य । चरित्रं तस्य वक्ष्यते ॥ ११ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ जंबूद्वीपाभिधे द्वीपे । भरते
सुषमाश्रिते ॥ अभूच्चंपापुरी भूरि-भूरिसूरिविराजिता ॥ ११ ॥ पूर्णभद्रे लसद्भद्रे । चैत्ये नित्येप्सि-
तप्रदे ॥ तत्रैव समवासार्षीत् । पंचमो गणनायकः ॥ १२ ॥ नाकिनिर्मितकल्याण-नलिने संस्थि-
तः प्रभुः ॥ सुधर्मस्वाम्यथो तत्र । भव्यजीवानुपादिशत ॥ १३ ॥ तेनोपदिष्टमाकर्ण्य । धर्मं कैवल्य-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कारणं ॥ स्वोचितानि व्रतान्यंगी—कृत्यावपुर्गृहं जनाः ॥ १४ ॥ जंबूस्वाम्यथ संजात—श्रद्धो मुदितमानसः ॥ सुधर्मस्वामिनं सम्य—क्चतुर्ज्ञानं व्यजिज्ञपत् ॥ १५ ॥ श्रीअंतकृद्दशांगस्य । चतुर्थे वर्ग आदरात ॥ प्रज्ञप्ता जगवन् केऽर्थाः । श्रीवीरेण सविस्तराः ॥ १६ ॥ आमृशतोऽर्हतः पाद—सरोरुहमहर्निशं ॥ ममार्थाश्च समायाता—नायुष्मन् ब्रुवतः शृणु ॥ १७ ॥ तद्यथा—जालि १ मयालि २ उवयालि ३ । पुरिससेणे अ ४ वारिसेणे अ ५ ॥ पज्जुन्न ६ संब ७ अनिरुद्ध ८ । सञ्चनेमी अ ९ दढनेमी १० ॥ १८ ॥ पन्नासं पन्नासं । नज्जा जवइ अ बारसंगधरा ॥ सोलसं परिआया । सिद्धा सित्तुंजए दसवि ॥ १९ ॥ शब्दादिशास्त्रबोधारो । योद्धारो रणकर्मणि ॥ बलीयांसो बहुवांसो । दशैते सिद्धिगामिनः ॥ २० ॥ कंबुकंठः पुनर्जंबू—स्वामी नूमीशवंदितः ॥ अप्राक्षीत्क्षीणकर्मैक—मर्मा शर्मनिबंधनं ॥ २० ॥ श्रीमच्छत्रुंजय तीर्थे । सर्वतीर्थविनूषणे ॥ दशस्वेतेषु निर्वाणं । प्रद्युम्नः कथमाप्तवान् ॥ २१ ॥ नगरी का गरीयासी—त्सुखान्यस्य च बिभ्रतः ॥ का माता च पिता को वा । को बंधुर्हृदयंगमः ॥ २२ ॥ इत्यन्यूनमपि स्वामिन् । स्वरूपं पंकवर्जितं ॥ सोत्साहं श्रोतुमीहेऽहं । युष्मद्वदनवारिजात् ॥ २३ ॥ श्रीसुधर्मा सुधर्माण—मध्वानं प्रदधत्ततः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जंबूस्वामिन आचख्यौ । प्रद्युम्नस्य चरित्रकं ॥ २४ ॥
चंद्रमंमलसंकाशे । रत्नराजिविराजिते ॥ वृत्ताकारतया कांते । विराजद्विजयाश्रिते ॥ २५ ॥
जंबूद्वीपे जगत्ख्याते । ध्यातेऽप्यमरनायकैः ॥ द्विलक्षयोजनायाम—लवणांबुधिभूषिते ॥ २६ ॥
योजनैः पंचशत्या च । षडशीत्या समन्वितं ॥ षड्भिः कलाभिराभाति । क्षेत्रं भरतनामकं ॥ २७ ॥
त्रिभिर्विशेषकं ॥ श्रीमतां तीर्थनाथानां । यत्र स्याज्जननादिकं ॥ अथवा यत्र जायंते । रामचक्यर्धचक्रिणः ॥ २८ ॥ आर्यावर्तो जिनैः ख्यातः । स देशः क्लेशनाशनः ॥ तत्र नाम्नास्ति सौवीरो । देशो जनप्रमोदकः ॥ २९ ॥ तत्र चित्रपवित्राभ्रे । त्रस्तशात्रवसंहतौ ॥ अमरीकेलिकालिंद्या । रराज मथुरापुरी ॥ ३० ॥ चतुरा मथुरा सेयं । यमभीतिनिराकृता ॥ स्वम्वसृवासरागेण । भूरिभूभृत्समाश्रिता ॥ ३१ ॥ हरिवंश्याद्वसुपुत्रा—त्तस्यां बृहद्भुजात्तथा ॥ भूतेषु भूरिभूपेषु । समभूद्भूपतिर्यदुः ॥ ३२ ॥ आसीदपि यदोः सूनुः । शूरः शूरमतिस्थितिः ॥ पुत्रौ शौरिसुवीरौ द्वौ । शूरस्यापि बभूवतुः ॥ ३३ ॥ प्राज्ये राज्ये मुदा शौरिं । यौवराज्ये सुवीरकं ॥ न्यस्य शूरोऽतिवैराग्या—द्दीक्षां गृहीतवान्मुदा ॥ ३४ ॥ मथुरायास्तु साम्राज्यं । शौरिर्दत्वानुजाय च ॥ गत्वा कुशार्तदेशेषु ।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शौर्यपुरमवासयत ॥ ३५ ॥ सुता अंधकवृष्ण्याद्या । बभूवुः शौरिभूभृतः ॥ भोजवृष्ण्यादयः पुत्राः । सुवीरस्यापि चाभवन् ॥ ३६ ॥ भोजकवृष्णये दत्वा । स्वराज्यं मथुरापुरः ॥ सौवीरपत्तनं न्यस्य । सिंधावस्थात्सुवीरराट् ॥ ३७ ॥ अंधकवृष्णिमात्मीये । राज्ये संस्थाप्य शौरिराट् ॥ प्रतिष्ठितयतेः पार्श्वे । प्रव्रज्य दिवमाप्तवान् ॥ ३८ ॥ पालयतः सतो राज्यं । भोजवृष्णेश्च माथुरं ॥ उग्रसेनाभिधानोऽग्र—स्यामधामसुतोऽजनि ॥ ३९ ॥ सुभद्राकुक्षिजा एतें—धकवृष्णेर्दशाभवन् ॥ समुद्रविजयः पूर्वो । ह्यनिद्रविजयांचितः ॥ ४० ॥ अक्षोभ्यशात्रवोऽक्षोभ्यः । स्तिमितः स्तिमिताशयः ॥ सागरश्चाकरः कांते—र्हिमवान् हिमकांतिरुक् ॥ ४१ ॥ अचलोऽचलधीर्दानो—द्धरणो धरणो भुवि ॥ चंद्रवक्रोऽभिचंद्राह्वो । वसुदेवोंगदेवभः ॥ ४२ ॥ दशापि सुदशा आसन् । दशार्हा इति नामतः ॥ स्फुरत्पराक्रमाक्रांत—दोर्दंडाश्चंडताहताः ॥ ४३ ॥ अनुजे प्रथिते तेषां । कुंतीमाद्र्यौ बभूवतुः ॥ तातः कुंतीं ददौ पांडो—र्दमघोषस्य मद्रिकां ॥ ४४ ॥ समुद्रविजये शौर्य—पुरराज्यं निधाय च ॥ प्रव्रज्य सुव्रतान्यर्णे—धकवृष्णिरयाद्दिवं ॥ ४५ ॥ भोजवृष्णिरपि स्वीय—राज्यं न्यस्योग्रसेनके ॥ मथुरायामदाद्दीक्षा—मतुल्लोत्सवपूर्वकं ॥ ४६ ॥ प्रजां पालयतः पुत्र—पुत्रीवन्मथुरापुरि ॥ उग्रसेनम-

For Private and Personal Use Only

हीशस्य । पट्टराझ्यस्ति धारिणी ॥ ४७ ॥ एकदामंत्रितस्यापि । मासक्षपणपारणे ॥ तापसस्य क्ष-
मामर्त्रा । यत्कारितं न पारणं ॥ ४८ ॥ उग्रसेनक्षयायाहं । भूयांसमिति तद्भृशं ॥ निदानीकृत्य
तज्जीवो । धारिणीकुक्षिमागमत ॥ ४९ ॥ पत्युर्वक्षःस्थलस्थं च । मांसमझीति दोहदः ॥ प्रारभ्य
तद्दिनात्तस्या । मानसे समजायत ॥ ५० ॥ पूर्णीभूतेषु मासेषु । सासूत वैरिणं सुतं ॥ दास्याक्षे-
पयदुत्पात—भयतः कांस्यसंपुटे ॥ ५१ ॥ मातुः पितुश्च नामांकां । मुद्रिकां पत्रिकांकितां ॥ क्षिप्त्वा
रत्नानि चेयं तं । यमुनांबुन्यवाहयत् ॥ ५२ ॥ जातो मृतः सुतः क्षोणी—धवायेति शशंस सा ॥
पेटा सा वायुना नीय—माना शौर्यपुरं ययौ ॥ ५३ ॥ रसवणिक्सुभद्राख्यो । देहशौचार्थमीयिवान्
॥ तां पेटां वीक्ष्य कालिंद्या । आकर्षज्जलतो बहिः ॥ ५४ ॥ तस्यामुद्घाटितायां स । सपत्ररत्नमु-
द्रिकं ॥ तेजसेव शिशुं सूरं । दृष्ट्वा बालममोदत ॥ ५५ ॥ समंजूषान्वितं बालं । समादाय निके-
तने ॥ स्वकांतायै सुतत्वेन । पालनार्थं वणिग्ददौ ॥ ५६ ॥ गृहीतः कांस्यपेटातः । कंस इत्याह्वयः
सुतः ॥ यथार्थो दंपतीभ्यां तु । ताभ्यां प्रादुष्कृतस्तदा ॥ ५६ ॥ प्रत्यहं वयसा तन्वा । प्रकृत्या कल-
हेन च ॥ वर्धमानः प्रसिद्धोऽभू—त्स्वकीयैरेव लक्षणैः ॥ ५७ ॥ यष्टिमुष्टिपटुर्गाली—र्बालकेऽसौ

प्रद्युम्न· चरित्रं ७

ददाति च ॥ लाति पित्रोरुपालंभान् । रममाणः स सर्वदा ॥ ५८ ॥ बाल्यावस्थाप्रसंगेन । यादृग्बा-
लैर्वितीर्यते ॥ पितृभ्यां तादृशं शोभा—दिकमासाद्यते यतः ॥ ५९ ॥ सुभद्रो वसुदेवस्य । तत
उद्विग्नमानसः ॥ दशवर्षधरं कंसं । सेवाकृत्याय दत्तवान् ॥ ६० ॥ सेवकेभ्योऽपि सर्वेभ्यो । विशे-
षावर्जनादिना ॥ स ततः प्रीणयामास । वसुदेवस्य मानसं ॥ ६१ ॥ कंसेन सहितोऽप्येष । वसु-
देवो महोदयात् ॥ नित्यराहाश्रितश्चंद्र । इव प्रीतिधरौ बभौ ॥ ६२ ॥ आसीत्कंसानुजा राजी—
मती राजीमतीद्युतिः ॥ नेमिना नवजन्मालि—स्नेहपालनहृत्सती ॥ ६३ ॥ उग्रसेनो द्विधाप्यत्र ।
राजीमतीलसत्पिता ॥ प्रजां मोदयते न्यायै—र्मथुराराज्यपालनात् ॥ ६४ ॥ दशस्वपि दशार्हेषु ।
मुख्यो ज्येष्ठः सहोदरः ॥ राज्यं शौर्यपुरे पाति । समुद्रविजयो नृपः ॥ ६५ ॥ तस्य राज्ञी महाप्रा·
ज्ञी । भूरिसेवकसेविता ॥ सुमुखी विदुषीमुख्या । प्रियास्ति नामतः शिवा ॥ ६६ ॥ सततं धनदा·
नेन । दुःखविध्वंसनेन च ॥ नीतिशिक्षाविधानेन । प्रजाः पाति पितेव सः ॥ ६७ ॥ सूर्यातीतप्र·
तापेन । भुवनव्यापिना भृशं ॥ अक्षोभ्यरिपुविक्षोभ—कारिणा स्थैर्यधारिणा ॥ ६८ ॥ आसमुद्रां·
तमुद्भूत—राजद्विजयधारिणा ॥ समुद्रविजयेत्याख्या । सत्या तेन विनिर्मिता ॥ ६९ ॥ महानेमि·

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तनूजेना—पैरप्यतुलैः सुतैः ॥ राज्यं प्रकुरुते प्राज्यं । समुद्रविजयः प्रभुः ॥ ७० ॥ अथ युधि- ष्ठिरो भीमो । भीमोऽर्जुनोऽर्जुनोपमः ॥ नकुलः सहदेवाख्यो । विद्यते भूरिविक्रमः ॥ ७१ ॥ अमी- भिः पंचभिः पुत्रै—र्हस्तिनागपुरे वरे ॥ पांडुभूपः सुखं भुंक्ते । जीवः पंचेंद्रियैरिव ॥ ७२ ॥ एवं क्षोणिपतित्रयी विलसति त्रैलोक्यसाधारणे । खंडगत्रितये नयेन निखिलाः संमोदयंती प्रजाः ॥ ऐशानी नयनत्रयीव जगति ज्योतिःप्रपंचावहा । सद्विद्यात्रितयीव सर्वमनुजे माहात्म्यसंश्लेषिणी ॥ ॥ ७३ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिश्रीराजसागरशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीप्रद्युम्नचरित्रे श्रीजंबूस्वामिप्रश्नवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ द्वितीयः सर्गः प्रारभ्यते ॥

इतः पूर्वान्यदिग्भाग—द्विपुटा शुक्तिकेव च ॥ भाविनीतिलसन्मुक्ता—फला शुक्तिमती पुरी ॥ १ ॥ तस्यामभूद्वसो राज्ञः । सुवसुर्नंदनस्ततः ॥ गतो नागपुरे नंष्ट्वा । सोऽन्यदा पृथिवीपतिः ॥ ॥ २ ॥ आसीत्तस्य सुतस्तत्र । बृहद्रथेतिनामकः ॥ दोर्दंडत्रासितानेक-वैरिभूपालमंडलः ॥ ३ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तीर्थाधिनाथजीवस्य । च्यवनं स्वर्गलोकतः ॥ सुखायते समस्तानां । भृशं यत्र शरीरिणां ॥ ४ ॥
उछिन्नजन्ममृत्यूनां । प्रसूतानां स्वयंभुवां ॥ नव्यैः संपूरितं द्रव्यै-र्जन्मना पितृमंदिरं ॥ ४ ॥ सर्व-
सावद्ययोगानां । त्यागानेहसि तीर्थपैः ॥ दारिद्र्यं छेदितं नृणां । भूयिष्टऽव्यदानतः ॥ ५ ॥ ज्ञा-
नावरणादिचतुः—कर्मणां क्षयसंभवात ॥ विलसत्केवलज्ञान-समुत्पत्तिरजायत ॥ ६ ॥ जातेऽपि
जिननिर्वाणे । तेषां गणधरादिभिः ॥ रक्षितः सौकृतः पट्टः । शिष्या गुर्वनुगा यतः ॥ ७ ॥ एवं
कल्याणकैर्जैनैः । पंचभिः सुखसंचयैः ॥ कल्याणानि प्रवर्धते । यत्र देशे विशेषतः ॥ ८ ॥ यत्र
तीर्थाधिराजानां । विहारेण वरीयसा ॥ सप्तेत्युपद्रवा ध्वस्ता । सुषमारकवत्सुखं ॥ ए ॥ बहुधान्य-
समुत्पत्त्या । दुर्भिक्षभववार्तया ॥ उत्तमे कुप्रवृत्त्येव । न प्रासारि कदाचन ॥ १० ॥ तत्र पावित्र्य-
संयुक्ते । मगधे विबुधेहिते ॥ देशे सुरसुखावेशे । पुरं राजगृहं बृहत् ॥ ११ ॥ अष्टभिः कुलकं ॥
गतो बृहद्रथस्तत्र । क्रमात्तत्संततावपि ॥ राजा जराऽथो जातो । दीप्रतापप्रतापभृत ॥ १२ ॥ तत्सु-
तोऽभूज्जरासंधः । सत्यसंधः स्वभाषणे ॥ भारतीयत्रिखंडेशः । प्रतिविष्णुरनुष्णरुक ॥ १३ ॥ विद्या-
धरतत्कांताढ्य—वैताढ्यशैलसन्निधौ ॥ पुरं सिंहपुरं चारु—लीलावलिविलासकं ॥ १४ ॥ श्रीपति-

For Private and Personal Use Only

प्रद्युम्न चरित्रं १०

विष्णुना राज्यं । पाल्यते वैरिजिष्णुना ॥ अलंकरिष्णुना भूमे—राज्यभारसहिष्णुना ॥ १५ ॥ तदा सिंहरथस्तत्र । राज्यं करोत्यशंकितः ॥ दुर्धर्षः सिंहवद्धर्ष—प्रकर्षोऽमर्षभृद्रिपौ ॥ १६ ॥ तं शल्यव जरासंधं । खात्कुर्वाणमवेत्य च ॥ दूतेनादिशदत्यंतं । समुद्रविजयं नृपं ॥ १७ ॥ आनीयतां द्रुतं बध्ध्वा । दुष्टं सिंहरथं विभु ॥ अहं दास्ये पुरं चैकं । तस्य जीवयशाःसुतां ॥ १८ ॥ सर्वं व्यतिकरं श्रुत्वा । द्रुतं दूतमुखादिति ॥ समुद्रविजयो जात—श्चिंतांचितः स्वचेतसि ॥ १९ ॥ विज्ञप्तं वसुदेवेन । तस्मिन्नवसरे भृशं ॥ नैतत्कृत्यं भवद्योग्यं । करिष्येऽदोऽहमेव च ॥ २० ॥ समुद्रविजयः प्रोचे । कनिष्टं बांधवंप्रति ॥ अद्यापि ते न संग्राम—समयो विद्यते किल ॥ २१ ॥ वयसः प्रौढिमा पूर्वं । द्वेधापि बलभूरिता ॥ तथैव दीप्रशक्तिस्ते । युज्यते रणकारिणः ॥ २२ ॥ वसुदेवोऽवदत्स्वामिन् । युष्मत्प्रसादधारिणः ॥ सुसाधं भावि मे सर्वं । न किं हि सत्प्रभावतः ॥ २३ ॥ सिंहेनेव बलिष्टेना—कर्ण्य तद्बांधवोदितं ॥ समुद्रविजयाधीशः । सेनासामग्रिकां व्यधात् ॥ २४ ॥ केषांचिद्बतयोधित्वं । केषां सहस्रयोधिता ॥ केषांचिल्लक्षयोधित्वं । केषांचिद्वीरमानिता ॥ २५ ॥ केचित्कवचसंयुक्ताः । केचित्सन्नाहधारिणः ॥ जंघात्राणयुताः केचि—त्केचिच्छीर्षण्यधारिणः ॥ २६ ॥ के-

चिन्मार्गणसंयुक्ताः । केचिद्वाहुलसंगिनः ॥ जालिकाशालिकाः केचि—त्केचित्परिहितांशुकाः ॥
॥ २७ ॥ केचिद् गृहीतनाराचाः । केचिदादत्तकुंतकाः ॥ खड्गान्वितकराः केचि—त्केचित्कोदंडपा-
णयः ॥ २९ ॥ केचन मुद्गरारंभाः । केचित त्रिशूलशूरताः ॥ सुभटानां हि शस्त्राणां । भूयस्त्वेन
बलिष्टता ॥ ३० ॥ केचिन्मत्तगजारूढा । हयारूढाश्च केचन ॥ केचिच्चारुरथारूढाः । केचिच्चरणचा-
रिणः ॥ ३१ ॥ समुद्रविजयेशेन । रचयित्वेति वाहिनीं ॥ दत्वा च सुमुहूर्तेन । लघुबंधुर्व्यसर्ज्यत ॥
॥ ३२ ॥ संजातैः शकुनैः सद्भि—श्चलनानंतरं ततः ॥ वसुदेवोऽल्पकालेन । सीमां सिंहपुरो ययौ
॥ ३३ ॥ जरासंधमहीशस्य । निर्देशमुररीकुरु ॥ यदि नो तर्हि संग्राम—कृते सज्जीभव द्रुतं ॥
॥ ३४ ॥ तत्र स्थित्वेति दूतेना—ज्ञापि सिंहरथस्य तु ॥ सकंसवसुदेवेन । संतो न हि सकैतवाः ॥
॥ ३५ ॥ दूतोक्तवाक्यमाकर्ण्य । क्रुद्धः सिंहरथो बली ॥ युद्धाय निर्गतश्चम्वा । सह मानेन सिंह-
वत् ॥ ३६ ॥ उभयोर्दलसंपर्के । पर्वराह्वर्कयोगवत ॥ उच्छिते रेणुभिर्जाता । सति सूर्येऽपि यामि-
नी ॥ ३७ ॥ रणांगणे रणत्तूर्य—ध्वाने चाम्लानविग्रहाः ॥ अनृत्यंश्च भटा रंग—मंडपे नर्तका इव
॥ ३८ ॥ जायमाने मिथो युद्धे—ऽक्षोभयत्तच्चमूं नृपः ॥ दधावे वसुदेवेन । कंससारथिना सह ॥

प्रद्युम्न चरित्रं १२

॥ ३९ ॥ बालेन क्षीरपानं स्या—न्न तु संग्रामनिर्मितिः ॥ सिंहरथो गदित्वेत्य—धावत्सिंहपराक्र-
मः ॥ ४० ॥ तनौ युद्धं प्रकुर्वंतौ । जनता वीक्ष्य सादरं ॥ रावणलक्ष्मणाख्यौ किं । समेताविस्य-
शंकत ॥ ४१ ॥ अथ सारथितां त्यक्त्वा । परिघेण गरीयसा ॥ कंसः सिंहरथं नृपं । बभंज बल-
भाजनं ॥ ४२ ॥ असिं सिंहरथोऽपि—धावत्कंसवधाय सः ॥ क्रुद्धः स्वकोशतस्ताव—द्वसुदेवस्तमग्र-
हीत ॥ ४३ ॥ गृहीत्वा च क्षुरप्रेण । दीप्रेण तीक्ष्णधारया ॥ मुंडितास्तच्छिरःकेशा । वेगात्तेन बली-
यसा ॥ ४४ ॥ ततः सिंहरथं बध्ध्वा । भुजंगपाशबंधनैः ॥ चिक्षेप वसुदेवस्य । रथे कंसः सकैत-
वः ॥ ४५ ॥ श्वापदेषु समस्तेषु । यद्यपि केसरी बली ॥ तथापि वसुदेवस्य । पुरः सिंहस्य किं ब-
लं ॥ ४६ ॥ ततः सिंहरथं लात्वा । नाशयित्वा च तच्चमूं ॥ विजयी वसुदेवस्तु । निजपुरं क्रमाद-
गात ॥ ४७ ॥ समुद्रविजयो राजा । बांधवं जितकासिनं ॥ आगच्छंतं समाकर्ण्य । सन्मुखं समुपे-
यिवान् ॥ ४८ ॥ मनस्तुष्टिं प्रपन्नासु । समस्तासु प्रजासु च ॥ नृपः प्रवेशयामास । पुरांतस्तं महा-
महैः ॥ ४९ ॥ षट्कर्णाद्भिद्यते मंत्रो । मा भिनत्तु कदाचन ॥ समुद्रविजयेनेति । भ्रातू रहसि भा-
षितं ॥ ५० ॥ बंधो क्रोष्टकिसंज्ञेन । ज्ञानिना स्वनिमित्ततः ॥ प्रोचे पूर्वजनुःपुण्या—न्ममायतिहि-

तैषिणा ॥ ५१ ॥ जीवयशा इति ख्याता । जरासंधस्य या सुता ॥ पितृभर्तृकुलोच्छेद–कारिणी सा कुलक्षणा ॥ ५२ ॥ त्वयानीतोऽस्त्ययं बध्ध्वा । नृपः सिंहरथाभिधः ॥ तत्पारितोषिके तां ते । जरासंधः प्रदास्यति ॥ ५३ ॥ येन तेन प्रकारेणो—पायस्तत्कोऽपि चिंत्यते ॥ यथास्या विषकन्याया । निषेधः स्यात्त्वदंतिकात् ॥ ५४ ॥ ततोऽवग्वसुदेवस्तं । स्वामिन् सिंहरथं नृपं ॥ आनैषीत्समरे बध्ध्वा । कंसः प्राज्यपराक्रमः ॥ ५५ ॥ ततस्तस्यैव सा कन्या । दीयतां परितुष्टये ॥ स्वीकृतं च मुदा तेन । जरासंधस्य भूभृतः ॥ ५६ ॥ नास्य वणिक्सुतत्वेन । मदीशस्तां निजांगजां ॥ बलेन क्षत्रियत्वं च । दधतोऽस्यापि दास्यति ॥ ५७ ॥ तव देहात्समुत्पन्नः । पालितोऽस्त्यथवा सुतः ॥ आकार्य शपथं दत्वा । पप्रच्छ वणिजं नृपः ॥ ५८ ॥ सोऽप्याचख्यौ यदि स्वामिन् । सत्यं त्वं मम पृच्छसि ॥ आकर्णयास्य वृत्तांतं । त्वं यथार्थमथादितः ॥ ५९ ॥ कंसे स्वरूपमात्मीयं । श्रोतुकाम इव स्थिते ॥ स वणिक्कथयामास । वृत्तांतं वसुधेशितुः ॥ ६० ॥ कालिंद्यां वहमानागा—त्पेटा कांस्यमयी स्यात् ॥ गतेन तत्र शौचार्थं । प्रातर्वीक्ष्यादधे मया ॥ ६१ ॥ यावदुद्घाटिता गेहे । समानीय निरीक्षितुं ॥ तावद्देवकुमाराभं । बालकं दृष्टवानहं ॥ ६२ ॥ श्रीउग्रसेनधारिण्यो—र्नामधेयांकिता त-

था ॥ पत्रिका मुद्रिका तत्र । विलोकिता मया मुदा ॥ ६३ ॥ सैषेति कथयित्वासौ । सुभद्रः क्रय-
विक्रयी ॥ राज्ञे समर्पयामास । जातिज्ञानाय तद्द्वयीं ॥ ६४ ॥ दोहदस्यानुभावेन । मा भूत्तातवि-
घातकः ॥ सपत्रमुद्रिकः क्षिप्त्वा । पेटायां वाहितोऽस्त्ययं ॥ ६५ ॥ पत्रिकालिखितं सर्वं । वाचयि-
त्वा महीभुजा ॥ उग्रसेनांगजोऽस्त्येष । नान्यस्येति विनिश्चितं ॥ ६६ ॥ अन्यथान्यस्य नो वीर्यं ।
संभवेदीदृशं तनौ ॥ तातवीर्यानुसारेण । प्रायो वीर्यं दिने दिने ॥ ६७ ॥ दोहदाद्विदितोत्पात—
भीतया निजभर्तरि ॥ धारिण्या सर्वमप्येतत । कंसे संभाव्यते कृतं ॥ ६८ ॥ समुद्रविजयेशोऽथ ।
कंसेन बलिना समं ॥ यात्वा सिंहरथं बद्धं । प्रददौ प्रतिविष्णवे ॥ ६९ ॥ स्वामिन् कंसो महायो-
द्धा । बोद्धा शास्त्राणि भूरिशः ॥ बलेन कलया चायं । बहुभ्योऽपि विशिष्यते ॥ ७० ॥ उग्रसेन-
सुतत्वेन । दधानेनातिशूरतां ॥ अनेनैव रणे जिग्ये । भूपः सिंहरथो ह्ययं ॥ ७२ ॥ कंसस्तुतिमि-
ति श्रुत्वा । समुद्रविजयोदितां ॥ जरासंधः सुतां तस्य । समभूद्दातुमुत्सुकः ॥ ७३ ॥ सम्यक्कुला-
दिकज्ञानात् । प्रमोदेन महीयसा ॥ प्रतिविष्णुसुतां कंसः । पाणिग्राहितवान्महैः ॥ ७४ ॥ निजजी-
वयशापुत्र्याः । पाणिविमुक्त्यनेहसि ॥ सुखं भोक्ता त्रिखंडस्य । कंसस्य श्वशुरोऽवदत् ॥ ७५ ॥ भो

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जामातः स्फुरत्सात—कृते याचस्व सत्वरं ॥ एकं नगरमापूर्णं । भूयिष्ठद्रविणाकरैः ॥ ७६ ॥ अप-
राधंविना जात—मात्रस्यापि ममाखिल ॥ कारिता यदि तातेन । तावत्येवं विडंबना ॥ ७७ ॥ त-
र्ह्यहं मथुराराज्य—मेवार्थयामि सादरं ॥ यथा मद्वैरमादातुं । पितरं पीडयाम्यहं ॥ ७८ ॥ कंसेन शु-
द्धवंशेन । चेतसीति विचारतः ॥ ययाचे मथुराराज्यं । दत्तं च श्वशुरेण तत ॥ ७९ ॥ ततो जी-
वयशःपत्न्या । सहागान्मथुरां पुरीं ॥ पितरं पंजरे लोह—मये चिक्षेप दुर्मतिः ॥ ८० ॥ सोढुं न
शक्यतेऽस्मामि—र्नित्यं पितुर्विडंबना ॥ न पुनः शक्यते साकं । किमप्येतेन पापिना ॥ ८१ ॥
दुःखितेषु समस्तेषु । तनयेष्वतिमुक्तकः ॥ उग्रसेनस्य दुःखेन । वैराग्यादाददे व्रतं ॥ ८२ ॥ आ-
बाल्यात्पालयित्वाह—मृद्धिमेतावतीं यदि ॥ संप्रापितः सुभद्रेण । समुद्रेण कृपालुना ॥ ८३ ॥ त-
दुपास्तिकृतज्ञत्वा—त्तर्हि तस्य महात्मनः ॥ प्रत्युपकारितां कुर्वे । यथेष्टवसुपूरणात ॥ ८४ ॥ ततः
शौर्यपुरात्प्रेष्यै—राकार्य वणिजं वरं ॥ कंसः संतोषयामास । प्रत्युपकारको धनैः ॥ ८५ ॥ वत्सैतत्का-
र्यनिर्मित्यां । दूषणं न पितुस्तव ॥ मयैवाज्ञानयोगेन । निःशेषमपि निर्मितं ॥ ८६ ॥ ततः स्वकी-
यतातं म—त्प्राणनाथं निरागसं ॥ सुवासिनीलसद्वेष—दातारं मोचय द्रुतं ॥ ८७ ॥ धारिण्या क-

For Private and Personal Use Only

प्रद्युम्न चरित्रं १६

थितेऽपीति । नामोच्चयन्नशस्तधीः ॥ पूर्वजन्मनिदानेन । प्रत्युतान्नूद् रुषारुणः ॥ ८८ ॥ भुजंगमे यथा दुग्ध—पानं चापि भवेद्विषं ॥ मातुर्वाक्यं तथा कंसे—ऽभवत्क्रोधाधिकत्वकृत ॥ ८९ ॥ प्रायो गत्यनुसारेण । मतिर्भवेत्तनूभृतां ॥ एतस्यापि तथा ज्ञेया । धीर्हि गत्यनुसारिणी ॥ ९० ॥ जरासंधाज्ञया नृपः । समुद्रविजयाभिधः ॥ सहोदरैः समन्वीतः । समाययौ निजं पुरं ॥ ९१ ॥ श्रीमच्छौर्यपुरे वर्ये । वर्यपौरसमन्विते ॥ वसुदेवो देववर्यो । देववद्दिवि दिव्यति ॥ ९२ ॥ मोहिन्या विद्ययाकृष्टा । इवानुयांति योषितः ॥ संतुष्टन्नूपतद्रूप—प्रविलोकनलालसाः ॥ ९३ ॥ प्रकुर्युर्या न मार्तंड—दर्शनमात्रमप्यहो ॥ संमुखं नापि पश्येयु—रन्यस्य पुरुषस्य च ॥ ९४ ॥ ता अप्यभिलषंतिस्म । निजभर्तृचिकीर्षया ॥ पतिव्रता अपि चक्रु—स्तस्य सौभाग्यवर्णनं ॥ ९५ ॥ यत्र याति स यत्रापि । तिष्टति क्रीडति क्षणं ॥ मोहिता इतराः सर्वा । अप्यकार्षुस्तथैव ताः ॥ ९६ ॥ पौरीणां सर्वदा स्त्रीणां । दृष्ट्वा स्वरूपमीदृशं ॥ समुद्रविजयेशस्य । जगदुर्नागरा नराः ॥ ९७ ॥ चेन्न प्रजापते कुप्ये—र्विज्ञप्तीरवधारय ॥ प्रवदामो रहोवृत्त्या । वयं ते दुःखमात्मनां ॥ ९८ ॥ प्रजास्तु निजपुत्राच्च । बंधोरप्यधिकं हिता ॥ विचिंतयन् प्रजापालो—ऽवादीत्तानभिधीयतां ॥ ९९ ॥ वसु-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

देवस्य रूपेण । मोहिता योषितोऽखिलाः ॥ मर्यादारहिता जाताः । कार्मणेनेव संयुताः ॥ १०० ॥
येन केनाप्युपायेन । मंदिरे निष्कुटेऽथवा ॥ नित्यं स खेलतु स्वैरं । स्यात्प्रजारक्षणं यथा ॥ १ ॥
युष्मदीयां करिष्यामि । वांगमाश्वास्य तां प्रजां ॥ व्यसर्जज्जगतीजानी । राज्यप्रजाहितोद्यतः ॥
॥ २ ॥ सोऽन्यदा विनयात्तं च । प्रणामार्थमुपागतं ॥ संस्थाप्य बंधुमुत्संगे । गिरा स्नेहलयाब्रवीत्
॥ ३ ॥ बंधो केलिनिमित्तेन । बहिर्निर्गछति त्वयि ॥ शीतातपान्यदोषौघाः । कष्टयिष्यंति ते वपुः
॥ ४ ॥ ततोऽस्मन्मंदिराद्येषु । क्रीडां कुरु यथासुखं ॥ शस्त्रशास्त्रवराभ्यास—गीतनृत्यविनोदनैः ॥
॥ ५ ॥ यद्वाधीतां वरां विद्यां । संस्मर त्वं निरंतरं ॥ सरलो वरमित्युक्त्वा । नत्वेशं स गृहं गतः ॥
॥ ६ ॥ स्वकीयस्य च नृपस्य । प्रासादेष्वेव सर्वदा ॥ आरणाच्युतयोर्देवा—धिनाथ इव दिव्यति
॥ ७ ॥ अन्यदा निजपत्यर्थं । घृष्टचंदनमिश्रितं ॥ प्रेषयत्सुरभिद्रव्यं । दास्या सार्धं शिवा प्रिया ॥
॥ ८ ॥ आगछंती तदादाय । समुद्रविजयालये ॥ वसुदेवेन सा दृष्टा । पृष्टा दासि करेऽस्ति किं ॥
॥ ९ ॥ सोचे संप्रेषितं देव्या । सुगंधिद्रव्यमस्त्यदः ॥ ग्रीष्मर्तुवपुरुत्ताप—व्यापव्यापादने क्षमं ॥
॥ १० ॥ विलेपयाम्यहं देहे । देहि तेन ममापि तत ॥ तेनेत्युक्त्वाददे गंध—द्रव्यं सा कुपिताव-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दत ॥ ११ ॥ मादृशीमपि यर्हि त्वं । विलगस्यंतराध्वनः ॥ पदमात्रमपि त्वत्तो । गंतुं नान्यास्तु शक्नुयुः ॥ १२ ॥ समुद्रविजयेशेना—यतिसुंदरबुद्धिना ॥ वरं मर्कटवद्गेहे । त्वं नियंत्र्यासि रक्षितः ॥ १३ ॥ श्रुत्वेति कुब्जिकावाचं । वसुदेव उदारधीः ॥ अरे नियंत्रणं मे कि—माक्रोशात्तामवीवदत् ॥ १४ ॥ तत आमूलचूलं सा । सर्वं व्यतिकरं जगौ ॥ गुह्यं न तिष्ठति स्त्रीणां । चित्ते दास्या विशेषतः ॥ १५ ॥

आकर्ण्य किंवदंतीं स । धृत्वा च निजचेतसि ॥ भृशं विचारयामासा—पमानोद्विग्नमानसः ॥ ॥ १६ ॥ अहो राजा निजं बंधु—मपि जानाति मां विटं ॥ स्त्रीलांपट्यादयं भ्राम्यन् । समस्तसकले पुरे ॥ १७ ॥ यद्येवं तर्हि किं मेऽत्रा—वस्थानेन प्रयोजनं ॥ विमृश्येत्यकरोद्बुद्धिं । परदेशदिदृक्षया ॥ १८ ॥ अतिक्रम्य दिनं रात्रौ । स क्षिप्त्वा गुटिकां मुखे ॥ कृत्वा वेषांतरं चासि—मादाय निर्ययौ पुरात ॥ १९ ॥ बहिर्निर्गत्य तेनैव । श्मशाने रचिता चिता ॥ मानडव्येण मर्त्येन । किं किं न प्रविधीयते ॥ २० ॥ अरणीकाष्टसंयोगा—द्रचयित्वा हुताशनं ॥ शवं निर्नायकं तत्र । दाहयामास वह्निना ॥ २१ ॥ विधीयते हितार्थेन । गुरुर्निर्यन्निजे जने ॥ दूषणत्वेन तल्लोकैः । प्रक-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

टीक्रियते मिथः ॥ २२ ॥ हितं यद्दूषणत्वेन । तन्मानवैर्विचिंत्यते ॥ तर्हि किं जीवितेनेति । व-
ह्नौ योऽत्र प्रविष्टवान् ॥ २३ ॥ मम सत्यमसत्यं वा । दूषणं चित्तचिंतितं ॥ समग्रं सहनीयं त—द्बु-
रुभिश्च पुरीजनैः ॥ २४ ॥ गुरूणां क्षामणार्थं स । लिखितामिति पत्रिकां ॥ स्तंभे बध्ध्वा चचाला-
ग्रे । वसुदेवो महामतिः ॥ २५ ॥ तमवर्त्मनि गछंतं । वीक्ष्य वाडववेषिणं ॥ गछंती तातवेश्माव—
क्काचित्कांता रथस्थिता ॥ २६ ॥ आरोपय रथे मातः । श्रांतमेनं द्विजोत्तमं ॥ तद्गिरारोपयामास ।
सा पुण्याय निजे रथे ॥ २७ ॥ सार्धमेव समानीय । रथस्थं तं स्वमंदिरे ॥ आतिथ्यं जनितं ता-
भ्यां । तैलकाभ्यंगनादिभिः ॥ २८ ॥ स्नात्वा भुक्त्वा सुखेनैव । तत्र स्थित्वा च वासरं ॥ रजन्यां
शयनार्थं स । जगाम यक्षमंदिरं ॥ २९ ॥ इतः शौर्यपुरे प्रातः । समुद्रविजयः प्रभुः ॥ शुद्धिं का-
रितवान् प्रेष्यै—र्वसुदेवगवेषणात् ॥ ३० ॥ इतस्ततः प्रपश्यद्भिः । सद्भिः सेवकसंचयैः ॥ वापीकूप-
तडागेषु । वनेषु च विलोकितं ॥ ३१ ॥ तथापि तस्य शुद्धिर्न । जीववत्प्रापि कुत्रचित ॥ अ-
थैकेन श्मशानोर्व्याः । स्तंभे पत्रं निरीक्षितं ॥ ३२ ॥ समादाय ततः स्तंभा—च्चिंतातुरस्य नृपतेः
॥ त्वरितं निजहस्तेन । पत्रं तेन समर्पितं ॥ ३३ ॥ लिखितं वाचयित्वा त—द्रुतं सकलमप्यलं ॥

प्रद्युम्न प्रविष्टः शोकपाथोधौ । निःश्वासैर्जल्पति प्रभुः ॥ ३४ ॥ किं तनोत्येष निःश्वासा—नित्याशंक्य स-
चरित्रं होदरैः ॥ पृष्टं बंधो प्रभूतं च । किं ते निःश्वासकारणं ॥ ३५ ॥ नृपः पुनः पुनः पृष्टो–ऽवादीद्गद्ग-
दया गिरा ॥ अभूत्सौभाग्यगेहं म—त्प्राणाभो लघुबांधवः ॥ ३६ ॥ मानी दानी शुभध्यानी । ज्ञा-
२० नी केनापि हेतुना ॥ चितां कृत्वा प्रविष्टोऽसौ । वह्निना भस्मसादभूत् ॥ ३७ ॥ श्रुत्वेति बांधवाः
सर्वे—ऽप्यपरेऽपि च यादवाः ॥ समेऽपि नागरा लोका । वज्राहता इवाभवन् ॥ ३८ ॥ ततस्तद्भा-
ग्यसौभाग्या—त्संस्मरंतो गुणावलीः ॥ क्रंदंतो रुदतः सर्वे । मृतकार्याण्यकुर्वत ॥ ३९ ॥ स्वपुरस्ये-
ति लोकोक्त्या । प्रवृत्तिं विस्तृतां भुवि ॥ आकर्ण्य वसुदेवोऽगा—न्निःशंकः शुद्धनिर्मितेः ॥ ४० ॥
मार्गे धन्यानि वन्यानि । ग्राम्याणि नागराणि च ॥ कौतुकानि प्रपश्यन् स । प्राप्तो विजयखेटकं ॥
॥ ४१ ॥ सुग्रीवस्तत्र सुग्रीवः । प्रजाहितो महीपतिः ॥ राज्यं निष्कंटकं भुंक्ते । हरंश्चौरपराभवान् ॥
॥ ४२ ॥ तस्य राज्ञश्चतुःषष्टि—कलाशास्त्रविचक्षणे ॥ प्रवर्तेते उभे कन्ये । भामाविजयसेनके ॥
॥ ४३ ॥ अयोग्योऽपि कलाप्राप्ता–वभिमानः कलावतां ॥ पुंसां यदि भवेत्स्त्रीणां । तत्किं ताभिर्न
सोऽधिकः ॥ ४४ ॥ आवां जेता कलाभिर्न । कलावान् कोऽपि पूरुषः ॥ दधारेते स्मयोऽद्रेकं । ह-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दि टिट्टिभवत्ततः ॥ ४५ ॥ यो जेष्यति पुमानावां । तस्यैव सुकलावतः ॥ उद्वाहं प्रकरिष्यावः । प्रतिज्ञायेति तिष्ठतः ॥ ४६ ॥ नदीसंनिभयोर्भूयः—कलाजलप्रपूर्णयोः ॥ वसुदेवसमुद्रस्य । पुरस्तात्किं बलं तयोः ॥ ४७ ॥ ततस्ते द्वे कलाभिः स । विजित्य पाणिपीडनं ॥ अकरोच्चतुरो मर्त्यः । स्वीकुर्याद्धि भुजार्जितं ॥ ४८ ॥ रतिप्रीतिमृगाक्षीभ्यां । सार्धं संकल्पभूरिव ॥ दीव्यंस्ताभ्यां समं कालं । सुखेनैवात्यवाहयत ॥ ४९ ॥ तस्माद्विजयसेनाह्वा । रममाणा कियच्चिरं ॥ निंद्यत्वं भुवि वंध्यानां । विदंती गर्भमादधौ ॥ ५० ॥ शुभैः स्वप्नैः शुभैरेव । दोहदैः समये शुभे ॥ सुषुवे सुतरत्नं सा । रूपेण वसुदेववत् ॥ ५१ ॥ अक्रूरो दर्शने लोकै—र्दृश्यते स्पृश्यतेऽपि च ॥ अक्रूर इति तन्नाम । पितृभ्यां प्रददे मुदा ॥ ५२ ॥ सर्वत्र भोगिनां भोगाः । शास्त्रोक्तमिति संस्मरन् ॥ पुनर्भाग्यपरीक्षायै । ततोऽप्यग्रे चचाल सः ॥ ५३ ॥

अथ पर्यटतस्तस्य । कुतूहलविलोकिनः ॥ मार्गेऽभवन्न स ग्रामो । नगरं तन्न पत्तनं ॥ ५४ ॥ एकस्या वा द्वयोर्यत्र । तिसृणां वा मृगीदृशां ॥ न बभूव महाहर्षा—त्प्रायशः पाणिपीडनं ॥ ५५ ॥ युग्मं ॥ स्त्रीपाणिग्रहणान्यंगी—कुर्वन् कालेन भूयसा ॥ देवतावचनाद्भ्राम्यन् । सोऽरिष्टपुरमाप्तवान् ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ ५६ ॥ तत्रास्ति रुधिरो राजा । द्विषद्रुधिरकर्बुरः ॥ धारिणी तस्य भार्यास्ति । नटींमन्यातिगर्वि-
णी ॥ ५७ ॥ रोहिण्यस्ति तयोः पुत्री । पवित्रतमशीलभा ॥ अगण्यपुण्यलावण्या । स्पष्टसंतुष्टिव-
र्णिनी ॥ ५८ ॥ अयोग्यो वर एतस्या । मा भवत्वसमीहितः ॥ इति स्वयंवराटोप—स्तेन नृपेन
मंत्रितः ॥ ५९ ॥ स्वकीया बांधवाः क्वापि । कुत्रचिन्मंत्रिणस्तथा ॥ दूताः क्वापि च पूतास्याः । प्रे-
षितास्तेन नृभुजा ॥ ६० ॥ तदाकारणयोगेन । प्रतिविष्णुर्महाबली ॥ जरासंधः समायातो । बहु-
पुत्रनृपान्वितः ॥ ६१ ॥ समुद्रविजयो राजा । बांधवैरष्टभिः सह ॥ धृतराष्ट्रः शतैः पुत्रैः । पांडुश्च पं-
चभिः सुतैः ॥ ६२ ॥ विदुरो विदुरो लोके । परेऽपि च महीभुजः ॥ आययुर्न हि कः पाणि-ग्रह-
णायोद्यतो भवेत् ॥ ६३ ॥ गतेषु नवसु स्वीय—बांधवेषु स्वयंवरे ॥ यद्यहं न प्रयास्यामि । ममैव
हीनता तदा ॥ ६४ ॥ इतीवागतवान् लोक—हास्यवामनरूपभृत ॥ आडंबरेण सर्वेषां । तत्रागम-
नदर्शनात ॥ ६५ ॥ जरासंधादिनृपेषु । संस्थितेषु समंततः ॥ मध्यवर्ती बभूवासौ । मरालेषु बला-
कवत् ॥ ६६ ॥ समस्तेषु प्रपश्यत्सु । पटहस्तेन वादितः ॥ देवताधिष्टितो देव—सान्निध्यात्किं न
सिध्यति ॥ ६७ ॥ तेजस्विनो महातेज—स्विनो नृपान् विमुच्य सा ॥ मालामारोपयत्कंठे । रो-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हिणी तस्य हर्षतः ॥ ६८ ॥ रोहिणीसहिते चंद्र । उदिते तारका इव ॥ आसन् सर्वेऽपि नृपाला
—स्तस्मिन्नवसरे परे ॥ ६९ ॥ रटंति सिंहवत्केचित । केचिद्गर्जंति हस्तिवत् ॥ क्रुध्यंति हृदये के·
चित । कोपारुणविलोचनाः ॥ ७० ॥ तदावकोशलाधीशो । रुधिरंप्रति नृपतिं ॥ अहो अस्त्येष
आजन्म । नूनं पाणविकः किल ॥ ७१ ॥ यदि पाणविको नायं । तेन पटहवादनात् ॥ कथं बा-
धिर्यकोपाभ्यां । सर्वेऽपि व्यालवत्कृताः ॥ ७२ ॥ मदनोत्कटता बह्वी । यदा जायेत योषितां ॥ तदा
कृत्यमकृत्यं वा । वैकल्यतो न वेत्ति सा ॥ ७३ ॥ मन्यते स च रोहिण्या । सद्रूपनृपदर्शनात् ॥
त्यक्तवेशांस्तत एवास्य । कंठे चिक्षेप सा स्रजं ॥ ७४ ॥ इत्युक्ते रुधिरोऽरावीत । स्वयंवरणमंडपे ॥
कन्या स्वकल्पितं कुर्या—न्न चान्यच्चित्तचिंतितं ॥ ७५ ॥ राजंस्तव विचारेण । सृतं वक्रोक्तिधारिणः
॥ कापि सांप्रतमन्यैव । प्रविधेया विचारणा ॥ ७६ ॥ अथावग्विदुरः सर्वे । किं वहंति विषण्णतां ॥
पृच्छ्यतां स्पष्टवाक्येना—स्यैव सर्वं कुलादिकं ॥ ७७ ॥ भृकुटीभीषणीभूया—भिदधाति स वामनः
॥ यादृशस्तादृशः सोऽहं । युष्माकं किमरे ततः ॥ ७८ ॥ इयं न रोचते कन्या । यस्मै मत्करपी·
डनात् ॥ सज्जीभूयात्स युद्धाय । करोमि तस्य चिंतितं ॥ ७९ ॥ तस्योत्कर्षवचः श्रुत्वा । जरासंधः

For Private and Personal Use Only

क्रुधोद्धतः ॥ समुद्रविजयादीशा—नुवाच सुभटोत्कटान् ॥ ८० ॥ अहो घूणाक्षरोद्भूत—न्यायात्प्र ट्हवादनात् ॥ एतेषु सत्सु भूपेषु । वृतानेन नृपात्मजा ॥ ८१ ॥ तथाप्यस्य न संतुष्टिः । प्रजायते दुरात्मनः ॥ प्रत्युत वक्रवाक्यानि । प्रजल्पत्येष वामनः ॥ ८२ ॥ ततो न प्रथरो भावी । सर्वथा शिक्षया विना ॥ दीयतां केनचिच्छिक्षा । तदीयमुखभंजनात् ॥ ८३ ॥ रुधिरोऽप्यस्ति दुष्टात्मा । नृपोद्वेगविधायकः ॥ आकारितेषु भूपेषु । दत्तवामनपुत्रिकः ॥ ८४ ॥ रागद्वेषमहादस्यू । शूरा वयं यमा इव ॥ द्वावप्येतौ ततो भंतु । लोके सुभटमानिनौ ॥ ८५ ॥ जरासंधादिति श्रुत्वा । समुद्रविजयादिकाः ॥ पूर्वं विलक्षवक्रत्वा—द्भूवुर्योद्धुमुद्यताः ॥ ८६ ॥ हद्यविद्याधराधीश—स्तदा दधिमुखाभिधः ॥ रथे सारथ्यमाश्रित्या—रोपयद्वसुदेवकं ॥ ८७ ॥ वेगवत्या तडिद्वत्यां—गारवत्या समर्पिता ॥ आददे शौरिणा तूण—स्थिता तदेषुधोरणी ॥ ८८ ॥ जायमाने मिथः संख्ये । जरासंधस्य भूभुजः ॥ कटकं भंजयामास । रुधिरस्य क्षमेशितुः ॥ ८९ ॥ देहेऽपि चलितं दृष्ट्वा । रुधिरं रुधिरेशितुः ॥ कलया प्रेरयामास । तदा दधिमुखो हयान् ॥ ९० ॥ भेद्यते विषवल्ली चे—दादावेव सुखार्थिना ॥ ततः प्रथमतोऽभांक्षी—दसौ शल्यनृपं दृढं ॥ ९१ ॥ अस्माकं सर्वसेनाया ।

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

बलीयान् समभूदयं ॥ तमेवादित एवासौ । बभंज सर्वतो बली ॥ ९२ ॥ केवलं पटहस्यैव । वाद-
कोऽयं न सर्वथा ॥ अतिशायी परं कोऽपि । पुमानेष प्रवर्तते ॥ ९३ ॥ शंकितात्मा जरासंधः । स-
मुद्रविजयं जगौ ॥ योग्यस्त्वमेव युध्यस्व । सदानेनाभिमानिना ॥ ९४ ॥ वामनं वामनीकृत्य । गृ-
हीत्वा तत्करात्स्त्रियं ॥ जितकाशी त्वमेवात्र । सर्वस्मिन् कटके भव ॥ ९५ ॥ समुद्रविजयेशोऽपि ।
जरासंधमबीभणत् ॥ परस्त्रिया न मे कृत्यं । करिष्ये त्वद्गिरा रणं ॥ ९६ ॥ ततः स कटकं सज्जी-
कृत्य संग्रामसाधकः ॥ बभूव भूरिकोदंम—प्रचंडाखंममार्गणः ॥ ९७ ॥ पातालमधिगच्छंत—श्वेटकाः
पाणिपादयोः ॥ ऊर्ध्वं च मस्तकादीनां । माभूवन्मार्गणा रणे ॥ ९८ ॥ पश्यंति निर्जरा यत्रां—
तराल इव संस्थिताः ॥ तदेदृशं महाघोरं । रणं भ्रात्रोरजायत ॥ ९९ ॥ यस्य पुण्यबलं प्राज्यं ।
तस्यान्यस्य बलेन किं ॥ इति न क्षोभणं प्राप—द्वामनोऽप्यधिको गुरोः ॥ २०० ॥ यदि नायं म-
या सत्रा—पसरत्याहवादहो ॥ तदायं ज्ञायते कोऽपि । शक्तिमानन्यवेषभृत् ॥ १ ॥ निजं महत्त्व-
मेतस्मा—द्रक्षिष्यते मया कथं ॥ समुद्रविजयो याव—द्ध्यौ दृष्ट्वा चलद्बलं ॥ २ ॥ प्रदर्श्यते च-
मत्कारो । बांधवस्य निजस्य वै ॥ द्विषेव तेन सार्धं न । युध्यते बंधुना रणे ॥ ३ ॥ निषेध्धुं वि-

अहं युद्धे । मार्गणः प्रेष्यते नृपैः ॥ तत्पुरः प्रेषितस्तेन । स्वनामांकितमार्गणः ॥ ४ ॥ तं ज्ञात्वा
वाचयित्वेषु—वर्णांश्च ज्येष्ठबांधवः ॥ न मे बंधुंविना कोऽपी—दृशः स्यादित्यमुमुदत ॥ ५ ॥ नि-
र्गतः कपटे नैव । निजभाग्यं परीक्षितुं ॥ वसुदेवो नमत्येष । तुभ्यं भ्राम्यन्निहागतः ॥ ६ ॥ लघुर-
प्येष वा वृद्धः । पूर्णशक्तिधृतेरिति ॥ समुद्रविजयो मत्वा । मिलितुं बंधुमागमत् ॥ ७ ॥ विमुच्य
गुरुवन्मान—मागच्छंतं निरीक्ष्य तं ॥ सोऽपि सन्मुखमागत्य । प्रणमत्तं तु शिष्यवत ॥ ८ ॥ वत्स
वर्षशते नैव । मिलितस्त्वं ममाधुना ॥ समुद्रविजयश्चेति । गदित्वालिंगयच्च तं ॥ ९ ॥ अतिष्टोऽ-
ब्दशतं बंधो । क्वेति पृष्टो नृपेण सः ॥ यथाजातं स्ववृत्तांतं । स्वयमेवोदितोऽवदत ॥ १० ॥ तस्य
स्वरूपमाकर्ण्य । प्रत्यक्षेण निरीक्ष्य च ॥ समुद्रविजयोऽतुष्य—द्विशेषाद्रुधिराधिपः ॥ ११ ॥ जरा-
संधोऽपि विज्ञाय । स्वसामंतसहोदरं ॥ चित्तात्पाणविकभ्रांतिं । भ्रंशयामास सर्वथा ॥ १२ ॥ संतुष्टे-
षु समस्तेषु । हृष्टोऽथ रुधिरोऽपि च ॥ अकारयत्तयोः पाणि—ग्रहणं प्रवरे क्षणे ॥ १३ ॥ पूर्णेषू-
द्वाहकृत्येषु । जरासंधादिकाधिपाः ॥ पूजिता रुधिरेशेन । जग्मिवांसुः स्वमास्पदं ॥ १४ ॥ आगृह्य
रक्षिताः संतो । यादवाः साधुवादिनः ॥ तत्रैव हायनं यावत । कंसेन सहिताः स्थिताः ॥ १५ ॥

विविक्ते वसुदेवाख्यो । रोहिणीमन्यदा जगौ ॥ पाणविकोऽप्यहं नृपां–स्त्यक्त्वा वृत्तः कथं प्रिये ॥
॥ १६ ॥ सोचे प्रज्ञप्तिविद्यायाः । पूजां करोम्यहं सदा ॥ सोवाच दशमो भावी । दशार्हो रमण-
स्तव ॥ १७ ॥ कथं स ज्ञायते पृष्टा । सावक्पटहवादनात् ॥ सर्वान् नृपांस्ततो मुक्त्वा । त्वमेवेश वृ-
तो मया ॥ १८ ॥ समुद्रविजयाधीशे—ष्वासीनेष्वेकदा सभां ॥ आशिषं वसुदेवस्य । काप्यर्धज-
रती ददौ ॥ १९ ॥ सवित्री बालचंद्राया । वर्तेऽहं वसुदेव सा ॥ त्वद्वियोगाग्निसंतप्त—देहा स्नेहा-
कुला त्वयि ॥ २० ॥ वरं त्वदागमात्रेण । स्नेहिवद्दर्शनोदकं ॥ वर्षय त्वत्प्रसंगाब्दं । वायुनेव मये-
रितः ॥ २१ ॥ आगृहीते तयेत्युच्चैः । समुद्रविजयाननं ॥ ददर्श वसुदेवोऽपि । यथाकथनकारकः
॥ २२ ॥ समुद्रविजयोऽवादी—भ्रातर्व्रज परं त्वया ॥ सर्वेषां वल्लभत्वेन । स्थेयं न पूर्ववद्बहु ॥२३॥
समुद्रविजयादीशा—नथानुज्ञाप्य बांधवान् ॥ प्रचचाल तया साक–मातंकपरिवर्जितः ॥ २४ ॥ त-
या क्लृप्तविमाने स । संस्थितो व्योमवर्त्मना ॥ प्रचलन् प्राप्तवान् दुर्गं । नाम्ना गगनवल्लभं ॥ २५ ॥
समुद्रविजयोऽपीश—मुक्त्वा कंससमन्वितः ॥ वसुदेवागमोत्कंठां । धरन् शौर्यपुरं ययौ ॥ २६ ॥
वप्त्रा कांचनदंष्ट्रेण । विद्याभृद्विभुनार्पितां ॥ बालचंद्रामुपायंस्त । वसुदेवो महोत्सवैः ॥ २७ ॥ य-

स्मिन् यस्मिन् स्थानके पूर्वमूढा—स्तस्मात्तस्मात्स्वाः समादाय कांताः ॥ विद्याभृद्भिः सेव्यमानो गरिष्टः । शौरिः शौर्यं पत्तनं चाससाद ॥ २८ ॥ रोहिण्यां वै चारुपंचेंद्रियाणां । भोगान् भुंजानस्य शौरेर्बभूव ॥ रामः पुत्रो निर्मितो वै विधात्रा । यो निःशेषाणां समादाय रूपं ॥ २९ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिश्रीराजसागरगणिशिष्यपंडितरविसागरगणिविरचिते श्रीप्रद्युम्नचरित्रे प्रद्युम्नकुमारपितामहवसुदेवपाणिग्रहणशौर्यपुरागमननिरूपको द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ तृतीयः सर्गः प्रारभ्यते ॥

एकदा वसुदेवोऽथ । मैत्रीं ज्ञापयितुं दृढां ॥ कंसेनाकारितः प्रीत्या । मथुरापुरमागमत ॥ १ ॥ द्वयोर्मिलितयोस्तत्र । जीवयशःसमन्वितः ॥ शौरिं प्रोचेऽन्यदा कंसः । पुर्यस्ति मृत्तिकावती ॥ २ ॥ पितृव्यो देवकस्तत्र । राज्यं पालयति प्रियं ॥ तस्यास्ति देवकी पुत्री । पुत्रीव सरितां विभोः ॥ ३ ॥ तस्याः सौभाग्यशस्यायाः । कुरु त्वं पाणिपीडनं ॥ यद्यहं त्वदभीष्टस्त—न्मा कृथाः प्रार्थनां वृथा ॥ ॥ ४ ॥ तमित्युक्त्वास्य दाक्षिण्या—त्सकंसो वृष्णिनंदनः ॥ प्रचचाल वरीतुं तां । स्त्रियै यत्स्पृहते

न कः ॥ ५ ॥ द्वाभ्यामप्यथ गच्छद्भ्यां । दृष्टो वर्त्मनि नारदः ॥ तथा सैषोर्चितस्ताभ्यां । यथा स प्रीतिमानभूत् ॥ ६ ॥ अर्चा हि प्रीतिकर्त्री स्या-दतः प्रीतः स नारदः ॥ तावब्रवीद्युवां कुत्र । च लितौ केन हेतुना ॥ ७ ॥ शौरिणाज्ञापि मां लात्वा । कंसो यात्येष सौहृदात ॥ देवकीं देवकेश-स्यो—द्वाहयितुं कुमारिकां ॥ ८ ॥ श्रुत्वेति नारदोऽवादी—त्कंसेनाकारि सुंदरं ॥ वसुदेवदेवक्यो-र्योग्या योगविनिर्मितिः ॥ ९ ॥ नरेषु वसुदेवस्य । रूपमेकं विनिर्मितं ॥ तथैव पुद्गलैः सारै—र्देवक्याः कामिनीषु च ॥ १० ॥ मान्भूद्विसदृशो योग । एतयोरिति वेधसा ॥ चिंत्यमानेन विहितं । शर्करादुग्धयोगवत् ॥ ११ ॥ युवयोरुभयोर्योगे । धातापि ज्ञास्यति ध्रुवं ॥ स्वकीयोद्यमसाफल्यं । वैफल्यमन्यजंतुषु ॥ १२ ॥ विद्याधर्यस्त्वयाप्यूढा । विद्यंते बहवः पराः ॥ देवक्यंगुष्टमात्रेण । ता नार्हंति कलामपि ॥ १३ ॥ वरे सप्तगुणोपेते । देवक्या मिलिते सति ॥ प्रत्यूहव्यूहसंपादी । माभूत कोऽपि विभेदकृत् ॥ १४ ॥ वसुदेवगुणान् गत्वा । देवक्यै कथयामि तत् ॥ मुनिः स इति संचिंत्यो—त्पत्यागाद्देवकीगृहं ॥ १५ ॥ अभ्युत्थानादिभिर्गेहा—गतोऽसौ पूजितस्तया ॥ विनयं नोत्तमे मुंचे—द्विशेषाद्गृहमागते ॥ १६ ॥ तस्या आशीर्वचोदाना—वसरे नारदेन तु ॥ विवोढा वसुदे-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वस्ते । नृयादित्यन्यधीयत ॥ १७ ॥ आकर्ण्येति तया पृष्टं । वसुदेवोऽस्ति को नुवि ॥ सोऽवोचत्स दशार्होऽस्ति । दशमो खेचरीहितः ॥ १८ ॥ वर्ण्यते बहुधा किं य—द्रूपापमानिताः सुराः ॥ जानाना म्लानितामात्म—न्यदृश्यत्वमिवागमत् ॥ १९ ॥ नारदो वर्णयित्वेत्यु—नयोर्हितविचिंतकः ॥ तिरोदधे स्वविद्याग्नि—दैवतेव क्षणादपि ॥ २० ॥

क्रमेणाथ चलंतौ तौ । नगरीं मृत्तिकावतीं ॥ शौरिकंसौ समायातौ । न केनापि पराजितौ ॥ ॥ २१ ॥ समाकर्ण्य समेतौ तौ । देवको वसुधाधिपः ॥ संमदात्संमुखं गत्वा । प्रावेशयदिमौ पुरि ॥ ॥ २२ ॥ गृहमानीय तैलांबु—स्नापितौ नोजितौ पुनः ॥ समेतौ हेतुना केन । तौ नृपेनेत्यपृच्छ्यतां ॥ २३ ॥ कंसोऽवग्वसुदेवस्य । विवोढुगुणशालिनः ॥ उचितां देवकीं कन्यां । प्रदापयितुमागतः ॥ २४ ॥ श्रुत्वेति देवकोऽवादी—न्नायं धर्मः सुनृस्पृशः ॥ आकारणंविना कन्या–विवाहाय यदागमः ॥ २५ ॥ अहं स्वयंवरे कन्यां । प्रदास्ये देवकीमिमां ॥ नापरस्मै मनुष्याय । सद्गुणभ्राजिनेऽपि च ॥ २६ ॥ तौ द्वावपि विलक्षास्यौ । स्वं बलं प्रविवेशतुः ॥ महतां मानभंगे हि । महद्दुःखं प्रजायते ॥ २७ ॥ शुद्धांतःस्वकशुद्धांत—माविवेश ततो नृपः ॥ विनयात्सहसा राज्ञ्या । स-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मुद्राय च सत्कृतः ॥ २८ ॥ देवक्या निजतातत्वात । प्रणतोऽसौ विशेषतः ॥ पुत्र्यन्नीष्टो वरस्तेऽस्तु । ददावित्याशिषं तदा ॥ २९ ॥ देव्यै देव इवावोच–द्देवको देवकीपिता ॥ प्रियेऽयाचत कंसोऽद्य । वसुदेवाय देवकीं ॥ ३० ॥ मया तस्य न दत्ता त—द्विप्रयोगात्सहिष्णुना ॥ आकर्ण्येति विषादेन । संपूर्णा देव्यजायत ॥ ३१ ॥ नारदोक्तगुणैश्चित्ते । प्रविष्टं तं पतिंविना ॥ मान्नूदन्यो वरः कोऽपी–त्यरोदीद्देवकी भृशं ॥ ३२ ॥ शौरावेव तयोश्चित्तं । विज्ञाय देवकोऽभ्यधात ॥ पृष्टुमत्र समेतोऽस्मि । मा खेदं कुरुतं युवां ॥ ३३ ॥ देवी प्रोवाच यद्येवं । तदैषा भाग्ययोगतः ॥ स्वयमेव समेतस्य । शौरेरेव प्रदीयतां ॥ ३४ ॥ राज्ञेत्युक्ते नृपः प्रोचे । मंत्रिन्नानीय ताविह ॥ सत्कारयौकसो दानात् । प्रायः स्त्र्यनुचरो जनः ॥ ३५ ॥ स्वसुतादित्सया शौरे । राज्ञापि स्वार्थसाधिना ॥ तयोः सत्यापनारेन्ने । स्वार्थे ह्यादरकृज्जनः ॥ ३६ ॥ नैमित्तिकानथाकार्य । मुहूर्तं स्वामिनेद्भिते ॥ देवक्या वसुदेवस्य । विवाहोऽन्नून्महोत्सवैः ॥ ३७ ॥ एकेन गोकुलेन स्या—द्रवां दशसहस्रकं ॥ सौरभेयीकुलान्येवं–विधानि दश यानि तु ॥ ३८ ॥ गोकुलानां पतिं तेषां । नंदं यशोदया युतं ॥ कोटिरत्नसुवर्णादि । देवकः शौरये ददौ ॥ ४० ॥ युग्मं ॥ अत्र मे तिष्टतो मान्नू—द्विगानं श्व-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शुरौकसि ॥ आसीन्निर्गमिषुः शौरि—रादाय देवकीं ततः ॥ ४१ ॥ आगातां मथुरां शौरि—कं
सौ नंदसमन्वितौ ॥ मित्रपाणिग्रहाद्धर्षे । कंसश्चक्रे निजे गृहे ॥ ४२ ॥ पूर्वं जनकदुःखेन । समा
दत्तव्रतो मुनिः ॥ कंसानुजोऽतिमुक्तोऽगा—त्पारणे कंससद्मनि ॥ ४३ ॥ वर्षाकाले यथा नद्यो ।
मदकाले मतंगजाः ॥ यवना मद्यपानेषु । विवाहे च यथांगनाः ॥ ४४ ॥ तथा द्वेधापि सौवस्य ।
भर्तुर्मानेन मानिनी ॥ कंससीमंतिनी जीव—यशा अस्ति मदोद्धता ॥ ४५ ॥ तदा कंसनिशाते
स्व—पारणायागतस्य तु ॥ सा तपःकृशदेहस्या—तिमुक्तस्य गलेऽलगत् ॥ ४६ ॥ रे किं देवर सं-
सार-सुखेच्छा ते न यौवने ॥ अथवा किं त्वया त्यक्तं । स्वकीयमौढ्ययोगतः ॥ ४७ ॥ अथापि म-
यका साकं । त्वं रमस्व यथासुखं ॥ गीतगानैः फलादानै—र्विनोदैर्वरनर्तनैः ॥ ४८ ॥ गले जीव-
यशास्तस्य । लगित्वेति जगौ मुनेः ॥ गृहस्थस्येव बहुला । तया कृता कदर्थना ॥ ४९ ॥ शीतं
यद्यपि पानीय—मुष्णं स्यादग्नियोगतः ॥ शांतस्यापि तथा साधोः । क्रोधस्तस्याभवत्तदा ॥ ५० ॥
ज्ञानी मुनी रुषाब्रूत । रे किं वदसि दुर्मते ॥ उच्छृंखला मदोन्मत्ता । विह्वला पतिगर्विणी ॥५१॥
यदर्थं क्रियते गीत—गानादिरुत्सवस्त्वया ॥ तदीयः सप्तमो गर्भो । हंता ते पतितातयोः ॥ ५२ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यथाह्विदमनीयोगा—त्सर्पस्य विषमुत्तरेत् ॥ तस्य वाचा तथा सद्य—स्तन्मदोत्कटता गता ॥५३॥
चित्तात्तस्यां गतायां सा । सावधानाभवद्यदा ॥ तद्वाक्यवज्रघातेन । जातं शल्यमिवावहत ॥ ५४ ॥
हा हा संतापितः साधु—र्मया दुष्टं विचेष्टितं ॥ निंदंतीति स्वकर्माणि । रुदंती सा भवं गता ॥५५॥
तत्रागत्य तया सर्वं । स्वस्वरूपं निरूपितं ॥ समाकर्ण्याभवत्कंसः । कांदिशीको महानपि ॥ ५६ ॥
पश्चिमायां दिशायां चे—दहो कदाचिदंशुमान् ॥ उदियात्साधुवाक्यं न । तथापि विफलं भवेत् ॥
॥ ५७ ॥ दध्यौ कंसो मृतेर्भीतो । यावत्कोऽपि न वेत्त्यदः ॥ गर्भान् सप्ताप्यनुत्पन्नां—स्तावद्याचे
स्वमित्रतः ॥ ५८ ॥ न मे दास्यत्यसौ गर्भान् । देवक्या प्रार्थितो यदि ॥ तदोपायं करिष्येऽहं । परं
जीवितरक्षणे ॥ ५९ ॥ ध्यात्वेत्युत्पिंजलत्वं स । बिभ्रच्चित्ते मुखेऽपि च ॥ दर्शयन् वसुदेवाय । दू-
रादेव नमो व्यधात् ॥ ६० ॥ समुत्पिंजलमालोक्य । कंसं शौरिर्जगावहो ॥ मित्रेदृशं स्वरूपं किं ।
वद त्वं सुहृदो मम ॥ ६१ ॥ मद्वचो वसुदेवोऽयं । प्रकरिष्यति वा न वा ॥ एवं संकल्पनां मुक्त्वा
। निःशंकं वद मे सुहृद् ॥ ६२ ॥ बहुधा वसुदेवेन । कंसस्येत्युदिते सति ॥ विनयी प्रांजलिर्भूत्वा
। सोऽवक् स्नेहलया गिरा ॥ ६३ ॥ केवलं त्वं न मे मित्रं । भ्राता माता पिता प्रभुः ॥ ऋद्धिर्वृद्धि-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विधाता च । त्वत्तः परो न कोऽपि मे ॥ ६४ ॥ एवमावर्जयामास । वसुदेवं स दुष्टधीः ॥ निजार्थे हि न को भावी । मृष्टवाक्यादिजल्पकः ॥ ६५ ॥ शौरिर्जगौ मया मित्र । कृतमत्र धनादि च ॥ सर्वमपि त्वदायत्तं । किमन्यस्य प्रयोजनं ॥ ६७ ॥ कंसोऽप्यधत्त यद्येवं । हितं मयि विचिंत्यते ॥ तद्देवक्या इतो देहि । गर्भान् सप्तापि जन्मतः ॥ ६७ ॥ कापट्यं सुहृदे मातृ—प्रार्थनाभंगताभ्य- वा ॥ मया निगदिता वाणी । मास्तु वा फलवर्जिता ॥ ७० ॥ कुटिलं सरलात्मा तु । जानन् सर- लमात्मवत् ॥ वसुदेवः प्रपेदे त—द्वचनं प्रांजलोज्ज्वलः ॥ ७१ ॥ लोकेऽपि यो भवेध्धूर्तः । कार्यं कुर्यान्निजं दृढं ॥ ततोऽवग्वसुदेवाय । कंसः पुनरपि द्रुतं ॥ ७२ ॥ तवाहं वल्लभो बंधो । ततस्त्वया प्रतिश्रुतं ॥ परं यावन्न देवक्या । तावत्पूर्णा न मे स्पृहा ॥ ७३ ॥ कंसेनेत्युदिते शौरि—रपश्यत स्वप्रियाननं ॥ अज्ञातपूर्ववृत्तांता । प्रत्यपद्यत सापि तत ॥ ७४ ॥ प्रत्युतोचे च सा देवी । रे कंस मम वर्तसे ॥ त्वं बांधवस्तथाभीष्टं । मित्रं मत्स्वामिनोऽपि च ॥ ७५ ॥ तदा श्रीवसुदेवस्य । नंद- नानां प्रमोदिनां ॥ तवापि तनूजानां किं । भेदोऽत्रापि प्रवर्तते ॥ ७६ ॥ वसुदेवोऽवदत्कांते । कां- तेक्षणे कुरंगवत् ॥ सोपचारैः सितामृष्टै—स्त्वदीयैर्वचनैरलं ॥ ७७ ॥ रत्नगर्भेव पुंरत्न—गर्भा त्वमसि

For Private and Personal Use Only

तत्प्रिये ॥ सप्तापि जातमात्रांस्ते । गर्भान् कंसवशान् कुरु ॥ ७८ ॥ पतिवाग्भंगभीतेव । सापि तत्तत्प्रत्यपद्यत ॥ कुलीना या भवेत्कांता । सा हि पत्यनुगामिनी ॥ ७९ ॥ दंपत्योर्निश्चलत्वं त—ज्ज्ञानन् संतुष्टमानसः ॥ विसृष्टो शौरिणा मद्य—शौंडः कंसोऽगमद्गृहं ॥ ८० ॥ द्वादशयोजनायामा । गर्जनेव पयोमुचः ॥ प्रासरद्यतिना प्रोक्ता । वाग्जीवयशसो भुवि ॥ ८१ ॥ साधवीयाममोघां तां । विष्वगाकर्ण्य दंपती ॥ अमुष्णान्मायया कंस । आवामिति व्यषीदतां ॥ ८२ ॥

इतश्च नागनामेभ्यो । भद्दिले हि तदाभवत ॥ तस्य पुण्यवतो भार्या । सुलसा श्राविकाग्रणी ॥ ८३ ॥ नश्यत्प्रासूतिका भावि—न्यूचे बाल्येऽपि तामिति ॥ चारणर्ष्यतिमुक्तेन । तपःसंजातलब्धिना ॥ ८४ ॥ वंध्यत्वं यतिनो वाचा । जानती नैगमेषिणं ॥ आराधयत्तपोभिः सा । निजसंतानभूतये ॥ ८४ ॥ प्रसन्नीभूतवांस्तस्या । अवादीत्सोऽथ निर्जरः ॥ तपोभिस्तेऽस्मि संतुष्टो । याचस्व धर्मिणीप्सितं ॥ ८५ ॥ सा प्रोचे यदि तुष्टोऽसि । शक्तिमान् हितचिंतकः ॥ अपुत्रिण्यास्तदा पुत्रान् । देहि मे त्वं प्रसादतः ॥ ८६ ॥ निंदुरेषेति विज्ञाया—वधिज्ञानधरः सुरः ॥ जगादेति च तद्भीव—गुणरंजितमानसः ॥ ८७ ॥ त्वमसि श्राविका श्रेष्ठा । ततो गर्भान् मृतांस्तव ॥ अहं सं-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चारयिष्यामि । गर्भेषु देवकीस्त्रियः ॥ ८८ ॥ ये गर्भा देवकीदेव्याः । कंसेन हंतुमर्थिताः ॥ ग-
र्भस्थांस्तांस्त्वदीयेऽहं । गर्भे क्षेप्स्याम्यसंशयं ॥ ८९ ॥ एवमस्तु तयेत्युक्ते । नैगमेषी सुरोत्तमः ॥
पुष्पवत्या समं चक्रे । गर्भिणीं सुलसां च तां ॥ ९१ ॥ निजशक्त्या ततो देव—श्चक्रे मुदितमा-
नसः ॥ विनिमयं तयोर्नूनं । गर्भयो नैंगमेषी सः ॥ ९२ ॥ व्यापन्नमपि तं बालं । गृहीत्वा कंस-
सेवकाः ॥ स्वसेवासूचनार्थं ते । ददुः कंसाय दुर्धियै ॥ ९३ ॥ दुरात्मा निर्दयः सोऽपि । तमाददे
स्वपाणिना ॥ मन्मारकोऽयमित्युक्त्वा—स्फालयद् दृषदा सह ॥ ९४ ॥ षट्स्वप्येतेषु गर्भेषु । श्रु-
त्वा कंसकदर्थनां ॥ दंपती ललितौ तौ च । जीवन्मृतौ बभूवतुः ॥ ९५ ॥ षडेते नामतोऽनीक—
यशाश्चानंतसेनकः ॥ अजितसेनकः ख्यातो । निहतारिस्तथापरः ॥ ९६ ॥ देवयशाः स्फुरद्देव—
यशाश्च शत्रुसेनकः ॥ सर्वेऽपि सदृशाकारा—स्तुल्यलावण्यधारिणः ॥ ९७ ॥ अथ स्वप्नेऽन्यदापश्य
—द्देवकी सिंहमुत्तमं ॥ रवींद्वग्निं वृषं चापि । विमानाब्जसरस्तथा ॥ ९८ ॥ जीवोऽथ गंगदत्तस्य ।
च्युत्वा शुक्रदिवस्तदा ॥ पत्नास्वद्देवकीकुक्षौ । तस्यां रात्राववातरत् ॥ ९९ ॥ निरीक्ष्य देवकी स्व-
प्नान् । स्वभर्तारं व्यजिज्ञपत ॥ स्वामिन्नद्य मया स्वप्ना । दृष्टा सिंहादिका वराः ॥ १०० ॥ निशम्य

For Private and Personal Use Only

प्रद्युम्न· चरित्रं ३७

वसुदेवस्ता—नुवाच निजबुद्धितः ॥ प्रिये स्वप्नानुसारेण । श्रेष्ठः पुत्रो भविष्यति ॥ १ ॥ साप्यवा·
दीद्यदि स्वामिन् । सुतरत्नं भविष्यति ॥ तद्रत्नं रक्षितुं कंसा—दावाभ्यां शक्यते कथं ॥ २ ॥ वसु·
देवोऽवदत्सुभ्रु । चिंतां त्वं मा कृथा वृथा ॥ स एव निजभाग्येन । वर्तिष्यति जीवितः ॥ ३ ॥
पूर्णे मासे निशीथे च । शुभे चंद्रादिके सति ॥ नभोमासे सिताष्टम्यां । प्रासूत देवकी सुतं ॥४॥
आबाल्यादपि देवानां । सान्निध्यं भजते हरिः ॥ तत्तस्योपद्रवान् सर्वान् । निराकुर्वंति देवताः ॥
॥ ५ ॥ तद्देवताभिरन्येषां । हर्षः प्रादायि जन्मतः ॥ कंसमुक्तभटानां तु । निद्रावस्वापिनी तदा ॥
॥ ६ ॥ प्रत्यूहोऽस्य मनाग्मान्—नंदौकोमुक्तिकर्मणि ॥ इति ताभिस्ततः सर्वे । मृता इव विनि·
र्मिताः ॥ ७ ॥ अथाकार्य पतिं देव—क्यूचे रहसि सत्वरं ॥ स्वामिन्नस्मि विपक्षेण । बद्धा कंसेन
वाचया ॥ ८ ॥ यो यो गर्भो मया जातो । हतोऽनेन स पापिना ॥ षण्णामपि च गर्भाणां । जनि·
तं हननं तथा ॥ ९ ॥ सिंहादिसप्तकस्वप्न—सूचितेऽत्रापि सप्तमे ॥ गर्भेऽवस्था यदा सैव । ज्ञेया
ऽागमे मृतिस्तदा ॥ १० ॥ वसुदेवोऽवदद्देवि । गर्भस्यास्य तदा कथं ॥ रक्षां करोमि सावोच—न्मुं·
चैनं नंदमंदिरे ॥ ११ ॥ सत्यं सत्यं प्रिये प्रोक्तं । वसुदेव इति ब्रुवन् ॥ धृत्वा द्वाभ्यां कराभ्यां तं

प्रद्युम्न चरित्रं ३८

। निर्ययौ यामिकालयात ॥ १२ ॥ शीर्षोपर्यातपत्रं च । प्रसूनवृष्टिमादधे ॥ प्रदीपैरष्टनिर्मार्गे । दी-
पयंत्यश्च देविकाः ॥ १३ ॥ कृत्वोज्ज्वलर्षभरूपं । नूत्वा देवीभिरग्रतः ॥ पुर्या उद्घाटितं द्वार—
मवबुद्धं न केनचित् ॥ १४ ॥ शौरिं प्राप्तं पुरो यत्र । चोग्रसेनोऽस्ति पंजरे ॥ किमस्ति हस्तयोस्ते
प्नोः । स चित्रादिति पृष्टवान् ॥ १५ ॥ सोऽप्यूचे तेऽरीनूतस्य । ध्रुवं कंसस्य वैर्ययं ॥ उक्त्वेति द-
र्शयित्वा तं । वसुदेवोऽब्रवीत्पुनः ॥ १६ ॥ सुवर्णसदृशादस्मा—त्कंसः कांस्यं भविष्यति ॥ एतन्मू-
ल्येन तन्मूल्यं । भविता न मनागपि ॥ १७ ॥ यदुवंशोदयोऽमुष्मा—दस्मात्कंसपरासुता ॥ अस्मा-
च्च ते शुभं भावि । न कथ्यं कस्यचित्त्वया ॥ १८ ॥ वसुदेवो वदित्वेत्या—नंदान्नंदस्य मंदिरं ॥
जगाम तेजसां धाम । रामाभिराममोहनं ॥ १९ ॥ नंदोऽप्यथ निशीथे तं । समायातं विलोक्य च
॥ व्याचष्ट सहसोत्थाय । स्वामिन्नत्रागमः कथं ॥ २० ॥ सोऽप्यन्यधत्त तं पश्चा—त्किंवदंती विधा-
स्यते ॥ सांप्रतं ते यशोदायाः । पार्श्वेऽमुं मुंच बालकं ॥ २१ ॥ तदा तयापि सूतास्ति । सुता सौ-
भाग्यशालिनी ॥ तां लात्वा तत्र तं मुक्त्वा । शौरिस्ततोऽथ जग्मिवान् ॥ २२ ॥ तां बालां देवकी-
पार्श्वे । मुक्त्वा रहसि संस्थितः ॥ प्रमीलामकरोत्सद्यः । सुखेन कार्यसाधनात ॥ २३ ॥ अविघ्नेन

कृते कार्ये । उद्दिता यामिकाः समे ॥ शौरिं विलोकयामासु—र्न दृष्टः केनचित्स तु ॥ २४ ॥ के-
चिद्वदंति किं कृत्यं । वसुदेवस्य सत्वरं ॥ कृत्यं सप्तमगर्भस्य ! स एव दृश्यतां द्रुतं ॥ २५ ॥ समे·
त्य देवकीपार्श्वे । यामिकैः कंससेवकैः ॥ विलोकितं तदा लब्धा । सुता सुतो न सप्तमः ॥ २६ ॥
ते तामपि समादाय । सर्वेऽपि कंसकिंकराः ॥ कंसस्य पुरतस्तूर्णं । ढौकयामासुरादरात् ॥ २७ ॥
अहो एषा वराकी किं । मद्घातं प्रविधास्यति ॥ भित्वोत्कर्षेण तन्नासां । देवक्यै प्रतिदापिता ॥
॥ २८ ॥ अयमासीन्न सर्वज्ञो । यत्सत्यमेव जल्पति ॥ क्रुद्धेन भाषितं मिथ्या—तिमुक्तेन तपस्वि·
ना ॥ २९ ॥ हंता मेऽथ न कोऽप्यस्ति । मिथ्या जानन् यतेर्वचः ॥ स्वचित्तचिंतितान्माना—द्रा·
ज्यं पाति स पूर्ववत् ॥ ३० ॥ तस्य कृष्णशरीरत्वा—त्कृष्ण इत्युच्यतेऽभिधा ॥ देवीभिः सेव्यमा·
नोऽसौ । नंदगेहे समैधत ॥ ३१ ॥ गर्भस्याधानपोषाभ्यां । स्नेहो मातुर्महान् भवेत् ॥ देवकीतीव
सोत्कंठा । जाता पुत्रस्य दर्शने ॥ ३२ ॥ ततो मासे व्यतिक्रांते । देवकी वसुदेवकं ॥ यास्यामि
गोकुले दृष्टुं । तनूजमित्यचीकथत ॥ ३३ ॥ शौरिः प्रोवाच कुर्वत्या । गमनागमने तव ॥ कंसो
ज्ञास्यति निःशेषां । वार्ता तत्का विचारणा ॥ ३४ ॥ कारणानि समुद्दिश्य । ततस्त्वं मृगलोचने ॥

गच्छेन्निजं सुतं द्रष्टुं । वत्सं गौरिव गोकुले ॥ ३५ ॥ प्रस्तावज्ञापि सा दक्षा । पतिवाक्यानुयायिनी
॥ उपायं रचयामास । पुत्रवक्त्रदिदृक्षया ॥ ३६ ॥ आमंत्र्यो योषितो यास्ता । आगच्छंतु मया सह
॥ गोपूजावासरो मेऽद्य । तद्गमिष्यामि गोकुले ॥ ३७ ॥ सर्वेषां सा च विश्वासो—त्पादनाय तथा-
थ गाः ॥ अर्चितुं चंदनं लात्वा—गात्स्त्रीभिस्तत्र भूरिभिः ॥ ३८ ॥ एवं गाः पूजयंती सा । जगाम
नंदमंदिरे ॥ तत्र यशोदया सार्चि । पूजनात्पूजनं भवेत ॥ ३९ ॥ स्वच्छश्रीवत्सनिर्गच्छ—दतुच्छच्छवि-
राजितं ॥ कृष्णकायं द्विधाप्येषा । पुंडरीकाक्षमैक्षत ॥ ४० ॥ शंखचक्रगदापाणि—मिंद्रनीलप्रभं
सुतं ॥ नंदस्त्रीक्रोडगं दृष्ट्वा । देवक्या व्यरमन्न दृग् ॥ ४१ ॥ खेलयंत्यंगजं बाल्ये । धन्या मत्तोऽ-
प्यसौ वशा ॥ यथा तथैधतां वात्र । मातामहनिवासवत ॥ ४२ ॥ कुक्षिजस्तु ममैवायं । विकल्पा-
निति तन्वती ॥ सुतास्यदर्शनात्प्राप—त्सा मुदं वरनातिगां ॥ ४३ ॥ तत्र पुत्रेक्षणेच्छाभि—र्गोपू-
जादंभतोऽनिशं ॥ कुर्वत्यागमनं तस्मा—ज्जज्ञे गोपूजनं जने ॥ ४४ ॥ महद्भिर्महतीभिश्च । क्रिय-
ते कारणेन यत् ॥ तत्सर्वमपि लोके हि । पर्वरूपेण जायते ॥ ४५ ॥ अथ तातस्य विद्वेषा—डु-
न्ने सूर्पणखासुते ॥ शाकुनिपूतने एते । मातृवैरजिघृक्षया ॥ ४६ ॥ खेचर्यौ ते महादुष्टे । दृष्ट्वा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चैकाकिनं हरिं ॥ मुक्तं नंदयशोदाभ्यां । तत्रास्तां हंतुमुद्यते ॥ ४७ ॥ शाकुन्या रुड्या चाधः—
कृत्वा कृष्णः कदर्थितः ॥ स्तन्यं पूतनयाक्षेपि । तन्मुखे च विषाविलं ॥ ४८ ॥ देवीभिः कृष्णान्न-
क्तान्नि—रपहृत्य च तद्विषं ॥ ते ह्यप्यनसैव द्रा—ग्मर्दिते मारिते पुनः ॥ ४९ ॥ मृते निपति-
ते ते ह्य । रक्ताक्षें भीषणानने ॥ खेचर्यौ वीक्ष्य नंदोऽवग् । हा हा हतोऽस्मि वेधसा ॥ ५० ॥
किमेते मारिते केन । जातं किंचात्र वा खलु ॥ पप्रछाहूय गोपाला—न्नंदो वेगात्तमाधवः ॥५१॥
तेऽप्यूचुर्न वयं विद्मो—ऽनुसाराद् ज्ञायते परं ॥ अनेनैव बलिष्टेन । बालेनापि हते इमे ॥ ५२ ॥
भैरवे मारयित्वैते । रक्षितं निजजीवितं ॥ आबाल्यादपि पुण्यात्मा । नवेत्ति शौर्यधैर्यभाक् ॥५३॥
गोपालेभ्य इति श्रुत्वा । संस्पृशन् शिशुमस्तकं ॥ नंदोऽपश्यत्समस्तेष्व—प्यंगेषु पुरुषोत्तमं ॥५४॥
तमक्षतशरीराढ्यं । दृष्ट्वा नंदोऽप्यमूमुदत ॥ तदायातां यशोदां स । कथयामास भूरिशः ॥ ५५ ॥
त्वरक्षाकृते यत्नः । कार्यः सुखाभिलाषिणा ॥ तन्मुक्त्वैकाकिनं बालं । कृष्णं त्वं क्व गताभवः ॥५६॥
ये स्युः प्रत्यर्थिनस्ते त्व—न्वेषयंति छलं ततः ॥ एताभ्यां तु क्षतांगो न । जातोऽयं पुण्यपूरुषः ॥
॥ ५७ ॥ पततो हविषां कुंभां—स्त्यक्त्वास्यैव शिशोस्त्वया ॥ अहोरात्रं प्रकर्तव्या । देवा देवार्य·

बुष्ठितः ॥ ५८ ॥ आकर्ण्येति यशोदापि । कृष्णैकाकित्वमोचनात् ॥ हा हतास्मीति जल्पंती । स्व-
कार्याणि शुशोच च ॥ ५९ ॥ भूतप्रेतपिशाचानां । शाकिन्या भीश्च मास्मभूत ॥ यस्य वेला भ-
वेत्तस्य । रक्षास्तु तव नंदन ॥ ६० ॥ मज्जीवं न्युंछनीकुर्वे । वत्स ते मस्तकोपरि ॥ स्त्रीस्वभावेन
चाटूनि । वाक्यानीति जजल्प सा ॥ ६१ ॥ वत्स वत्स न भेतव्यं । त्वया त्वयातिभासिना ॥ सा
निजांके समारोप्य । चुचुंब मस्तकानने ॥ ६२ ॥ कस्मादप्यस्य भीतिर्न । जानत्यस्ति तथापि सा
॥ कृष्णमेकाकिनं न श्का—मुंचज्जीवं तनूरिव ॥ ६३ ॥ विष्णुं दाम्नोदरेऽन्येद्यु–र्बध्ध्वा सा तमुदूख-
ले ॥ कार्याय बिभ्यती चागात् । प्रातिवेश्मिकमंदिरं ॥ ६४ ॥ तदा सूर्पकविद्याभृ—दाययौ विष्णु-
सन्निधौ ॥ धरन् पितामहद्वेषं । यमलार्जुनतामधात् ॥ ६५ ॥ प्रक्षिप्योदूखले विष्णुं । खंडयामीति
चिंतयन् ॥ पार्श्वे तं नीतवान् यावद् । दुष्टो विद्याधरोऽथ सः ॥ ६६ ॥ यस्य तु चिंत्यते याद्द—
ग्ताद्दगात्मनि जायते ॥ अर्जुनौ दूरतः कृत्वा । देव्या स एव खंडितः ॥ ६७ ॥ विष्णुना वारणेने-
वो—च्छेदितौ यमलार्जुनौ ॥ यशोदाशोभितो नंदो । गोपालेभ्योऽशृणोदिति ॥ ६८ ॥ धूलीधूस-
रितांगं च । रममाणं क्षितौ शिशुं ॥ गृहीत्वा हस्तयोर्मौलिं । चुचुंबतुश्च दंपती ॥ ६९ ॥ उदरे

दामबंधोऽस्य । गोपालैः प्रविलोकितः ॥ तद्दामोदर इत्याख्या । सौख्याय प्रकटीकृता ॥ १० ॥ कु-
र्वंत्युपद्रवान् विष्णो—र्यान् बाल्ये खेचरादयः ॥ दशार्हदेवतानिस्ते । न्यक्क्रियंते स्वमातृवत् ॥
॥ ११ ॥ आभीरैर्मौलिवन्मौला—वाभीरीभिश्च स ततः ॥ कामकुंभ इव प्रेम्णा । स्थाप्यते खेल-
नाय सः ॥ १२ ॥ शैशवेऽतीवचापल्या—न्मंथन्या गोपयोषितां ॥ गृह्णाति नवनीतानां । पिंडान्
स्नेहान्न वार्यते ॥ १३ ॥ पदानि निदधद्भूमौ । विदधत्कूर्दनक्रियां ॥ वाणीमभिदधन्नंद—यशोदा-
नंददोऽभवत् ॥ १४ ॥ पर्यस्तं शकटं भूयो । ध्वस्ते शकुनिपूतने ॥ कृष्णेन बाल्ययोगेऽपि । भंजि-
तौ यमलार्जुनौ ॥ १५ ॥

इति गोपाद्यशः श्रुत्वा । स्वसूनोः शौरिरद्भुतं ॥ बाल्येऽपि स्थामघाताभ्या—मभूद्धर्षविषाद-
वान् ॥ १६ ॥ यद्यप्याच्छाद्यते भानु—रभ्रैर्बाल्येन वा हरिः ॥ तथापि स्वकरौजोभ्यां । भवेतां वि-
श्रुताविमौ ॥ १७ ॥ तथानेन समं किंचि—न्न हि शक्ष्यति कस्यचित् ॥ बाल्ये तथाप्यमुं कंसो ।
माज्ञासीड्ढक्कया विना ॥ १८ ॥ अक्रूरनामधेयाद्याः । कंसेनावसिताः समे ॥ रामस्तवद्यापि न ज्ञा-
तः । समस्ति रोहिणीभवः ॥ १९ ॥ कंसात्संगोपितोऽप्येष । माभूत्ख्यातः स्वतेजसा ॥ शैशवाद्बं-

कितः शौरी । रक्षोपायं व्यचिंतयत् ॥ ८० ॥ विनिश्चित्येत्यसौ पार्श्वे । स्वप्रियां रोहिणीं ततः ॥
शौरिराकार्य चालाप्य । शौर्यपुर्याममोचयत् ॥ ८१ ॥ अयं विश्वंभरस्ताव—कीनो लघुसहोदरः ॥
कंसभीत्या विवृद्ध्यर्थं । मुक्तोऽस्ति नंदगोकुले ॥ ८२ ॥ दास्यामि तत्सुतत्वेन । वत्स त्वामपि राम
भोः ॥ एकाकित्वेन संस्थेयं । युवाभ्यां स्नेहनिर्भरं ॥ ८३ ॥ न वाच्यं किंतु कस्यापि । त्वया न्या-
यावतारिणा ॥ शिक्षयित्वेति तत्पार्श्वे । तं नंदगोकुलेऽमुचत ॥ ८४ ॥ उभौ दशधनुर्मान—शरी-
रधारिणौ ततः ॥ क्रीडतो विविधक्रीडा—विलासैर्वृद्धिमागतौ ॥ ८५ ॥ प्रचंडकांडकोदंड—कलाके-
लिपरौ ततः ॥ वर्धमानौ च गोपाना—मानंदं ददतश्च तौ ॥ ८६ ॥ वयस्यौ जातुचिद्भूत्वा । छा-
त्राचार्यौ च कर्हिचित् ॥ एक एकं विना स्थातुं । न शक्नोति मनागपि ॥ ८७ ॥ सर्वदा युगपत्प्री-
त्यै । रतिप्री[illegible]ः स्वयोषितोः ॥ भोगं भोक्तुमिवानंगो । द्वे रूपे विदधेतमां ॥ ८८ ॥ प्रद्युम्नजन-
कत्वेन । दधिसारादनेन तु ॥ कामरूपस्मरोऽेका—द्विष्णुर्वाभूद्विरूपभाक् ॥ ८९ ॥ प्रत्यहं दधिपिं-
डस्या—दनेन गोपयोषितः ॥ मदनोत्कटतापूर्णा—स्तौ द्वौ दृष्ट्वेत्यशंकत ॥ ९१ ॥ विनिर्विशेषकं
॥ रात्रौ समुदयीभूय । पुरस्तान्नरकद्विषः ॥ दीर्घातिमधुरध्वानै—र्गायंति गोधुगंगनाः ॥ ९२ ॥ प्र-

बर्हाणां च बर्हाणां । विधाय चारुचारिकां ॥ नृत्यंति पुरतो विष्णो—र्हल्लीसकेन गोपिकाः ॥९३॥
सारंगान् वरसारंगां—श्चित्रितान् स्तंभितानिव ॥ कुर्वंश्च मधुरं वेणुं । कुंजेषु वादयेद्धरिः ॥ ९४ ॥
गायंतीषु च गोपीषु । पीनोरुस्तनचारुषु ॥ नोदयत्युल्लसत्तालान् । रामे नृत्यति माधवः ॥ ९५ ॥
इत्येकादश वर्षाणि । रामेण सह खेलतः ॥ कृष्णस्याकृष्टचित्तस्य । सुखं नंदकुलेऽभवन् ॥ ९६ ॥
हस्ती वृषो हरिर्लक्ष्म्य—भिषेको दाम चंद्रमाः ॥ सूर्यो ध्वजस्तथा पद्म—सरोंबुधिर्विमानकं ॥९७॥
रत्नराश्यनलज्वाले । इति स्वप्नांश्चतुर्दश ॥ दत्वा कार्तिकके श्याम—द्वादश्यां चैत्रके विधौ ॥९८॥
अपराजिततेजस्का—पराजितविमानतः ॥ च्युत्वा शंखस्य जीवः श्री—शिवोदरेऽवतीर्णवान् ॥
॥ ९९ ॥ नात्युष्णोदकमाहार—मदती दधती सुखं ॥ संपूर्णदोहदासूत । सा सुतं समये शुभे ॥
॥ ३०० ॥ यत्कृत्यं दिक्कुमार्यस्तु । षट्पंचाशद्वितेनिरे ॥ यस्य चक्रुश्चतुःषष्टि—रिंद्रा अपि जनु-
र्महं ॥ १ ॥ रात्रौ जन्माभिषेकेषु । कृतेष्वाखंडलादिभिः ॥ समुद्रविजयो राजा । प्रातर्महानकारयत्
॥ २ ॥ स्वप्नेऽपश्यदरिष्टस्य । चक्रधारां प्रसूर्मुदा ॥ अरिष्टनेमिरित्याख्या । पितृभ्यां प्रविनिर्मिता ॥
॥ ३ ॥ जातेऽर्हति मुदं प्रापु—र्नारका अपि भूरिशः ॥ कथं तर्हि स्वकीयास्तं । न वयं कुर्महेत-

प्रद्युम्न चरित्रं ४६

मां ॥ ४ ॥ स्थाने स्थाने ततः प्राज्यान् । वसुदेवादिका नृपाः ॥ महोत्सवान् प्रकुर्वंति । प्रोद्यत्प्रमोदमेदुराः ॥ ५ ॥ तदर्थं क्रियमाणांश्च । महोत्सवान् महीयसः ॥ श्रुत्वा कंसोऽस्मरद्गर्भः । सप्तमोऽयं भविष्यति ॥ ६ ॥ सर्वत्र शंकते शंकां । प्रायशः शंकितो जनः ॥ अशंकितमपि स्वांते । शंकते शंकिताशयः ॥ ७ ॥ सूक्ष्मबादरजंतूना—मुपरि यः कृपाऽर्हत ॥ ततः श्रीनेमितोऽप्येष । कंसोऽभून्मृत्युभीतिभृत् ॥ ८ ॥

ततः कंसोऽन्यदा द्रष्टुं । देवकीगृहमागतः ॥ छिन्ननासां सुतां तत्र । वीक्ष्य चित्ते व्यचारयत ॥ ९ ॥ ऋषिणा सप्तमो गर्भो । यः प्रोक्तो मम घातकः ॥ स तु स्त्रीमात्र एषोऽस्ति । छित्वा नासां मयांकितः ॥ १० ॥ आकाशपुष्पवज्जाने-ऽहं तु साधोर्वचो यथा ॥ परं तथापि पृछामि । कंचिन्नैमित्तिकं बुधं ॥ ११ ॥ संकल्प्येति समाहूया—प्राक्षीन्नैमित्तिकं स तु ॥ मद्घाता देवकीगर्भः । सप्तमोऽस्ति न वा वद ॥ १२ ॥ सोऽप्यूचे साधुवाक्यं स्या-न्नान्यथा वज्रलेपवत् ॥ प्रत्ययार्थं तवाधीश । कंस यद्वच्मि तच्छृणु ॥ १३ ॥ अरिष्टाख्यमनड्वाहं । केशिनं च तुरंगमं ॥ खरमेषौ बलिष्ठौ त्वं । नूनं वृंदावने धर ॥ १४ ॥ क्रीडां कुर्वन्निजस्थाम्ना । योऽमून् विदारयिष्यति ॥ स ज्ञेयो दे-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वकीगर्भः । सप्तमस्तव घातकः ॥ १५ ॥ मात्रार्च्यमानमास्ते ते । शार्ङ्गधनुर्निकेतने ॥ तदारोपण-
योग्यत्वं । तस्यैव संभविष्यति ॥ १६ ॥ अन्यच्च कालियव्याल—चाणूरयोर्विघातकः ॥ नूनं राजन्
स विज्ञेयो । घातकस्ते च दुर्जयः ॥ १७ ॥ अशक्यैरपरैरेतै—र्लक्षणैरुपलक्षितः ॥ कंस साधुवचः
सत्यं । स्वमनस्यवधारय ॥ १८ ॥ निजप्रत्यर्थिनं वेत्तुं । कंसोऽरिष्टादिकानधात ॥ कानने च श्रमं
कर्तुं । मल्लौ चाणूरमुष्टिकौ ॥ १९ ॥ शरत्कालेऽन्यदारिष्टो-ऽनड्वान् वृंदावने व्रजन् ॥ गोपान् त्रा-
पयितुं लग्नो । मदोन्मत्तगजेंद्रवत् ॥ २० ॥ कांश्चिद्विध्यति शृंगेण । मणिकारो मणीनिव ॥ चा-
लिन्यामिव केषांचि—त्तनौ छिद्राण्यचीकरत् ॥ २१ ॥ गृहीत्वा शृंगयुग्मेन । कंडुकमिव लीलया ॥
उच्छाल्य हविषोऽमत्रा—ण्यस्फोटयदसौ द्रुतं ॥ २२ ॥ रक्ष रक्ष महादक्ष । पुंडरीकाक्ष दक्षधीः ॥
बलवन् बलभद्रेति । बभूव गोदुहां रवः ॥ २३ ॥ तत श्रुत्वा हलिविष्णू च । धुर्यौ परोपकारिषु ॥
प्रस्थितौ वृषभं हंतुं । स्थाम्ना सिंहमिवोत्कटं ॥ २४ ॥ निहंतु सुरभीरेष । स्फोटितुं सर्पिषो घटान् ॥
प्रत्यायतं युवां वेगा—द्गोपैरित्युच्यते बहु ॥ २५ ॥ मयि सत्यपि किं राम—स्तिरश्चोऽस्योपरि व्रजेत् ॥
हक्कयामास तं कृष्णो । निजशौर्येण गर्जितः ॥ २६ ॥ हक्कामसहमानः स । सिंहवत्तस्य सन्मुखं ॥

For Private and Personal Use Only

सशृंगं कंपयन्मौलिं । निहंतु धावितो हरेः ॥ २७ ॥ धर्तुमेर्मे पाणिनैकेन । माभूद् दुःखं द्वितीयके ॥ उभाभ्यामिति हस्ताभ्यां । शृंगे द्वे अपि सोऽग्रहीत ॥ २८ ॥ गृहीत्वा ते च पादाभ्यां । मर्दयित्वेव मृत्तिकां ॥ चक्रवद्भ्रामयित्वा तं । दूरे स व्यकिरत्करात ॥ २९ ॥ अरिष्टं तं तथा दृष्ट्वा । वृषं व्यापादितं तदा ॥ पुपूजुरायतौ पूज्यं । गोपाः प्रत्यागतं हरिं ॥ ३० ॥ कंसस्य मदधीशस्य । वृषघ्नोऽनेन मारितः ॥ ग्रहीतुमिव वैरं द्रा—क्केशी तुरंग आगतः ॥ ३१ ॥ माभूदेकाकिनस्तस्य । दुःखं वृषस्य मारणात ॥ मन्ये सहायतां कर्तुं । हतः सोऽपि च जिष्णुना ॥ ३२ ॥ एक एकः समागाद्यः । स तु कृष्णेन मारितः ॥ अन्येद्युः खरमेषाभ्यां । द्वाभ्यां तेन समागतं ॥ ३३ ॥ एकोऽपि हन्यते येन । दुष्टो भूरिपराभवः ॥ तदीया जायते ख्याति—र्महीयसी महीतले ॥ ३४ ॥ अनेन बालकेनापि । खरमेषौ मदोद्धतौ ॥ संतापकौ मनुष्याणां । जघ्नाते लीलयैव च ॥ ३५ ॥ विश्वस्यामपि विश्वायां । बलीयानयमेव हि ॥ प्रसिद्धिः समभूदेवं । वैकुंठस्यापि शैशवे ॥ ३६ ॥ शक्यतैकाकिनानेन । न द्वाभ्यां सह किंचन ॥ चित्तेऽनयोर्मदो माभू—त्तौ द्वावपीति मारितौ ॥ ॥ ३७ ॥ एतान्नैमित्तिकप्रोक्तान् । हतान श्रुत्वा वृषादिकान् ॥ रिपोः सम्यक्परीक्षायै । कंसः शार्ङ्ग-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

बलिं व्यधात् ॥ ३८ ॥ सत्यभामां निजां जामिं । तदधिष्ठायिकामिव ॥ संस्थाप्य संनिधौ कंसो—
ऽकार्षीत्पूजोत्सवान् बहून् ॥ ३९ ॥ गुणमारोपयेदस्मिन् । धनुषि यो महागुणी ॥ सत्यभामां ददे
तस्मै । कंस इत्युदघोषयत ॥ ४० ॥ विद्याकृष्टा इवानेके । निशम्योद्घोषणां च तां ॥ आकारिताः
समन्येयुः । क्षितिपालाः स्मराकुलाः ॥ ४१ ॥ ग्रहीतुमपि केनापि । देवाधिष्ठितवस्तुवत् ॥ तन्नाश-
क्यत शक्येत । समारोपयितुं कथं ॥ ४२ ॥ वसुदेवमदनवेगा—सुतोऽनाधृष्णिनामकः ॥ वीरंमन्य-
स्तदाकर्ण्य । प्राचलन्निजगेहतः ॥ ४३ ॥ अध्वन्यागच्छता तेन । समेतं नंदगोकुले ॥ तत्र रामहरी
दृष्ट्वो—वासैकां रजनीं मुदा ॥ ४४ ॥ आरुह्य स्यंदनं पृष्टे । विसृज्य हलिनं पुनः ॥ विष्णुमेका-
किनं सार्धं । लात्वा स मथुरामगात् ॥ ४५ ॥ संकीर्णे पादपैरध्व—न्यनून्यग्रोधपादपः ॥ लग्नस्तत्र
रथो गंतुं । शक्तो नोपायकोटिभिः ॥ ४६ ॥ तावन्नारायणेनाशु । मूलादुन्मूल्य तं वटं ॥ अध्वा
स्यंदनयानाय । प्रांजलो जनितः क्षणात् ॥ ४७ ॥ बलं तस्य समालोक्य । तं चारोप्य रथे स्वयं ॥
अनाधृष्णिश्चमत्कारं । बिभ्रत्तेनाध्वनाचलत् ॥ ४८ ॥ उत्तीर्य यमुनातो द्रा—वप्येत्य मथुरापुरीं ॥
शार्ङ्गपूजोत्सवास्थान—मागातां नृपपूरितं ॥ ४९ ॥ सत्यभामार्चितं मुक्त्वा । समीपे शार्ङ्गधन्वनः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यस्या यस्माद्भवेत्कृत्यं । सैव तत्परिवारिणी ॥ ५० ॥ अनाधृष्णिर्हरी वीक्ष्य । त्यक्त्वा तत्रादिमं गुरुं ॥ मनसा सा परिवव्रे । विष्णुं स्त्री लघुवांछिनी ॥ ५१ ॥ धनुरारोपयेद्याव—दनाधृष्णिः समुद्यतः ॥ पपाताग्रे करौ कृत्वा । मिथ्यादृशां प्रणामवत् ॥ ५२ ॥ वीक्षमाणेषु नृपेषु । पतितोऽयं क्षितौ द्रुतं ॥ शरीरेऽस्य तदस्मान्निः । सौस्थ्येन स्थीयते कथं ॥ ५३ ॥ मौलिर्मौलेः पपातेति । हारस्तुत्रोट कंठतः ॥ द्वेधापि कटकैः पाणे—र्बभंजे चुक्षुभेऽपरैः ॥ ५४ ॥ कांतभोगार्तकांताव—द्भ्रष्टशृंगारभूषणं ॥ तत्स्वरूपं निरीक्ष्येशाः । सत्यभामादयोऽहसन् ॥ ५५ ॥ नृपाः स्वयमनारोपा —द्विलक्षवदना अपि ॥ हसंत्येते न जानंति । बहुरत्ना वसुंधरा ॥ ५६ ॥ चिंतयित्वेति कृष्णेन । तेषां हास्यासहिष्णुना ॥ धन्वाधिज्यं कृतं सद्यो । वालयित्वाब्जनालवत ॥ ५७ ॥ बिभ्रौजोधनुषा रम्या । कादंबिनीव पुष्करे ॥ बभौ कृष्णतनुस्तस्यां । सभायां तेन धन्वना ॥ ५८ ॥ विष्णुनारोपिते धन्व—न्याप्ते जयारवे सति ॥ अनाधृष्णिस्ततः स्थाना—दथमारुह्य निर्ययौ ॥ ५९ ॥ स्यंदनस्थं हरिं द्वारि । मुक्त्वानाधृष्णिरंजसा ॥ गत्वा च जनकागारं । व्याचष्टे स्पष्टवाचया ॥ ६० ॥ एकाकिना मया तात । शार्ङ्गमारोपितं धनुः ॥ शक्रधनुरिवाशक्यं । ग्रहीतुमपि पार्थिवैः ॥ ६१ ॥ श्रुत्वा तद्वचनं

For Private and Personal Use Only

कारयित्वा हली स्नान—मपृच्छन्नरकांतकं ॥ विलक्षो दृश्यसे किं त्व—मपमानितमर्त्यवत् ॥ ७४ ॥
सोऽवग्गद्गदया वाचा । बंधो मज्जननी त्वया ॥ दासीति कथिता किं नु । सामर्षं खलु शत्रुवत ॥
॥ ७५ ॥ कोमलाभिर्हली वाग्भि—रुवाच पुरुषोत्तमं ॥ यशोदासौ न ते माता । नंदाख्योऽपि च
नो पिता ॥ ७६ ॥ त्वदीया देवकी माता । देवराजांगजासमा ॥ जनको वसुदेवस्ते । वसुदेवः
क्ष्मातले ॥ ७७ ॥ मासे मासे व्यतिक्रांते । त्वदाननं निरीक्षितुं ॥ निर्यत्स्तन्यायययावत्र । देवक्य
तिप्रमोदिनी ॥ ७८ ॥ कंसस्याग्रहयोगेन । संस्थितो मथुरापुरि ॥ आवयोर्वर्तते तातो । वसुदेवः
प्रसिद्धिमान् ॥ ७९ ॥ गुरुभिरथ तैस्तातै—र्बालकस्नेहलालसैः ॥ मुक्तस्तेऽपायरक्षार्थं । ज्येष्ठोऽहं
च विमातृजः ॥ ८० ॥ भो सहोदर तातो मे । यदि शौरिः प्रवर्तते ॥ कथं तेनात्र मुक्तोऽहं । प-
प्रच्छेति हरिर्बलं ॥ ८१ ॥ पृष्टे तु वासुदेवेन । बंधुं हलधरो जगौ ॥ आदितः कंसवृत्तांतं । स्वबांध-
ववधादिकं ॥ ८२ ॥

श्रुत्वा राममुखात्सर्वं । कृष्णः कृष्णमनाः क्रुधा ॥ कंसघातं प्रतिज्ञाय । कालंद्यां स्नातुमीयि-
वान् ॥ ८३ ॥ कालंद्यामेष्यति स्नातुं । कृष्णः कंसेन नूनुजा ॥ कालियाहिस्वरूपेण । किं मुक्त इ-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शौरिः । सहसोवाच तंप्रति ॥ गत्न हनिष्यति प्रोच्चैः । कंसो धन्वाधिरोपकं ॥ ६२ ॥ पितुः साक्षेप-
वाक्येना—नाधृष्णिर्न्नयमुद्वहन् ॥ गोविंदेन समं नंद—गोकुलेऽगहदिच्छया ॥ ६३ ॥ तत्र रामहरी
पृष्ट्वा । स शौर्यपुरमाप्तवान् ॥ धनुरारोपितं नंद—नंदनेनेत्यत्र्यद्यशः ॥ ६४ ॥ कोदंडारोपणात्कंसो
विदधाति महोत्सवं ॥ उद्दिश्येत्यादिशद्भृत्यान् । मल्लयुद्धाय सोऽन्यदा ॥ ६५ ॥ स आकार्य बहून्
नृपान् । मंत्रिणश्च पुरोहितान् ॥ मंचेष्वस्थापयद्दंभाद्—दुर्विचारैकमानसः ॥ ६६ ॥ तद्दुष्टमानस-
ज्ञेन । शौरिणा दीर्घदर्शिना ॥ सार्थेऽक्रूरादिकान् सूनून् । लात्वा तत्र समागतं ॥ ६७ ॥ कंसेनो-
च्चतरे मंचे । वसुदेवो निवेशितः ॥ अक्रूराद्यैः सुतैस्तत्र । देवैरिंद्र इवाबभौ ॥ ६८ ॥ मल्लयुद्धं
निशम्योच्चैः । श्रीपती राममब्रवीत ॥ तदावामपि पश्यावो । व्रजित्वा तत्र पर्षदि ॥ ६९ ॥ अंगीकृ-
त्य वचो विष्णो—र्यशोदां राम ऊचिवान् ॥ यास्यावो मथुरामावां । स्नानं सज्जीकुरु द्रुतं ॥७०॥
आलस्यं बिभ्रतीं वीक्ष्य । रामः साक्रोशमाह तां ॥ केशवस्य पुरा बंधु—मारणज्ञापनाय च ॥७१॥
अरे किं ते विसस्मार । दासीभावः पुरातनः ॥ उष्णोदकादिसामग्रीं । यद्विदधासि नांजसा ॥७२॥
विलक्षवचसा तेनो—पादाय माधवं गृहात् ॥ स्नानाय यमुनानद्या—मनयन्मुशली बली ॥ ७३ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व सेवकः ॥ ८४ ॥ यद्यहं सेवकीकृत्य । कंसेन परिचिंतितः ॥ तद्विष्णुं तद्‌द्विषं हन्मी—त्यधावत्तं सरीसृपः ॥ ८५ युग्मं ॥ फणास्थितमणिश्रेणि—प्रद्योताद् द्योतयन् दिशः ॥ गृहीत्वा नासिकायां स । नस्तितो नरकारिणा ॥ ८६ ॥ तत्पृष्टोपरि चारुह्य । विध्वस्तसाध्वसेन सः ॥ विष्णुना यमुना-नीरे । तरंड इव वाहितः ॥ ८७ ॥ खेलितो हरिणा ताव—द्यावन्निर्जीव आस सः ॥ ततस्तं वा-खयामास । कोदंममिव शुद्धधीः ॥ ८८ ॥ निर्गतौ यमुनानद्या । यावद् द्वावपि तौ बहिः ॥ स्ना-निकैर्वेष्टितौ ताव—त्तौ नारायणकेशवौ ॥ ९० ॥ एतयोः सदृशः कोऽपि । वरीवर्ति न भूतले ॥ शशंसुरिति गोपास्तौ । नागराश्च द्विजादयः ॥ ९१ ॥ रामकृष्णौ बलीयांसौ । धरंताविति शंसनं ॥ नरैः परिवृतौ प्राप्तौ । मथुरागोपुरं च तौ ॥ ९२ ॥ तयोरागमनं श्रुत्वा । कंसेनोक्तं निषादिनां ॥ पद्मोत्तरचंपकेन्द्रौ । हंतुं तौ कुरुताग्रतः ॥ ९३ ॥ भित्तिकीलाविवामूला—दाकृष्य दशनौ हरिः ॥ पद्मोत्तरं चंपकं तु । धावमानमहन् हली ॥ ९४ ॥ यशोदानंदयोरेतौ । यशोदानोचितौ सुतौ ॥ बलिनौ विदितौ लोके । शत्रुघातमहाबलौ ॥ ९५ ॥ दिव्यो देवविमुक्तोरु—वनमालाविलासिनोः ॥ एतयोः सन्मुखं कोऽपि । न हि तिष्ठति सर्वथा ॥ ९६ ॥ गोपालैः स्तूयमानौ तौ । दर्श्यमानौ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

च नागरैः ॥ रामकृष्णौ समायातौ । मल्लयुद्धास्पदं तदा ॥ ९३ ॥ मल्लामंचस्थितौ तत्र । द्वौ समु
ल्लाघ्य निर्भयौ ॥ उपविष्टौ स्वगोपाल—कलितौ हलिमाधवौ ॥ ९४ ॥ स्ववैरी दर्शितः कंसः । सं
ज्ञया हलिना हरेः ॥ विष्णोरुदलसद्वैरं । तं दृष्ट्वा तातघातिवत ॥ ९५ ॥ तातपादाननुज्येष्ठान् ।
बंधूंश्च स्वजनादिकान् ॥ हरेर्गोपप्रवृत्तस्य । रामः स्फुटमदर्शयत ॥ ९६ ॥ अधिकामधिपेन्योऽपि ।
धरंतौ रूपसंपदं ॥ एतौ देवकुमारौ का—वित्यशंकंत नृमिपाः ॥ ९७ ॥ यूयं मल्ला नियुध्यध्व—
मिति कंसनियोगतः ॥ अनेकेऽनेकधा युद्ध—मन्योन्यं ते प्रचक्रिरे ॥ ९८ ॥ चाणूर मल्लमातंग ।
त्वं समुत्तिष्ट सत्वरं ॥ स्वाम्यादेशमवाप्याय—मुदतिष्ठद्बलोद्धतः ॥ ३०० ॥ यः कश्चिद्वीरमानी स्या
—दमुष्यां प्रौढपर्षदि ॥ नियुध्यतां मया सार्धं । तदानेन बलीयसा ॥ १ ॥ पंचानन इवाह्वाने ।
पुत्कारोटं धरन्निति ॥ भुजास्फोटं प्रकुर्वाण—श्चाणूर उत्थितोऽवदत ॥ २ ॥ युग्मं ॥ तद्वाक्यमक्षमी
जिष्णु—र्भुजास्फोटनपूर्वकं ॥ कंसादशंकमानश्च । सभायां योद्धुमुत्थितः ॥ ३ ॥ विष्णुना च कृते
बाह्वा—स्फोटे क्षोभात् त्रिधा जगत ॥ आसीत्स्वर्गनृपाताल—लोकत्रयव्यवस्थया ॥ ४ ॥ बहुशः कृत-
युद्धोऽयं । युद्धशिक्षाविचक्षणः ॥ चाणूरोऽस्ति प्रचंडांगः । क्रूरकर्मैककर्मठः ॥ ५ ॥ अयं तु सुकु-

For Private and Personal Use Only

मारोऽस्ति । सुकुमारसुमोरुरुक् ॥ नैतस्य युज्यते युद्धं । सहानेन दुरात्मना ॥ ६ ॥ केचिद्वदंति
सिंहस्य । पुरस्तात् किं लघोरपि ॥ प्रौढांगोऽपि द्विपः स्थातुं । प्रशक्नोति मनागपि ॥ ७ ॥ प्रेक्षणा-
य महीशेषु । सर्वेषु संस्थितेष्वपि ॥ तदेति व्याकुलः शब्दः । परस्परमजायत ॥ ८ ॥ तुमुलश्रव-
णात्कंसो । रंगभंगं विदन्नवक् ॥ केनाहूताविमौ गोपौ । गोपयःपानमेदुरौ ॥ ९ ॥ प्रोचुस्तत्सेव-
काः स्वामिन् । नृपान् विहाय गोदुहौ ॥ आकार्येते इमौ केन । स्वयमेव समागतौ ॥ १० ॥ य-
द्यत्रैतावनाहूता—वुन्मत्तौ समुपस्थितौ ॥ निषेध्येतामिमौ केन । तदा युद्धात्परस्परं ॥ ११ ॥ अन-
योः कुर्वतोर्युद्धं । यस्य बाधा ततो भवेत् ॥ रक्षार्थं वपुषस्तेन । कथनीयं पुरा मम ॥ १२ ॥ कंस-
वाक्यमिति श्रुत्वा । निःशेषोऽप्यपरो जनः ॥ कृष्णमेवेक्षतैषोऽपि । स्मित्वाब्रवीदिदं वचः ॥ १३ ॥
पीनांसो राजन्नोज्येन । नित्याभ्यासविधायकः ॥ चाणूरोऽस्ति महादेह—स्त्वया स्नेहेन पोषितः ॥
॥ १४ ॥ वज्रेणेव मयैवायं । लघुनापि नगाकृतिः ॥ खंड्यमानो युगंधर्याः । कणवत्संप्रतीक्ष्यतां ॥
॥ १५ ॥ कुरंग इव सिंहस्य । तस्य वाक्येन भीतिमान् ॥ समुदस्थापयत्कंसो । मुष्टिकं हस्तिसन्नि-
भं ॥ १६ ॥ विष्णोः पंचाननस्येव । द्वितीयो बंधुवद्बलः ॥ भेत्तुं कुंभस्थलं तस्य । गजाभं तं वि-

लमवान् ॥ १७ ॥ वल्गंतौ कृष्णचाणूरौ । मिथो मुशलिमुष्टिकौ ॥ विभ्यंत इव देवाः खे । डाक्षु
र्मेञ्चसंस्थिताः ॥ १८ ॥ रौहिणेयमुकुंदाभ्यां । मुष्टिचाणूरमल्लकौ ॥ वाससी रजकाभ्यां वा—कु-
ट्येतां करमुद्गरैः ॥ १९ ॥ ताभ्यामेवाहिपाशाभ—भुजैर्नियंत्र्य लीलया ॥ उच्छालितौ च तौ युद्ध
—क्रीडाकंदुकवद् द्रुतं ॥ २० ॥ सर्वत्र जयिनावेव । विलोक्य राममाधवौ ॥ दुष्टस्तौ मावधीत्कंस
। इत्यत्रंकितो जनः ॥ २१ ॥ आद्येन वासुदेवेन । भूयिष्ठबलशालिना ॥ उदपाटि यथा कोटि-
शिलोर्ध्वं निजमस्तकात् ॥ २२ ॥ वैकुंठबलभद्राभ्यां । संयुताभ्यां पराक्रमैः ॥ तथैवोत्पाट्यमानौ
तौ । समीक्ष्य तुतुषुर्जनाः ॥ २३ ॥ युग्मं ॥ चक्रिणा चरमेणेव । बलादुत्पाट्यते यथा ॥ देवता-
धिष्ठिता सा भू—पीठादाचतुरंगुलं ॥ २४ ॥ चाणूरमुष्टिकाभ्यां तौ । तथैवोत्पाटितौ भुवः ॥ चक्रि-
त्वमिव सादृश्य—मुभयोर्बुबुधुर्जनाः ॥ २५ ॥ युग्मं ॥ विष्णुवक्षसि चाणूरो । दत्तवान् स्वीयमुष्टि-
कां ॥ तदा ध्यानस्थयोगीव । कृष्णोऽभून्मीलितांबकः ॥ २७ ॥ घातयैनं त्वमाभीरं । तत्तल्लोपल-
ब्धिना ॥ कंसेन संज्ञयाज्ञापि । चाणूरस्याभिमानिनः ॥ २८ ॥ तत्संज्ञाप्रेरितः सोऽपि । दुरात्मा
शोणितेक्षणः ॥ द्विधापि व्यालवक्रोऽभि—दधाले तं जिघांसया ॥ २९ ॥ बंधोर्जिघांसया रामो ।

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धावमानं समीक्ष्य तं ॥ जघान च महाध्वानं । पृष्टे मुष्ट्या शिलाख्यया ॥ ३० ॥ पतंतं तेन घाते-
न । मल्लं चाणूरनामकं ॥ विष्णुराश्वास्य हर्षेण । युद्धायाकारयत्पुनः ॥ ३१ ॥ नृयात्प्राणक्षयो मा-
म—कीनो मेति सविस्मयं ॥ विदन्नेष विभिन्नांग—शल्य इवोक्षितो मदात् ॥ ३२ ॥ गोदोहभांड-
वच्छीर्षं । क्षिप्त्वा जानुविचालके ॥ युध्यमानो हरिश्चक्रे । मुखोद्गरुधिरश्रवं ॥ ३३ ॥ शरीरे रुधिरं
सारं । निर्गच्छेद्यदि तन्मुखात् ॥ तत्कथं स्थीयतेऽस्माभिः । प्राणैरपीति निर्गतं ॥ ३४ ॥ चाणूरं मृत-
मालोक्य । प्रकर्तुं तत्सहायतां ॥ कोपाटोपारुणः कंस । इत्यादिशत्स्वसेवकान् ॥ ३५ ॥ अकार्यका-
रिणौ दुष्टौ । चाणूरमल्लघातिनौ ॥ हन्येतां रामगोविंदौ । युष्माभिश्च दृढायुधैः ॥ ३६ ॥ येनैतौ
वर्धितौ दुग्ध—पानेनेव भुजंगमौ ॥ तं नंदमपि हन्यास्त । यशोदायोषिदन्वितं ॥ ३७ ॥ पालितौ
लालितौ येन । कुटुंबेन च खेलितौ ॥ तत्सर्वमपि गोपाल—कुटुंबं हंत वेगतः ॥ ३८ ॥ नंदस्य
तस्य वा सर्व—सेवकानां धनादिकं ॥ गृहीत्वा भस्मसाद्वह्नौ । क्रियतां मन्नियोगतः ॥ ३९ ॥ चा-
णूरेण समं युध्य—मानयो रामकृष्णयोः ॥ यथा कलां प्रपश्येयुः । सर्वेऽपि प्रेत्यजन्मनि ॥ ४० ॥
समाकर्ण्येति गोविंदो । रक्ताक्षो भीषणाकृतिः ॥ अमर्षात्तर्जयामास । कंसं सभाविधायकं ॥ ४१ ॥

For Private and Personal Use Only

रे कंस रे दुराचार । बालहत्यापरायण ॥ तवैवास्ति रसो भूयान् । मल्लयुद्धविलोकने ॥ ४२ ॥ प्रेषयामि ततोऽहं त्वा—मेव तद्युद्धमीक्षितुं ॥ यद्यस्य पुरस्त्वं मे—ऽघातयिष्यस्तदा निजान् ॥ ४३ ॥ इत्युदित्वा महामंच—स्थितं कंसं च विप्रियं ॥ उत्प्लुत्य सद्यस्तं कृष्णः । केशाच्चौरमिवाग्रहीत् ॥ ॥ ४४ ॥ तदा तस्य भयेनेव । बालहत्यापराधतः ॥ अस्खलन्मुकुटो देहा—दन्यान्याभरणान्यपि ॥ ४५ ॥ नवीनान्यपि वासांसि । श्रोत्रादीनींद्रियाण्यपि ॥ तथा तनुस्थजीवोऽपि । कंसः शबमिवाभवत् ॥ ४६ ॥ युग्मं ॥ खट्वायां रक्षतेऽन्योऽपि । न मर्त्यो मृत्युनेहसि ॥ इतीव श्रीपतिः कंसं । मंचाद्भूम्यामपातयत् ॥ ४७ ॥ स्मार्यंते पुण्यपापानि । तस्मिन्नवसरे नृणां ॥ इतीव बालहत्यादि । तस्यास्मारयदच्युतः ॥ ४८ ॥ मृतस्येव कचांस्तस्य । गृहीत्वा हरिरब्रवीत ॥ बालहत्या त्वयात्मीय—जीवरक्षाकृते कृता ॥ ४९ ॥ स्याज्जीवरक्षयान्यस्य । जीवरक्षात्मनः किल ॥ घातेन घात एव स्या—न्न ज्ञातं कंस रे त्वया ॥ ५० ॥ जिजीविषुरधर्मेण । त्वं प्राप्तमनेहसं ॥ नरकादौ तदेदानीं । गत्वा जीव यदृच्छया ॥ ५१ ॥ बंधेन यौत्रिकेणाथ । नियंत्र्य मल्लमुष्टिकं ॥ चाणूरविरहीकर्तु—मिवाहन्मुशली द्रुतं ॥ ५२ ॥

इतश्चाणूरमल्लंच । मुष्टिकं प्रापिता मृतिः ॥ विनिश्चित्यात्मनो भर्तु—रपि तां पार्श्ववर्तिनीं ॥ ॥ ५३ ॥ स्वकीयकायरक्षार्थं । ये च कंसेन रक्षिताः ॥ सुभटा भक्तितास्तेऽपि । कोपादिव सहेतयः ॥ ५४ ॥ युग्मं ॥ आगच्छेयुर्हरिं हंतुं । यावत्त तावदुच्चकैः ॥ रामस्तान् हक्कयामास । दोर्यष्ट्या कुर्कुरानिव ॥ ५५ ॥ समुच्छ्रयत एवाशु । वैरी व्याधिरिवेति हि ॥ न्यस्य कंठे क्रमौ कंसं । श्रीपुरुषोत्तमोऽप्यहन् ॥ ५६ ॥ ततः पुरा जरासंध—मुक्ताश्चारभटा हठात ॥ कंसस्य घातिविद्वेषा—त्सज्जीभूताः सितासयः ॥ ५७ ॥ वर्मादिपरिधानेन । सज्जितो वीक्ष्य तान् भटान् ॥ समुद्रविजयादीशाः । प्रसस्रू रविरश्मिवत ॥ ५८ ॥ तेषामायुधवृंदानां । प्रभाभिः परितो भटाः ॥ नष्टा घूका इवादित्य—तेजोभिर्विवराण्यगुः ॥ ५९ ॥ ततोऽनाधृष्णिरारोप्य । हलिविष्णू स्वके रथे ॥ अनयद्वसुदेवौकः । समुद्रविजयाज्ञया ॥ ६० ॥ इतश्च तं समागत्य । तत्र विश्वेऽपि यादवाः ॥ मिलिताः कलिसंभ्रांता । मिथः प्रश्नविधित्सया ॥ ६१ ॥ आबाल्यादपि गांभीर्य—शौर्यधैर्यादिकैर्गुणैः ॥ युक्तोऽपि श्रीपतिः पुत्रो । मया बाल्ये न खेलितः ॥ ६२ ॥ इत्यर्धविष्टरे रामं । समारोप्यांकमच्युतं ॥ उत्तमांगे चुचुंबाश्रु—पातैरानकदुंदुभिः ॥ ६३ ॥ अज्ञातपूर्वमेतत् कि—मकस्माज्जातमुत्कटं ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पप्रछे सोदरैरेवं । वसुदेवाय धीमते ॥ ६४ ॥ पृष्टेन बांधवैः सर्वै—र्वसुदेवेन चोच्यत ॥ सर्वोऽपि
विष्णुवृत्तांतो—ऽतिमुक्तेन निवेदितः ॥ ६५ ॥ विष्णुव्यतिकरं श्रुत्वा । समुद्रविजयेशिता ॥ संस्थाप्य
कृष्णमुत्संगे । रामं शशंस पालनात ॥ ६६ ॥ समेत्य देवकी पुत्र्या । तत्रैकनासया समं ॥ यदु-
र्निर्भ्रियमाणं चा—दायालिलिंग माधवं ॥ ६७ ॥ अवदन् वसुदेवं च । यादवाः साश्रुलोचनाः ॥
स्वामिन्नेकाकिना योगे—ऽप्यजेयोऽसि जगज्जयी ॥ ६८ ॥ ततः कंसेन दुष्टेन । जातमात्रान् स्व-
बालकान् ॥ कथं त्वं मार्यमाणांस्तान् । ज्ञात्वोपेक्षितवानसि ॥ ६९ ॥ अवादीद्वसुदेवोऽप्या—ज-
ननं सुनृतं व्रतं ॥ अपालि मयका तेन । नात्र दुष्टं च किंचन ॥ ७० ॥ देवकीवचसा कृष्णः ।
पालितो नंदगोकुले ॥ ततो लात्वा कुमारीयं । देवक्या अर्पिता मया ॥ ७१ ॥ सप्तमस्तनयागर्भ-
स्तेनावगणितः खलु ॥ कंसोछेदितनासा या । सास्त्येषा नंदनंदिनी ॥ ७२ ॥ बांधवान् यादवांश्चा-
था—नुज्ञाप्य निखिलानपि ॥ वसुदेवयुतः कृष्णो । निजावासं ययौ मुदा ॥ ७३ ॥ कंसस्य जन-
नी पत्न्यो । बांधवाः स्वजना अपि ॥ कंसव्यापत्तिकृत्यानि । चक्रिरे यमुनाजले ॥ ७४ ॥ सशो-
कास्ते ततः सर्वे । साश्रुनेत्रा नदीजले ॥ ददुस्तस्मै तदा लोक—व्यवहाराज्जलांजलीन ॥ ७५ ॥

For Private and Personal Use Only

प्रद्युम्न चरित्रं ६१

त्रिखंमन्नरतेशस्य । जरासंधस्य तेजसा ॥ हृद्यहंकारतो जीव—यशास्तु प्रददौ न तान् ॥ ७६ ॥
गोपालहलिविष्णुन्यां । समं तान् यादवानपि ॥ प्रथमं नस्मसात्कृत्वा । पश्चाद्दास्ये जलांजलिं ॥
॥ ७७ ॥ वदंतीति स्ववक्रेण । रुदती विरहातुरा ॥ प्रवेक्ष्याम्यन्यथा वह्नौ । प्रतिज्ञामिति सा दधौ
॥ ७८ ॥ प्रतिज्ञाय जरासंध—वप्तू राज्यं प्रकुर्वतः ॥ प्राप्ता राजगृहडंगे । सा त्रिविष्टपसन्निन्ने ॥
॥ ७९ ॥ अथो स केशवादेशात । समुद्रविजयाधिपः ॥ उग्रसेनं नृपत्वेना—स्थापयन्मथुरापुरि ॥
॥ ८० ॥ उग्रसेनार्पिता सत्य—नामा यौवनसंयुता ॥ उपयेमे मुकुंदेन । क्रोष्टुकिदत्तवासरे ॥
॥ ८१ ॥ इतो जीवयशाः सापि । क्रमेण रुदती भृशं ॥ विकीर्णचिकुरायाता । जरासंधस्य सन्नि-
धौ ॥ ८२ ॥ मुषिता मुषिता तात । जाताहं दुःखिता द्वितौ ॥ मत्पतिर्मारितो राम—कृष्णान्या-
मभिमानतः ॥ ८३ ॥ सशल्य इव तद्वाक्या—ज्जरासंधनृपो जगौ ॥ पुत्रिके भवतात्स्वस्था । वद
वृत्तांतमादितः ॥ ८४ ॥ किं जातं मारितः केन । कारणेन पतिस्तव ॥ पित्रा पृष्टातिमुक्तोक्तं । वृ-
त्तांतं सादितोऽवदत् ॥ ८५ ॥ श्रुत्वा पुत्र्युदितां वार्तां । जरासंधोऽप्यवीवदत ॥ कंसेन षट् हता ग-
र्भा—स्तद्भव्यं न मनाक्कृतं ॥ ८६ ॥ एकस्यामेव देवक्यां । हतायां सुतसंभवः ॥ नाभविष्यत्तरो-

प्रद्युम्न चरित्रं ६२

मूले । ज्वालिते हि फलोद्भवः ॥ ८७ ॥ जरासंधोऽन्यधात्तस्ते । मारोदीस्त्वमतः परं ॥ रोदयिष्या-
म्यहं तेऽरि-स्त्रीरुद्वेद्य ससंततीः ॥ ८८ ॥ करिष्यामि यदा पुत्रि । यादवान् भस्मसादहं ॥ अथवा
समुद्रमर्यादि—देशत्यागविधायिनः ॥ ८९ ॥ सत्यसंधो जरासंधो । ज्ञेयस्तदा त्रिखंडराट् ॥ अ-
न्यथा दुर्जराग्रस्त—संधोऽहं तु विचक्षणे ॥ ९० ॥ युग्मं ॥ सबालस्त्रीविघातादे—र्न स्याच्चेत्पापि-
नी मतिः ॥ प्रतिविष्णोः कथं तर्हि । नरकस्य गतिर्भवेत ॥ ९१ ॥ इतीव चित्तवाक्कायैः । कृत्वा
त्रिधापि तुल्यतां ॥ जरासंधोऽब्रवीदंत-काले ज्ञापयितुं गतिं ॥ ९२ ॥ नाम्नाथ सोमको नृपो । ज-
रासंधमहीभृता ॥ समुद्रविजयाभ्यर्णे । प्रैष्यत त्वरितं रुषा ॥ ९३ ॥ मथुरापुरि गत्वा त्वा-त्समुद्र-
विजयेशितुः ॥ कथनीयं त्वया सम्य—क्सामदामादिभेदतः ॥ ९४ ॥ सोमकः स्वपतेः शिक्षा—
मादाय चलितस्ततः ॥ मथुरायां समेत्योचे । समुद्रविजयं नृपं ॥ ९५ ॥ समुद्रविजयाधीशाः । स-
मुद्रविजयाश्रिताः ॥ युष्मान् वदति नः स्वामी । जरासंधो नराधिपः ॥ ९६ ॥ मदीया प्राणतोऽपी-
ष्टा । जीवयशाः सुता मता ॥ तस्याः शस्याकृतेः कंसं । पतिं कोऽपि न बुद्धवान् ॥ ९७ ॥ शिशु-
भ्यां सीरिशार्ङ्गिभ्या—मव्यक्ताभ्यां भुजौजसा ॥ सर्वेषु वीक्षमाणेषु । कंसो योधोऽपि यद्धतः ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ ९८ ॥ अथ यूयं मदादेश—पालकाः सेवका वराः ॥ सुखेन निजसाम्राज्यं । ततः पालयता-
निशं ॥ ९९ ॥ स्वकवंशमहाकक्षे । बृहद्भानुसमीरणौ ॥ किंत्वेतौ हलिगोविंदौ । मा वर्धयत सर्व-
था ॥ ४०० ॥ देवक्याः सप्तमो गर्भः । कृष्णो यः कथ्यते जनैः ॥ स तु प्रागेव कंसेन । वसुदे-
वाद्धि मार्गितः ॥ १ ॥ ततो द्वावपि मत्पार्श्वे । प्रहेयाववि‌लंबतः ॥ रामकृष्णौ भवंतस्तु । राज्यं पां-
तु यदृच्छया ॥ २ ॥ गोविंदगोपनाद्रामः । कंसघाताच्च केशवः ॥ दीयतां मम गृह्णामि । यथा वैरं
तदंतिकात् ॥ ३ ॥ जरासंधनृपोऽस्माकं । स्वाम्याज्ञापयतीति च ॥ सोमकोक्तवचः श्रुत्वा । समुद्रवि-
जयो जगौ ॥ ४ ॥ आर्जवाद्वसुदेवेन । गर्भाः षडपि वाचया ॥ दत्ताः कंसस्य तन्नूनं । न न्याय्यं
प्रविनिर्मितं ॥ ५ ॥ कंसेन निहता गर्भाः । षट् जाताः कृष्णबांधवाः ॥ तद्वैरेण हतः कंसो । ना-
त्र दोषो हरेर्मनाक् ॥ ६ ॥ प्रद्योतिपुष्पदंताभ्यां । यदुवंशघनाश्रयः ॥ बालाभ्यां हलिजिष्णुभ्या—
माभ्यां शोभेऽहमुच्चकैः ॥ ७ ॥ यद्भविष्यत्प्रजातं त—दज्ञातं पूर्वमेव तु ॥ दीयेते नु कथं राम-
कृष्णौ तौ जीवता मया ॥ ८ ॥ मनुष्यैर्गालिदानेन । यदि गालिः प्रदीयते ॥ किं षण्णामपि बंधू-
नां । वधाद्वैरं न गृह्यते ॥ ९ ॥ सर्वथैव ततो राम-कृष्णयोर्नात्र दूषणं ॥ दानमप्येतयोर्नास्ति ।

For Private and Personal Use Only

कदापि वधहेतवे ॥ १० ॥ दूषणं च तवैवात्र । जरासंधस्य नूनुजः ॥ विनाशकालसंसूचि । विपरीतमतिस्थितेः ॥ ११ ॥ एतावन्मात्रमप्यंतः । स च वेत्ति न दर्पतः ॥ एतयो रामविष्णवोः किं । स्वजामातृकृते वधः ॥ १२ ॥ सोमकस्तद्वचः श्रुत्वा । समुद्रविजयं जगौ ॥ मा वदिष्ट गिरो यूयं । सर्वथेत्यविचारिताः ॥ १३ ॥ सेव्यसेवकज्ञावः स्या—द्यत्र राजन् परस्परं ॥ आज्ञाया एव तत्रास्ति । प्रामाण्यं केवलं नृणां ॥ १४ ॥ जनकांगजयोर्घाते । जंपत्योरनुरक्तयोः ॥ यथा बंधुमतीसिद्ध—मित्रयोर्न विचारणा ॥ १५ ॥ षण्णामपि तु गर्ज्ञाणां । ततो जातो यथा वधः ॥ द्वयोरप्येतयोः सोऽस्तु । तथा स्वनायकेछया ॥ १६ ॥

ज्ञवंतः सर्वतोछिन्न—जननाखयसंचयाः ॥ एताज्यां हि भविष्यंति । यादवाः सकला अपि ॥ ॥ १७ ॥ केन सूत्रकृते हार—स्त्रोट्यते बुद्धिशालिना ॥ ज्ञयो बंजज्यते केन । प्रासादः कीलिकाकृते ॥ १८ ॥ जीविताथीं पुमान् को नु । व्यालवक्त्रे करौ क्षिपेत् ॥ को वा केसरिणं सुप्त—मुत्थापयेत्क्रुधान्वितं ॥ १९ ॥ बलिष्टेन समं मानो—त्कर्षस्तस्य हि मत्सरं ॥ जनयेत्तेन तन्नूनं । शुज्ञाय जायते न हि ॥ २० ॥ ततोऽहमुपकाराय । युष्माकं कथयाम्यलं ॥ जरासंधत्रिखंडेश—वाक्यं

कुरुत सत्वरं ॥ २१ ॥ हिमवद्दीपकत्वेन । वह्नेः शीतत्वसाधकाः ॥ अनुमातुं यथाशक्ती—र्धरेत्प्रामा-
णिकाग्रणीः ॥ २२ ॥ धृत्वा सहानुमानेन । संमतेन मनीषिणां ॥ निर्भर्त्सयेद्यथा चाशु । तमङ्गं
स विचक्षणः ॥ २३ ॥ युग्मं ॥ सोमकस्य तथा वाचः । श्रावं श्रावं जनार्दनः ॥ तं तु निर्भर्त्सया-
मास । कुमारोऽपि स्वशक्तितः ॥ २४ ॥ अवध्यो दूतकर्मत्वा—त्पुरस्तान्मम गच्छतात् ॥ रे किं प्रा-
पनेऽस्मांस्त्वं । जरासंधात्तवेशितुः ॥ २५ ॥ वयं तु सुकुमाराः स्मः । कुमारा वर्धमानकाः ॥ खाद-
न्न खादन्न जरासंधो । जरासंधिमवाप्नवान् ॥ २६ ॥ तं प्रेषयामि चेत्कर्तुं । स्वजामातुः सहायतां ॥
सत्या दैत्यारिरित्याख्या । षष्ठीतत्पुरुषा तदा ॥ २७ ॥ सा मे षष्ठीबहुव्रीहि—समासे संस्थितान्यथा ॥
ज्ञेया त्वया निजाधीशां—बुजसोमक सोमक ॥ २८ ॥ आकर्ण्य वचनान्येवं । विष्णुवक्त्रोच्चितानि
च ॥ समुद्रविजयं प्राह । कोपाटोपेन सोमकः ॥ २९ ॥ समुद्रविजया यूयं । वंशरक्षणतत्पराः ॥
युष्मद्वंशे परं विष्णु—र्विषवल्लिरिवास्त्ययं ॥ ३० ॥ यूयं जीवत विद्वांसः । सदायतिसुखैषिणः ॥
शीघ्रं युष्मान्निरुन्धेद्यो । बाल्यादपि शिशुस्त्वसौ ॥ ३१ ॥ जीवन्नलाद् द्वादशभिश्च हायनैः । रामोऽ-
पि राज्यं च नलोऽपि नृपतिः ॥ जीवन्महानंदपदं च साधये—ज्जीवन् पुमान् पश्यति मंगलावलीः

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ ३२ ॥ सोमकोदितमाकर्ण्य । वचनं कोपसूचकं ॥ अनाधृष्णिारमर्षेण । तमूचे विकलोऽसि किं
॥ ३३ ॥ एकवारं निषिद्धोऽपि । श्रीतातेन सुधागिरा ॥ रामकृष्णावत्नीदणं रे । रंकवद्याचसे कथं
॥ ३४ ॥ पक्षपातविधातार—स्तस्य सर्वेऽपि बांधवाः ॥ अक्रूराद्यास्ततोऽजल्पं—स्तंप्रति चारुणेक्षणाः
॥ ३५ ॥ यथा जामातृघातेन । त्वत्स्वामी खेदवानभूत् ॥ तथा किं न वयं खिन्ना । अस्मतषट्बंधु-
घाततः ॥ ३६ ॥ अनेहसमियंतं तु । जरासंधपराभवः ॥ सोढोऽस्माभिः सहिष्यामो । नातःपरं म-
नागपि ॥ ३७ ॥ याहि याहि मुखं लात्वा । त्वं कुशलेन सोमक ॥ ब्रूहि ब्रूहि समाचार—मस्म-
दीयं विशेषतः ॥ ३८ ॥ रुषानाधृष्णिनेति द्राक् । तर्जितः सोमकोऽचलत ॥ समुद्रविजयेनाप्य—
पमानितो निजं पुरं ॥ ३९ ॥ मेलयित्वा द्वितीयस्मिन् । वासरे स सहोदरान् ॥ समुद्रविजयोऽप्रा-
क्षीत् । किं कर्तव्यमथात्मभिः ॥ ४० ॥ स्वस्वबुध्या विचारो यः । समुत्पद्येत सुंदरः ॥ कथनीयः
समस्तोऽप्या—यतिसाधुर्विचार्य मे ॥ ४१ ॥ कश्चिद्वक्ति जरासंधः । कियन्मात्रः प्रवर्तते ॥ न वा-
च्यमिति कश्चिच्च । त्रिखंडाधिपतिः स तु ॥ ४२ ॥ कश्चिद्वक्ति सहैतेन । मरिष्यंति युयुत्सवः ॥ क-
श्चिद्वदति नानेन । संग्रामेण प्रपूर्यते ॥ ४३ ॥ कश्चिद्ब्रवीति नश्यामो । जीवरक्षाकृतेऽधुना ॥ क-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्चिद्वदति नष्वा क्व । गमिष्यामो वयं भयात् ॥ ४४ ॥
इत्यालापे मिथः सर्वैः । क्रियमाणे सहोदरैः ॥ समुद्रविजयोऽवादीत । पृच्छ्यते क्रोष्टुकिः पुरा ॥ ४५ ॥ साधु साधु तदा सर्वे—ऽप्यवादिषुः सहोदराः ॥ पृच्छ्यतां द्रुतमाकार्य । क्रोष्टुकिः स निमित्तवित् ॥ ४६ ॥ सकलैरेवमालोच्या—कारितः क्रोष्टुकिस्तदा ॥ पृष्टो नावि किमस्माकं । हिताहितमतः परं ॥ ४७ ॥ सोऽवादीत्सर्वथा यूयं । चिंतां माकार्ष्ट मानसे ॥ एताभ्यां रामकृष्णाभ्यां । युष्माकमुदयो महान् ॥ ४८ ॥ प्रतिविष्णुं जरासंधं । हत्वा तच्चक्रशक्तितः ॥ तद्राज्यभोगिनौ राम—कृष्णावेतौ नविष्यतः ॥ ४९ ॥ प्रतिविष्णुविघाताय । धृतावतारकाविमौ ॥ इमावीरौ रामकृष्णौ स्त—स्त्रिखंमैश्वर्यधारिणौ ॥ ५० ॥ पश्चिमांबुनिधेस्तीरं । यूयं गच्छत गच्छत ॥ तत्र शत्रुक्षयो नावी । युष्माकं च महोदयः ॥ ५१ ॥ गच्छतां यत्र युष्माकं । सत्यनामा सुतद्वयं ॥ जनयेत्तत्र संस्थेयं । वासयित्वा पुरीं मुदा ॥ ५२ ॥ प्रमाणीकृत्य तद्वाचं । समुद्रविजयस्ततः ॥ अत्याक्षीन्मथुरामेका—दशन्निः कुलकोटिभिः ॥ ५३ ॥ द्राक्शौर्यपुरमागत्य । ततोऽप्यादाय सप्त च ॥ कुलकोटीः समुद्रांतं । समुद्रविजयो गतः ॥ ५४ ॥ उग्रसेनोऽपि सार्थेऽगा—त्समुद्रविजयेशितुः ॥ अंतर्वि·

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ध्याचलं मार्गे । चेद्गुः सर्वेऽपि यादवाः ॥ ५५ ॥ सोमकोऽथ जरासंध—पार्श्वे गत्वा प्रकोपतः ॥ वृत्तांतं कथयामास । निःशेषमपि मूलतः ॥ ५६ ॥ समुद्रविजयोपांते । गतः स्वामिंस्त्वदाज्ञया ॥ घूकारिषु प्रवृत्तेषु । तत्र घूक इवाभवं ॥ ५७ ॥ एतावंतमहं कालं । जानन्नासं नरेश्वर ॥ त्वं त्रिखंमाधिपस्तत्र । त्वदाज्ञा वर्त्तिते च ॥ ५८ ॥ समुद्रविजयाभ्यर्णे । प्रेषितस्त्वदरं कृतं ॥ त्वदाज्ञापालनभ्रांति—र्निवृत्ता मम मानसात ॥ ५९ ॥ स्वल्पराजधरा एते । समुद्रविजयादयः ॥ न तेऽपि पालयंत्याज्ञां । पालयिष्यंति के तदा ॥ ६० ॥ क्रोधाग्निर्वर्धमानश्च । कुरुते विकृतित्रयं ॥ आत्मतापं परतापं । प्रेत्यहानिं स्वरूपतः ॥ ६१ ॥ इतीव वचनं सत्यं । विधातुं सोमकोऽकरोत ॥ जरासंधं महाकोपं । तद्वृत्तांतनिवेदनात ॥ ६२ ॥ निष्कासनं मदाज्ञातः । किमेषां कारयाम्यहं ॥ किं चक्ररत्नहोमार्थं । यद्वाग्नौ भस्मसादमून् ॥ ६३ ॥ खंमं खंमं प्रकुर्वे किं । यादवान् सकलानपि ॥ गृहीत्वा यदिवात्मीय—हस्ताभ्यां मर्दयामि किं ॥ ६४ ॥ सोमकोदितवृत्तांत—श्रवणान्मगधेश्वरं ॥ विकल्पानिति कुर्वंतं । दृष्ट्वा कालः सुतोऽभ्यधात ॥ ६५ ॥ वराका यादवाः केऽमी । तात तन्मे समादिश ॥ नभोनृलोकपाताला—नलेभ्यः कर्षयामि तान् ॥६६॥ आनयामि ततः कृष्ट्वा । सकलान्

यादवान् यदि ॥ समागच्छामि ते पार्श्वे । तदाहं स्यां न चान्यथा ॥ ६७ ॥ प्रतिज्ञामिति कृत्वा स । पितृदत्तबलेन च ॥ पंचशत्या महीशानां । समं तीव्रमदोत्कटः ॥ ६८ ॥ बंधुना पवनेनापि । सहदेवेन चान्वितः ॥ भवत्स्वशकुनेषूच्चैः । कालश्चचाल कालवत् ॥ ६९ ॥ जरासंधभयत्रस्ता । नष्टाः सर्वेऽपि यादवाः ॥ मार्गे प्रचलतानेन । श्रुतमेवं जनोक्तितः ॥ ७० ॥ तेषामनुपदं गच्छन् । शुद्धिं लब्धुं ततो द्रुतं ॥ यादवादित्सया प्राप्तो । विंध्यगिरेरुपत्यकां ॥ ७१ ॥ अतिवेगेन तत्पृष्टे । समायांतमनंतरं ॥ कालं कालमिवाज्ञासू । रामकृष्णेष्टदेवताः ॥ ७२ ॥ दुष्टोऽसौ मावधीदेतान् । यदून् भाविमहोदयान् ॥ तान्निरित्याशु चक्रेऽद्रि—रेकद्वारश्चितोपमः ॥ ७३ ॥ यदुसेना च सर्वात्र । वह्निना भस्मसादभूत् ॥ रुदतीं ताश्चितापार्श्वे । वशामेकां व्यकुर्वत ॥ ७४ ॥ तदा तदंतिके कालः । समायातो बलेन तां ॥ अप्राक्षीत्किमिदं भद्रे । रोदिषि त्वं कथं पुनः ॥ ७५ ॥ सोवाच मायया-भवन् । यादवा मम बांधवाः ॥ कुमारास्तरुणा वृद्धा । मत्प्राणतोऽपि वल्लभाः ॥ ७६ ॥ जरासंधसुतं काल—मागच्छंतं च पृष्टतः ॥ आकर्ण्य तेऽत्र सर्वेऽपि । ज्वलिता मारणद्रुताः ॥ ७७ ॥ एकाकिन्यत्र किं स्थित्वा । प्रकरिष्यामि तान् विना ॥ अतोऽहमपि वक्ष्यामि । दुःखिन्यत्र चितामले ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ ७८ ॥ विलपंती गदित्वेत्या—क्रंदंती तत्र शोकतः ॥ मानाशब्दैर्निषिद्धापि । काले पश्यति सा विशत ॥ ७९ ॥ वर्धमानमहाज्वाला—व्याजेनेव स्वपाणिभिः ॥ आकारयति तं काल—मातिथ्याय चिता द्रुतं ॥ ८० ॥ अथोचे बांधवान् कालो । मदागमनभीतितः ॥ गेहेनर्दिन एतेऽगु—र्नष्ट्वा शिखिनि यादवाः ॥ ८१ ॥ आत्मनो भगिनीभर्तु—र्घातकौ राममाधवौ ॥ कृष्ट्वा यदूंश्च चित्याया । हत्यायास्यामि वोंतिके ॥ ८२ ॥ पूर्वं मयैव तातानां । पुरस्तादिति संश्रुतं ॥ अतोऽहमेव मद्वाचा । प्रवेक्ष्यामि हुताशने ॥ ८३ ॥ विनयात्पवनोऽवादी—द्भ्रातः कृत्यं तवात्र किं ॥ आनयिष्याम्यहं वह्ने—र्धृत्वा केशेषु यादवान् ॥ ८४ ॥ उवाच सहदेवोऽपि । कृत्यमेतत्तवापि न ॥ अहमेव प्रविश्याग्ना—वानयिष्यामि तान् द्रुतं ॥ ८५ ॥ तथा परेऽपि सोदर्याः । सर्वेऽपि वसुधाधवाः ॥ मंत्रिणोऽपि च कालं तं । कथयामासुरुच्चकैः ॥ ८६ ॥ कालस्तथाप्यमर्षेण । वार्यमाणोऽपि बांधवैः ॥ प्रविवेशानले तूर्णं । विचारं च विना मृतः ॥ ८७ ॥ तादृशं देवताकृत्यं । मृत्युत्पत्तिश्च तादृशी ॥ यादृशं चाशुभं कर्म । शरीरिणां हि संभवेत ॥ ८८ ॥ देशांतरे सहस्रांशौ । गते चास्ताचले क्रमात ॥ शर्वर्यामुषितास्तस्यां । तत्रैव पवनादयः ॥ ८९ ॥ परेषां मारकः कालो । मृतिस्तस्यापि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चेदभूत् ॥ जीविष्यति तदा कोऽत्र । पुरुषो वसुधातले ॥ ७० ॥ शोचंते संस्मरंतश्च । कालस्यापि गुणानथ ॥ मंत्रिणो भूभुजश्चापि । पवनाद्याश्च सोदराः ॥ ७१ ॥

अथोदिते सहस्रांशौ । प्राचीमंडलमंडने ॥ न चितां न गिरिं चापि । ददृशुस्ते चमत्कृताः ॥ ॥ ७२ ॥ देवतारचितं सर्व—मिंद्रजालमिवाखिलतः ॥ सर्वेऽप्यैदंत कालस्य । किंतु सत्यतया मृतिं ॥ ७३ ॥ सततं देवता भाग्यात् । सांनिध्यं कुरुते ययोः ॥ रामकृष्णौ सपुण्यौ तौ । हंतव्यौ कथमात्मभिः ॥ ७४ ॥ तयोरेव वृषेणेति । देवताभिर्विकुर्व्य च ॥ अकालेऽपि बली कालो । मारितः शौर्यभागपि ॥ ७५ ॥ स्वामिनो यादवा दूर—मगमन्नात्मवैरिणः॥ इत्येत्य कथयामासु—स्तेन्यः स्वगूढपूरुषाः ॥ ७६ ॥ तद्गत्वाग्रे किमस्माभिः । कालं विना करिष्यते ॥ इत्यालोच्य निवृत्तास्ते । पवनादिकभूभृतः ॥ ७७ ॥ जरासंधाय ते चेत्य । यावत्कालमृतिं जगुः ॥ पुत्रमृतिश्रुतेस्ताव—न्मूर्छया सोऽपतद्भुवि ॥ ७८ ॥ प्रभूतैरुपचारैः स । लब्धसंज्ञोऽभवद्यदा ॥ व्यलपत्कालकालेति । कंसकंसेति च स्मरन् ॥ ७९ ॥ जामातुरेव चैकस्य । दुःखमासीत्पुरा मम ॥ पुत्रस्य मरणात्तत्तु । द्विगुणं प्रत्युताभवत् ॥ ८०० ॥ स्वयं रुदन् परानप्या—रोदयन् स विलापतः ॥ समेते हि महादुः

प्रद्युम्न चरित्रं ७२

खे । स्यान्महानपि कातरः ॥ १ ॥ एकस्य जायते दुःख—मन्यस्य परमं सुखं ॥ अदृष्टानां हि वै-
चित्र्यात् । संसारस्थितिरीदृशी ॥ २ ॥ इति कर्तुं समीचीनं । कालस्य परिपंथिनः ॥ ननंदुर्मरणं
श्रुत्वा । समुद्रविजयादिकाः ॥ ३ ॥ प्रशशंसुस्तदा केऽपि । महाभाग्यौ बलाच्युतौ ॥ समुद्रविजयं
केऽपि । केऽपि नैमित्तिकं पुनः ॥ ४ ॥ केऽपि श्रीजिननाथार्चा । प्रकुर्वते विशेषतः ॥ एकशो
विघ्नविध्वंसे । केऽपि दानं ददुर्मुदा ॥ ५ ॥ जगुः केचन गीतानि । ननृतुः केचनाद्भुतं ॥ अवा-
दयंश्च निःस्वाना—दिकवाद्यानि हर्षतः ॥ ६ ॥ ज्ञानीव सत्यवादी त्वं । क्रोष्टुकिं संस्तुवन्निति ॥ कृ-
तज्ञोऽपूजयत्प्रोच्चैः । समुद्रविजयोऽध्वनि ॥ ७ ॥ निमित्तं सत्यतायुक्तं । यद्यस्माकमसावदात ॥ त-
दास्यातिधनं दत्वा । नैस्व्यं न्यक्क्रियतेंजसा ॥ ८ ॥ इत्यालोच्य ततः सर्वै—र्वसुदेवादिभिर्नृपैः ॥
स स्वर्णरूप्यमाणिक्या—दिकदानेन पूरितः ॥ १० ॥ मार्गेऽथ गच्छतां तेषा—मेकत्र तस्थुषां पदे ॥
अतिमुक्तश्चारणर्षि—रागतोऽनभ्रवृष्टिवत् ॥ ११ ॥ अभ्युत्थानादिसत्कारैः । समुद्रविजयादिभिः ॥
यादवैरपि निःशेषैः । पूजितस्तोषितस्तथा ॥ १२ ॥ स्वस्थीभूतोऽतिसंतुष्ट—स्तेषामादरयोगतः ॥
क्षणमेकं स्थितस्तत्र । स्यादादरोऽजरामरः ॥ १३ ॥ समुद्रविजयेशेन । तदा पृष्टो मुनीश्वरः ॥ भग-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वन्नायतौ नः किं । भावि प्रसद्य तद्वद ॥ १४ ॥ सोऽपि प्रोवाच युष्माकं । का चिंता तमसस्तते:॥
द्वाविंशतितमो यत्रा—र्हन्नेमिर्भाति भानुवत् ॥ १५ ॥ एतौ मुशलिगोविंदौ । जरासंधं निहत्य च
॥ बलदेववासुदेवौ । त्रिखंडेशौ भविष्यतः ॥ १६ ॥ भरतार्धाधिपावेता—वतिख्यातार्धचक्रिणौ ॥
सुपर्ववासितद्वार—वत्यां राज्यं करिष्यतः ॥ १७ ॥ अतिमुक्तमुखादेवं । श्रुत्वा संतुष्टमानसः ॥ वि-
ससर्ज मुनिं नत्वा । श्रीनेमिभगवत्पिता ॥ १८ ॥ सर्वेष्वपि भरतेषु । सर्वेष्वैरवतेषु च ॥ तुल्यत्वे-
ऽपि विशिष्टं य—त्तीर्थशत्रुंजयस्थितेः ॥ १९ ॥ भरतेऽत्रापि षट्खंमा । वैताढ्यखंडितास्त्रयः ॥ त-
त्रापि बहवो देशा । आर्यानार्यप्रभेदतः ॥ २० ॥ जननेन जिनानां च । ते सार्धपंचविंशतिः ॥
आर्याः स्युरपरेऽनार्या—स्तद्विपरीतलक्षणाः ॥ २१ ॥ आर्यदेशेऽप्यतीवार्यः । सुराष्ट्रादेश उत्तमः
॥ न दुर्भिक्षादिदुःखानि । यत्र लोकः सुखी सदा ॥ २२ ॥ अयोध्यानगरीतश्च । यत्रैव समवासर-
त ॥ नवनवतिपूर्वाणि । वृषभः प्रथमः प्रभुः ॥ २३ ॥ सर्वज्ञाः समवासार्षु—स्त्रयोविंशतिरादरात ॥
यत्र तीर्थे च धर्मस्य । वृद्धये नेमिनं विना ॥ २४ ॥ अनंताः पुंमरीकाद्याः । साधवः सममानसाः
॥ यत्र सिद्धिपदं प्रापु—स्तिर्यंचोऽपि दिवं गताः ॥ २५ ॥ सच्चतुर्विंशतावस्यां । यन्माहात्म्यं निश-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

म्य च ॥ जनितः प्रथमोद्धारो । यावापि भरतेन तु ॥ २६ ॥ इंद्रस्य पुरतः ख्यातः । स सीमंधर-
शंभुना ॥ तीर्थं शत्रुंजयो यत्र । घोरपापविनाशकः ॥ २७ ॥ अतिमुक्तोक्तविश्वासा—दतिमुक्तभ-
यः सुखैः ॥ समुद्रविजयो राजा । सुराष्ट्राराष्ट्रमापतत ॥ २८ ॥ दशभिः कुलकं ॥ श्रीशत्रुंजयती-
र्थस्य । द्वितीयं शिखरं महत् ॥ यत्रास्ति गिरिनाराख्यं । सर्वसिद्धिनिबंधनं ॥ २९ ॥ अनुक्ता का-
मिनी भुक्ता । भूयो रूपवती सती ॥ पालनं ब्रह्मचर्यस्य । यत्र तत्रातिदुष्करं ॥ ३० ॥ इतीव ज्ञा-
नवान्नेमि—र्विचार्य निजमानसे ॥ आरुरोहोज्जयंताद्रि—र्यत्र पर्वतभूषणं ॥ ३१ ॥ प्रतिश्रुतो म-
यैवायं । स्वीकृतं पालयेद्बुधः ॥ तत्रैवेतीव चक्रेऽर्हत् । त्रीणि कल्याणकानि सः ॥ ३२ ॥ उज्ज-
यंताचलात्तस्मा—त्प्रतीच्युत्तरभागके ॥ यादवा द्वादशकुल—कोट्यः स्वशिबिराण्यधुः ॥ ३३ ॥ स-
त्यभामा हरेः कांता । तत्र द्वौ सुषुवेंगजौ ॥ भानुभामरसंज्ञाकौ । भानुर्भानुर्भासुरौ ॥ ३४ ॥
दिवसे क्रोष्टुकिप्रोक्ते । स्नानं विधाय माधवः ॥ संप्रसादयितुं देव—मर्चयामास वारिधिं ॥ ३५ ॥
स्थित्वैकत्र पदे तत्र । पवित्रे पुरुषोत्तमः ॥ उपवासत्रयं चक्रे । न सिद्धिर्हि तपोविना ॥ ३६ ॥ अ-
धिष्ठाता समुद्रस्य । लवणाख्यस्य निर्जरः ॥ आराधितो मुकुंदेनो—पवासत्रितयेन तु ॥ ३६ ॥ तृ-

For Private and Personal Use Only

प्रद्युम्न चरित्रं ७५

तीयायां त्रियामाया—मष्टमस्य प्रभावतः ॥ आसनक्षोभनात्तस्य । प्रसन्नोऽनिमिषोऽभवत ॥ ३७ ॥
पांचजन्यं सुघोषं च । रत्नदाम मनोहरं ॥ दिव्यांशुकं ददौ देवो । वासुदेवाय तुष्टितः ॥ ३८ ॥ नं-
ष्ट्वैतस्य मनुष्यस्या—वष्टंभः शरणार्थिनः ॥ महते सुकृताय स्या—दितीवोवाच सोंजसा ॥ ३९ ॥
ध्यातः कथं स्मृतश्चाहं । गोविंद वद कारणं ॥ सुस्थितो नामतो नाकी । किं ते कृत्यं करोम्यहं ॥
॥ ४० ॥ तद्वाक्यात्स्नेहलात्सद्यः । प्रीतोऽवादीज्जनार्दनः ॥ या दत्ता पूर्वविष्णूनां । वासाय द्वारिका
पुरी ॥ ४१ ॥ सांप्रतं तदभावेना—च्छादिताब्धिजलैस्त्वया ॥ प्रदेहि प्रकटीकृत्य । तद्वासाय ममापि
तां ॥ ४२ ॥ ॐमिति प्रतिपन्नोऽपि । सोऽवक्पृच्छामि वज्रिणं ॥ स्वस्वामिवचसा कृत्यं । संपूर्णफल-
दायि हि ॥ ४३ ॥ कृष्णेन वरमित्युक्तः । स देवः शक्रसन्निधौ ॥ गत्वा च विनयादूचे । विनयो
हि महाफलः ॥ ४४ ॥ मथुरात इहायातः । प्रभोऽस्ति नवमो हरिः ॥ मत्पार्श्वे याचते द्वार—वतीं
वासाय वासव ॥ ४५ ॥ ततः श्रीदस्य दत्ताज्ञा । हरिणा त्वं प्रदेहि तां ॥ इत्याज्ञां प्राप्य संतुष्टो—
ऽभवद्वैश्रमणो भृशं ॥ ४६ ॥ एकं तु विष्णुवासाय । दानमन्यद्विभोर्वचः ॥ इति रत्नमयीं चक्रे । न-
गरीं तां सितोदरः ॥ ४७ ॥ द्वादशयोजनायामा । नवयोजनविस्तरा ॥ कृता स्वशक्तितस्तेन । शो-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भान्भूयस्त्वशोभना ॥ ४७ ॥ अष्टादशकरोत्तुंगं । नवहस्तमितं क्षितौ ॥ द्वादशहस्तविस्तारं । प्राकारं
तत्र सोऽकरोत ॥ ४८ ॥ जरासंधबलं मागा—दितीव धनदो विदन् ॥ परिखां परितस्तस्या—श्चक्रे·
ऽब्धिजलपूरितां ॥ ४९ ॥ तत्र केचन वृत्ताश्च । चतुरस्राश्च केचन ॥ त्र्यस्राः केचिद्गिरिकूटाः । के·
चन स्वस्तिकोपमाः ॥ ५० ॥ केचिच्च सर्वतोभद्रा । वर्धमानाश्च केचन ॥ आयता मंदराः केचि–
दवतंसाश्च केचन ॥ ५१ ॥ प्रासादा इति नामानो । लक्षशस्तत्र चक्रिरे ॥ केचिदेकैकभूमाश्च ।
द्विभूमाः संति केचन ॥ ५२ ॥ त्रिभूमाश्च चतुर्भूमाः । पंचभूमाश्च केचन ॥ षड्भूमाश्च तथा सप्त
—भूमास्तेन विचक्रिरे ॥ ५३ ॥ जात्यस्वर्णमणिभिश्च । चैत्यानि श्रीमदर्हतां ॥ चत्वरेषु च शृं·
गाटे—ष्वकार्षीत्स सहस्रशः ॥ ५४ ॥ समुद्रविजयेशस्या—ग्नेय्यां दिशि चकार सः ॥ प्रासादं शा·
तकौंभं स—प्राकारं स्वस्तिकाकृतिं ॥ ५५ ॥ अक्षोभ्यस्तिमितप्रोद्य—त्प्रासादौ दक्षिणादिशि ॥
नंद्यावर्तगिरिकूट—संज्ञामभवतां क्रमात् ॥ ५६ ॥ प्रासादः सागरस्यापि । नैरृत्याख्यविदिश्यभूत् ॥
पंचमस्य च षष्टस्य । प्रासादौ वर्धमानकौ ॥ ५७ ॥ वायव्यां धरणस्याभू—त्प्रासादः पुष्कराभिधः ॥
पूरणस्य ततोऽप्यासी—दालोकदर्शनस्ततः ॥ ५८ ॥ अभिचंद्रस्य तत्पार्श्वे । विमुक्तोऽभवदाख्यया

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ ऐशान्यां कृष्णतातस्य । कुबेरब्दनामभृत ॥ ५९ ॥ स्त्रीविहारक्रमः पृथ्वी–पालमार्गस्य सन्निधौ
॥ उग्रसेनावनीनाथ—प्रासादस्तत्र राजते ॥ ६० ॥ मंदारतरुसंदोह—युताः सर्वेऽपि सुंदराः ॥ प्रा-
सादास्तत्र राजंते । भृशं प्राकारकेतुभिः ॥ ६१ ॥ प्रासादः सर्वतोभद्रः । सर्वतो भद्रभासुरः ॥ स-
दष्टादशभूमोऽभूत् । स्वर्णरत्नमयो हरेः ॥ ६२ ॥ प्रासादो हलिनश्चापि । चतुरस्रोऽभवद्वरः ॥ गवा-
क्षमंडितः स्वर्ण—रत्नराजिविराजितः ॥ ६३ ॥ सभिका सन्निधौ तस्य । राजतेऽतिमनोहरा ॥ सुध-
र्मासखीसंकाशा । भूरिस्तंभमनोहरा ॥ ६४ ॥ आर्हतप्रतिबिंबाना—मष्टोत्तरशतेन तु ॥ सिद्धायत-
नवत्तत्र । जिनेंद्रायतनं कृतं ॥ ६५ ॥ शालिपांचालिकास्तंभं । जात्यहेमविनिर्मितं ॥ तोरणजाल-
कै रेजे । तत्सभागर्भगं वरं ॥ ६६ ॥ दीर्घिकासारकासार—चैत्यवापीवनानि च ॥ कुबेरो रचया-
मास । द्रुतं दिव्यस्वशक्तितः ॥ ६७ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ एकाकिनोऽपि कुर्वंति । नृलोकं स्वर्वि-
मानवत् ॥ देवाः स्वशक्तितस्तूर्णं । सर्वशोभासमन्वितं ॥ ६८ ॥ देवलोके तु देवानां । विमाना-
नि च भूरिशः ॥ नृलोकेऽपि तथा कुर्वे । सांप्रतं निजशक्तितः ॥ ६९ ॥ इतीव वासुदेवाय । कृत्वा
द्वारवती मुदा ॥ दत्ता श्रीदेन संतुष्ट–मानसेन शुभास्पदा ॥ ७० ॥ युग्मं ॥ उज्जयंतः पुरस्तस्या ।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

माल्यवान् दक्षिणादिशि ॥ पश्चिमायां सौमनस । उदीच्यां गंधमादनः ॥ ७१ ॥ ततः पीतांबरे पी-
तां—बराय धनदो ददौ ॥ वरं माल्यं किरीटं च । कौस्तुभाख्यं महामणिं ॥ ७२ ॥ धनुः शार्ङ्गं च
तूणीरा—वक्षय्यमार्गणौ गदां ॥ कौमोदकीं नंदकं च । खड्गं तार्क्ष्यध्वजं रथं ॥ ७३ ॥ नीलवस्त्रं
च रामाय । रथं तालध्वजं तथा ॥ मुशलं वनमालां च । तूणौ पूर्णशरौ हलं ॥ ७४ ॥ दशार्हे-
भ्यो दशभ्योऽपि । भूषणान्यपराणि च ॥ धनदः प्रददौ प्रीत्यै । राममाधवयोस्तदा ॥ ७५ ॥ एकं
तु कृष्णवासाय । प्रदानं द्वारिकापुरः ॥ वात्सल्यमीदृशं चान्यद् । ब्रूमः श्रीदस्य कान् गुणान् ॥७६॥
जानंतो वासुदेवत्वं । कृष्णस्य यदवोऽखिलाः ॥ पश्चिमांभोनिधेस्तीरे—ऽभिषेकं चक्रिरे मुदा ॥
॥ ७७ ॥ सिद्धसिद्धार्थसूतेन । रामस्य प्रेरितो रथः ॥ हरेर्दारुकसंज्ञेन । द्वारिकाभिमुखं तदा ॥
॥ ७८ ॥ अन्येऽपि यादवाः स्वान् स्वान् । सज्जीकृत्य रथांस्ततः ॥ जन्या इव वरेणामा—स्ताभ्यां
सार्धं तदाचलन् ॥ ७९ ॥ अमात्रैश्चित्रवादित्रै—श्चतुर्विधैः प्रमोदतः ॥ वाद्यमानैर्महाध्वानै—र्गीतगा-
नैर्मृगीदृशां ॥ ८० ॥ गीयमानैर्जनैः प्रोच्य—मानैर्जयजयारवैः ॥ दीयमानैर्महादानै—र्भूयमानैर्म-
होत्सवैः ॥ ८१ ॥ कुबेरेण समं राम—गोविंदौ प्रविवेशतुः ॥ स्वविमाने मृगांकार्का—विव द्वार-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ण । दीनादिकशरीरिषु ॥ स्वभुजार्जितवित्तानि । ददत्यत्र स्थिता जनाः ॥ ९३ ॥ संतोषिणः स्व-
दारेषु । परोपकृत्यतोषिणः ॥ भोगिनोऽपि स्वसंतत्यै । शीलं च पालयंत्यमी ॥ ९४ ॥ तपसा ह-
न्यते कष्टं । तपसा सिद्धिराप्यते ॥ तपसा क्षीयते व्याधि—स्तपांसि विदधत्यमी ॥ ९५ ॥ उत्प-
द्यंते म्रियंते च । जीवाः संसारवर्तिनः ॥ दुःखिनः सुखिनः केऽपि । भावयंत्यपि भावनां ॥ ९६ ॥
न हि स्वार्थं विना माता । पिता भ्राता सुताः स्त्रियः ॥ मत्वेति गुरुपार्श्वेऽत्र । दीक्षामाददतेंगिनः
॥ ९७ ॥ गृह्णंति तदसक्ताश्च । व्रतानि द्वादशानिशं ॥ धरंति धरणीं धीरा । वीराः कुकर्मनाशने
॥ ९८ ॥ आबाल्यादपि कंदर्प—दर्पजेतुर्जिनेशितुः ॥ श्रीनेमेश्चरणांभोज—क्षरडेणुपवित्रिता ॥
॥ ९९ ॥ नवमो बलदेवोऽत्र । संजातो युवराजवत् ॥ विमात्रेयोऽपि बिभ्राणः । स्नेहं कृष्णे सदा-
धिकं ॥ ६०० ॥ कृष्णोऽत्र राजते कृष्ण—कांतिरपीनपीनरुक् ॥ प्रतापेन धरन् राज्यं । नवमो वासु-
देवकः ॥ १ ॥ पुरंदरपुरीतोऽसा—वित्यधिका पुरी वरा ॥ भूरिभूषणभूषाभिः । शक्रपूःसन्निभापि च
॥ २ ॥ अष्टादशभिः कुलकं ॥ अहोरात्रं प्रकाशित्वा—देवाधिकोऽर्कतेजसः ॥ प्रासीसरत्प्रतापो
द्रा—क्कृष्णस्य वसुधेशितुः ॥ ३ ॥ चित्रं कुवलयोल्लासी । विनाशी परिपंथिनां ॥ उत्कटानां नृपा-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वतीं पुरीं ॥ ८२ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ प्रदत्ताज्ञा सुरेंद्रेण । वासिता धनदेन तु ॥ आश्रिता रामकृ-
ष्णाभ्यां । साधाब्धोभां वचोऽतिगां ॥ ८३ ॥ तत्रौकस्स्वसन् कुबेररचितेषूच्चैर्दशार्हा हली । दैत्यारि-
श्च परेऽपि सर्वयदवो गोविंदनिर्देशतः ॥ रूप्यस्वर्णमयैर्घनैश्च वसनैः पात्रैर्ववर्षांबुनि—र्धान्यैः सा-
र्धदिनत्रयं जनकृते तां पूरयन् यक्षपः ॥ ८४ ॥ अलकास्ति पुरीयं किं । किं वा देवेंद्रपूरियं ॥ अ-
न्यदेशागता लोका । यां वीक्ष्येति शशंकिरे ॥ ८५ ॥ तर्कयंति पुनस्तेंत—र्न सा कैलाससंस्थि-
ता ॥ न सापि यतः सा तु । शाश्वतत्वेन शोभिता ॥ ८६ ॥ इयं तु पृथिवीपीठे । वैषम्येण वि-
वर्जिता ॥ पारावारसमीपेऽस्ति । सुखमासुखमाश्रिता ॥ ८७ ॥ ज्ञात्कारिता लसत्कीर्ति—र्नवोढेयं
वधूरिव ॥ श्रीदेन स्वर्णमाणिक्यै—र्भूषितास्ति प्रमोदतः ॥ ८८ ॥ तथा तत्र स्थिता देवाः । स्वव-
सूनि मनागपि ॥ ददतेऽर्थिनृणां नैव । प्रसन्नाः प्रार्थिता अपि ॥ ८९ ॥ देवी भुक्ता सुरैः प्राग्
या । सा परैरपि भुज्यते ॥ प्रत्यहं विषयासक्ता । न शीलं पालयंति ते ॥ ९० ॥ कृत्वा तपांसि भू-
यांसि । बुभुक्षिता इतो गताः ॥ पौरुषीमात्रमप्येते । न कुर्वंति कदाचन ॥ ९१ ॥ प्रभूतैश्वर्यभा-
त्त्वेन । सर्वदा तदवस्थया ॥ जराधिव्याध्यभावात्ते । भावना भावयंति न ॥९२॥ सप्तक्षेत्राविशेषे-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णां च । वधूवक्त्राब्जरोचिषां ॥ ४ ॥ युग्मं ॥ यस्य दीप्रप्रतापस्य । पुरतो हारितो दिवा ॥ रात्राव-
स्तमिवाप्नोति । तेजःपुंजोऽपि गोपितः ॥ ५ ॥ यस्य वक्त्रस्य सौम्यत्वं । दृष्ट्वा कुमुदिनीपतिः ॥ म-
न्ये स्वस्मिन् विदन्न्यूनं । रात्रावुदेति लज्जितः ॥ ६ ॥ संग्रामस्य पुरो यस्यो—त्कटद्विट्दर्पमर्दिनः
॥ सर्वेऽपि तत्यजुर्गर्वं । विश्वेऽपि वीरमानिनः ॥ ७ ॥ परिध्वस्तेऽर्थिनां नैःस्व्ये । येन द्रव्यप्रदानतः
॥ दानेच्छां तदन्नावेऽत्र । व्यस्मारयत्सितोदरः ॥ ८ ॥ सत्यन्नामा प्रिया सत्य—न्नायुता तस्य शा-
र्ङ्गिणः ॥ पुण्यलावण्यनैपुण्य—धन्यानन्यवरेण्यहृत ॥ ए ॥ रतिप्रीती रतिप्रीते । रूपेण विजिते
यया ॥ पतिस्तयोरनंगोऽन्न्—न्मन्येऽस्याश्च चतुर्भुजः ॥ १० ॥ ष्टाग्रमहिषीमध्ये । यथेंद्रस्य शची
वरा ॥ रूपशीलेन विख्याता । सत्यन्नामा हरेस्तथा ॥ ११ ॥ न्नोग्यभोगान् यथा भुंक्ते । शच्या स-
ह शतक्रतुः ॥ सावित्र्या च यथा ब्रह्मा । पार्वत्या शंकरो यथा ॥ १२ ॥ मोहिन्या विद्ययेवोच्चैः ।
स मोहितः कलश्रिया ॥ न्नोगान् न्नुंक्ते तया सार्धं । महिष्या सत्यन्नामया ॥ १३ ॥ युग्मं ॥ विष-
यव्याप्तचित्तोऽपि । महिष्या सह मानवः ॥ न न्नुंक्ते प्रायशो न्नोगान् । न्नुंक्ते चेद्विरमेद् द्रुतं ॥१४॥
प्रीतिपात्रं महिषीयं । सत्यन्नामा हरेरन्नूत ॥ तथापि न तया साकं । न्नोगेन्यो व्यरमत्स हि ॥१५॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कृष्णकांत्या लसद्रूप—वतीनां बहुयोषितां ॥ संप्राप्यंते महाभोगाः । पुरुषेणाथवा न हि ॥ १६ ॥
इतीव तत्परीक्षार्थं । कृष्णरूपधरोऽपि च ॥ भोगानभुंक्त कृष्णोऽप्य—न्यासां प्राज्येष्टयोषितां ॥
॥ १७ ॥ युग्मं ॥ कपोलमूलयोर्निर्य—द्दानलोलुपषट्पदाः ॥ प्रोत्तुंगा द्विरदा यस्या—धुरैरावतकल्प-
नां ॥ १८ ॥ मेयमध्या मुखे क्षामाः । पीनाः पश्चिमभागयोः ॥ लंबकर्णा जरोऽमानाः । स्कंधोग्रा
जविनो हयाः ॥ १९ ॥ क्वणंतीभिरदभ्राभिः । किंकिणीभिर्विभूषिताः ॥ केतुभिश्चित्रयंतः खं । र-
था यस्य सदाभवन् ॥ २० ॥ एकाकित्वेति साहस्रा । लक्षाः शतनियोधिनः ॥ विपत्तयो विपक्षा-
णां । पत्तयो यस्य भूरिशः ॥ २१ ॥ संख्यायां विद्यमानाया—मपि यस्य बलं सदा ॥ असंख्यात-
तया लोकै—र्निगद्यते प्रतापतः ॥ २२ ॥ प्रामाण्यं राजधर्मे स्या—दाज्ञाया एव भूपतेः ॥ समुद्र-
विजयादीशा । अप्याज्ञां तस्य चक्रिरे ॥ २३ ॥ कालेन कालधर्मस्य । जरायाश्चाप्यसंभवात् ॥ यत्र
यौवनसंपन्ना । यादवा निर्जरा इव ॥ २४ ॥ पुण्यलावण्यधारिण्यो । मोहिन्यो भर्तृचेतसां ॥ हारि-
ण्योऽपरचित्तानां । स्त्रियो देवांगना इव ॥ २५ ॥ यद्यपि तत्र दीनास्या । दानार्थिनो न याचकाः
॥ तथापि परदेशेभ्यः । समेतानामयं विधिः ॥ २६ ॥ दीयंते यत्र दानानि । चीयंते सुकृतानि च

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ पीयंते गुरुवाक्यानि । धीयंते च गुणालयः ॥ २७ ॥ ब्राह्मी यत्र रमा तत्र । न स्यादिति विरोधिता ॥ विद्वत्तासुखिताभ्यां सा । जनैर्यत्र निराकृता ॥ २८ ॥ त्रिवर्गेऽपि रसाढ्मे । यशोऽनूद्भुवनत्रये ॥ सर्वत्र ख्यातिमत्तस्य । ख्यातिर्धर्माद्धि जायते ॥ २९ ॥ धर्मेशराजधानीव । सौख्यैरिंद्रपुरीव या ॥ न्यायेन यास्त्ययोध्येव । द्रविणैरलकेव या ॥ ३० ॥ राज्यं पालयतो हरेः सहलिनः श्रीद्वारिकायां तदा । पारावारतटे दशार्हयदुभिः सत्रा पवित्राकृतेः ॥ नृपाः केचिददौकयन्निजकनीः खानीः सुरूपश्रिया—मश्वान् केचिदिभांश्च केचिदवनौ वस्त्वद्भुतं केचन ॥ ३१ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिश्रीराजसागरगणिशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीसांबप्रद्युम्नचरित्रे रामकृष्णारिष्टनेमिजन्मकंसवधद्वारिकानिवेशराज्यपालनवर्णनो नाम तृतीयः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ चतुर्थः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथान्यदा सभायां च । सुधर्मायामिव श्रिया ॥ बभौ वज्रीव गोविंदो । यादवैर्निर्जरैरिव ॥ ॥ १ ॥ युवराजोपमं रामं । दशार्हान् सुदशान् दश ॥ नृपान् सन्यानमात्यांश्च । सोऽपरानप्यमू मु-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दत ॥ २ ॥ इतो विमानमाकाशा—दुत्तरद्दद्दशे द्दशा ॥ सदस्यां ह्यपार्षद्यै—स्तेजःपुंजविराजितं ॥ ३ ॥ इदं विद्याधराणां किं । किं वा सुपर्वणामिदं ॥ तदेत्यालोक्यमालोक्य । शशंकिरे सन्नासदः ॥ ४ ॥ अत्यासन्ने समायाते । ऊहापोहौ विमुच्यते ॥ ज्ञात्वा तं नारदमेव । चिच्छेदुर्निजसंशयं ॥ ५ ॥ नारदस्तत उत्तीर्य । पवित्रचित्रवेषभृत् ॥ शीलावधिर्निधिस्तत्र । गुणानां समुपेयिवान् ॥ ६ ॥ स्त्रीसंसर्गपरित्यागात् । कश्चित् कश्चिच्च नैःस्व्यतः ॥ पुमान् कश्चिडसत्यागात् । कश्चिद्वार्धकयोगतः ॥ ७ ॥ गत्वा कश्चिदरण्ये च । स्थित्वा कश्चिच्छिलोच्चये ॥ कश्चिदेकाकितां कृत्वा । मुक्त्वा कश्चिद् गृहादिकं ॥ ८ ॥ सामग्रीविरहात्कश्चि—त्कश्चिद् नूमीशसाध्वसात् ॥ कश्चिल्लावण्यशून्यानां । स्त्रीणां रूपविलोकनात ॥ ९ ॥ यस्मात्सिंहादिन्नीतिर्न । विद्यासिद्धिर्यतो न्नवेत ॥ यस्माच्च भाग्यसौन्नाग्यं । यस्मात्सिद्धिः शरीरिणां ॥ १० ॥ अंतःपुरेषु नूपानां । गत्वा स्त्रीरूपदर्शनं ॥ कथाहास्यविनोदानां । करणं तासु निर्नयं ॥ ११ ॥ प्रवर्तनं यदृच्छान्निः । स्मरसंहारतः क्षणं ॥ कुतूहलेन नूपाला—दिषु संग्रामकारणं ॥ १२ ॥ तथापि मानसब्राह्मी—वपुःशुद्ध्या स्वजन्मतः ॥ अदूद्भुतं नारदस्यैत—त्तस्य शीलस्य पालनं ॥ १३ ॥ त्रयोदशन्निः कुलकं ॥ मत्वेति रामकृष्णा-

For Private and Personal Use Only

र्च्या—मभ्युत्थानादिकं कृतं ॥ तत्र तस्य समेतस्य । विहायोगतिविद्यया ॥ १४ ॥ कमंडलुजटाधारी । कलिकारी परस्परं ॥ निजचेतस्यहंकारी । सर्वचारी नभश्चरः ॥ १५ ॥ एवंविधोऽपि पूज्यः स । श्राद्यः सर्वनृपादिभिः ॥ सिद्धिं यात्यल्पसंसारी । ब्रह्मचारी यतोऽनिशं ॥ १६ ॥ रक्तः श्रीजिनधर्मे च । विरक्तः कामिनीरते ॥ श्रासक्तः स्वप्रतिज्ञाया—मनासक्तश्छलाप्तये ॥ १७ ॥ स्वनिकेतनमेतस्य । बहुमानं रिपोरपि ॥ यदि प्रदीयते तर्हि । किं मुनेर्गुणिना नृणा ॥ १८ ॥ विमृश्येति सरामेण । मुकुंदेन विवेकिना ॥ श्रभ्युत्थाय निजे सिंहा—सने स उपवेशितः ॥ १९ ॥ निवेश्य तत्र तं कृष्णः । स्वागतप्रश्नपूर्वकं ॥ उवाच विनयेनोच्चैः । स्वामिन्नद्य कृतार्थितः ॥ २० ॥ श्रद्य भाग्योदयो जातो—ऽवतारः सफलो मम ॥ श्रद्य सर्वार्थसंसिद्धि—रद्य भद्राण्यनेकशः ॥ २१ ॥ श्रद्य मे परमा प्रीति—रद्य वा महती मतिः ॥ श्रद्य मे परमा ख्याति—रद्यानीतितमोहतिः ॥ ॥ २२ ॥ समायातः पुमान् गेह—मभ्युत्थानेन वा गिरा ॥ यदि संतोष्यते तर्हि । स्वस्यैव गौरवं भवेत ॥ २३ ॥

इति स्तुतिमयैर्वाक्यैः । स्नेहलैर्विनयान्वितैः ॥ नारदं प्रीणयामास । वासुदेवो मुदा तदा ॥

॥ २४ ॥ नारदोऽपि जगादोच्चै—र्मानितः सत्कृतोऽपि च ॥ चेन्नागमिष्यमत्राहं । द्रष्टापि पुरुषोत्तम
॥ २५ ॥ तदाह्लादप्रदानानां । सज्जनानां भवादृशां ॥ रामादिपार्थिवानां चा—भविष्यद्दर्शनं कुतः
॥ २६ ॥ युग्मं ॥ उभयोरपि संतोषे । संजाते वाग्विलासतः ॥ द्वितीये विष्टरे कृष्णः । स्थितोऽव-
भारदाज्ञया ॥ २७ ॥ कांताकाननसंमोहं । विनार्जिततपोनिधिः ॥ अद्भुतं कामचारी च । शीलरत्न-
धरोऽप्यसि ॥ २८ ॥ भूयोभूपसभामध्ये । परदेशेषु गच्छसि ॥ चारु चित्तचमत्कार–कारं किंचिद्वि-
लोकितं ॥ २९ ॥ सोऽप्यूचे कृष्ण भूरिष्व–परदेशपदेषु च ॥ महतामपि भूपानां । पर्षत्सु जग्मि-
वानहं ॥ ३० ॥ किंतु ते नगरीतुल्या । न दृष्टा नगरी मया ॥ तव नीतिसमा नीति—र्न क्वापि
ददृशे पुनः ॥ ३१ ॥ धर्मस्य स्थापको याद्व—ग्वर्तसे त्वं जनार्दन ॥ धर्मसंस्थापकोऽन्यत्र । न दृ-
ष्टः क्वापि तादृशः ॥ ३२ ॥ यावदेवमुभौ वार्ता । प्रकुर्वाते मिथो मुदा ॥ तावत्तत्र त्रिलोकेशः ।
क्रीडन् श्रीनेमिरागतः ॥ ३३ ॥ आगच्छंतं तमालोक्य । सन्याः सर्वेऽपि पार्थिवाः ॥ बलदेवो मुकुं-
दोऽप्यु—दतिष्ठन्नारदोऽपि च ॥ ३४ ॥ निवेश्य विष्टरे सौवे । श्रीमंतं तं जगद्गुरुं ॥ संतुष्टो नारदः
स्पष्टं । तुष्टावारिष्टनेमिनं ॥ ३५ ॥ नाथ त्वं सर्वगीर्वाणै—र्विश्वैरपि पुरंदरैः ॥ बलदेववासुदेवैः ।

पूज्योऽसि चक्रवर्तिभिः ॥ ३६ ॥ तथापि हि स्वयाभावा—त्समचित्ततयापि च ॥ मादृशामपि बा- लानां । पूजां गृह्णासि च स्तुतिं ॥ ३७ ॥ गुरुभिः स्तुतिभिर्येन । संस्तुतस्तस्य देहिनः ॥ अल्पा- भिरपि ताभिश्च । भक्त्यास्यापि नृस्पृशः ॥ ३८ ॥ दुर्गस्वर्गापवर्गादि । ददासि सदृशं फलं ॥ ना- त्र चित्रं भवेयुर्हि । महांतो नतवत्सलाः ॥ ३९ ॥ युग्मं ॥ देवा विडंबिता येन । मनुष्याश्च क- दर्थिताः ॥ प्रसर्पद्दर्पकंदर्पः । सोऽप्यजीयत शैशवात् ॥ ४० ॥ त्वत्तस्ततः परो वीरो । धीरो न को- ऽपि विष्टपे ॥ स्वच्छनीरोपमः कर्म—पंके गांभीर्यवारिधिः ॥ ४१ ॥ नमो देवाधिदेवाय । भव्यलो- कौघतायिने ॥ गीर्वाणकृतसेवाय । निःकारणोपकारिणे ॥ ४२ ॥ ब्रह्मज्योतिःस्वरूपाय । चिदानंद- मयाय ते ॥ नम ॐकाररूपाय । ह्रींकारपरमात्मने ॥ ४३ ॥ योगाभ्यासकृतां नृणां । पिंडस्थपद- धारिणे ॥ अर्हन् पदस्थरूपाय । रूपातीताय ते नमः ॥ ४४ ॥ रागद्वेषौ स्वयं मुक्त्वा । चात्मनः प्रथमं हृदः ॥ परेषामपि चित्तात्त्व—मेव मोचयितुं क्षमः ॥ ४५ ॥ दद्याः शिवं हृदा ध्यातः । की- र्तिं च कीर्तितो गिरा ॥ पूजितोंगेन संपत्ती—स्त्रिधापि च सुखावहः ॥ ४६ ॥ इति प्राज्यप्रकारा- भिः । स्तुतिभिः शिवशांतिभिः ॥ स्तुत्वास्थान्नारदो नेमे—राज्ञया विष्टरे परे ॥ ४७ ॥ क्षेमं सर्वे-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ऽपि पप्रच्छु—रितरेतरमादरैः ॥ आनंदिताः स्थिता नेमि—रामकृष्णर्षिनारदाः ॥ ४८ ॥ नानादेशमयीर्वार्ताः । प्रकुर्वाणाः सभासदः ॥ नारदं कियतीं वेलां । दृष्ट्वा स्थितममूमुदन् ॥ ४९ ॥ सौम्यास्यं विनयोपेतं । कलिकारमपीह तं ॥ मुदिताः सकला लोका । अज्ञासुः साधुलक्षणं ॥ ५० ॥ यत्र स्याद्विजयी राजा । वरेण्यविनयी नयी ॥ तत्र प्रजापि तादृग् हि । यथा राजा तथा प्रजा ॥ ॥ ५१ ॥ ततः संसदि सर्वस्या—मप्युद्यद्विनयेक्षणात् ॥ मुदितो नारदोऽवादी—दादरेण परेण तु ॥ ५२ ॥ अहं गोविंद गच्छामि । बहुषु स्थानकेषु च ॥ करोमि जिनयात्रां च । प्रणमामि मुनीश्वरान् ॥ ५३ ॥ किंतु मे मानसी प्रीति—स्त्वद्गुणैस्त्वयि यादृशी ॥ न क्वाप्यन्यत्र तादृश्य—नवज्ञानीहि सर्वथा ॥ ५४ ॥ ततस्तव सुखी सौख्यै—र्दुःखैश्च दुःख्यतः परं ॥ इत्यन्योन्याश्रयो जात—स्त्वदीयसुखदुःखयोः ॥ ५५ ॥ यद्यथ स्यात्त्वदादेशो । व्रजित्वांतःपुरेष्वहं ॥ लावण्यसुंदरं रूपं । पश्यामि ते मृगीदृशां ॥ ५६ ॥ लावण्येन विवेकेन । पुण्येन विनयेन च ॥ ते महिष्यादयः कांता—स्त्वद्योग्याः संति वा न हि ॥ ५७ ॥ विस्मयो नारदस्याभू—च्चातुर्यादीक्षणे यथा ॥ कौतुकेन तथा विष्णो—रप्यसौ तद्विलोकने ॥ ५८ ॥ परीक्षा सहजे नैव । स्त्रीणां मम भविष्यति ॥ चिंत-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यित्वेति कृष्णोऽवग् । नारदर्षेश्च सस्मितं ॥ ५९ ॥ हितैषी मम मित्रं च । ज्येष्ठो गुरुः सहोदरः ॥ वर्तसे परमाभीष्ट—स्त्वं प्राणेभ्योऽपि वल्लभः ॥ ६० ॥ अतस्त्वत्तोऽस्ति किं गोप्यं । लोप्यं च वच-नं तव ॥ मदंतःपुरनारीणां । पश्य स्वरूपमिछया ॥ ६१ ॥ श्रुत्वेत्यसौ मुकुंदस्य । वाक्यमंतःपुरे ग-तः ॥ निस्पृहाणां गतिः क्वापि । निषिध्यते न केनचित ॥ ६२ ॥ अष्टाग्रमहिषीमुख्या । सत्यभा-मा मुरारिणा ॥ कृतास्ति प्रथमं तेन । वीक्षे तामेव वल्लभां ॥ ६३ ॥ विमृश्येति गृहे तस्याः । पौर-स्त्यं नारदो मुनिः ॥ कौतुकाकुलितोऽचाली—च्चातुर्यादि परीक्षितुं ॥ ६४ ॥ तावत्षोमशशृंगार-परिधानाय भूघने ॥ तयादौ मज्जनं चक्रे । शुद्धगंधोदकादिभिः ॥ ६५ ॥ नेत्रयोरंजनं कर्ण—या-मले कुंमले दधौ ॥ चारुमुक्ताफलोपेतं । नासिकाभूषणं तथा ॥ ६६ ॥ कलया विनिर्मितं चीन-देशे गुरूपदिष्टया ॥ चारुचीनांशुकं क्षौमं । साधत्त प्रमदोत्तमा ॥ ६७ ॥ आदर्शमेकहस्तेन । गृ-हीत्वाननसन्मुखं ॥ पुटं ललाटपट्टे सा । मुदा विरचयंत्यभूत ॥ ६८ ॥ पुष्पमाला गले हारो । ह-स्तयोः कंकणे तथा ॥ किंकिणीमेखला कट्यां । देहे चंदनचर्चना ॥ ६९ ॥ लेपनं गंधचूर्णाद्यैः । कुचयोः कुंभिकुंभयोः ॥ क्वणन्नूपुरमंघ्र्योश्च । घंटिकाजालसंयुतं ॥ ७० ॥ एवंविधांश्च शृंगारान् ।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

संहर्षेण महीयसा ॥ चिकीर्षुः सास्ति संमोहा—न्मनो मोहयितुं हरेः ॥ ७१ ॥ तस्मिन्नवसरे तस्याः
। पृष्टे नारद आगतः ॥ भस्मधूसरितांगश्च । जटावान् वल्कलांशुकः ॥ ७२ ॥ नारदर्षि न जानंती ।
दर्पणे प्रतिबिंबितं ॥ बीभत्सं किमिदं रूपं । वक्रीकृत्याह सा मुखं ॥ ७३ ॥ चंद्रः कलंकितायोगा–
न्मादृशां वदने तुलां ॥ कदाप्यलभमानः सन् । समुदेति ह्रिया निशि ॥ ७४ ॥ ततोऽत्र समये
चेदं । कस्य रूपं भयंकरं ॥ शृंगाररसघाताय । समजायत हा विधे ॥ ७५ ॥ स्वरूपमीदृशं तस्या
। निरीक्ष्याकर्ण्य वाचया ॥ विलक्षवदनो वेगा—न्मंदिरान्निरगान्मुनिः ॥ ७६ ॥ श्रीदविलासकैला-
स—सन्निभात्स्थानकात्ततः ॥ निर्गत्य नारदः कोपा—ज्झंपां दातुमिवोद्यतः ॥ ७७ ॥ ये भवंति
महात्मानो । विशुद्धाचारचारिणः ॥ एकाकित्वेन कस्यापि । भवने तैर्न गम्यते ॥ ७८ ॥ विशेष-
तोऽतितारुण्य—रूपलावण्यसंपदा ॥ उन्मत्ताया अबुद्धायाः । स्त्रियाश्च न हि धामनि ॥ ७९ ॥
न दोषः सत्यभामाया । अत्र दोषो ममैव हि ॥ अज्ञातकुलशीलाया । गेहेऽस्या गमनं कृतं ॥
॥ ८० ॥ यौवनेन च रूपेण । भर्तृमानेन मत्तया ॥ एतस्मिन्नवतारेऽह—मनयैवापमानितः ॥८१॥
सर्वदाहं त्वहंकार—धनो हंसगतिः क्षितौ ॥ अस्मि प्रद्योतनप्रोद्य—त्प्रद्योत इव ह्यहत ॥ ८२ ॥

For Private and Personal Use Only

मुग्धयाप्यविवेकिन्या—नया निस्त्रपया खलु ॥ ददृशेऽहं च नो दृग्भ्या—मुलूकीतुल्यया दिवा ॥
॥ ८३ ॥ तदास्या एव माहात्म्य–हानिः किल भविष्यति ॥ सर्वत्रापि प्रपूज्यस्य । किं मे मुनेर्ग-
मिष्यति ॥ ८४ ॥ सत्यभामाथवा विष्णो—मुख्या देवी प्रवर्तते ॥ तयापमानितस्तर्हि । किंचिन्ना-
रददूषणं ॥ ८५ ॥ अतःपरं परा कापि । मानिनी मानयोगतः ॥ माकार्षीदिह्लमावासं । गतस्य मम
शीलिनः ॥ ८६ ॥ प्रसन्नो नारदो यस्य । कल्पवृक्षस्तदंगणे ॥ येन सार्धं विरोधित्वं । प्राप्तस्तस्या-
पदोऽखिलाः ॥ ८७ ॥ लोक आबालगोपाल—प्रतीतस्य गरीयसः ॥ मान्नयात्प्रत्ययस्यापि । हानि-
र्मानवतो मम ॥ ८८ ॥ मत्तामेतामपायेऽहं । कथंचित्पातयामि चेत् ॥ तदा मे दुःखशांतिः स्या–
न्निद्रा तस्या अपि स्फुटं ॥ ८९ ॥ सत्यभामागृहे जाता—पमानाद्दुःखितो मुनिः ॥ एवं संकल्प-
यामास । तत्र गत्वा कलिप्रियः ॥ ९० ॥ चतुर्दशभिः कुलकं ॥

अथ केन प्रकारेण । तस्याः कष्टं ददाम्यहं ॥ नारदो व्याकुलो जातः । सत्यभामार्तिचिंतना-
त ॥ ९१ ॥ अथ विद्याधरस्याहं । मिलित्वा कस्यचिद्द्रुहु ॥ अस्याः स्वरूपमालिख्य । फलके दर्श-
यामि च ॥ ९२ ॥ रूपमस्याः समालोक्य । स संमोहितलोचनः ॥ अहंकारवतीमेता—मितोऽपह-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्य यास्यति ॥ ९३ ॥ पुरुषोत्तमसंभोग—वियोगेनैव विह्वला ॥ स्वभावेनैव कष्टे सा । पतिष्यति
स्मरातुरा ॥ ९४ ॥ तव दुःखेन मे दुःखं । तव सौख्येन वा सुखं ॥ प्रतिपन्नमपि चैत—त्समं नर-
कवैरिणा ॥ ९५ ॥ अस्या वियोगतो विष्णु—र्भविष्यत्यतिदुःखितः ॥ तदपि स्वीकृतं भावि । मु-
धा दुर्जनवाक्यवत् ॥ ९६ ॥ चिंतयामि द्वितीयं तत् । किमपि स्फुटदुःखदं ॥ तस्याश्च सत्यभामा-
या । एवं मनोरथश्च मे ॥ ९७ ॥ हावभावविलासेन । रममाणामतीव तां ॥ समसन्येन मर्त्येन ।
दर्शयामि च विद्यया ॥ ९८ ॥ नैतदपि समीचीन—मेषा सतीशिरोमणिः ॥ ज्ञास्यते तादवस्थ्यं
न । विष्णुस्तस्या अपि ध्रुवं ॥ ९९ ॥ नारदोऽलीकवादीति । मां मुकुंदोऽपि वेत्स्यति ॥ प्रत्युता-
स्या यशोवादो । भविष्यत्यखिलेष्वपि ॥ १०० ॥ प्रसिद्धाया महासत्या । मूर्ध्न्यर्यन्याख्यानमुत्कटं ॥
तत्प्रदानभवं पापं । ममापि च लगिष्यति ॥ १ ॥ एवं संकल्पपाथोधिं । मुरारेरिव मथ्नतः ॥ लक्ष्मी-
रिव समुत्पन्ना । नारदर्षेश्च शेमुषी ॥ २ ॥ दृष्ट्वा कुतश्चिदेतस्याः । सपत्नीमानयामि च ॥ सपत्नीजं
स्त्रिया दुःखं । महाशल्यमिवास्ति हि ॥ ३ ॥ संचिंत्येति ततः स्थाना—दुड्डाय नारदो मुनिः ॥
स्फारताढ्यं च वैताढ्यं । जगाम तां विलोकितुं ॥ ४ ॥ तस्मिंश्च दक्षिणश्रेण्यां । राजकन्या मृगी-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दृशः ॥ राज्ञामाज्ञामवाप्याशु । नारदेन निरीक्षिताः ॥ ५ ॥ सत्यनामाक्रमांगुष्ट—कलामपि न ता
दधुः ॥ कलां नार्हंति चंद्रस्य । ताराणामिव कांतयः ॥ ६ ॥ उत्तरस्यां द्वितीयस्यां । भृशं तेन नि·
रीक्षिताः ॥ परं न धर्मिणाऽशुद्ध—क्रियेव कापि सेक्षिता ॥ ७ ॥ चाषनीडश्रुतां चित्र—लतामि·
वोद्यमेन तां ॥ अप्राप्यातीवखिन्नोऽन्नू—न्नारदश्चिंतयान्वितः ॥ ८ ॥ यस्य स्थानस्य विश्वासो—ऽ·
नवत्तत्प्रविलोकितं ॥ अर्थसिद्धिर्न मे जाता । कुत्रापि किं करोम्यथ ॥ ए ॥ उद्यमे स्यान्न दारिद्र्यं
। चिंतयन्निति चेतसि ॥ नूचराणां नरेशानां । स प्राप्तश्च सभांतरं ॥ १० ॥ ब्रांत्वा राज्ञां प्रनूतानां
। शुद्धांतेषु च सद्मसु ॥ सुसूक्ष्मेक्षिकया तेन । मानिना प्रविलोकितं ॥ ११ ॥ कुमारी तरुणी वा-
र्ध—जरती कापि कामिनी ॥ तस्या रूपाधिका क्वाप्य—नूढा तेन च नेक्षिता ॥ १२ ॥ इतश्च ब्र·
मता तेन । प्राप्तं पद्मानिकेतनं ॥ रत्नमिवास्तचिंताकं । श्रीकुंभं कुंडिनं पुरं ॥ १३ ॥ अहर्निशं प्र·
तापेऽपि । काकारीनिव वासरे ॥ घूकारीनिव रात्रौ च । विपक्षेशान्न करोति यः ॥ १४ ॥ तत्राति·
मात्रमाहात्म्य—दानशौर्यादिकैर्गुणैः ॥ चित्तं कुर्वन्निदं राजा । यो वर्ण्योऽस्ति बुधैरपि ॥ १५ ॥ ना·
म्ना भीष्मोऽप्यभीष्मश्च । स्वप्रजापालनोद्यमे ॥ संतापनाद्रिपुस्त्रीणां । नामसत्यार्थतां धरन् ॥ १६ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्रिभिर्विशेषकं ॥ राज्ञस्तस्य प्रिया राज्ञी । रूपलावण्यसंयुता ॥ श्रीमती प्रीतिमंती च । यानारतं प-
तिंप्रति ॥ १७ ॥ वर्यचातुर्यगांभीर्य—शीलौदार्यलसद्गुणैः ॥ ख्याता सा रुक्मिरुक्मिण्यौ । लावण्यं-
ती सुतांगजे ॥ १८ ॥ तयासौ देववद्दिव्यं । भुंजानो भोगमद्भुतं ॥ साम्राज्यं पालयन् राजा ।
सभायां संस्थितोऽन्यदा ॥ १९ ॥ जनतापूरितामेतां । सभां तूर्णं समागतः ॥ तस्य क्ष्माधिनाथ-
स्य । नारदः कलिदोहदः ॥ २० ॥ आगच्छंतं तमालोक्य । नृपादयः सभासदः ॥ सर्वेऽप्युच्छ्रितवंतो
हि । विनयो महतामयं ॥ २१ ॥ सारसिंहासने सौवे । नृपालेन निवेशितः ॥ स श्रीगुरुरिव प्री-
त्या । ब्रह्मचर्यविभूषणः ॥ २२ ॥ अपरेऽपि क्ष्मापाला—दयः सर्वेऽपि पार्षदाः ॥ विनयेन पुरस्त-
स्य । सुशिष्या इव संस्थिताः ॥ २३ ॥ क्षेमप्रश्नेन कुर्वंति । प्रवृत्तिं वाचनामिव ॥ तावद्भीष्मपतेः
पुत्रो । नारदेन निरीक्षितः ॥ २४ ॥ तं दृष्ट्वा तस्याहृष्यत् । प्रफुल्लं नयनद्वयं ॥ उच्छ्वसितं शरीरे
च । रोम्णामध्युष्टकोटिभिः ॥ २५ ॥ उवाच पृथिवीनाथं । नारदर्षिः प्रहर्षितः ॥ कस्यासौ विद्यते
सूनु—र्नृपाशेषप्रमोदकः ॥ २६ ॥ उत्तमा मानिनो न स्यु—रित्यधोवदनोऽवदत् ॥ क्ष्माजानिस्त-
वैवायं । प्रसादो मम केवलं ॥ २७ ॥ संतुष्टः पृथिवीभर्तु—र्मृष्टवाक्येन नारदः ॥ तच्चिरं जीवतादे-

For Private and Personal Use Only

ष । इत्याशीर्विचनं जगौ ॥ २८ ॥ अस्य मातुरपत्यानि । कियंति संति ते नृप ॥ पृष्टं तेनानुरूपा- याः । सुताया ज्ञानहेतवे ॥ २९ ॥ अजल्पद्भूपतिः स्वामिं—स्तवादभ्रप्रसादतः ॥ अपत्ययुग्ममेवा- स्ति । मातुरस्य सुतस्य तु ॥ ३० ॥ एकोऽयं तनयो बालः । पुरस्ताद्यः स्थितस्तव ॥ विद्यते तन- या चैकै—तस्माद्बालकतो लघुः ॥ ३१ ॥ रूपिणोऽस्य कुमारस्या—नुसारेण मनोज्ञता ॥ सुताया यदि रूपस्य । फलिष्यति मम स्पृहा ॥ ३२ ॥ ध्यात्वेत्यस्य पुनः पृष्टं । तेनापि नारदर्षिणा ॥ परि- णीतास्त्यनूढा वा । किं सा रूपवती सुता ॥ ३३ ॥ नृपोऽनाणीन्महाभाग । परिणीता न सा सुता ॥ नृपालशिशुपालाय । किंतु चास्ति समर्पिता ॥ ३४ ॥ साधु साधु तदावादी—न्नारदो हृष्टवान् हृदि ॥ सत्यभामापमानाय । सपत्न्येषा भविष्यति ॥ ३५ ॥ परं वीक्षे कुमारीं तां । सा रूपेणास्ति कीदृशी ॥ ध्यायन्निति कियत्या च । वेलया स समुत्थितः ॥ ३६ ॥ उत्तिष्ठन् सोऽवददृन्नृपं । त्व- दीयाज्ञा भवेद्यदि ॥ गत्वा सद्मनि तां कन्यां । पश्याम्यंतःपुरं च ते ॥ ३७ ॥ बभाण धरणीजानिः । पूज्यसीदं मुनीश किं ॥ भाग्येनैव भवेद्गेहे । क्रमरेणुर्भवादृशां ॥ ३८ ॥ सद्यः प्रसद्य शुद्धात्मं- स्ततस्त्वं मां पवित्रय ॥ मदीयगृहयानेन । शुद्धांतर्दर्शनेन च ॥ ३९ ॥ नृभृद्वचनमासाद्य । संतु-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्टपुष्टमानसः ॥ जगाम नारदो भीष्म—भूपालभवनं वरं ॥ ४० ॥ तत्रास्ति भगिनी बाल—विध-
वा भूपतेर्न वा ॥ मंडिता पंडितस्त्रीषु । पांडित्येन निजेन च ॥ ४१ ॥ तया पंडितया वीक्ष्या—
गच्छंतमृषिनारदं ॥ विनयैर्बहुमानैश्चा—भ्युत्थायासनमर्पितं ॥ ४२ ॥ स विष्टरे स्थितो याव—त्पुरश्च
स्थितया तया ॥ तावदाकारिताः सर्वा । अपि नंतु नृपांगनाः ॥ ४३ ॥ रुक्मिण्यपि समाहूता । त-
या ताभिः समं मुदा ॥ रूपसौंदर्यवामाक्षी—प्रीतिकृद्रूपधारिणी ॥ ४४ ॥ सभा अपि समागत्य ।
प्रमोदभरपूरिताः ॥ नेमुर्नारदपादौ हि । नम्यो मुनिः सभैरपि ॥ ४५ ॥ नतानामपि सर्वासां । स
आशीर्वादमभ्यधात ॥ तस्याशीर्वचसा तेन । समस्ता अप्यमूमुदन् ॥ ४६ ॥ शिशुपालाय दत्तास्ती
—तीव भ्रांतिमपासितुं ॥ रुक्मिण्यास्तु पृथक्त्वेन । तेनाशीर्वचनं ददे ॥ ४७ ॥ कृष्णाग्रमहिषी व-
त्से । भूयास्त्वं किल रुक्मिणि ॥ महिलानां चतुःषष्टि—कलागुणविशारदे ॥ ४८ ॥ नारदर्षेरसं-
भाव्यं । निशम्य सहसा वचः ॥ रुक्मिण्या विस्मयेनाशु । दृष्टं पितृस्वसमुखं ॥ ४९ ॥ तन्मुखाभि-
मुखं वीक्ष्य । संज्ञया ज्ञापितं तया ॥ किमुक्तं मुनिनानेन । पृच्छ पितृस्वसुर्द्रुतं ॥ ५० ॥ रुक्मिण्या
जनितां संज्ञा—मवगम्य नृपानुजा ॥ विनयात्स्नेहलैर्वाक्यैः । पप्रच्छ मुनिनारदं ॥ ५१ ॥ स्वामिन्

For Private and Personal Use Only

सत्यवचोधारिन् । ब्रह्मचर्यातिवर्यहृत ॥ रुक्मिण्याशीर्वाग्दाने । त्वया यत्प्रतिपादितं ॥ ५२ ॥ तत्किं मुनिपते हास्या—त्सहसाकारतोऽथवा ॥ किंवा सत्यतया प्रोक्तं । त्वयैतस्याः प्रणामतः ॥ ५३ ॥ सोऽवादीत्सुभगे नैव । हास्यतः कथितं मया ॥ सहसाकारतो नैव । किंतु सत्यतयोदितं ॥ ५४ ॥ अमोघं मुनिना प्रोक्तं । जानती पार्थिवानुजा ॥ तमेवार्थं दृढीकर्तुं । पुनरप्यवदन्मुनिं ॥ ५५ ॥ प्रणामावसरे नाथ । रुक्मिण्या यो न्यगद्यत ॥ स कोऽस्ति मयका त्वद्य—यावदज्ञातनामकः ॥ ॥ ५६ ॥ कुलं शीलं सनाथत्वं । विद्या वित्तं वपुर्वयः ॥ एवं सप्तगुणान्वीतः । प्रायो वरो वरो भवेत् ॥ ५७ ॥ पितृभ्यां च विवेकेन । स्वकीयैः सुजनैः पुनः ॥ तस्यैव दीयते कन्या । पृष्टश्चेति तया मुनिः ॥ ५८ ॥ तस्य का जननी चास्ति । कल्याणजननी नृणां ॥ कोऽथवा जनको हर्ष—जनको जनकोपमित ॥ ५९ ॥ तस्य वा कीदृशं शीलं । पक्षः समस्ति कीदृशः ॥ विद्या कीदृग्वयः कीदृ—ग्वपुः कीदृग्धनं पुनः ॥ ६० ॥ कटकं कीदृशं तस्य । बलं धैर्यं च कीदृशं ॥ अर्थिनां कीदृशं दानं । श्रुत्वेति निजगाद सः ॥ ६१ ॥ जननी देवकी तस्य । देवकीर्तितसद्गुणा ॥ जनको वसुदेवस्तु । वसुदेवसमांगभृत ॥ ६२ ॥ श्रीमन्नेमिजिनाधीशः । सहोदरो विवेकवान् ॥ जैनध-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मेरतेर्यस्य । शुद्धाचारप्रवृत्तयः ॥ ६३ ॥ यस्य पक्षे प्रवर्त्तते । दशार्हा बलिनो दश ॥ सहस्रशोऽप-
रेऽनेके । कौटुंबिकाश्च यादवाः ॥ ६४ ॥ विनयाद्यर्यचातुर्य—युक्कलाचार्यसन्निधौ ॥ द्वासप्ततिकला-
भ्यासः । कृतोऽस्ति येन हर्षतः ॥ ६५ ॥ विनवानां प्रभूतानां । दानकीर्त्तिविधायिनां ॥ वर्त्तते देव-
ता यस्य । पूरका निजशक्तितः ॥ ६६ ॥ कुलिशर्षभनाराच–संहननेन यद्वपुः ॥ सत्समचतुरस्रेण ।
संस्थानेन च राजते ॥ ६७ ॥ भुंजानो यौवनावस्था—मेव देव इवावनौ ॥ मानुषत्वेऽपि देवीनां
। भोगसंयोगकारकः ॥ ६८ ॥ संति यत्कटके युक्ताः । शत्रुजयसमुद्यताः ॥ वीरा नृपतयः प्राज्याः
पत्तयश्च गजा हयाः ॥ ६९ ॥ एकतो लक्षशो वीरा । एकतः स जनार्दनः ॥ उभयोरपि संग्रामे ।
जयश्रीर्वृणुते हरिं ॥ ७० ॥ उदपाटयत्पाणिभ्यां । बाल्ये गोवर्धनं गिरिं ॥ जघान पूतनां चासौ ।
मल्लौ चाणूरमुष्टिकौ ॥ ७१ ॥ बबंध कालियं व्याल—मगाधे यमुनांबुनि ॥ स दुष्टस्यापि कंसस्य ।
शिरः कोशमिवाछिदत ॥ ७२ ॥ अचलोऽपि चलेचारु—रथो चामीकराचलः ॥ न त्वसौ पुंडरीका-
क्षः । स्वकीयधैर्यवीर्यतः ॥ ७३ ॥ दशजातिभवाः कल्पा । युग्मिनो ददतीहितं ॥ पूर्णं दत्ते स ए-
कोऽपि । नृपसामर्थिनामपि ॥ ७४ ॥ अदभ्रद्रव्यदानेन । सोऽकार्षीद्धनिनोऽर्थिनः ॥ आगाद्योऽ-

For Private and Personal Use Only

प्रद्युम्न चरित्रं ८८

न्यपदा कश्चि—त्तं बंधुमिव मानयेत ॥ ७५ ॥ वासयित्वा निवासाय । द्वारिकानगरी वरा ॥ सुरा·
धीशाज्ञया यस्य । धनदेन समर्पिता ॥ ७६ ॥ एतत्सार्वजनीनं च । प्रथितं कथितं मया ॥ अन्य·
त्तस्यास्ति यत्किंचि—न्माहात्म्यं वर्ण्यते कथं ॥ ७७ ॥ धैर्यशौर्यादिकानन्यान् । गुणान् वर्णयितुं म·
या ॥ नैकया जिह्वया विष्णोः । पुरस्तात्तव शक्यते ॥ ७८ ॥ नारदोक्तमिति श्रुत्वा । स्वरूपमद्भु·
तं हरेः ॥ दधौ तन्मयतां चित्ते । पितृस्वसा च रुक्मिणी ॥ ७९ ॥ अभूदुत्कंठिता तस्य । दर्श·
नाय नृपानुजा ॥ रुक्मिणी तु तदुद्वाह—करणाय समुत्सुका ॥ ८० ॥ मनागपि विहस्योचे । रु·
क्मिणी जनकानुजां ॥ अन्यत्रैवास्मि दत्ताहं । मिलिष्यत्यस्य वा कथं ॥ ८१ ॥ साप्यभ्यधत्त वत्से
य—दनेन नारदर्षिणा ॥ प्रत्यपादि च तत्सर्व—मपि जानाहि सूनृतं ॥ ८२ ॥ यतो वासर एकस्मि·
न् । भिक्षार्थमागतोऽभवत ॥ अस्मद्गृहेऽतिमुक्ताख्यो । मुनिर्ज्ञानी श्रुतान्वितः ॥ ८३ ॥ दत्वा शु·
द्धान्नपानानि । गृहीत्वा सुकृतं च सः ॥ मुनिमामंत्रयामासो—पवेशयितुमासने ॥ ८४ ॥ आगृह्य
तव तातेन । संस्थाप्य चासने क्षणं ॥ स्थित्वा च पुरतस्तस्य । वार्ताऽरम्यत सौकृती ॥ ८५ ॥ ताव·
त्तस्य मुनेश्चक्षु—र्गोचरे सहसापतत ॥ वृंदारककुमारीव । रूपमादधती तनौ ॥ ८६ ॥ गौरवर्णयुतां

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मह्यां । वाणीमिव विपश्चितां ॥ त्वामालोक्य मुनिः प्रोचे । कस्येयं तनया नृप ॥ ७७ ॥ नृपालो-
ऽप्यवदधत्स्वामिं—स्त्वत्प्रसादादियं सुता ॥ ममास्ति परमेतस्या । विवोढा को भविष्यति ॥ ७८ ॥
मुनिः प्रोवाच भूपाल । यदि मां पृछसि स्फुटं ॥ आकर्णय सकर्ण त्वं । लब्धवर्ण कृतस्तुति ॥७९॥
यदूनामन्वयांभोधि—समुल्लासे शशीव यः ॥ चित्रं कलंकितामुक्तः । कृताराातिरपि स्फुटं ॥ ८० ॥
दुष्टानामपि देवाना—मन्वयैकप्रमाथनः ॥ शिष्टानामपि मर्त्यानां । पालनं विदधाति यः ॥ ८१ ॥
दोषयुक्तः स्वकीयोऽपि । त्यज्यते येन शत्रुवत् ॥ निर्दोषः परकीयोऽप्या—द्रियते च स्वमित्रवत् ॥
॥ ८२ ॥ नवमो वासुदेवेशो । द्वारिकानगरीपतिः ॥ एतस्याः परिणेता स । भावी भूपालभूषणं ॥
॥ ८३ ॥ इत्यतिमुक्ततातान्यां । क्रियमाणा मिथो मुदा ॥ किंवदंती समीपे तु । संस्थितया मया
श्रुता ॥ ८४ ॥ कृत्वा वार्तामिमां ताव—त्तातेन सह ते शुभे ॥ जगाम मुनिरध्यात्म—तेजा नि-
जतपोवने ॥ ८५ ॥ द्विर्निबद्धं सुबद्धं स्या—दिति न्यायं बुधोदितं ॥ विदंत्यातो मयावादि । स-
त्यं नारदभाषितं ॥ ८६ ॥ यथातथ्यं विजानीहि । ततस्त्वमपि रुक्मिणि ॥ लोकेऽप्यस्ति प्रसिद्धं हि
। नर्षिभाषितमन्यथा ॥ ८७ ॥ रुक्मिणी तु तदावादीत् । सत्यं ब्रूषे पितृस्वसः ॥ किंतु त्वमपि जा-

For Private and Personal Use Only

नासि । शिशुपालार्पितास्म्यहं ॥ ९८ ॥ सोचे जानाम्यहं पुत्रि । माकार्षीश्चित्तमाधिभाक् ॥ पितृ-
भ्यां त्वं न दत्तासि । शिशुपालमहीभृते ॥ ९९ ॥ शिशुपालावनीपाल-पार्श्वेऽन्येद्युर्गतेन तु ॥ मु-
दितेन त्वदीयेन । भ्रात्रार्पितासि रुक्मिणि ॥ २०० ॥ रुक्मिण्युवाच मद्बंधु—र्गतस्तत्राभवत्कथं ॥
तं सर्वमपि वृत्तांतं । प्रसादय ममादितः ॥ १ ॥ पितृस्वसावदद्वत्से । शृणु तत्कथयाम्यहं ॥ शिशु-
पालोऽन्यदाचाली—ज्जेतुमुत्कटपार्थिवान् ॥ २ ॥ तदा त्वदीयतातस्य । स्वीकृतसौहृदस्य च ॥ प-
त्रिका सह दूतेन । प्रेषिता तेन भूभुजा ॥ ३ ॥ द्रुतमत्र समेतव्यं । युष्माभिः प्रीतिधारिभिः ॥
भूयोबलेन साकं हि । पारीद्र्योऽवसरे सुहृत ॥ ४ ॥ पत्रिकां वाचयित्वा स । तत्र गंतुमना नृपः ॥
राज्येऽभिषेकयामास । रुक्मिणं निजनंदनं ॥ ५ ॥ रुक्म्यप्यभ्यदधत्तात । सतोऽपि तव गोपतेः ॥
सत्वरमास्पदे सूर्या—श्मेव स्थाप्ये त्वहं कथं ॥ ६ ॥ भीष्मोऽवादीद्भीष्मोक्त्या । समाकर्णय नंद-
न ॥ कृत्ये प्रबलकालीने । नृपेण यदि गम्यते ॥ ७ ॥ तदा स्वकीयसाम्राज्ये । न्यस्यते निजनं-
दनः ॥ महतामपि भूपानां । प्रायशो विधिरस्त्ययं ॥ ८ ॥ समाचख्यौ कुमारोऽपि । प्रभूतकालकर्म-
णि ॥ यथा राज्ञां विधिस्तात ; तथा मे त्वत्प्रसादतः ॥ ९ ॥ भूयिष्ठे विषमे कार्ये । विनयी नंद-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नो भुवि ॥ न दत्ते सर्वथा गंतुं । तातं मूर्धशिरोमणिं ॥ १० ॥ नंदनस्य विनीतस्य । सैव चास्ति विधिर्यतः ॥ ततस्त्वं वद मे तात । किमस्ति कृत्यमीदृशं ॥ ११ ॥ भीष्मनृपोऽवदद्वत्स । शिशुपालोऽस्ति मत्सुहृत् ॥ दुर्धरं नृपतिं जेतुं । चलितः सबलो बली ॥ १२ ॥ सौहार्देनैव तेनाह—माकारितोऽस्मि सत्वरं ॥ यदा न गम्यते तत्र । किं सौहार्दं तदा मम ॥ १३ ॥ ततस्त्वामभिषिच्याहं । कटकेन महीयसा ॥ पुत्रं तत्र प्रयास्यामि । पक्षपातविधित्सया ॥ १४ ॥

समाकर्ण्य वचो वप्तुः । कुमारोऽपि व्यजिज्ञपत ॥ मयि सत्यपि हे तात । त्वया नूनं न गम्यते ॥ १५ ॥ लोका अपि वदंत्येवं । तिर्यक्सिंहोऽपि सुंदरः ॥ य एकेनैव पुत्रेण । सुखी स्यात्सर्वजन्मनि ॥ १६ ॥ ममादेशप्रदानेन । प्रकटीकुरु मां ततः ॥ स्याद्वचनीयता वा न । यथा लोकेऽपि मे पितः ॥ १७ ॥ नृपोऽप्यधात्कुमार त्वं । सुकुमारश्च बालकः ॥ कठोरं रणकर्मास्ति । येन तेन न जन्यते ॥ १८ ॥ ततस्तवास्ति योग्यं न । कृत्यमेतत्सुतोत्तम ॥ गेह एव स्थितो राज्यं । पालय त्वमकंटकं ॥ १९ ॥ प्रजजल्प कुमारोऽपि । विनयात्पितरंप्रति ॥ प्रसादितं त्वया तात । तत्सर्वमपि सूनृतं ॥ २० ॥ कठिनाः पर्वताः प्रौढा । अभेद्याश्च यथा तथा ॥ लघुनापि हि वज्रेण ।

For Private and Personal Use Only

नेद्यंते किं न हेलया ॥ २१ ॥ शुंडादंडेन भूयिष्ट—मर्त्यान् भ्रापयतां भृशं ॥ भिनत्ति हस्तिनां कुंभ—स्थलानि किं न केसरी ॥ २२ ॥ त्वया पुनः पितः प्रोक्तं । राज्यं धाम्न्येव पालय ॥ लोकैस्तदपि नो साधु । सर्वथा कथयिष्यते ॥ २३ ॥ पुत्रस्य कामना पित्रा । सुखार्थं प्रविधीयते ॥ प्रस्तावे शर्मणे नाभूत् । किं सूतेन सुतेन तत् ॥ २४ ॥ ततोऽनुशकृपां कृत्वा । दत्वा चाज्ञां पितर्मम ॥ परीक्षस्व स्वरूपं च । वयोयोग्यात्मकं पुनः ॥ २५ ॥ सहजेनैव भूपाल—शिशुपालेन मां सह ॥ प्रेषयित्वा रणे पश्य । पश्चाद्राज्यव्यवस्थितिः ॥ २६ ॥ इत्यंगजवचः श्रुत्वा । संतुष्यन् भीष्मभूपतिः ॥ एतस्याहो विनीतत्वं । मनस्येवं व्यचिंतयत् ॥ २७ ॥ सर्वैरपि प्रवर्तिव्य—मस्याज्ञायां विशेषतः ॥ मेलयित्वा बलं सर्वं । शिक्षा दत्तेति भूभुजा ॥ २८ ॥ अत्याग्रहप्रसंगेन । तातेनाज्ञा समर्पिता ॥ कुमारस्यापि पुत्रस्य । विनयेन महीयसः ॥ २९ ॥ प्रेषणाय ततो दत्ता । जनकेन वरूथिनी ॥ भूयस्तरपदातीभ—तुरंगमरथैर्युता ॥ ३० ॥ शिरस्यारोप्य पिताज्ञां । नत्वा पित्रोः पदद्वयं ॥ भवद्भिः शकुनैर्भव्यैः । कुमारः प्रचचाल सः ॥ ३१ ॥ अविच्छिन्नप्रयाणेन । कुमारो वर्त्मनि व्रजन् ॥ शिशुपालेशसेनायाः । सोऽचिरेणैव चामिलत् ॥ ३२ ॥ कुमारे मिलिते भूरि । सान्निध्यं

प्रविधायिनि ॥ चचाल शिशुपालेश—स्तदनंतरमंजसा ॥ ३३ ॥ कुमारेण समं मार्गे । प्रवर्तयंस्त-
तः सुखं ॥ दुष्टपल्लीपतेः पल्ली—सीमनि समुपेयिवान् ॥ ३४ ॥ शिशुपालं समायातं । श्रुत्वा सी-
मनि वेगतः ॥ मेलयित्वा बलं प्राज्यं । सोऽपि सन्मुखमागमत् ॥ ३५ ॥ समेतेऽभिमुखं तस्मिन् ।
शौर्यं दर्शयितुं निजं ॥ शिशुपालक्रुधो वह्नि—र्निर्यज्ज्वालो बभूव च ॥ ३६ ॥ दुरात्मास्त्येष भूपा-
लः । सावधानतया ततः ॥ विशेषेण निशि स्थेयं । महीशोऽकथयद्बले ॥ ३७ ॥ वराकोऽयं कि-
यन्मात्रं । स्वामिंस्तवानुभावतः ॥ समनह्यंत युद्धाय । ब्रुवाणा इति तद्भटाः ॥ ३८ ॥ गेहे शूरा भ-
वंत्येके । तथैके चैव पंडिताः ॥ अन्यस्य मिलिते पुत्रे । यस्तिष्ठेद्बलवानसौ ॥ ३९ ॥ ततो गंधे-
भसंकाशे । कटके समुपेयुषि ॥ शिशुपालबलं जातं । निर्मदं परहस्तिवत् ॥ ४० ॥ युध्यमानेषु वी-
रेषु—भयोरप्यभिमानतः ॥ हारितशिशुपालस्य । नष्टं सैन्यं समंततः ॥ ४१ ॥ जयामि निखिला-
नेता—नित्यहंयुः समुत्थितः ॥ तदग्रे शिशुपालोऽपि । शिशुपाल इवाभवत् ॥ ४२ ॥ तत्स्वरूपं स-
मालोक्य । रुषा रुक्मी समुत्थितः ॥ चक्रे पल्लीपतेः सैन्य—मर्यमेव तपोऽन्वितं ॥ ४३ ॥ दिनांध-
मिव काकारि—मेकाकित्वेन संस्थितं ॥ बध्ध्वा पल्लीशमानिन्ये । नागपाशैर्नृपांतिकं ॥ ४४ ॥ गृ-

प्रद्युम्न· चरित्रं १०५

हीत्वा शिशुपालोऽपि । प्राह रे किं करोम्यथ ॥ सोऽवादीन्मार्गयेर्यत्त्वं । दद्यां मां किंतु मावधीः ॥ ॥ ४५ ॥ प्रतिवर्षमियान् दंडो । देय उक्त्वेति रुक्मिणा ॥ शिशुपालसमीपात्स । मोचितः कृपया तदा ॥ ४६ ॥ भद्राणि जीवतां पुंसां । विमृश्येति प्रपद्य च ॥ दंडे मुक्ताफलस्वर्ण—गजाश्वान् स प्रदत्तवान ॥ ४७ ॥ रुक्मिसांनिध्यतो जित्वा । पल्लीस्वामिनमुत्कटं ॥ प्राज्यं च दंममादाय । शिशुपालः प्रतीयिवान ॥ ४८ ॥ एकं निजवयस्यस्य । सूनुर्द्वितीयमस्य हि ॥ साहाय्येनैव पल्लीश—जयोऽभूद्भुवि भूपतेः ॥ ४९ ॥ ततः सन्मानयामास । रुक्मिणं भूपतिर्भृशं ॥ मिथश्चाकृत्रिमा प्रीति—स्तयोरध्वन्यजायत ॥ ५० ॥ एको दत्ते द्वितीयोऽपि । प्रतिगृह्णाति हर्षतः ॥ एको भुंक्ते परो भोज—यत्यादरविशेषतः ॥ ५१ ॥ एको गुह्यं वदेदन्यः । प्रच्छति उल्लोसितः ॥ इति षड्लक्षणैः प्रीति—स्तयोः समभवद् दृढा ॥ ५२ ॥ जित्वा पल्लीपतिं दुष्टं । शिशुपालेश आगतः ॥ इति ज्ञात्वा पुरे लोकैः । प्रवेशस्योत्सवः कृतः ॥ ५३ ॥ कुमारेण समं भूपः । समागत्य पुरे निजे ॥ परस्परविनोदैश्च । प्रीत्या कालमवाहयत ॥ ५४ ॥ प्रारभ्याद्यदिनादन्य—दिनसादृश्यमेव हि ॥ जानन्न प्रीतौ कियंतं स । कालं तत्र स्थितो मुदा ॥ ५५ ॥ गेहं जिगमिषू रुक्मी । मिलितुं पितरौ निजौ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

संमदादन्यदादत्त । त्वां सुरूपवतीं कनीं ॥ ५६ ॥ विशेषेण ततोऽपीष्ट—गजाश्वादिप्रदेशनैः ॥ सं- तोषितस्ततोऽचालीत । कन्यादानं हि तुष्टये ॥ ५७ ॥ सन्मानितो महीशेन । यदा रुक्मी निकेत- ने ॥ युद्धे जयं समादाय । दत्वा त्वां समुपागतः ॥ ५७ ॥ तदा नत्वा पितुः पादान् । स्थित्वा च सूचितास्पदे ॥ वृत्तांतं शिशुपालेश—मिलनाद्यमचीकथत् ॥ ५८ ॥ प्रवृत्तौ क्रियमाणायां । कुशल- प्रश्नपूर्वकं ॥ रुक्मिणी शिशुपालाय । मया दत्तेति सोऽवदत् ॥ ५९ ॥ साधु साधु त्वया रुक्मिन् । कृतमेतन्मनीषिणा ॥ सर्वेऽपि बांधवास्ते चा—वीवदन्निति हर्षतः ॥ ६० ॥ संतुष्टेन तव भ्राता । शिशुपालाय उभृते ॥ रुक्मिणैव प्रदत्ता त्वं । त्वत्पिता न तु रुक्मिणि ॥ ६१ ॥ अत एव पुरस्ता- त्ते । पुंडरीकाक्षचेतसः ॥ असंभाव्यमपि प्रोक्तं । भावि नारदभाषितं ॥ ६२ ॥ पितृभ्यामेव कन्या तु । प्रदत्ता याति सर्वथा ॥ सहोदरादिभिर्दत्ता । सतोस्तयोर्न हि व्रजेत् ॥ ६३ ॥ करिष्याम्यहम- प्युच्चै—रन्नियोगं तथांगजे ॥ भविष्यति यथा ताव—कीनचित्तविचिंतितं ॥ ६४ ॥ पितृस्वसुरिति श्रुत्वा । वचनं दुःखमोचनं ॥ विष्णुमेव वहत्युच्चै—र्मानसे चैव केवलं ॥ ६५ ॥ योषितः पुरुषे चि- त्तं । पुंसश्च यदि योषिति ॥ उभयोरपि वीवाहः । समीचीनस्तदैव हि ॥ ६६ ॥ ज्ञात्वेति रुक्मि-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णीचित्तं । कृत्वा विष्णोश्च वर्णनं ॥ निजापमानदुःखस्य । शांत्यर्थमुद्धितो मुनिः ॥ ६७ ॥ कैला- सशिखरे गत्वा । स्थित्वा कियदनेहसं ॥ लिलेख रुक्मिणीरूपं । पटे स्वकलया मुनिः ॥ ६८ ॥ पटे लिखितमप्याशु । मनोहारि सतामपि ॥ आदाय रुक्मिणीरूपं । चचाल नारदस्ततः ॥ ६९ ॥ आच्छाद्याध्वनि वस्त्रेण । धृत्वा भुजांतरे भृशं ॥ विष्णोर्दर्शयितुं रूपं । सोऽचलद् द्वारिकां पुरीं ॥ ॥ ७० ॥ चारणर्षिमिवाकाश—मार्गेणायातमादरात ॥ वीक्ष्याभ्युद्धितमात्मीय—सभास्थेन मुरारि- णा ॥ ७१ ॥ गुणान् वर्धयितुं सेवा—नभ्युत्थायासनादिभिः ॥ मुनिमामंत्रयामास । विनयेन जना- र्दनः ॥ ७२ ॥ आमंत्रितो मुनिस्तत्रा—सने दत्ते मुरारिणा ॥ हर्षादाशीर्वचो दत्वो—पविष्टः सु- स्थिरो यदा ॥ ७३ ॥ तदा पृष्टो मुकुंदेन । स्वामिन् विचरसीच्छया ॥ वीक्षितं कौतुकं किंचित । क्वा- पि नूमंमले त्वया ॥ ७४ ॥ मया त्वं परमाभीष्ट—मित्रत्वेन विचिंत्यसे ॥ ततो मदर्थमानीतं । किं- चिदाश्चर्यकारणं ॥ ७५ ॥ इति प्रोक्ते मुनिर्मौन—माधाय संस्थितो मुदा ॥ पटे लिखितमाकार— मदर्शयज्जनार्दनं ॥ ७६ ॥ तं समालोक्य गोविंद—श्चित्ते तन्मयतां धरन् ॥ मेषोन्मेषावंबकयो— र्नाधाच्चित्रपुमानिव ॥ ७७ ॥ अदृष्टचरविभ्राजि—कुतूहलिमनुष्यवत ॥ पटस्वरूपमालोक्य । सोऽ-

For Private and Personal Use Only

भवच्च सविस्मयः ॥ ७८ ॥ तथा भूत्वा कियद्वेलां । दैत्यारिरपि तं मुनिं ॥ पप्रच्छ विकलः किंच ।
स्त्रीर्दृष्ट्वा विकलो न कः ॥ ७९ ॥ स्वामिन्निदं किमालेख—मात्रमस्ति पटेऽत्र च ॥ अथवा विद्य-
मानं किं । कलया चित्रितं त्वया ॥ ८० ॥ इति पृष्टेऽब्रवीत्सोऽप्या—लेखमात्रं हि नास्त्यदः ॥ किं-
तु दृष्टं वरं रूपं । मया चित्रितमच्युत ॥ ८१ ॥ पुनरप्यच्युतः प्राह—कर्णितं रूपमीदृशं ॥ त्रिवि-
ष्टपेऽसुरीणां वा । सुरीणां वडवामुख ॥ ८२ ॥ तावकीना गतिस्तत्र । प्रवर्तते न सर्वथा ॥ मर्त्यलो-
के गतिस्तेऽस्ति । न तत्र रूपमीदृशं ॥ ८३ ॥ ततः सम्यक्प्रकारेण । ममाग्रे ब्रूहि सूनृतं ॥ समा-
नीतमिदं रूपं । कुतः कस्याः स्त्रियाः स्फुरत् ॥ ८४ ॥ प्रतिबद्धं मनस्तत्र । रूपे मत्वा वृषाकपेः ॥
माधवं नारदोऽवादी—द्विहस्य च मनागपि ॥ ८५ ॥ मनुष्यलोक एवास्ती—दृशं रूपं मनोहरं ॥
चिंतारत्नमिवानीतं । ढौकनाय पुरस्तव ॥ ८६ ॥ दर्शं दर्शं च तद्रूपं । कृष्णः संस्थितलोचनः ॥
कांतेयं चेन्मया नाप्ता । तदाहं मुषितोऽस्मि च ॥ ८६ ॥ वर्तते मर्त्यलोकेऽपी—दृशं रूपं मृगीदृ-
शां ॥ न चेद् दृग्गोचरीभूतं । वंचितोऽस्मीत्यचिंतयत् ॥ ८७ ॥ वेणीदंडोऽप्यहो ह्यस्याः । कृष्णभुजं-
गमायते ॥ दृष्टमात्रोऽपि चेतांसि । हरते कामिनां नृणां ॥ ८८ ॥ सत्पोन्मशकलाधारि—त्वेन मा-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भ्रूद्विधोः स्मयः ॥ पार्वणेंदुकलाखंडं । ध्याते वा स्यादथोऽलिके ॥ ८९ ॥ कंदर्पस्य धनुःशास्त्रे । श्रू-
यते दृश्यते न च ॥ इतीव भ्रूमिषादस्या । धन्वकामेन दर्श्यते ॥ ९० ॥ एतस्या नेत्रसौंदर्य—यो-
गेनैव जिता इव ॥ सारंग्यो नगरं त्यक्त्वा । वनवासं सिषेविरे ॥ ९१ ॥ यस्य नासा गता तस्य ।
न वक्रे किमपि स्थितं ॥ अनया नासया कीराः । खे भ्राम्यंति जिता इव ॥ ९२ ॥ बिंबस्य वा प्र-
वालस्य । माभूत्स्वशोणतास्मयः ॥ धात्रेवास्याः कृतावोऽष्ठौ । रक्तत्वेन द्वयोरपि ॥ ९३ ॥ अनयैव
गृहीतः स्व—स्वरेण कोकिलध्वनिः ॥ इतीव कालिकां देहे । दुःखेन प्रदधे पिकः ॥ ९४ ॥ स्व-
हृत्सरलतौज्ज्वल्य—सूचनार्थमिवानया ॥ दंतपंक्तौ धृते कुंद—वत्सरलत्वशुभ्रते ॥ ९५ ॥ रात्रावेव
कला मेऽस्ति । मुखस्यास्यास्त्वहर्निशं ॥ इतीव लज्जया नूनं । न दिवा भाति चंद्रमाः ॥ ९६ ॥
अस्या एव वरं रूपं । सर्वस्त्रीष्वित्यसौ गले ॥ रेखां कंबुरिवादध्रे । हृदि किंतु न वक्रतां ॥ ९७ ॥
मध्ये काठिन्ययोगेन । सौकुमार्येण वा बहिः ॥ एतस्या इव कल्याण—कुंभायेते पयोधरौ ॥ ९८ ॥
महाबाहुलते अस्या । विभातःस्म मनोरमे ॥ अद्भुतं कंटकैर्मुक्ते । सौकुमार्येण संयुते ॥ ९९ ॥
गंभीरत्वेन पाथोधि—समानं मानसं भृशं ॥ एषा च प्रदधानापि । क्षारत्वेन विवर्जिता ॥ ३०० ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सरसाहारसंप्राप्ता—वप्येषास्ति कृशोदरी ॥ निखिलैरामयैर्मुक्ता । संयुक्ता संस्फुरद्गुणैः ॥ १ ॥ कटि-
भागतनुत्वेन । सिंहीवासौ प्रवर्तते ॥ नाभिकूपेन लावण्य—पानीयदीर्घिकेव च ॥ २ ॥ नितंबयो-
श्च पृथुत्वं । धरत्येषा समांसयोः ॥ रंभास्तंभसमानत्व—मूर्वोर्जान्वोश्च गूढतां ॥ ३ ॥ कूर्मपृष्ठसमा-
नेनौ—न्नत्येन च विशेषतः ॥ पादाभ्यां राजमानाभ्या—मेतस्याः शोभते वपुः ॥ ४ ॥ पादपा-
णितलाशेष—नखेष्वेषा च शोणतां ॥ सारमादाय पद्मादे—र्धत्ते मत्तेभगामिनी ॥ ५ ॥ आपाद-
मस्तकं स्त्रीणां । दक्षलक्षणलक्षितं ॥ अस्ति कस्या अदो रूपं । समस्तेंद्रियसुंदरं ॥ ६ ॥ व्यंतरी
किन्नरी वापि । राजत्सर्वसुरीवरा ॥ पातालसुंदरी विद्या—धरी रूपाधिकं त्विदं ॥ ७ ॥ अहो नार-
दपांडित्यं । कुत एतद्विलोकितं ॥ वीक्षितं च पटेऽनेन । रूपमालिखितं कथं ॥ ८ ॥ इति प्रत्यक्ष-
मानेना—पीक्षमाणो मुहुर्मुहुः ॥ संशयाश्रितचेतस्कः । केशवो विह्वलोऽभवत् ॥ ९ ॥ पुनरप्य-
च्युतोऽवोच—त्कल्पनैः किं प्रयोजनं ॥ हस्तैककंकणादर्श—प्रयोजनमिवावनौ ॥ १० ॥ अत्याग्र-
हेण पृच्छामि । नारदमेव केवलं ॥ चिंतयित्वेति गोविंद—स्तमपृच्छत्प्रयत्नतः ॥ ११ ॥ स्वामिन् र-
म्यमिदं रूपं । समानीतं कुतस्त्वया ॥ सद्यः प्रसद्य हृद्यात्मन् । कुतं मे वद तुष्टये ॥ १२ ॥ पटस्थे-

For Private and Personal Use Only

नाप्यनेनाशु । रूपेण मम मानसं ॥ अक्षोभ्यमपि केनापि । क्षोभितं हस्तिकर्णवत् ॥ १३ ॥ स्तं- भितं स्तंभनेनेव । मोहनेनेव मोहितं ॥ यंत्रितं यंत्रकेणेव । मंत्रकेणेव मंत्रितं ॥ १४ ॥ पृष्टे स- तीति नृपिष्ट—तुष्टिमरिष्टनाशिनीं ॥ बिभ्रददभ्रशुभ्रार्चि—रमदो नारदोऽवदत् ॥ १५ ॥ कृष्णना- माप्यकृष्णास्य । समाकर्णय निर्णयं ॥ अपि दोलायमानात्त्वं । दुःखतां चेतसस्त्यज ॥ १६ ॥ न नैर्जरं न गांधर्वं । न विद्याधरगं ननु ॥ त्वं विजानीहि मानुष्य—रूपमेतद् वृषाकपे ॥ १७ ॥ श्री- कुंम्डनपुरे स्फारे । हारे क्ष्मायोषितो गले ॥ विभाति नृपतिर्भीष्म—नामा धामाखिलश्रियां ॥१८॥ तस्य राज्ञी कलाप्राज्ञी । नूता नूता विशारदैः ॥ तस्याश्चास्ति ह्यसौ पुत्री । पवित्रीकृतभूतला ।१९। रुक्मिणी नामतः ख्याता । प्रदधाति स्ववर्ष्मणि ॥ आबाल्यादपि रूपेण । रेखां लेखांगनेव च ॥ ॥ २० ॥ वैताढ्यपर्वते गत्वा । श्रेण्योर्द्वयोरपि खलु ॥ रूपं विद्याधरस्त्रीणां । मयका प्रविलोकितं ॥ ॥ २१ ॥ भूतलेऽपि च सर्वस्मि—न्निरीक्षिता नृपस्त्रियः ॥ रुक्मिणीक्रमणांगुष्ट—शोभां कापि बि- भर्ति न ॥ २२ ॥ किं न सा पुण्यलावण्या । त्वया श्रुतवती हरे ॥ तत्किं श्रुतं सभासद्भ्यः । स- भायां पुरुषोत्तम ॥ २३ ॥ दृष्टा कांता न सा येन । न सा श्रुतवती भुवि ॥ अवतारो मुधा तेषा-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मवतीर्णास्तु निष्फलाः ॥ २४ ॥

नारदोदितमाकर्ण्य । रुक्मिण्या रूपमद्भुतं ॥ ऊढानूढास्त्यसौ नारी । माधवेनेति जाषितं ॥ ॥ २५ ॥ निशम्य नारदः प्रोचे । सोढा नास्ति परं हरे ॥ शिशुपालमहीशाय । ख्यातायास्ति सर्मार्पिता ॥ २६ ॥ शिशुपालेशितुः पार्श्वे । जेतुं जिगमिषो रिपून् ॥ व्रजितं रुक्मिणा प्रेम्णा । पक्षपातचिकीर्षया ॥ २७ ॥ जित्वा प्रत्यर्थिनः प्रत्या—गबतोः स्वनिकेतने ॥ नृभृत्कुमारयोः प्रीति—र्नीरंध्रं समजायत ॥ २८ ॥ शिशुपालाय तुष्टेन । बंधुना तत्र रुक्मिणा ॥ अनापृच्छ्यैव पित्रादीन् । प्रदत्ता रुक्मिणी स्वसा ॥ २९ ॥ शिशुपालोऽपि नृपालो । विशालकरवालभृत ॥ वैरिकालो मनःकालो । वीरमान्योऽस्ति सांप्रतं ॥ ३० ॥ अचिंत्यशक्तिधाराणां । देवानामपि डुर्लभा ॥ जीवतस्तु न सा तेन । मुच्यते रुक्मिणी करात ॥ ३१ ॥ समाकर्ण्येति वैकुंठो । रोमचांचव्यधारणात ॥ लोके यथार्थनामान्—न्मतिचंचलतायुतः ॥ ३२ ॥ सुकृष्णवदनं कृष्णं । निरीक्ष्य नारदोऽभ्यधात् ॥ सर्वथा मा कृथाश्चेत—श्चिंतयान्वितमच्युत ॥ ३३ ॥ सत्वमेवावलंबस्व । मुख्यः सत्ववतामयं ॥ यस्यावलंबने नैव । सिध्यंत्यर्था हि देहिनां ॥ ३४ ॥ सत्वोद्यमविधातॄणां । फलंत्यर्थाः समीहि-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ताः ॥ तस्मात्सत्वोद्यमौ कार्यौ । सुखैषिणा मनीषिणा ॥ ३५ ॥ तत्पाणिग्रहणे विष्णो । कामना तव चेद्भवेत् ॥ यावदूढा न सा ताव—त्त्वमेव तां वृणीष्व तत् ॥ ३६ ॥ कुमार्या हि विवोढ्णां । शतानि पुनरोकसः ॥ क्ष्मातले समस्तीद—मपि प्रसिद्धमच्युत ॥ ३७ ॥ तस्मात्त्वमेव गोविंद । सर्ववीरशिरोमणिः ॥ द्राक्पाणिग्रहणं तस्याः । कुरुष्वाश्रित्य साहसं ॥ ३८ ॥ एकतः शतशो नार्य । एकतस्ते सहस्रशः ॥ रुक्मिण्याः पुरतो भाति । न कापि स्त्री मनागपि ॥ ३९ ॥ सर्वासामपि कांतानां । भोगा व्यर्थास्तथा तव ॥ इंद्रियाणां यथा भोगा । जीवतामंतरेण तु ॥ ४० ॥ बहुधा वर्णनैस्तस्या । मोहयित्वेति माधवं ॥ समुच्छितस्ततः स्थाना—न्नारदः कलिकामुकः ॥ ४१ ॥ समुच्छिते मुनौ तस्मि—न्मूर्छामापत त्रिविक्रमः ॥ शीतलैरुपचारैश्च । यादवैः सा निराकृता ॥ ४२ ॥ मूर्छायां विनिवृत्तायां । तस्याः संगममेव हि ॥ वांछंश्च विकलीभूतः । शून्यचित्त इव स्थितः ॥४३॥ इतश्च शिशुपालेन । समं नैमित्तिकं वरं ॥ आपृच्छ्य रुक्मिणीलग्नं । पित्रादिभिरुपाददे ॥ ४४ ॥ रुक्मिण्यापि च तल्लग्नं । विनिश्चितं श्रुतं यदा ॥ तदा चिंतातुरा जाता । सा कृष्णवरणेच्छया ॥४५॥ कृष्णस्य शरणं भूया—न्मरणं शरणं व मे ॥ स्वचित्तालोचमात्रेण । निश्चिकायेति रुक्मिणी ॥४६॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तथापि कथयामास । पुरतः सा पितृस्वसुः ॥ कृष्णो गृह्णातु मां वाग्नि—र्नान्यः कोऽपि महीतले ॥ ॥ ४७ ॥ समाकर्ण्येति रुक्मिण्या । वचनं दुःखगर्भितं ॥ पितृस्वसा जगौ वत्से । माकार्षीर्दुःखमुच्चकैः ॥ ४८ ॥ यदि त्वं कथयेस्तर्हि । दुःखं त्वरितमेव ते ॥ निराकर्तुमुपायं च । विदधामि मनीषया ॥ ४९ ॥ श्रुत्वा पितृस्वसुर्वाक्यं । वरमित्यभिधाय सा ॥ रुक्मिण्युवाच तत्तूर्णं । कुरु त्वं मम शर्मणे ॥ ५० ॥

उभाभ्यामपि गोविंद—संगहृद्भ्यां ततो मुदा ॥ मिलित्वा लिखितं पत्रं । ज्ञापयितुं वृषाकपेः ॥ ५१ ॥ घनाश्रये सहस्रांशु—दूरे यद्यपि तिष्ठति ॥ तथापि नलिनी भानोः । सरःस्था करमीहते ॥ ५२ ॥ द्वारिकायां तथा विष्णोः । संस्थितस्य तवैव हि ॥ समीहते करस्पर्शं । रुक्मिणी कुंडिनस्थिता ॥ ५३ ॥ पत्रिकायां लिखित्वेति । ताभ्यां प्रेषयितुं ददे ॥ नाम्ना च परिणामेन । दूताय वत्सलाय सा ॥ ५४ ॥ पत्रिकां तां समादाय । चचाल सोऽपि सत्वरं ॥ अतिक्रम्य बहुं मार्गं । द्वारवतीमवाप्तवान् ॥ ५५ ॥ किमिंद्रस्य पुरी रम्यो—त्तीर्णास्ति किं त्रिविष्टपात ॥ तस्याः शोभां समीक्ष्येति । दध्यौ संदेशहारकः ॥ ५६ ॥ त्रिभूमान्निखिलेभ्योऽपि । प्रासादांश्च लघीयसः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

समालोक्याभवत्तत्र । दूतो विस्मितमानसः ॥ ५७ ॥ श्रीमुकुंदनरेंद्रस्य । प्रासादोऽयं भविष्यति ॥
आशंक्य गमनात्तत्र । निषिध्यते जनैस्ततः ॥ ५८ ॥ यत्र यत्र व्रजत्येष । उद्दीश्य स्वमनीषया ॥
नेत्ययं कृष्णराजस्य । निषिध्यते ततस्ततः ॥ ५९ ॥ एवं पर्यटतस्तस्य । तत्रागवह्दिनत्रयी ॥ पृष्टं
जिज्ञसया तेन । तदा मर्त्यस्य कस्यचित् ॥ ६० ॥ तेन सार्धं समागत्य । प्रासादो नरकद्विषः ॥
दर्शितो दूरतस्तस्य । दूतस्योदंतवादिनः ॥ ६१ ॥ राजद्वारं समायातो । यावत्संदेशहारकः ॥ प्रती
हारेण तावत्स । जल्पितः कुत आगतः ॥ ६२ ॥ सोऽप्युवाच प्रतीहार—महं वैदेशिकोऽस्मि वा
॥ दूरदेशात्समायातः । कृत्यमुद्दिश्य सुंदर ॥ ६३ ॥ ततस्तवाधिनाथस्य । द्रुतं परोपकारक ॥ त्वं
समागमनं गत्वा । मामकीनं निवेदय ॥ ६४ ॥ उक्ताय वचसा तस्य । दूतो वैदेशिकः प्रभो ॥
दिदृक्षुर्दर्शनं तेऽत्रा—यातोऽस्तीति व्यजिज्ञपत् ॥ ६५ ॥ युष्माकं चेन्नवेदाज्ञा । ममादेशविधायि-
नः ॥ युष्माकं दर्शनं द्रष्टुं । समागंतु ददामि तं ॥ ६६ ॥ आकर्ण्य वचनं तस्य । जगाद पुरुषो-
त्तमः ॥ देहि देहि समागंतुं । तं वैदेशिकमुत्तम ॥ ६७ ॥ शिरस्यारोप्य गोविंद—वचनं द्वारपाल-
कः ॥ प्रत्यागत्य च तं दूतं । समानयन्नृपांतिकं ॥ ६७ ॥ द्वान्यामपि समागत्य । सत्वा कृत्वा शि-

For Private and Personal Use Only

रोंजलिं ॥ देवेंद्र इव देवान्यां । सन्नास्थः प्रणतो हरिः ॥६८॥ स्वामिन्न् वैदेशिकः सोऽयं । यो मया प्रतिपादितः ॥ संसत्स्थपुंडरीकाक्षं । प्रतीहारोऽब्रवीदिति ॥ ६९ ॥ कृष्णस्तद्दर्शनेनैव । समुल्लसित- लोचनः ॥ समेतस्त्वं कुतो दूते—त्यप्राक्षीत्स्वयमेव च ॥ ७० ॥ कृष्णराजं तदीयां च । पर्षदं प्रवि- लोक्य सः ॥ दूतः क्ष्मासर्वमैश्वर्य—मत्रैवास्तीत्यचिंतयत ॥ ७१ ॥ ज्ञः प्रस्तावोचितं जल्पे—न्नत्वे- ति विनयेन सः ॥ श्रीकुंभिनपुरादेत । इत्यवोचत्स संसदि ॥ ७२ ॥ तदा कृष्णेन विज्ञातं । रु- क्मिण्यभिधया जनः ॥ अन्येन प्रेषितो मान्न—न्मम ज्ञापयितुं द्रुतं ॥ ७३ ॥ स्वचेतसीति संक- ल्प्य । पृष्टुं तं विजने ततः ॥ संसद्विसर्जनोपायं । चिंतयामास केशवः ॥ ७४ ॥ दूतेनाप्युदितं स्वामि—न्नेकांते किंचिदस्ति ते ॥ कथनीयं महाह्लाद—विनिर्मितिपरायणं ॥ ७५ ॥ विसृज्य सं- ज्ञया शीघ्रं । समस्तामपि संसदं ॥ समादाय समं दूत—मुत्थितः सबलो हरिः ॥ ७६ ॥ विजने भवने गत्वा । स्थित्वा योग्यासने च तौ ॥ अप्राष्टां रामगोविंदौ । तं योग्यासनसंस्थितं ॥ ७७ ॥ दूत त्वं प्रेषितः केना—यातो वा केन हेतुना ॥ द्वाभ्यामपीति पृष्टः स । संयोज्य द्वौ करौ जगौ ॥७८॥ निवेदयामि यत्स्वामि—न्नहं तव पुरो वचः ॥ निःशेषमपि विज्ञेयं । त्वयका सत्यमेव तत् ।७९।

श्रीकुंडिनपुरे कुंडा—नुकारे संपदंबुभिः ॥ राजते निजतेजोभि—र्भीष्मराजो जिताहितः
॥ ८० ॥ तस्य प्रिया प्रियालाप—कलापाठविचक्षणा ॥ वलक्षैर्लक्षणैर्देवी—वास्ति किंतु पतिव्रता
॥ ८१ ॥ तया पतिव्रताधर्म—भाक्त्वेन सुषुवे जयः ॥ समग्रोदग्रसंग्राम—राजद्विजयराजितः ।८२।
शंकरस्य यथा सूनुः । समभूच्छिखिवाहनः ॥ यथेंद्रस्य जयंतश्च । तस्य रुक्मिसुतस्तथा ॥ ८३ ॥ अ-
न्याच तनया न्याय—भूयो विनयसंयुता ॥ योगिनामपि चेतांसि । कंपयंती कलावती ॥ ८४ ॥ पुरं-
दराद्यथोत्पन्ना । जयंती नामतोंगजा ॥ पारावाराद्यथा लक्ष्मी—र्हिमाचलाद्यथा शिवा ॥ ८५ ॥ य-
था सरस्वती धातु—श्चंद्रतश्चंद्रिका यथा ॥ तथा भीष्मनृपाज्जाता । रुक्मिणी विश्रुता सुता ॥ ८६ ॥
शिशुपालाय सा दत्ता । सहोदरेण रुक्मिणा ॥ गतेन भवनं तस्य । मानितेन मुहुर्मुहुः ॥ ८७ ॥
मणीवात्यद्भुताभान्नी । रुक्मिणी रमणीषु सा ॥ आपृष्ट्वैव स पित्रादीन् । ददे संग्रामानतः ॥८८॥
तां दत्वा यावदागत्य । स्वजनानां पुरो जगौ ॥ समस्तैरपि तत्ताव—त्स्वीकृतं योग्यतावशात् ॥८९॥
मिथस्तयोर्विवाहाय । लग्नं पित्रादिभिः शुभं ॥ पृष्टं नैमित्तिकस्यासा—वपि तद्वीक्ष्य दत्तवान् ।९०।
माघश्वेताष्टमीघस्रे । नक्षत्रे च शुभे विधौ ॥ समस्ति लग्नमादत्तं । रुक्मिणीशिशुपालयोः ॥ ९० ॥

अत्रांतरे मुनिः प्राप्तो । नारदो नृपपर्षदं ॥ तत्राशीर्वाददानेन । संतोष्य संस्थितः क्षणं ॥ ९१ ॥ स्थित्वा भूमिविभोः शीघ्र—मंतःपुरदिदृक्षया ॥ पृष्ट्वा जिगमिषुस्तत्र । प्राविशन्नारदो मुनिः ॥९२॥ अंतःपुरेऽनवद्भीष्म—भूपस्य विधवा स्वसा ॥ तयासनादिदानेन । मुनिः सन्मानितो भृशं ॥९३॥ सत्कारितः स्थितस्तत्रा—सने पुरस्थया तया ॥ आकार्य निखिला राज्ञो । राज्योंह्योर्नामिता मुनेः ॥ ९४ ॥ आशीर्वचःप्रदानेन । यावत्तास्तोषिता भृशं ॥ पृथक्सा रुक्मिणी ताव—त्पातिता क्रमयामले ॥ ९५ ॥ प्रणतोऽहं पृथक्त्वेना—नया यदि पदद्वये ॥ अस्याः पृथग्ददाम्याशी—र्वचस्तेनेति तद्ददे ॥ ९६ ॥ द्वारवतीपुरीराजा । यदुकोटिनिषेवितः ॥ त्रस्तसमस्तविद्वेषी । हरिवंशहरिर्हरिः ॥ ९७ ॥ स स्तात्तव धवस्त्वं तु । तदग्रमहिषी भव ॥ इत्याशिषमसंजात्यां । श्रुत्वा सा विस्मिताभवत ॥ ९८ ॥ कथयित्वेति रुक्मिण्या । नारदर्षिः समुत्थितः ॥ त्वदेकमनसा विष्णो । यत्तयाकारि तच्छृणु ॥ ९९ ॥

न धान्यादि क्षुधा भुंक्ते । सखीभिः सह वक्ति न ॥ न च स्नाति जलैर्देहे । परिधत्ते न सा स्रजं ॥ ४०० ॥ स्वजने विजने वाप्यु—द्याने नैव च कानने ॥ प्रासादे सा विषादेन । न कापि

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लभते रतिं ॥ १ ॥ अंगारानिव शृंगारान् । विदत्यंगे दधाति न ॥ भूमिलोठनतश्चेयं । धूलिलेप-
नधारिणी ॥ २ ॥ राक्षसीवासिता रात्रि—स्तस्या अस्ति भयंकरी ॥ शुक्लायां निशि चंद्रोऽपि । पा-
दैरेव निहंति तां ॥ ३ ॥ ततो नाम्नरुचिर्विष्णो । तस्याः समस्ति वासरे ॥ वियोगिन्याश्च योगि-
न्या । इव निद्रापि नो निशि ॥ ४ ॥ चक्रवाकी रविं दृष्ट्वा । दिवसे लभते सुखं ॥ चकोरी च वि-
धुं सा तु । त्वां विना कमपीह न ॥ ५ ॥ तवैव नामध्येयेन । ध्यानेन च तवैव हि ॥ दुःखिन्यपि
मुकुंदास्ते । जीवति सा च केवलं ॥ ६ ॥ ततः स्वदर्शनेनैव । पयोदेन लतामिव ॥ तत्र गत्वा ह-
रे त्वं तां । प्रेम्णा पल्लवय द्रुतं ॥ ७ ॥ दूतप्रोक्तवचः श्रुत्वा । शृण्वाने नीलवाससि ॥ दूतं त्रिवि-
क्रमः प्राह । वरीतुं तां यियासया ॥ ८ ॥ श्रीकुंडिनपुरे तत्र । दूत व्रजाम्यहं कथं ॥ कथंचिद्यदि
गच्छामि । तदा सा मे मिलेत्कथं ॥ ९ ॥ इति पृष्टे मुकुंदेन । दूतो विज्ञपयत्यलं ॥ श्रीकुंडिनपु-
रोपांते । प्रमदाख्यं वनं महत ॥ १० ॥ सफलाः सहकाराश्च । सरसाः सुरपर्णिकाः ॥ सुरंगा नाग-
रंगाश्च । वर्तुला मातुलिंगकाः ॥ ११ ॥ नागवल्ल्यः कदल्यश्च । कुवल्ल्यो गिरिमल्लिकाः ॥ राजं-
तेऽनेकजातीया । वने तत्रेति शाखिनः ॥ १२ ॥ प्रभूतैः पादपैस्तत्र । तरुवृत्तः समंततः ॥ अशो-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कनामधेयोऽस्त्य—स्तोकशोकविनाशकः ॥ १३ ॥ वैजयंती निबद्धास्ति । तस्योपरि महत्तमा ॥ द्रा- त्त्वामाकारयंतीव । वायुना कंपनच्छलात् ॥ १४ ॥ नृपालस्वसृपुत्रीन्यां । पूर्वमेव नरायण ॥ त्वदर्थं स्थापिता तस्या—धस्तान्मूर्तिर्मनोद्भवः ॥ १५ ॥ उपकाररतेनाथ । तत्रागम्यं त्वया द्रुतं ॥ तस्या जीवितदानार्थं । स्वयं गुल्मांतरालके ॥ १६ ॥ कामार्चापूजनव्याजा—त्स्वभ्रात्रादीन् प्रतार्य च ॥ रुक्मिण्यपि विभो तत्र । संकेतेनागमिष्यति ॥ १७ ॥ युवयोर्निर्भरं स्वांत—स्नेहयोरुभयोर- पि ॥ मिलनं नाथ तत्रैव । भविष्यति सुखावहं ॥ १८ ॥ केनचित्कारणेनापि । यदि त्वं नागमि- ष्यसि ॥ त्वद्वियोगेन सा बाला । मरणं तर्हि लप्स्यते ॥ १९ ॥ ममोपरि कृपां कृत्वा । त्वदागम- नसूचकं ॥ देहि देहि द्रुतं किंचि—द्यथा यामि निजे पुरे ॥ २० ॥ इत्युक्ते तेन दूतेन । पत्रं सुवर्णभूषितं ॥ स्वहस्तमुद्रिकां दत्वा । श्रीपतिर्विससर्ज तं ॥ २१ ॥ वस्त्रालंकारदानेन । कृष्णेन तोषितो भृशं ॥ प्रणत्य पुंडरीकाक्षं । स दूतश्चलितस्ततः ॥ २२ ॥ दूतेऽथ प्रस्थिते तत्र । तन्मयः पुरुषोत्तमः ॥ अविलंबं स्वयं गंतु—मुपायं ह्यचिंतयत ॥ २३ ॥ चेद्बलेन युतो यामि । तद्वार्ता प्रसरिष्यति ॥ दुःखिनी सत्यभामापि । भविष्यति च मत्प्रिया ॥ २४ ॥ एकाकित्वेन वा यामि ।

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न तदप्यायतिप्रियं ॥ दुःखिताया अपि तस्याः । सांत्वनेच्छा महीयसी ॥ २५ ॥ अहं संकर्षणश्चापि । द्वावेवात इतो द्रुतं ॥ यावः स्यंदनमारुह्य । केनाप्यज्ञातगोचरौ ॥ २६ ॥ समारुह्य रथं रंगं । धरंतावसमं हृदि ॥ निशीथे रामगोविंदौ । ससन्नाहौ प्रचेलतुः ॥ २७ ॥ रहोयाने बलानीव । शस्त्राण्येव बलाच्युतौ ॥ जानंतौ न्वरिशः शीघ्रं । सार्थे तान्येव बभ्रतुः ॥ २८ ॥ प्रद्योतनरथौपम्य । धरंतं वेगतो रथं ॥ समारूढौ बलोपेंडा—वेयतुः कुंडिनांतिकं ॥ २९ ॥ दृश्यते रिपुसंचारो । महानावां तु रंहसा ॥ द्वावेवाल समायातौ । पद्धतिः का करिष्यते ॥ ३० ॥ विचारे क्रियमाणे च । समाचख्यौ हली हरिं ॥ यत्रैकाकी भवेत्सिंह—स्तत्र किं श्वापदैः परैः ॥ ३१ ॥ राममुवाच कृष्णोऽपि । भ्रातस्तवानुभावतः ॥ मनागप्यावयोर्भीति—र्नास्ति कुतोऽपि वैरितः ॥ ३२ ॥ द्वौ तौ च सत्वकलितौ बलधैर्यवर्या—वात्मीयशक्तिविजिताखिलदुष्टदस्यू ॥ श्रीकुंडिनाभिधपुरस्य समीपवर्त्यु—द्यानं समेयतुरनोकहराजमानं ॥ ३३ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिपंडितश्रीराजसागरगणिशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीसांबप्रद्युम्नचरित्रे रुक्मिणीपाणिग्रहणाय श्रीकृष्णराजस्य कुंडिनपुरोपांतकाननागमनकथनो नाम चतुर्थः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ अथ पंचमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

श्रीकुंडिनपुरे शिष्ट—विशिष्टपानुसारिणि ॥ मेरूत्तीर्णमिदं किं नु । नंदनं नंदनं वनं ॥ १ ॥
वृक्षैरनेकजातीयैः । सौरभ्यपरमैः सुमैः ॥ औषधीभिरनेकाभि—रिदं हि राजते वनं ॥ २ ॥ स्वरू-
पेणाश्विनीपुत्रा—विव तौ क्षितिराजिनौ ॥ लसद्वनस्थलीं शोभां । दृष्टुं विविशतुर्मुदा ॥ ३ ॥ प्र-
विश्य तत्र यावत्तौ । वीक्षेयातामितस्ततः ॥ अशोकस्तावता दृष्टो । नृणामशोकताप्रदः ॥ ४ ॥ दू-
तोक्तचिह्नसंसूचा—प्रपंचनपरायणा ॥ वैजयंती तरोस्तस्यो—परि चारु विराजते ॥ ५ ॥ तस्याधो
मान्मथी मूर्तिः । सारस्फूर्तिसमन्विता ॥ कांतानां कामसंपूर्ति—दायिनी च तदा बभौ ॥ ६ ॥ स्यं-
दनं छोटयित्वा च । तत्रान्यत्र तुरंगमौ ॥ मुक्त्वा तौ संस्थितौ छन्नं । रुक्मिण्यागमकामुकौ ॥ ७ ॥
इतश्च द्वारिकापुर्यां । नारायणः करोति किं ॥ गत्वा पश्यामि तं चेति । संजगामर्षिनारदः ॥ ८ ॥
राजलोके समागत्य । पप्रछे नारदर्षिणा ॥ युष्माकं स्वामिनो ज्रद्रं । वर्तते क्व च केशवः ॥ ९ ॥
रामकृष्णावितस्तूर्णं । रथमारुह्य वेगिनं ॥ चलिताविति तत्रत्यै—स्तस्य प्रकथितं जनैः ॥ १० ॥
नारदोऽनुपविष्टोऽसौ । श्रुत्वेति चलितस्ततः ॥ श्रीचेदिनगरे प्राप्तः । शिशुपालनिकेतनं ॥ ११ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विनयासनदानेन । नारदस्तेन तोषितः ॥ अजानन्निव पप्रच्छ । शिशुपालमहीपतिं ॥ १२ ॥ शि-
शुपालमहीपाल । त्वत्पाणिग्रहलग्नकं ॥ गृहीतमस्ति रुक्मिण्या । सार्धमिति श्रुतं मया ॥ १३ ॥ त-
त्किं सत्यमसत्यं वा । वदतात्पुरतो मम ॥ इत्युक्तो नृपतिः स्मित्वा । प्राह सूनृतमेव तत ॥ १४ ॥
उवाच नारदस्तर्हि । त्वमेतल्लग्नपत्रकं ॥ शुभाशुभविचाराय । प्रदर्शयाविलंबतः ॥ १५ ॥ मुनिने-
त्युदिते नृमि—पाल आनाय्य पत्रकं ॥ लपने लज्जमानोऽपि । प्रादर्शयन्मुनीशितुः ॥ १६ ॥ मु-
निर्लग्नं समालोक्य । वाचयित्वा विचार्य च ॥ नृपतेर्मानसे शंकां । प्रविधातुं शिरोऽधुनात् ॥ १७ ॥
कंपिते मस्तकेऽकस्मा—न्मुनिना नारदेन तु ॥ समनृबंकितस्वांत—स्त्वरितं वसुधाधवः ॥ १८ ॥
नृपोऽन्यथान्मुने केन । हेतुना कंपितं शिरः ॥ सोऽप्युवाच क्षमानाथ । किमप्यस्ति न कारणं ॥
॥ १९ ॥ शिशुपालोऽवदत्तूर्णं । मुने कारणमंतरा ॥ न भवेन्महतां चेष्टा । विशिष्टाचारधारिणां ॥
॥ २० ॥ ततः प्रसद्य सद्यस्त्वं । निवेदय निबंधनं ॥ प्रसह्येति नृपेणोक्ते । जगाद मुनिनारदः ॥
॥ २१ ॥ मया विलोकितं लग्नं । भग्नं च मम मानसं ॥ यतो लग्नेऽत्र यानेन । शरीरे कष्टमस्ति
ते ॥ २१ ॥ अतो यत्नेन गंतव्यं । त्वयका कुंडिने पुरे ॥ अन्यथा ते महीनाथ । मृत्युरेव न सं-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शयः ॥ २२ ॥ शरीरे विद्यमाने च । समस्तमपि संभवेत् ॥ इंद्रियाणां गणे नष्टे । निःशेषमपि नश्यति ॥ २३ ॥ ततस्तव हितायाहं । निरूपयामि भूरिशः ॥ गंतव्यं महता तत्र । बलेन भवता सह ॥ २४ ॥ रक्षणीयं शरीरं ते । महीपते यथातथा ॥ आत्मीयं हि तदेवात्रा—वसरे कृत्यमेति यत् ॥ २५ ॥ इत्युदित्वा कलिं घोरं । समुत्पाद्य च नारदः ॥ प्रचचाल ततोऽन्यत्र । धरित्र्यां क्लेशमीहितुं ॥ २६ ॥

नारदर्षौ गते राजा । शिशुपालाभिधस्ततः ॥ मेलयित्वा बलं प्रौढं । प्रतस्थे कुंडिनं पुरं ॥२७॥ चलनानंतरं स्वल्प—कालेनागत्य तत्र सः ॥ अवेष्टयत्स्वसैन्येन । समंतात्कुंडिनं पुरं ॥ २८ ॥ मागादत्र दूराह्वानः । कोऽपि नृपो रिपुर्मम ॥ इतीव कटके नैवा—कारयत्परितो वृतिं ॥ २९ ॥ लवणोदधिना जंबू—द्वीपो यथा समंततः ॥ तारकैर्वा यथा मेरु—स्तत्पुरं वेष्टितं तथा ॥ ३० ॥ पुरं तद्वेष्टितं श्रुत्वा । रुक्मिणी चिंतयान्विता ॥ कृष्णपाणिग्रहोत्कंठा । जाता च जनकानुजा ॥ ३१ ॥ आगम्यते मुकुंदेन । मां वरीतुं कथं द्रुतं ॥ तमेव रमणं कर्तुं । मयापि गम्यते कथं ॥ ३२ ॥ ततो दीनमुखी सासी—द्विष्णुसंगमनेच्छया ॥ स्नेहिन्यमिलिते प्रायः । स्त्रीणां कष्टं महत्तनौ ॥ ३३ ॥

For Private and Personal Use Only

विन्नायवदनां वीक्ष्य । तामुवाच पितृस्वसा ॥ पुत्रिके सर्वथा दुःखं । माकार्षीस्त्वं मनागपि ॥ ३४ ॥
पूर्वमेव मया प्रोक्तं । वर्तते पुरतस्तव ॥ तथोद्यमं विधास्यामि । यथा जावि तवेप्सितं ॥ ३५ ॥
मदीयं वचनं किं नु । कथितं विस्मृतं तव ॥ एकमेव वराणां तु । वचनं दृढतायुतं ॥ ३६ ॥ सं-
तोष्यैवंविधैर्वाक्यैः । कोमलैर्दुःखिनीं कनीं ॥ मुकुंदमिलनोपायं । पितृस्वसा व्यचिंतयत् ॥ ३७ ॥
एकाकिनी त्रियामायां । लात्वैनां यदि याम्यहं ॥ कलंकिता तदा गुर्वी । जविष्यत्युभयोरपि ॥ ३८ ॥
अनापृच्छ्यैव पित्रादी—नथवा सह केनचित ॥ अहं किं प्रेषयाम्येतां । न तदप्यस्ति शोजनं ॥
॥ ३९ ॥ विचारे हृदयेनैवं । क्रियमाणे स्वबुद्धितः ॥ प्रादुर्भूता मतिस्तस्याः । शस्या मार्गानुगा-
मिनी ॥ ४० ॥ ध्वस्तांगिदर्पकंदर्प—मूर्तिपूजनकैतवात् ॥ वाद्येषु वाद्यमानेषु । समादाय व्रजाम्य-
मूं ॥ ४१ ॥ वादित्रेषु पवित्रेषु । वाद्यमानेषु वादकैः ॥ गीतेषु गीयमानेषु । तां लात्वा सा ययौ
बहिः ॥ ४२ ॥ चित्रवादित्रसंगीत—गीतध्वानपुरस्सरं ॥ सुवासिनीवृता याव—न्निर्ययौ साथ रु-
क्मिणी ॥ ४३ ॥ तावता शिशुपालेश—सेवकैः समुपेत्य च ॥ बहिर्गमनतः सर्वा । अपि कांता
निवारिताः ॥ ४४ ॥ निवार्य च चरा गत्वा । शिशुपालस्य सन्निधौ ॥ द्रुतं विज्ञपयामासू । रुक्मि-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णीगमनं वने ॥ ४५ ॥ गीयमाना वधूटीभी । रुक्मिणी कापि कानने ॥ याति नाथ यथाज्ञा ते । तथा वयं प्रकुर्महे ॥ ४६ ॥ यदि प्रसाद्यते स्वामिं—स्तदा गंतुं प्रदीयते ॥ नो चेत्तदा तथास्माकं । त्वरितं त्वं प्रसादय ॥ ४७ ॥ सेवकैरिति विज्ञप्तो । जगाद वसुधाधवः ॥ न देया सर्वथा गंतुं । युष्माभी रुक्मिणी वने ॥ ४८ ॥ इति श्रुत्वा निजस्वामि—मुखादेशं च सेवकाः ॥ न्यवारयंत ते सद्यः । रुक्मिणीं गमनाद्वने ॥ ४९ ॥ भीष्मनृपानुजाजल्प—दाक्रोशवचनैस्तदा ॥ विना शुभं विचारं किं । भवद्भिः क्रियते त्विदं ॥ ५० ॥ ते प्रोचुः को विचारोऽत्र । स्वाम्याज्ञास्माकमीदृशी ॥ ततो नूनं न चास्माभि—र्यातुमेषा प्रदास्यते ॥ ५१ ॥ नृपालभगिनी कोपा-टोपेन पुनरप्यवक् ॥ रे कथं न यथाजाता । समस्त्यत्र विचारणा ॥ ५२ ॥ यतोऽन्येद्युर्गता पूर्व—मेवाभूद् रुक्मिणी वने ॥ रममाणा वयस्याभिः । समं शैशवचेष्टया ॥ ५३ ॥ तदा तत्र वने दृष्टा । तया मूर्तिर्मनोभुवः ॥ रागेण पूजयित्वा ता—मिदं वाक्यमभाष्यत ॥ ५४ ॥ यदि स्वामिंश्च मे भर्ता । निःशेषदुःख नाशकः ॥ शिशुपालो भवेत्तर्हि । सेत्स्यति मम चेप्सितं ॥ ५५ ॥ तदा लग्नदिनेऽवश्यं । स्वर्ण रूप्यमयैः सुमैः ॥ पूजयिष्यामि ते मूर्तिं । समस्तार्तिविनाशिनीं ॥ ५६ ॥ ततोऽसौ मानितां पूजां

For Private and Personal Use Only

। कर्तुं मूर्तेर्मनोभवः ॥ सुवासिनीयुता याति । पादपाकीर्णकानने ॥ ५७ ॥ वांछितोऽनुत्पतित्वेन । शिशुपालो नृपः पुरा ॥ यस्य मूर्तेः प्रसादेन । याति साद्य तमर्चितुं ॥ ५८ ॥ ततः कथं निषेध्यैषा—नंगयात्राविधानतः ॥ स्वनाथस्यापि युष्माभि—र्द्रुतं गत्वा निरूप्यतां ॥ ५९ ॥ तया निगदितं श्रुत्वा । गत्वा च पार्थिवांतिकं ॥ सेवकाः कथयामासुः । सर्वं वृत्तांतमादितः ॥ ६० ॥ रुक्मिणीमनुरक्तां च । स्वस्मिन् कुशलकामनात् ॥ जानता शिशुपालेन । यात्राज्ञा प्रददे मुदा ॥ ६१ ॥ प्रमाणीकृत्य निर्देशं । सेवकैर्वसुधाविभोः ॥ कंदर्पमूर्तिपूजार्थं । दत्ता गंतुं च रुक्मिणी ॥ ६३ ॥ अंतराले समुत्पन्न—प्रत्यूहव्यूहनाशनात् ॥ मोदमाना चचालासा—वपि पूजनदंभतः ॥ ६४ ॥ गीयमाना मृगाक्षीभि—र्यावत्सा कानने गता ॥ स्थित्वान्यस्त्रीयुता ताव—देतां जगौ पितृस्वसा ॥ ॥ ६५ ॥ निकुंजे त्वरितं गत्वा । मनोभूमूर्तिपूजया ॥ त्वमेवैकाकिनी भद्रे । साधयस्व समीहितं ॥ ६६ ॥ प्रायः कामवशा कांता । परिवारमपि त्यजेत ॥ निर्यात्येकाकिनी चापि । करोति चित्तचिंतितं ॥ ६७ ॥

परित्यज्य ततः सर्व—मप्यात्मनः परिच्छदं ॥ पूजोपहारमादाय । मंदं मंदं विनिर्गता ॥ ६८ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ध्यायंती हृदि गोविंद—मितस्ततस्तमेव च ॥ वीक्षमाणा दृशागह्व—त्सार्थभ्रष्टेव कामिनी ॥ ६९ ॥
जराजीरुस्फुरन्मूर्ति—पार्श्वे सा यावदागता ॥ गुल्मांतरस्थितेनापि । तावन्मुरारिणेक्ष्यत ॥ ७० ॥
किं देवी किन्नरी किं वा । विद्याधरी समस्त्यसौ ॥ शशंके तां निरीक्ष्येति । मानसे पुरुषोत्तमः ॥
॥ ७१ ॥ श्यामधम्मिल्लचिह्नेन । पार्वणेन कलाभृता ॥ सद्याननेन तुल्यत्वं । प्रदधौ सा कुमार्यपि ॥
॥ ७२ ॥ नेत्रयोः खंजनौपम्यं । कंठे कंबुसमानतां ॥ कुचयोः कलशाकारं । बिभ्रती शुशुभे च सा
॥ ७३ ॥ सौकुमार्यं च रक्तत्वं । पाण्योः कोकनदोपमं ॥ भुजयोर्मालतीमाल्य—समानत्वं दधार
सा ॥ ७४ ॥ हंसगेन समादाय । स्थूलत्वं जठरादिव ॥ नितंबौ विहितावस्या—स्ततोऽस्त्येषा कृ-
शोदरी ॥ ७५ ॥ जंघयोः कदलीस्तंभ—सन्निभत्वमथातुलं ॥ कूर्मपृष्ठतुलामंघ्रो—स्ताम्रस्निग्धत्वविं
नखे ॥ ७६ ॥ यदा सा दूरतो दृष्टा । तदा देव्यादिकल्पना ॥ जनिता पद्मनाभेन । रुक्मिण्यागम-
चेतसा ॥ ७७ ॥ पार्श्वे स्थितवती जाता । यदा च सा तदा हरिः ॥ नारीयमिति निश्चित्य । तस्या
रूपेण विस्मितः ॥ ७८ ॥ देहे षोडशशृंगार—परिधानाय युक्तितः ॥ किमीदृश्यप्यहो नारी । धा-
त्रा रूपेण जन्यते ॥ ७९ ॥ रूपलावण्यचातुर्यं । सर्वासामपि योषितां ॥ समादाय विधातैता—मे-

प्रद्युम्न चरित्रं ११ए

व वा किमजीघटत ॥ ८० ॥ सर्वलक्षणसंपूर्णा । तामालोक्येति माधवः ॥ चित्ते विचिंतयन् याव-
न्निकुंजतो विनिर्गतः ॥ ८१ ॥ यदि मत्सुकृतेनात्रा—गतः स्याद् द्वारिकेश्वरः ॥ दीयतां च वनांता-
न्मे । सोंतर्हितश्च दर्शनं ॥ ८२ ॥ पत्यौ सा स्वेदसूचार्थ—मेव यावज्जगाविति ॥ विविक्ते मिलि-
ता कांता । स्वमनो हि प्रकाशयेत ॥ ८३ ॥ मामेवाभिलषत्येषा । नान्यमिति त्रिविक्रमः ॥ निर्ग-
त्य पुरतो भूत्वा । तस्थिवान् बलदेवयुक् ॥ ८४ ॥ सापि तं सुंदराकारं । रूपेण स्मरसन्निभं ॥ अ-
नुमानेन वैकुंठं । रमणं तमकल्पयत् ॥ ८५ ॥ प्रकल्प्य रमणत्वेन । तमेव गुणसेवधिं ॥ मत्वा स्वं
तत्कलत्रत्वं । ह्रिया सास्थादधोमुखी ॥ ८६ ॥ मा लग्यात्तुष्टिदृष्टिर्मे । तस्यानीक्षणं निभालनात् ॥
इतीवाधोमुखी भूमि—मंगुष्टेन लिखत्यभूत ॥ ८७ ॥ इयं प्रवर्तते कन्या । धन्या लावण्यशालिनी
॥ एतया सह जल्पामि । दक्षोऽहं प्रथमं कथं ॥ ८८ ॥ इति संचिंत्य कृष्णेन । संस्थितेन महा-
त्मना ॥ प्रजल्पिता न सा बाला । वांछंत्यपि प्रजल्पनं ॥ ८९ ॥ अंगुष्ठलिखनव्याजाद् । ज्ञापयं-
तीव जल्पनं ॥ जल्पिता सा मुकुंदेना—तीवस्नेहलया गिरा ॥ ९० ॥ अहं त्वद्वचनेनात्रा—या-
तोऽस्मि द्वारिकाविभुः ॥ ततः स्नेहलया दृष्ट्या । पश्य मां मृगलोचने ॥ ९१ ॥ इति प्रोक्तापि

नापश्यत् । सन्मुखं तस्य लज्जया ॥ शिशुपालेशभीत्येव । कंपमानतनूलता ॥ ए२ ॥ रामोऽप्यव-
ग रथं सज्जी–कृत्य तावत् त्रिविक्रम ॥ स्वभावेन त्रपां कांताः । कुर्युः कन्यास्त्वतीव तां ॥ ए३ ॥
स्वयमेव समादाय । पाणिन्यां त्वमिमां कनीं ॥ सज्जीकृते रथे विष्णो । समारोपय सत्वरं ॥ए४॥
अद्यापि कामिनीनाथ—स्वरूपं न हि वेत्सि यत ॥ गोपालेष्ववधितो गोप—पद्धतिमेव वेत्सि तत
॥ ए५ ॥ रामवाक्यं समाकर्ण्य । प्रौढप्रेमा जनार्दनः ॥ रुक्मिणीमालिलिंगात्म—रथारोपणकैतवा-
त ॥ ए६ ॥ आरुह्य बलन्नडेण । डाक् तावच्चालितो रथः ॥ रथेऽथ चालितेऽजल्प—त्संकर्षणम-
धोक्षजः ॥ ए७ ॥ पूरयित्वात्मनो मान्यं । पांचजन्यं महाध्वनिं ॥ ज्ञापयामि महीशादेः । स्ववृत्तां-
तं सविस्तरं ॥ ए८ ॥ अन्यस्तान्यविचारेण । विन्यदप्यच्युताग्रजः ॥ बंधुवाक्येन संतुष्ट । त्वमिति
प्रतिपन्नवान् ॥ एए ॥ प्रपन्ने बलन्नडेण । दशार्हेण बलीयसा ॥ पूर्यमाणे महाशंखे । प्ररूपितमि-
दं वचः ॥ १०० ॥ शिशुपालबले ये स्युः । कुंम्निनपुःस्थिताश्च ये ॥ वीरंमन्याः समुल्लासा—त्ते शृ-
एवंतु वचो मम ॥ १ ॥ पुराणपुरुषेणापि । मया हृतास्ति रुक्मिणी ॥ यूनां येषां भवेद्भक्ति—स्ते
मोचयंतु मत्करात ॥ २ ॥ विद्यमानेषु वीरेषु । गृह्यते रुक्मिणी यदि ॥ युष्माकं वीरमानित्वं । किं

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गेहेनर्दिनां तदा ॥ ३ ॥ सेवकीभूय वा सेवा—वृत्त्या किं कुर्कुरा इव ॥ उपजीवयथ नृत्वं । विदं-
तो हृदि सेवकाः ॥ ४ ॥ प्रस्तावे यदि शूरत्वं । दर्श्यते न हि सेवकैः ॥ तदा किं वृत्तिदानेन ।
तेन्यः प्राप्तं सुखं नृपैः ॥ ५ ॥ शिशुपालमहीपाल । प्रदत्ता तव या कनी ॥ त्वयि सा वर्तमानेऽपि
। हठेन ह्रियते मया ॥ ६ ॥ जीवितव्येन तत्किं ते । हृत्कल्पिताभिमानिनः ॥ शिशुपालेत्याख्यां
लोकाः । वक्ष्यंति शिशुपालनात ॥ ७ ॥ भो भीष्म तव पुत्री चे—ददत्ता ह्रीयते मया ॥ तर्हि ना-
म्नैव भीष्मत्वं । न तु ते रणकर्मणा ॥ ८ ॥ रुक्मिन्नपि कुमारत्वे । स्वकीयशौर्यगर्वतः ॥ शिशुपा-
लेशसैन्ये चे—त्साहाय्यं जनितं त्वया ॥ ९ ॥ रुक्मिणी या स्वसा ते सा । मया हृता तथापि हि
॥ तदक्षां न विधत्से तत् । किं बाल्यं पुनरप्यभूत ॥ १० ॥ द्वावेवामनेके च । भवंतो वीरमानिनः
॥ तथापि ह्रियते ह्येषा । किं युष्माकं बलं तदा ॥ ११ ॥ कृत्वा कापट्यमेताभ्या—मपाह्रियत चे-
त्कनी ॥ तदा किं क्रियतेऽस्माभि—र्वाच्यं केनापि नो मनाक् ॥ १२ ॥ वीरमानित्वसामर्थ्य—म-
द्भुतं यदि वो हृदि ॥ तदावाभ्यां समं युद्धं । कृत्वा तदपि दर्श्यतां ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वा ज्ञापयित्वा
च । सर्वेषामपि शृण्वतां ॥ शंखनादं रथो निन्ये । ताभ्यां योध्धुं वनाद्बहिः ॥ १४ ॥ संग्रामकृति-

For Private and Personal Use Only

योग्यायां । स्थापयित्वा क्षितौ रथं ॥ किंन्नावीतिविदंतीं स्त्री—माश्वास्य संस्थितौ च तौ ॥ १५ ॥
इतः स्नांतोदके केचि—द्देवार्चनचिकीर्षया ॥ कृत्वा देवार्चनं जावा—दाहरंतश्च केचन ॥ १६ ॥
केचित्परस्परं वार्ता । कुर्वाणा सुखदुःखयोः ॥ लीलया केचिदासीना । गछंतः केचिदध्वनि ॥१७॥
दीव्यंतः शारिपाशाभ्यां । केचिन्मित्रैः समं मुदा ॥ रमंते प्रमदासाकं । केचित्सुप्ताः प्रमीलया ॥
॥ १८ ॥ उन्मत्तान् द्विरदान् केचि—त्क्रीडयंतो हयान् पुनः ॥ रथांश्च सज्जीकुर्वंति । केचिद्युद्धाभि-
लाषिणः ॥ १९ ॥ तावदाकस्मिकं वाक्यं । श्रुत्वार्हत्क्षोभकारकं ॥ रुक्मिण्याश्च हृतिं ज्ञात्वा । स-
र्वेऽपि चुक्षुभुर्जनाः ॥ २० ॥ सन्नह्य स्वस्वशस्त्राणि । समादाय च वेगतः ॥ येन तत्र श्रुतं श्रुत्यो-
स्ततस्तेन विनिर्गतं ॥ २१ ॥ हृतवान् रुक्मिणीं कन्यां । दुरात्मा यो मलिम्लुचः ॥ गृह्यतां तं च सं-
ग्रामात् । कांदिशीकमिति ब्रुवत् ॥ २२ ॥ भागीरथ्याः प्रवाहः किं । वेला किं सरितां विभोः ॥ नि-
र्ययद्दिशोदिशं सैन्यं । लोका दृष्ट्वेत्यचिंतयन् ॥ २३ ॥ युग्मं ॥ केचिद् द्विपांस्तथा केचि—द्वाजिनश्च
मदोत्कटान् ॥ प्रेरयंतो रथानेके । गछंत्येकेंद्दिचारिणः ॥ २४ ॥ अग्रगा अग्रतो यांति । मध्यगा
मध्यतस्तथा ॥ अंत्यगा अंत्यतो गछं—त्येवं ते च मिलंति न ॥ २५ ॥ वीराणां शूरनाधिक्यं ।

कातराणामशूरतां ॥ कुर्वाणैर्भूरिनिःस्वान—वादित्राणां महारवैः ॥ २६ ॥ धनुष्टंकाररवैः स्फारै—र्हैषा-
निर्बृंहितैस्तथा ॥ रथानां चित्रचित्कार—क्रंदनैस्तुमुलोऽभवत् ॥ २७ ॥ युग्मं ॥ एकतः शिशुपाले-
शः । कटकेन महीयसा ॥ निर्ययौ भीष्मभूपालो—ऽप्यन्यतो निजसैन्ययुक् ॥ २८ ॥ धावमानाव-
दूरे च । संप्राप्य राममाधवौ ॥ ते च संवेष्टयामासुः । मक्षिका मधुपिंडवत् ॥ २९ ॥ परितोऽतीव-
दुष्टेन । नृपःसैन्येन वेष्टितौ ॥ द्वावेवैकाकिनौ वीक्ष्य । चुक्षोभ हृदि रुक्मिणी ॥ ३० ॥ हाहा स
कलकांतासु । मंदभाग्यास्मि सर्वथा ॥ रहसि ग्रहणं मे हि । भाव्येतयोः क्षयोऽपि च ॥ ३१ ॥
सिंधुकल्लोलवच्चैतत । कटकं शैशुपालिकं ॥ सुकुमारौ कुमारौ । क चैतौ द्वौ सहोदरौ ॥ ३२ ॥
मदर्थं जायते युद्धं । मदर्थं वानयोर्मृतिः ॥ मत्तस्ततो न कापि स्त्री । भाग्यहीनास्ति सर्वथा ॥३३॥
विचिंत्येति विषादं च । जनयंती स्वचेतसि ॥ रुदंती रुक्मिणी प्रोच्चै—र्बलभद्रेण वीक्षिता ॥ ३४ ॥
तां तु तथाविधां वीक्ष्य । संकर्षणो जगौ हरिं ॥ विषीदंतीमिमां पश्य । मुंचंतीं नयनोदकं ॥ ३५ ॥
प्रभूतं कटकं दृष्ट्वा । बलिनि त्वयि सत्यपि ॥ बिभेति हृदि चेदेषा । तव शौर्येण किं वद ॥ ३६ ॥
कथंचिदपि तद्विष्णो । समाश्वासय सुंदरीं ॥ एषापि प्रत्ययं विंद्या—त्त्वातुलबलस्य च ॥ ३७ ॥ इ-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्युक्तोऽप्यदधद्विष्णुः । समाश्वासयितुं हि तां ॥ विखिन्ना सर्वथा मातः । सुतु त्वमपि संप्रति ॥३८॥
अंधकारेण सादृश्यं । दधानं प्रबलं बलं ॥ निरीक्ष्य सहसारीणां । हे देवि त्वं बिन्नेषि किं ॥३९॥
एतस्मिन् कटकाकाशे । मयि सूर्ये समुद्गते ॥ सहसैव दिगंतेषु । तत्सर्वमपि यास्यति ॥ ४० ॥ य-
दीक्षा तव चित्ते स्यात । पश्यंत्यामेव हि त्वयि ॥ प्रेषयामि बलं चैत—त्सनायकं यमालये ॥४१॥
स्वार्थसिद्धिकृते चित्तो—न्नतिः कस्य समस्ति न ॥ विदंतीति हरिप्रोक्ता—प्येषा खेदं मुमोच न
॥ ४२ ॥ तदादाय करात्तस्या । मुद्रिकावज्ररत्नकं ॥ लीलयैव मुकुंदेन । चूर्णीचक्रे चिरंतनं ॥४३॥
तच्चूर्णेनातिसूक्ष्मेण । स्वस्तिकः स्वस्तिकल्पकः ॥ तस्या हस्ते मुकुंदेना—लिलिखे प्रत्ययाप्तये ॥
॥ ४४ ॥ एकपंक्तिगतान् सप्त । तालांश्च पुरतः स्थितान् ॥ अर्धचंद्रेण गोविंद । इक्षुखंडानिवाछि-
दत् ॥ ४५ ॥ लोकातिगं बलं वीक्ष्य । रुक्मिणी निजभर्तरि ॥ प्राप्ता विस्मयतां चित्ते—ऽचिंतयच्च
त्किमद्भुतां ॥ ४६ ॥ ईदृग्समस्ति चेत्प्राण—वल्लभस्य पराक्रमः ॥ कोपेन मावधीदेष । तर्हि मे
तातबांधवौ ॥ ४७ ॥ चिंतयंतीति चित्ते सा । दुःखिनी पुनरप्यभूत् ॥ प्रायशो हि भवेत्स्त्रीणां ।
पितृबंधू अतिप्रियौ ॥ ४८ ॥ मद्भक्तिदर्शनेनापि । म्लानमुख्येव यद्यसौ ॥ तत्पृच्छाम्यहमेतस्या ।

For Private and Personal Use Only

दुःखं किं वर्तते तव ॥ ४९ ॥ मत्वेति सा मुकुंदेन । पृष्टाद्यापि किमीदृशी ॥ नूतनायाः स्त्रिया-
श्चित्त—स्थैर्यं कार्यं हि कोविदैः ॥ ५० ॥ उच्यमाने मया माभू—त्काचिदस्य विचारणा ॥ क-
ल्पमानेति नाजल्प—त्सा प्रतिवाक्यमीशितुः ॥ ५१ ॥ पप्रछ पुनरप्येष । कथं प्रतिब्रवीषि न ॥ इ-
त्युक्ता सा विनीताश्रु । पातयंती जगौ ह्रिया ॥ ५२ ॥ स्वामिंस्तवातुलं स्थाम । चमत्कारकरं त्रिवि
॥ कारुण्येन त्वया मोच्यौ । युद्धे मे पितृबांधवौ ॥ ५३ ॥ एतावदेव याचेऽहं । सांप्रतं युष्मदंति-
कात् ॥ तयोरभयदाने मे । वचः प्रदीयतां प्रभो ॥ ५४ ॥ ख्यातिमंतं विहायापि । शिशुपालं म-
दोद्धतं ॥ यदेयमुररीचक्रे । मामेवानुपलक्षितं ॥ ५५ ॥ मय्येवैकांतरागिण्या । अस्या एवाद्यवास-
रात ॥ वचस्तर्हि मया मान्य—मिति तेनाप्यदायि तत् ॥ ५६ ॥ व्याचष्ट रुक्मिणी हृष्टा । प्रकृष्टा
स्पष्टवाचया ॥ जयो भूयाच्च ते नाथ । संग्रामे रिपुपूरिते ॥ ५७ ॥ रिपुं सबलमालोक्य । जानता-
पि हरेर्बलं ॥ जगदे बलदेवेन । ज्येष्ठो हि लघुचिंतकः ॥ ५८ ॥ वरीवर्ति बृहत्सैन्यं । शिशुपालो-
ऽपि दुर्धरः ॥ भ्रातस्ततस्त्वया तूर्णं । कार्या काचिद्व्यवस्थितिः ॥ ५९ ॥ शिशुपालो दुरात्मास्ति ।
भ्रातस्त्वां च वदामि तत ॥ अहं तमेव जेष्यामि । समस्तामपि तच्चमूं ॥ ६० ॥ रामप्रोक्तं समाक-

एर्य । कृष्णोऽवादीदमर्षतः ॥ वराकोऽयं कियन्मात्रः । शिशुपालः पुरस्तव ॥ ६१ ॥ परमेनं दुरात्मा
नं । मुधाभिमानमालिनं ॥ अहमेव च जेष्याम्या—रोप्य स्यंदन एव तां ॥ ६२ ॥ संस्थाप्य रुक्मि-
णीं कांतां । शतांग एव वेगतः ॥ योध्धुं वीराधिवीरौ तौ । सत्वमालंब्य निर्गतौ ॥ ६३ ॥ प्रचचाल
बली विष्णुः । शिशुपालेशसन्मुखं ॥ संकर्षणोऽप्यमर्षेणो—द्दिश्यापि निखिलां चमूं ॥ ६४ ॥ एका-
किनं समायांतं । समालोक्य त्रिविक्रमं ॥ दर्शनादुल्लसद्वैरः । शिशुपालः समुत्थितः ॥ ६५ ॥ युद्धं
दृष्ट्वा तदा घोरं । मुकुंदशिशुपालयोः ॥ सैनिका अपरे क्षुब्धा । नष्ट्वा दूरं स्थितास्तदा ॥ ६६ ॥
कंठीरवस्य गोविंदे । द्विपस्य शिशुपालके ॥ समालोक्योभयोर्युद्धं । कल्पनां चक्रिरे जनाः ॥६७॥
अपरां श्वापदाकारां । वाहिनीं बलिनीमपि ॥ चिंतयन्नात्मनः सिंह—साम्यं च युयुधे बलः ॥६८॥
दृवेम्येव च हुंकार—वाचयैव तदीयया ॥ प्रणष्टाः सर्वतः केचि—त्सुभटाः कातरा इव ॥ ६९ ॥
खङ्गेन खंडिताः केचित् । केचिद्बाणेन मर्दिताः ॥ आर्दितास्त्वर्धचंद्रेण । मर्दिता मुद्गरेण च ॥७०॥
श्रोत्राभ्यां रहिताः केचि—त्केचिच्चक्षुर्विना कृताः ॥ केचिन्नक्रविहीनाश्च । केचिदुच्छिन्नमस्तकाः ॥
॥ ७१ ॥ स्वीयेष्टदेवतां केचित् । केचित स्मारंति मातरं ॥ केचिच्च जनकं केचि—त्क्रंदंति करुण-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्वरं ॥ ७२ ॥ दुष्टेनैकाकिनानेन । व्यापादिता वयं यदि ॥ पुनर्युध्यामहे केचि—ज्जल्पंतीति पर-
स्परं ॥ ७३ ॥ गोधिकापुछवद्वीरा । निर्जीवा अपि केचन ॥ पाणीन् प्रकंपयंति स्वान् । विविधायु-
धसंयुतान् ॥ ७४ ॥ सर्वस्यामपि वाहिन्यां । समीक्ष्य क्षोभमुत्कटं ॥ क्रोधेन धावितो रुक्मी । हु-
कारयन् स्वसेवकान् ॥ ७५ ॥ आकर्णं धनुराकृष्य । बलेनागत्य रुक्मिणा ॥ मुमुचे निशितो बाणो
। राममारणहेतवे ॥ ७६ ॥ यस्य पुण्यबलं तस्य । कस्यापि न पराभवः ॥ शरेणेति तदीयेन । वि-
घ्नो नाकारि तत्तनौ ॥ ७७ ॥ पर्वेशस्यापि वंशस्यो—द्घर्षणोऽग्निर्यथैधते ॥ मुशलिरुक्मिणोर्युद्धे ।
क्रोधश्चंडस्तथैधत ॥ ७८ ॥ अतीववर्धमानेन । प्रकोपचित्रभानुना ॥ ज्वालयामासतुः सैन्य—वनं
तौ द्वावसन्निभौ ॥ ७९ ॥ तयोर्ज्वालयतोस्तत्तु । यावत्कालोऽभवन्महान् ॥ तावद्रुषाहिपाशाह्वं ।
शरं संकर्षणोऽमुचत् ॥ ८० ॥ पक्षपातकरेणापि । जनकेन समन्वितः ॥ तेन संवेष्टितो रुक्मि—
कुमारो बलवानपि ॥ ८१ ॥ यदा संवेष्टितौ तेन । कुमारजनकौ दृढं ॥ तदारोप्य रथे तौ तु । रु-
क्मिणै प्रददे बलः ॥ ८२ ॥ दत्वा रामोऽब्रवीद्धडे । बंधुताताविमौ तव ॥ अथैतयोर्मुखान्मोहा—
न्मद्भिकोड्डायनं क्रियाः ॥ ८३ ॥ कृष्णोऽपि शिशुपालेन । बलिनापि समं तथा ॥ चक्रे नानायुधैर्यु-

For Private and Personal Use Only

द्धं । यथा क्षोभोऽभवद्भुवि ॥ ८४ ॥ क्रियमाणं रणं रौद्र—मुन्नाभ्यामपि कोपतः ॥ दर्शं दर्शं न-
नर्तोच्चै—र्नारदो व्योमसंस्थितः ॥ ८५ ॥ विरमेनाप्यथो यावत । संग्रामादेक एकतः ॥ तावद्वाणः
क्षुरप्राख्यो । मुमुचे नरकद्विषा ॥ ८६ ॥ शिशुपालशिरःश्मश्रु—भ्रूकेशान्निखिलानपि ॥ आदाय
तेन गोविंद—जयश्रीर्द्विगुणी कृता ॥ ८७ ॥ केशयानेन नो याताः । कुंतला एव केवलं ॥ किंतु
याता रिपोः शौर्य—चैतन्यकांतयोऽखिलाः ॥ ८८ ॥ देहाच्चौर्यादिकं नष्ट—मेतस्य यदि भूभुजः ॥
तदा किं मारयाम्येनं । निर्वीर्यं गतचेतनं ॥ ८९ ॥ इति संचिंत्य गोविंदो । विज्ञायं च दिवेंदुवत्
॥ विमुच्य शिशुपालेशं । जीवंतं कृपयाचलत ॥ ९० ॥ भवद् द्वेधापि भूयिष्ट—बलोऽपि वसुधाध-
वः ॥ नूनं पुण्यक्षये सोऽप्य—धिकपुण्येन जीयते ॥ ९१ ॥ एकाकिनापि कृष्णेन । प्रभूतपुण्यधा-
रिणा ॥ शिशुपालो बलिष्टोऽपि । हेलयैव जितस्ततः ॥ ९२ ॥ कातराणां च वीराणां । राजिनां
वाजिनां पुनः ॥ कबंधैर्दंतिनां दंतैः । पूरिता रणभूस्तत ॥ ९४ ॥ तीर्थंकराः क्षमाशूरा । दानशूराः
सितोदराः ॥ वासुदेवा रणे शूराः । साधवश्च तपोधनाः ॥ ९५ ॥ रौद्रमेवं रणं कृत्वा । हत्वा चा-
रिकदंबकं ॥ इति सत्यापयन् कृष्णो । बलगर्वं न चाकरोत् ॥ ९६ ॥ युग्मं ॥ ततो द्वावपि गोविंद

—सात्वतौ जितकासिनौ ॥ आगातां रुक्मिणीपार्श्वे । संग्रामाप्तजयश्रियौ ॥ ९७ ॥ राममाधवयो-
स्तत्र । जयं प्राप्य समेतयोः ॥ विनयेनाभितस्थौ सा । ह्रियाधःकृतलोचना ॥ ९८ ॥ संप्राप्यावसरं
प्रोचे । रुक्मिणी रमणंप्रति ॥ बलेन बद्धं मे बंधुं । सतातं मुंच कष्टतः ॥ ९९ ॥ हसित्वा वक्रदृ-
ष्टिन्यां । रुक्मिण्या वीक्ष्य सन्मुखं ॥ मुमोच रुक्मिणं नाग—पाशबंधाज्जनार्दनः ॥ २०० ॥ प्रोवा-
च च हरी रुक्मिन् । वर्तसे त्वमतः परं ॥ मदीय एव तेनाथ । चिंता कार्या न च त्वया ॥ १ ॥
जगाद बलदेवोऽपि । तदा कोमलया गिरा ॥ त्यज रुक्मिन् विरोधित्वं । कुरुष्व हृदि संमदं ॥ २ ॥
त्रिविक्रमवृतेर्भव्यं । रुक्मिण्या विहितं यथा ॥ तथा त्वमपि जानीहि । भव्यमेव स्वमानसे ॥ ३ ॥
वीराणामेकतः कोटि—र्भवेच्च हरिरेकतः ॥ तथापि हरिणा सार्धं । तया योध्धुं न शक्यते ॥ ४ ॥
ततः स्वसेवकीभावं । प्रतिश्रुत्य वृषाकपेः ॥ भगिन्या उपरि स्नेहं । चिंतय प्रत्युतातुलं ॥ ५ ॥ स-
कलान्योऽपि कांतान्य—स्त्वदीया रुक्मिणी स्वसा ॥ वरीवर्ति गुणज्ञा यद्—वृणोति रमणं हरिं ॥
॥ ६ ॥ एतस्या उपरि स्नेह—स्ततः कार्यो विशेषतः ॥ इमां च मिलितुं प्रेम्णा । समेतव्यं त्वया
निशं ॥ ७ ॥ विष्णोर्देशे पुरे ग्रामे । स्खलना नास्ति ते मनाक् ॥ प्रणामार्थं मुकुंदस्या—गंतव्यं

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

च मुहुर्मुहुः ॥ ८ ॥ वाक्यैर्बहुविधैरेवं । भूयःप्रेमरसान्वितैः ॥ रुक्मिणीप्रीतितो रुक्मी । बलभद्रेण
मोदितः ॥ ९ ॥ गोपावेतौ पुरा राम—गोविंदौ कथितौ जनैः ॥ तयोश्च पुरतो रुक्मी । हारितः
क्षत्रियोऽप्यहं ॥ १० ॥ स्वसापि मे महीपाल—शिशुपालार्पिता मया ॥ आभ्यामेव हठाद् द्वाभ्यां
। गृहीता रुक्मिणी च सा ॥ ११ ॥ विलक्षवदनो रुक्मी । चिंतयन्निति चेतसि ॥ भूयोऽभिमानलः
ज्जाभ्यां । न प्रत्युत्तरमप्यदात ॥ १२ ॥ युग्मं ॥ महत्वहानितो दुःखं । जान॥सीदयं हृदि ॥ मत्वे-
त्यमुंचतां राम—कृष्णौ तत्रैव रुक्मिणं ॥ १३ ॥ मुक्त्वा भीष्ममपि रामो । द्वारिकाभिमुखं रथं ॥
मुकुंदरुक्मिणीराज—योग्यं शीघ्रमवाहयत् ॥ १४ ॥ प्रत्यूहव्यूहयोगेऽपि । रुक्मिणीकन्यकाप्तितः ॥
मेनाते रामगोविंदा—वात्मनोश्च कृतार्थतां ॥ १५ ॥ त्रिविक्रमपतिप्राप्त्या । रुक्मिण्यपि च चेतसि ॥
धन्यंमन्या समस्तासु । कांतासु च मुमोद सा ॥ १६ ॥ रामोऽवादीदिदं सर्वं । भाग्यतस्तव माधव॥
माधवोऽप्यवदज्ज्ञातः । प्रासादोऽयं तवैव च ॥ १७ ॥ प्रशंसामिति कुर्वाणौ । परस्परं सहोदरौ ॥ कौ-
तुकं पथि पश्यंतौ । प्राप्तौ रैवतकाचलं ॥ १८ ॥ अदृष्टचरमालोक्य । प्रोत्तुंगं तं शिलोच्चयं ॥ रु-
क्मिणी पुंडरीकाक्षं । विनयेन व्यजिज्ञपत ॥ १९ ॥ स्वामिन्नयं गिरिस्तुंगः । किमाह्वयः प्रवर्तते ॥

For Private and Personal Use Only

स्वरूपमस्य कीदृक्षं । विस्तारः कीदृशस्तथा ॥ २० ॥ दामोदरो जगौ देवी—मस्ति रैवतकाभिधः
॥ निर्जराणामनेकेषां । क्रीडास्थानमयं गिरिः ॥ २१ ॥ विमलाचलतीर्थस्य । द्वितीयं शृंगमस्त्यदः
शतयोजनविस्तार—समन्वितशिलोच्चयः ॥ २२ ॥ स्वरूपमुज्जयंताद्रे—रीदृगाकर्ण्य रुक्मिणी ॥
अत्र यात्रां करिष्यामि । कल्पमानेत्यमूमुदत् ॥ २३ ॥ भुवनानंदनं तस्य । वनं नंदनसन्निभं ॥ ब-
हुजातितरुव्रात—फलपुष्पलतायुतं ॥ २४ ॥ चंद्रादिभिः शुभे लग्ने । तत्र पवित्रकानने ॥ रामेण
रुक्मिणीहर्योः । कारितं पाणिपीडनं ॥ २५ ॥ जातं तदादितस्तस्य । महत्त्वं निखिले वने ॥ कस्य
कस्य कृतौ स्यान्न । महत्त्वं महताश्रितैः ॥ २६ ॥ क्रीडां कर्तुं वने तत्र । रुक्मिणीरमणीयुतौ ॥
कालं कियंतमानंदा—द्रामत्रिविक्रमौ स्थितौ ॥ २७ ॥ कृष्णेन बलभद्रोऽपि । बलदेवेन माधवः ॥
रुक्मिणी विष्णुभार्या च । कुटुंबं सर्वमप्यवेत् ॥ २८ ॥ वनेऽपि वसतां तेषा—मरतिर्नाप्यजायत ॥
प्रत्युतानंदसंदोह—प्रादुर्भावोऽभवद् भृशं ॥ २९ ॥ रुक्मिणीबलभद्राभ्या—मनेकतां विजानता ॥
स्थितं तत्र मुकुंदेना—मंदसंमदसंपदा ॥ ३० ॥ द्वारवत्यां तदा लोकैः । शुश्रुवे स्वजनैरपि ॥ भ-
द्राह्य रुक्मिणीं जित्वा । शत्रुं च हरिरागमत् ॥ ३१ ॥ तोरणैश्चंदनांभोभि—र्नानाकुसुमकेतुभिः ॥

For Private and Personal Use Only

जनार्दनप्रवेशार्थं । शृंगारिता पुरी नरैः ॥ ३२ ॥ गांभीर्यौदार्यचातुर्य—रूपयौवनसंयुता ॥ भूषणै
र्भूषिता भाति । कांतयोगेंगना यथा ॥ ३३ ॥ द्वारवत्यपि पूरेषा । तथोरुतोरणादिभिः ॥ समन्वि-
ता तदा रेजे । नयनानंददायिनी ॥ ३४ ॥ पुरीशोभां विधायैवं । विस्तरेण महीयसा ॥ विष्णोः
सन्मुखमायाताः । सर्वेऽपि नागरा नराः ॥ ३५ ॥ माधुर्यवर्यतूर्याणां । निर्घोषैः पूरितांबरैः ॥ प्रमो
दिबंदिवृंदानां । भूयो जयजयारवैः ॥ ३६ ॥ सुवासिनीमृगाक्षीणां । लसद्धवलमंगलैः ॥ हर्षोत्कर्षे-
ण पौराणां । प्रवेशं कृतवान् हरिः ॥ ३७ ॥ युग्मं ॥ हट्टे विक्रीयमाणानि । क्रयाणकान्यनेकशः ॥
नाणकानि च वासांसि । केचिद्विमुमुचुस्तदा ॥ ३८ ॥ विहाय निर्ययुः स्थान—मर्धं पानं च भोज-
नं ॥ मंडनं खंम्नं ध्यानं । काश्चिद्दानं विलेपनं ॥ ३९ ॥ द्राग्मूर्धवेष्टनं कंठे । केचिद् ग्रैवेयकं क-
टौ ॥ मुद्रिकां करयोरंघ्र्योः । केयूराणि च पर्यधुः ॥ ४० ॥ वादित्रध्वनिवाल्लभ्या—त्तस्मिन्नवसरे स्त्रि-
यः ॥ चक्रुश्चेष्टा विशेषेण । संक्षेपतो ब्रवीमि ताः ॥ ४१ ॥ दधाना काचिदौत्सुक्यं । वधूवरदिदृक्ष-
या ॥ अक्ष्णोश्चिक्षेप पुंड्रार्थं । घृष्टे कुंकुमचंदने ॥ ४२ ॥ ललाटपदके काचि—दंजनेन महीयसा
॥ तिलकं रचयामास । काचित्कपोलमंम्नं ॥ ४३ ॥ मुकुटस्थानके काचि—च्चूडामणिमुपादधत् ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मुकुटं श्रवणस्थाने । काचिद्वैयग्र्ययोगतः ॥ ४४ ॥ कुचयोरुपरि स्फारे । कुंडले काचिदंगना ॥ हारं चरणयोः काचि—न्निनदन्नूपुरं गले ॥ ४५ ॥ वस्त्राणां परिधानं तु । वैपरीत्येन यत्कृतं ॥ उपहास्यकरं पुंसां । किमुच्यते मयात्र तत् ॥ ४६ ॥ हावभावविलासान् स्व—भर्त्रा सत्रा वितन्वती ॥ उभयोरपि वैकल्या—त्काचिदुत्थाय निर्गता ॥ ४७ ॥ सीमंतं रचनावर्जं । मुक्त्वा काचिद्विनिर्गता ॥ मुखाग्र आगतैः केशै । राक्षसीव भयंकरी ॥ ४८ ॥ काचित्प्रकारयंती स्त्री । स्तन्यपानं निजांगजं ॥ धृत्वा कटीप्रदेशे च । समायाता सकौतुका ॥ ४९ ॥ काचिन्निजसुतभ्रांतिं । दधानौत्सुक्यतो हृदि ॥ स्वगेहे पालितं चोतु-पोतं धृत्वा समागता ॥ ५० ॥ काचित त्रुटितहारा च । काचित्स्फुटितकंकणा ॥ प्रालंबरहिता काचि—न्नूपुरेण विवर्जिता ॥ ५१ ॥ काचित्स्फाटितवस्त्रा च । काचिद् घर्षद्वपुर्लता ॥ प्राप्तमुक्ताफला काचि—ल्लोकसंमर्दतोऽभवत ॥ ५२ ॥ काचिज्जालांतरे स्थित्वा । वीक्षमाणा वधूवरौ ॥ मुक्ताफलसमन्वीतै—रवर्धापयदक्षतैः ॥ ५३ ॥ रुक्मिणीकेशवालोके । वीक्ष्य पौरांगनाकृतं ॥ चित्रं कुतूहलं लोका । जहसुर्दत्त तालकैः ॥ ५४ ॥ रुक्मिणीकृष्णयोर्योगं । दृष्ट्वा ब्रुवंति नागराः ॥ अहो विवेकिना धात्रा । रत्नं रत्नेन योजितं ॥ ५५ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अनंगमंगयुक्तं व । माधवं वीक्ष्य मानवाः ॥ रुक्मिणीं च रतिप्रीत्या । प्रत्यक्षतोऽप्यचिंतयन् ॥ ॥ ५६ ॥ काचिद्ब्रवीति नारीषु । रुक्मिण्येव वरीयसी ॥ यदर्थं पुंमरीकाक्षो । जग्मिवान् कुंडिनं पुरं ॥ ५७ ॥ काचित्समस्तमर्त्येषु । भाग्यवान् पुरुषोत्तमः ॥ शिशुपालनृपं जित्वा । जग्राह यो हठादिमां ॥ ५८ ॥ काचिच्च बहुविघ्नेऽपि । फलितश्चेन्मनोरथः ॥ महाभाग्यं वरीवर्त्य—चिंत्यं तदोभयोरपि ॥ ५९ ॥ काचित्तीर्थकृतां पूजा । या कृता पूर्वजन्मनि ॥ सानयोः फलवत्यासी—दत्र जन्मनि सर्वदा ॥ ६० ॥ काचित्पूर्वकृतं दानं । ध्यानं च विविधं तपः ॥ सफलं तद्बभूवात्र । दंपत्योरेतयोरलं ॥ ६१ ॥ लोकैः संस्तूयमानाभ्यां । दंपतीभ्यां प्रमोदतः ॥ द्वारिकायां सशोभायां । प्रवेशो विहितस्तदा ॥ ६२ ॥ अस्त्येषा त्रिदशाधीश—नगरी किं गरीयसी ॥ तां वीक्ष्य रुक्मिणी दध्यौ । सविस्मयमना इति ॥ ६३ ॥ प्रासादांस्तत्र जैनेंद्रान् । समालोक्य च रुक्मिणी ॥ मुमुदे भगवत्पूजा—धर्मकर्मचिकीर्षया ॥ ६४ ॥ अहो भाग्यं महन्मे यत् । कृत्वा पूजनमर्हतां ॥ अवतारं करिष्यामि । फलाढ्यमत्र मानुषं ॥ ६५ ॥ पाणिग्रहणमासाद्य । समेतस्य वरस्य तु ॥ यादृग्विधीयते कृत्यं । मांगल्यं विघ्नशांतये ॥ ६६ ॥ तादृक्कृत्यं कृतं प्राप्य । सुवासिनीभिरुत्सवैः ॥ रुक्मिणीसंयु-

For Private and Personal Use Only

तः कृष्णः । प्राविशत्स्वनिकेतने ॥ ६७ ॥ स्वप्रासादं गते विष्णौ । कृतकृत्योऽपि सात्वतः ॥ रेवती-दर्शनोत्कंठः । प्रासादं प्राप्तवान्निजं ॥ ६८ ॥ प्राप्य प्रासादमात्मीयं । रेवतीप्रियया समं ॥ शशीव बुभुजे भोगान् । रामः कलंकवर्जितः ॥ ६९ ॥ प्रासादं नवभूमं च । वासाय रुक्मिणीस्त्रियाः ॥ विचित्ररचनायुक्तं । ददौ च पुरुषोत्तमः ॥ ७० ॥ दासीर्दासांश्च धान्यानि । गोकुलानि धनानि च ॥ हस्तिनो वाजिनो ग्रामान् । रुक्मिण्यर्थं हरिर्ददौ ॥ ७१ ॥ जनार्दनप्रसादेन । प्रासादेन विला-सिना ॥ तथा रुक्मिण्यवेत सौख्यं । पितृसद्मापि नास्मरत ॥ ७२ ॥ लावण्येनाग्ररूपेण । गुणेन विनयेन च ॥ शीलेनापि तथा विष्णो—र्मनः संमोहितं तया ॥ ७३ ॥ स्त्रियामन्यत्र कुत्रापि । प-वित्रायामपि गुणैः ॥ यथा वाचा शरीरेण । तस्य स्नेहो बभूव न ॥ ७४ ॥ नवीनत्वेन रुक्मिण्यै । यद्ययं तनुचेतसी ॥ दत्तवान् प्रचुरं प्रीत्यै । दीयतां तर्हि दीयतां ॥ ७५ ॥ वृद्धाया धीप्रबुद्धाया । विशुद्धाया मुदे मम ॥ वाङ्मात्रमपि नो दत्ते । धिग्धिग्प्रेम वृषाकपेः ॥ ७६ ॥ गतेषु दिवसेष्वेवं । कतिचित्स्वतिदुःखतः ॥ कांतालापवियोगेन । सत्याभवद्वियोगिनी ॥ ७७ ॥ स्नानं शरीरशुश्रूषा । परिधानं सुवाससां ॥ न च साकरोद्रमण्यो हि । भूषिताः कांतसंगमे ॥ ७८ ॥ रुक्मिणीमालतीपुष्प

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

—माघ्रायाच्युतषट्पदः ॥ ऐन्द्रत्करीरपुष्पाभां । सत्यभामां हृदापि न ॥ ७९ ॥ रुक्मिण्या अधिकं
मानं । श्रावं श्रावं जनोक्तितः ॥ सत्यभामा सपत्नीत्वाद् । दुःखिनी समभूद् भृशं ॥ ८० ॥ वियो-
गाद्दुःखिनीं पश्ये—त्सत्यभामां यथा यथा ॥ तुष्येदभीष्टसंप्राप्ते—र्नारदोऽपि तथा तथा ॥ ८१ ॥
एकस्य जायते दुःख—मेकस्य जायते सुखं ॥ अहो पश्यत संसार—स्वरूपं विषमं जनाः ॥ ८२ ॥
कुलीनापि मुकुंदेन । सत्यभामापमानिता ॥ सपत्नीमानसंश्रुत्या । समजायत दुःखिनी ॥ ८३ ॥ ए-
काकिनी समानीता । स्वयं गत्वा मुरारिणा ॥ रुक्मिणी गुणयोगेन । प्रभूतैरपि पूजिता ॥ ८४ ॥
पूजनीया गुणा लोके । शरीरं न शरीरिणां ॥ कर्तव्य उद्यमस्तस्मा—द्गुणानां समुपार्जने ॥ ८५ ॥
भवनाच्चित्तवाक्काये । स्वप्ने च जागरे हरेः ॥ आसीदर्धांगसेविन्य—प्येषा सर्वांगसेविनी ॥ ८६ ॥
स्नानं च भोजनं घस्रे । शयनं मोहनं निशि ॥ रुक्मिण्या एव सन्मन्य—कार्षीन्नारायणो मुदा ॥
॥ ८७ ॥ उग्रसेनसुता कांता । सत्यभामाख्यवल्लभा ॥ केनानेनागुणेनैवं । परित्यक्ता मुरारिणा ॥
॥ ८८ ॥ विज्ञायापगुणं चित्ते । परित्यजतु मां हरिः ॥ तं पृच्छामि सति स्नेह । आजन्मस्नेहवांछि-
नी ॥ ८९ ॥ विशेषेणैकदोत्पन्न—रसस्य सुरतस्य तु ॥ प्रांते त्रिविक्रमः पृष्टो । रुक्मिण्या चाटु-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वाचया ॥ ९० ॥ स्वामिंस्तवोग्रचातुर्य—लावण्यरूपपारगा ॥ मयाग्रमहिषी पत्नी । सत्यन्नामा श्रुता- न्नवत् ॥ ९१ ॥ मया तव प्रिया सा तु । कदाचिदपि नेक्षिता ॥ कथं त्वमपि तत्स्नेह—मद्य याव- ज्ञतोऽसि न ॥ ९२ ॥ नारीत्वान्मानिनी मान्न—देषापि मम मानतः ॥ विमृश्येत्यवदत्कृष्णः । सू- नृतमेव तत्पुरः ॥ ९३ ॥ रूपवत्यपि सा देवि । प्राज्याहंकारधारिणी ॥ अहंकारवती कांता । स्व- प्रियाय न रोचते ॥ ९४ ॥ वपुर्भूषाकरं लोके । प्रभूतसुखकार्यपि ॥ कर्णत्रुटिकरं स्वर्णं । केनापि परिधीयते ॥ ९५ ॥ एतद्वचः समाकर्ण्य । विष्णुना प्रतिपादितं ॥ मानसे रुक्मिणी प्रीता । न का पत्युर्बिन्नेति हि ॥ ९६ ॥

एवं मामपि माकार्षी—स्कदाचिन्माननिर्मितेः ॥ अहंकारो बलिष्टोऽयं । बिभ्यतीति ह्युवाच सा ॥ ९७ ॥ यत्त्वया कथ्यते नाथ । तत्सर्वमपि सुंदरं ॥ अहं जानामि नाथत्वात् । प्रमाणं हि प्रभो- र्वचः ॥ ९८ ॥ त्रुटिः श्रवणयोर्येन । जातरूपेण जायते ॥ केनापि यद्यपि श्रुत्यो—स्तन्नैव परिधी- यते ॥ ९९ ॥ तथापि हस्तयोर्लग्नं । पूर्वकर्मानुभावतः ॥ सर्वथा मुच्यते तन्न । सुवर्णं हि मनीषि- णा ॥ ३०० ॥ अदो वचनमाकर्ण्य । रुक्मिण्या वदनोद्भवं ॥ अमंदानंदसंदोह—स्तं जगाद जना-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

र्दनः ॥ १ ॥ यदि ब्रवीषि देवीदं । स्नेहिनी तद्दिदृक्षया ॥ त्वदीयवचसा तुष्ट—स्तस्या यास्यामि मंदिरं ॥ २ ॥ अन्यदा शुक्लशर्वर्यां । स्थितमस्ति शिरोगृहे ॥ मिथः प्रेमप्रपूर्णाभ्यां । दंपतीभ्यां यदृच्छया ॥ ३ ॥ परिपक्वान्यशुष्काणि । कीटकाभक्षितानि च ॥ नागवल्लीदलानीह । तदा दासी वराणि च ॥ ४ ॥ एलालवंगकर्पूर—पूगीखदिरसारयुक् ॥ वर्ण्यजातिफलाद्याढ्यं । ह्यमप्यानयद्वरं ॥ ५ ॥ युग्मं ॥ कृष्णेन निजहस्तेन । रुक्मिण्या मुक्तमानने ॥ तांबूलमतिवाल्लभ्या—द्रुक्मिण्या च हरेर्मुखे ॥ ६ ॥ चर्वयित्वा रसालत्वा—त्तांबूलं मुखमध्यतः ॥ विकिरत्यवनीपीठे । यावता रुक्मिणी वधूः ॥ ७ ॥ विचालादेव तांबूलं । तावदादाय विष्णुना ॥ बद्धं निजांचले शौचा—शौचधीः प्रेम्णि नास्ति हि ॥ ८ ॥ ग्रंथौ निबध्य तत्तस्मात । स्थानादुत्थाय माधवः ॥ गत्या प्रोत्तुंगहस्तीव । सत्यभामागृहं ययौ ॥ ९ ॥ आगच्छंतं समालोक्य । पुंडरीकाक्षमीर्ष्यया ॥ जजल्प सत्यभामापि । दग्धा विरहवह्निना ॥ १० ॥ याहि याहि च वैकुंठ । तत्रैव धाम तावकं ॥ यत्र दास इव प्रीत—स्तिष्ठसि त्वमहर्निशं ॥ ११ ॥ सत्यभामावचः श्रुत्वा । वक्रोक्त्या हास्ययोगतः ॥ जगाद पुंडरीकाक्षो । भ्रांत्यात्राहं समागतः ॥ १२ ॥ यदि त्वं प्रथमं मुग्धे । मम दासीव वर्तसे ॥ तदाहं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कथमायामि । भवत्या न निकेतनं ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वा सत्यभामाया । वासौको जग्मिवान् हरिः ॥ शय्यासनादिदानेन । तयापि विनयः कृतः ॥ १४ ॥ वर्यां शय्यां समासाद्य । कापट्येन जगौ हरिः ॥ निद्रायाः पारवश्येन । समायातोऽस्मि संप्रति ॥ १५ ॥ भवेद्यदि त्वदीयाज्ञा । शय्यायामत्र सांप्रतं ॥ प्रकरोमि तदा तंद्रां । प्रयासक्षयहेतवे ॥ १६ ॥ नास्ति भोगार्थमेतोऽयं । निद्राघूर्णितलोचनः ॥ इत्यमर्षानुषंगेन । सत्यभामा जगौ हरिं ॥ १७ ॥ सत्यं सत्यं त्वया स्वामिन् । पुरस्तान्मम भाषितं ॥ निद्रां कर्तुं न दत्तोऽसि । सीमंतिन्या नवोढया ॥ १८ ॥ निद्रां कर्तुमपीहेश । समेतव्यं त्वयानिशं ॥ न सा तव नवीनत्वा—न्निद्रां कर्तुं प्रदास्यति ॥ १९ ॥ त्वयैवाहं तु भुक्तास्मि । चिरकालं जनार्दन ॥ ततो भोगस्पृहा नास्ति । मम चित्ते मनागपि ॥ २० ॥ त्वयका सैव संतोष्या । परिणीता नवा वधूः ॥ कर्तव्यं हि प्रबुद्धेन । नवीनायां मनःस्थिरं ॥ २१ ॥ परं निद्रां विनाहारो । नोपैति परिपाकतां ॥ समाधिश्च शरीरे न । न च श्रमपरिक्षयः ॥ २२ ॥ ततो वच्मि हितार्थं ते । समागत्य निरंतरं ॥ अत्र निद्रा प्रकर्तव्या । समाधिविधये त्वया ॥ २३ ॥ मुकुंदोऽप्यब्रवीद्देवि । त्वमग्रमहिषी मम ॥ कथं न चिंत्यते भूयो । हितं त्वया प्रिये मयि ॥ २४ ॥ संतोष्य वचनेनेति ।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सत्यभामां मनस्विनीं ॥ मुखमाछाद्य सुष्वाप । कृष्णः कपटनिद्रया ॥ २५ ॥ कृष्णेन सुरभिद्रव्यं । यद्बद्धमुत्तरीयके ॥ तस्य गंधेऽन्वितो लुब्धा—स्तावद्भृंगाः समागताः ॥ २६ ॥ द्राक्कुसुमवनादेतां। सुगंधौत्कव्यलोभिनीं ॥ भृंगालीं वीक्ष्य जालेषु । सत्यभामा त्वकुप्यत ॥ २७ ॥ अहो पश्यंतु कामिन्यः । पुंसां संमोहमीदृशं ॥ ज्येष्ठाप्युपेक्ष्यते ह्येका । लघुरन्या च मन्यते ॥ २८ ॥ मम धाम समागत्य । सुप्तस्याप्यस्य शार्ङ्गिणः ॥ एतावानपि नो स्नेहो—ऽन्नवन्मयेदमर्प्यते ॥ २९ ॥ तस्या एवातिलावण्य—रूपसौंदर्यसंपदे ॥ इदं तु सुरभिद्रव्यं । गत्वा यत्तत्र दास्यति ॥ ३० ॥

चिंतयंतीति कोपेन । सत्यभामात्ममानसे ॥ निद्रागतं हरिं मत्वा । ग्रंथिमछोटयछनैः ॥ ३१ ॥ छोटयित्वा च तद् द्रव्यं । सुरभिसंयुतं मुदा ॥ कुंकुमचंदनोपेतं । मर्दयामास भामिनी ॥ ३२ ॥ मर्दयित्वा च तद् द्रव्यं । मस्तके च पदद्वये ॥ रुक्मिणा अधिकं रूपं । धर्तुं लिप्तं वपुस्तया ॥ ३३ ॥ रुक्मिणीतोऽधिकं मेऽस्तु । सौभाग्यं च हरिर्वशः ॥ विलिपंती मुखं सोचे । पतिमानाभिलाषिणी ॥ ३४ ॥ सत्यभामाप्रजल्पंतीं । समाकर्ण्येति भारतीं ॥ सहसा मुखमुद्घाट्य । निजगाद जनार्दनः ॥ ३५ ॥ अये प्रिये परं मुग्धे । किं प्रारब्धमिदं त्वया ॥ एतत्समस्ति तांबूलं । सपत्नीमुखसंभवं ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ ३६ ॥ त्वया किमविचारेण । कलासंपूर्णयापि च ॥ तेन लिप्तं वपुर्वक्रं । वंचितासि मनस्विनि ॥ ३७ ॥ कथयित्वेति गोविंदः । करतालान् ददद्बहून् ॥ सत्यभामां जहासोच्चैः । कपोलास्फणोः समुल्लसन् ॥ ३८ ॥ पूगीफललवंगादि—सुरभिद्रव्यसंयुतं ॥ चर्वितं च तया वक्रे । वांतं चैतन्मुखात्ततः ॥ ३९ ॥ द्रव्येण तेन निंद्येन । समस्तैरपि भूतले ॥ त्वया लावण्यशालिन्या । लिलिपे स्वं वपुः कथं ॥ ४० ॥ पद्मिनीजातयः कांता—श्चित्रिणीजातयस्तथा ॥ हस्तिनीजातयश्चापि । शंखिनीजातयो मम ॥ ४१ ॥

परं मम त्वमेवासि । सर्वाभ्योऽपि गरीयसी ॥ त्वमेव पुण्यलावण्या । त्वमेव प्राणवल्लभा ॥ ॥ ४२ ॥ त्वमेव परमाभीष्टा । त्वमेवाग्रमहिष्यसि ॥ तांबूलस्य विलेपेन । दक्षापि वंचिता कथं ॥ ॥ ४३ ॥ अभीक्ष्णं कथयन्नेवं । त्रिविक्रमोऽहसद्यदा ॥ सत्यभामा तदोवाच । रे त्वं हससि मूढ किं ॥ ४४ ॥ पुरा भुक्ता चिरं कालं । भीष्मभूपालनंदिनी ॥ शिशुपालाय दत्ता सा । हठेन जगृहे त्वया ॥ ४५ ॥ उत्तमो यो भवेल्लोके । कन्यां रूपवतीमपि ॥ परादत्तां न गृह्णाति । सर्वथा हि हठेन सः ॥ ४६ ॥ मयैव मलमूत्राणां । क्षालनेन पवित्रिता ॥ लालिता मयका दुग्ध—पानका-

For Private and Personal Use Only

रणपालिता ॥ ४८ ॥ अध्यापिता चतुःषष्टि—स्त्रीगुणा वर्धिता मया ॥ समीचीनं तदा जातं । सा चेत्त्वया गुरूकृता ॥ ४९ ॥ स्नेहात्तस्या मलेनापि । शारीरेण विलो त्वया ॥ आनीतेन च चेद्देहो । विलिप्यतेतमां मया ॥ ५० ॥ तदापि परमं सौख्यं । जायते मम विग्रहे ॥ किं पुनर्मुखसंभूतेन । तांबूलेन हसस्यरे ॥ ५१ ॥ लज्जितापि मनोधाष्टर्थ्यं । कृत्वा सत्या जगौ हरिं ॥ सर्वथा न सतां युक्तं । हसनं कारणं विना ॥ ५२ ॥ वचनं सत्यभामोक्त—मिति श्रुत्वा सनातनः ॥ निजगाद हसित्वा तां । साधु साधु त्वयोदितं ॥ ५३ ॥ मया देवि न विज्ञात—मेतावतमनेहसं ॥ भगिन्या मुखतांबूल—मीदृशं तव वल्लभं ॥ ५४ ॥ यदीदं वर्तते तस्या—स्तांबूलं वल्लभं तव ॥ आनीय प्रत्यहं तर्हि । तुभ्यं दास्यामि भामिनि ॥ ५५ ॥ सत्योचे रुक्मिणीवक्र—संभूतं स्वांशुकांचले ॥ बध्वानीतं त्वया नाथ । तत्कथं न प्रियं मम ॥ ५६ ॥ मिथो वार्ता विधायेति । दंपतीभ्यां स्थितं क्षणं ॥ तावत्सत्यावदद्विष्णुं । नवां दर्शय मे वधूं ॥ ५७ ॥ जगदे च मुकुंदेन । भगिनीदर्शनस्पृहा ॥ वर्तते तव चित्ते चेत । पूरयिष्यामि तां तदा ॥ ५८ ॥ इत्युक्त्वा कियतीं वेलां । यावत्स्थित्वा हरिस्ततः ॥ उत्थाय रुक्मिणीगेहे । ययौ स्नेहं वहन् बहु ॥ ५९ ॥ विष्णुमायांतमालोक्य ।

जंगमं सुरशाखिनं ॥ विनयात्सहसोत्थाय । रुक्मिण्या दत्तमासनं ॥ ६० ॥ तत्र स्थित्वा क्षणं कृष्णो
। बभाण रुक्मिणींप्रति ॥ परिधेहि प्रिये रम्य—वासांसि च सुकंचुकं ॥ ६१ ॥ भूषणान्यपि निः॰
शेषा—एयाशिरश्चरणावधि ॥ उचितानि विभूषार्थं । परिधेहितमां तनौ ॥ ६२ ॥ न ज्ञायते यथा
भेदो । लक्ष्म्याश्च तव मूर्तितः ॥ परिधेहि तथा देहे । शृंगारान् सुभ्रु षोडश ॥ ६३ ॥ परिधायां॰
शुकादीनि । शोभनानि मया सह ॥ ज्येष्ठायाः सत्यभामाया । एहि प्रमदकाननं ॥ ६४ ॥ प्रमाणं
स्वामिनो वाक्य—मित्यभिधाय रुक्मिणी ॥ देहं शृंगारयित्वोच्चै—र्निर्ययौ हरिणा समं ॥ ६५ ॥
रुक्मिणी यावदायाता । वने तत्र मनोहरे ॥ तावत्पतत्रिणां ध्वानै—र्जयजयारवायितं ॥ ६६ ॥ स॰
मीरचालिताशेष—शाखाग्रैः शाखिसंचयैः ॥ पवित्रचित्रवादित्रा—यितं कोमलनिःस्वनैः ॥ ६७ ॥
कोकिलैर्मधुरध्वानै—र्गीतगानायितं भृशं ॥ ऊर्ध्वीकृत्य कलापांश्च । मयूरैर्नर्तकायितं ॥ ६८ ॥ रु॰
क्मिणीहृषीकेशाभ्यां । शोभितं काननं च तत् ॥ यथेंद्राणीसुरेशाभ्यां । वनं हि नंदनाह्वयं ॥६९॥
पुष्करिणीव देवानां । भूरिवारिसमन्विता ॥ तत्रैका वापिका चास्ति । पुंडरीकैर्मनोरमा ॥ ७० ॥
वेदिका जातरूपस्य । वररत्नमहीतला ॥ शातकौंभानि सोपाना—न्याधत्ते परितश्च या ॥ ७१ ॥

विराजिराजिहंसाद्यै—र्द्वंद्वचारैर्विहंगमैः ॥ स्वेछया क्रियते क्रीडा । भयव्रीडाविनाकृतैः ॥ ७३ ॥ त-
स्य शस्यांतिके भास्व—दशोकस्तत्र पादपः ॥ छायानिषेवणां पुंसा—मशोकताविधायकः ॥ ७४ ॥
अधस्तस्य तरोरस्ति । स्फटिकस्योज्ज्वला शिला ॥ निवेश्य रुक्मिणीं तत्र । साक्षाद्देवीमिवावनौ ॥
॥ ७५ ॥ तालवृंतं प्रसूनानां । स्वहस्ताभ्यां विधाय च ॥ वारणायैव भृंगाणां । तत्करे प्रददौ हरिः
॥ ७६ ॥ कृत्वा श्रीदेवतारूपं । दत्वा च व्यजनं करे ॥ तत्र तु स्थापयित्वा तां । सत्यासन्न गतोऽ-
च्युतः ॥ ७७ ॥ तत्र गत्वावदद्विष्णुः । प्रिये चेत्तव चेतसि ॥ रुक्मिणीमिलनोत्कंठा । मेलयामि
तदा द्रुतं ॥ ७८ ॥ सोवाचैका स्वसा मे सा । त्वया या चातिमानिता ॥ मेल्यते यदि सा नाथ ।
प्रसादस्तन्महान् मम ॥ ७९ ॥ इति प्रोक्ते हरिः प्राह । यद्येवं हरिणेक्षणे ॥ आगछ प्रथमं तर्हि ।
वने त्वमेव सत्वरं ॥ ८० ॥ पश्चान्निकेतने तस्या । गत्वाहमविलंबितं ॥ भगिनीमानयिष्यामि । मे-
लनार्थं तव प्रिये ॥ ८१ ॥ कृष्णोक्तमेवमाकर्ण्य । सत्यभामाब्रवीदथ ॥ यथा प्रसादयस्यार्य । प्रमा-
णं मे वचस्तथा ॥ ८२ ॥ सत्यभामोदितं श्रुत्वा । निर्ययौ श्रीपतिर्बहिः ॥ सत्यभामापि रुक्मिण्यै ।
कृष्णेन सह निर्गता ॥ ८३ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

आगंतव्यं त्वया देवि । तामाह्वातुं प्रयाम्यहं ॥ इत्युक्त्वा पुरतो भूत्वा । गुल्मांतर्गतवान् हरिः ॥ ८४ ॥ कां कां करिष्यतश्चेष्टां । सपत्न्यौ मिलिते उभे ॥ इति कौतुकतः कृष्ण—स्तत्रैव रहसि स्थितः ॥ ८५ ॥ वने यावत्समागत्य । सत्यभामा विलासिनी ॥ एकाकिन्यपि नो भीता । समीक्षत इतस्ततः ॥ ८६ ॥ दर्शनीयां प्रसन्नां चा—शोकद्रुतिरुहादधः ॥ श्रीदेवीं रुक्मिणीरूपां । साक्स्मात्तावदैक्षत ॥ ८७ ॥ किमेषास्त्यसुरी देवी । किमेषा व्यंतरी तथा ॥ एषा ज्योतिषिकी किंवा । किंवा वैमानिकी सुरी ॥ ८८ ॥ यदा भाग्यं भवेद्भूरि । देवतादर्शनं तदा ॥ प्रसन्नं तदपि प्रोच्चै—र्दृश्यते तन्महोदयः ॥ ८९ ॥ बहुशः पूजिता पूर्व—माराधिताश्च भूरिशः ॥ एवंविधा प्रसन्नैषा । मया दृष्टा न जातुचित ॥ ९० ॥ देवाश्च गुरवो देव्यः । पूजिता मानिताः स्मृताः ॥ समस्तचिंतितार्थानां । पूरणाय भवंत्यलं ॥ ९१ ॥ ततोऽहमप्यमूं देवीं । पूजयामि सुखाप्तये ॥ चिंतयित्वेत्यगत्सा । वापिकावारिसन्निधौ ॥ ९२ ॥ पूतं वापीजलं लब्ध्वा । हस्तांह्रिमुखधावनैः ॥ तस्याः पूजाकृते तूर्णं । सा देशस्नानमाचरत ॥ ९३ ॥ देशस्नानं विधाय ड्राग् । गृहीत्वा जलजानि च ॥ तां मूर्तिं पूजयामास । नार्थिनी विदधाति किं ॥ ९४ ॥ शतपत्रैः सहस्राग्र—पत्रैश्च सरसीरुहैः ॥ ता-

For Private and Personal Use Only

मर्चित्वा जगौ साशु । रुक्मिण्यागमभीतितः ॥ ९६ ॥ दुर्लभं पुण्यहीनानां । देवतादर्शनं भुवि ॥ देवतादर्शनं प्रायः । पुण्येनैव प्रजायते ॥ ९७ ॥ यद्यद्य विद्यते प्रोद्य—द्योग्यं भाग्यं ममामलं ॥ तदा ते दर्शनं जातं । देवि लोचनगोचरे ॥ ९८ ॥ पूजयित्वा स्मितांभोजै—स्तस्याः पादौ प्रणम्य च ॥ स्तुवती सत्यभामापि । संयोज्योचे करद्वयं ॥ ९९ ॥ दर्शनं देवदेव्योश्च । मुधा स्यान्न कदाचन ॥ ततः प्रसद्य देवि त्वं । मे प्रसन्नं हरिं कुरु ॥ ४०० ॥ स्वामिन्या वचनं सर्वं । मानयेत्किंकरः पुमान् ॥ त्वं विधेहि तथा नाथो । यथा मे कुरुते वचः ॥ १ ॥ रुक्मिण्या उपरि स्नेह—रक्तत्वेन करोति न ॥ मय्येव स्नेहमासक्त्या । कुर्याद्देहि तथा वरं ॥ २ ॥ तं रुक्मिण्यामनासक्तं । विरक्तं भक्तवर्जितं ॥ मय्येव रक्तमासक्तं । भक्तपानकरं कुरु ॥ ३ ॥ मंत्रेण यंत्रितो मत्तो । यथा याति न कुत्रचित् ॥ मत्प्रेमरसमंत्रेण । बद्धं कुरुष्व केशवं ॥ ४ ॥ देहि देहि वरं मात—र्देवि सत्वरमार्तिभित् ॥ रुक्मिणी च सपत्नी मे । पश्चात्समागमिष्यति ॥ ५ ॥ इत्युदित्वा मुकुंदस्य । वशीकरणवांछया ॥ रुक्मिण्यधिकसौभाग्यं । याचितुं साभुठद् भुवि ॥ ६ ॥ उक्त्वेत्यतीवचाटूनि । वचनानि पुनः पुनः ॥ सत्यभामाभुठ्याव—द्रुक्मिणीपादपंकजे ॥ ७ ॥ गुल्ममध्यान्मुकुंदस्तु । ता-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वन्निर्गत्य कौतुकी ॥ हस्तताखान् ददघास्या—त्सत्यभामामवीवदत् ॥ ८ ॥ साधु साधु प्रिये प्रोक्तं । रुक्मिणीचरणार्चनात ॥ नविष्यति सुसौनाग्य—वशस्ते केशवोऽपि च ॥ ९ ॥ ततस्त्वं पूजयै· तस्याः । शस्यं चरणवारिजं ॥ मुहुर्मुहुर्नमैतां च । माकार्षीर्मनसि मदं ॥ १० ॥ मुकुंदोदितमाक· र्ण्य । ज्ञात्वा च तस्य चेष्टितं ॥ सत्यभामा प्रबुद्धापि । चकिता लज्जिता भृशं ॥ ११ ॥ अहो दु· रात्मनानेन । गोपालेन मुरारिणा ॥ वंचिताहं कुलीनापि । सपत्नीपादपातनात् ॥ १२ ॥ विषादं प्र· दधानेति । क्रोधं संवृत्य चेतसि ॥ प्रसन्नवदनेवोचे । शृणु मातृमुखाच्युत ॥ १३ ॥ यशोदास्तनपा· नेन । गोपालो गीयसेतमां ॥ यादृश एव गोपाल—स्तादृश एव वर्तसे ॥ १४ ॥ गोपालेन वि· ना दुष्टं । चेष्टामीदृशमुत्तमः ॥ न नरः कुरुते कश्चि—त्तथा हास्यमपीदृशं ॥ १५ ॥ सत्यं मयाद्य विज्ञातं । गोपालो वर्तते भवान् ॥ कुचेष्टा योषिता साकं । गोपालेनैव जन्यते ॥ १६ ॥ दीयते किमुपालंभो । दुष्टस्य तस्य वेधसः ॥ विश्वंभाधिपतिर्येन । कृतो मूर्खस्त्वमीदृशः ॥ १७ ॥ मूर्खत्वं यदि ते स्यान्नो । तदपि ज्ञायते तव ॥ समस्ति समयः कोऽयं । मम हास्यविनिर्मितौ ॥ १८ ॥ पूर्वं मया पुरस्तात्ते । वर्तते प्रतिपादितं ॥ इयं तु मयका मान्या । रुक्मिण्यस्ति ममानुजा ॥ १९ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अनुजायाश्च मान्यायाः । प्रणामेनार्चनेन च ॥ को दोषो मे विनीतायाः । किं हास्यते मुधा हरे ॥ २० ॥ देवतापूजया यद्व । द्राग्याचितोपयाचिते ॥ मृगीदृशः प्रकुर्वते । तत्र नैति विवेकवान् ॥ ॥ २१ ॥ वैरिणी तरुणी नैव । प्रकर्तव्या विचक्षणैः ॥ इति सत्या विलक्षास्या । ततो यावत्समुत्थि-ता ॥ २२ ॥ पूर्वं मत्तोऽप्यसौ मान्या । वृद्धा वानूद्वृषाकपेः ॥ प्रपूज्या विनयेनेयं । सत्यभामा म-मापि च ॥ २३ ॥ विज्ञायेति समुत्थाय । रुक्मिणी विनयान्विता ॥ ननाम सत्यभामांह्री । विनी-ता हि कुलोद्भवा ॥ २४ ॥ इयं मम सपत्नीति । विजानत्यपि चेतसि ॥ रुक्मिणीं सत्यभामाप्या-लिलिंग व्यवहारतः ॥ २५ ॥ सावीवदच्च कल्याणि । कुशलं तव वर्ष्मणि ॥ रुक्मिण्यप्यवदत्क्षेम-मेवास्ति त्वत्प्रसादतः ॥ २६ ॥ परस्परं मिलित्वा च । निरीक्ष्य रूपसंपदं ॥ बाह्यप्रेमरसान्विते । ग-ते ते निजमंदिरं ॥ २७ ॥ रुक्मिण्या बहुमानात्स्व—भर्तुश्चात्मन्यमानतः ॥ सत्यभामा तु वृद्धापि । दुःखिनी संस्थिता गृहं ॥ २८ ॥ मुदिता विष्णुमानेन । रुक्मिणी भवने स्थिता ॥ स्वभर्तुर्बहुमा-नेन । कस्या न स्यादमंदमुत ॥ ३० ॥ प्रभूतदुःखसौख्याभ्यां । पत्यपमानमानतः ॥ प्रायो गमयतः कालं । ते द्वे अपि मृगीदृशौ ॥ ३१ ॥

इतश्चैश्वर्ययुक्तेन । दुर्योधनमहीभुजा ॥ लिखित्वा प्रेषितो लेखो । दूतेन सह शार्ङ्गिणः ॥३२॥
अनेहसाचिरेणैव । दूतोऽपि द्वारिकापुरि ॥ एत्य नत्वा हरिं लेख—मर्पयामास मंत्रिणः ॥ ३३ ॥
मंत्रिणापि समादाय । द्रागुन्मुद्य च पाणिना ॥ विनयात्प्रददे लेखः । सन्नास्थस्य वृषाकपेः ॥३४॥
सचिवस्य प्रदानेन । गृहीत्वा पाणिनात्मनः ॥ कृष्णोऽप्यवाचयत्तं कः । शुन्नोदंते हि नोद्यमी ॥
॥ ३५ ॥ वाचयित्वा स्वयं लेखं । मंत्रिणोऽर्पयदच्युतः ॥ आनंदकारको लेखो । द्वितीयस्य हि दी-
यते ॥ ३६ ॥ सचिवोऽपीशचित्तज्ञः । श्रावणार्थं सन्नासदां ॥ वाचयामास तं लेखं । स्फुटार्थं प्रम-
दं वहन् ॥ ३७ ॥ स्वस्तिश्रियां महागारं । कल्याणकलशं सतां ॥ निर्मलकेवलालोका—लोकिता-
लोकलोककं ॥ ३८ ॥ श्रीमंतं तं जिनं नत्वा । तत्वातत्वार्थवादिनं ॥ श्रीमत्यां द्वारवत्यां च । ह-
स्तिनागाभिधात्पुरात् ॥ ३९ ॥ दुर्योधनो भवद्भृत्यः । सप्रणामं ससंमदः ॥ लिखति प्रबलप्रेम—
पूरेण प्रीतिपत्रिकां ॥ ४० ॥ यथा कार्ये समस्त्यत्र । कुशलं कृपया तव ॥ तत्रत्यो नः समस्तोऽप्यु
—दंतो ज्ञाप्यो विशेषतः ॥ ४१ ॥ अत्र स्थितोऽप्यहं यौष्मा—कीण एवास्मि सेवकः ॥ यूयं तु
परमाभीष्टा । वर्तध्वे बांधवा मम ॥ ४२ ॥ ततो विज्ञपयाम्युच्चैः । संबंधं कर्तुमावयोः ॥ महद्भिरपि

युष्माभिः । स्वीकर्तव्यं वचो मम ॥ ४३ ॥ चिकीर्षुरिह संबंधं । प्रायः सर्वजनो वदेत ॥ अभिमा-
न्यपि वाक्यं हि । विनयेनात्र नाद्भुतं ॥ ४४ ॥ अपत्ये भाविनी वर्यै । वर्तेते आवयोर्यदि ॥ त-
योर्विवाहयोगेन । मैत्री भूयान्मिथो दृढा ॥ ४५ ॥ मिथो भवंति संबंधा । लोकेऽपि बहवो नृणां॥
पुत्रपुत्रीप्रदानं हि । संबंधं न विना दृढं ॥ ४६ ॥ युष्माकं जायते पुत्र—स्तनया च यदा मम ॥
अथवा दैवयोगेन । पुत्रो मे श्रीमतां सुता ॥ ४७ ॥ तदोभयोरपि प्रौढो—त्सवेन पाणिपीडनं ॥
विधेयमावयोः प्रीति—प्रवृद्ध्यै परस्परं ॥ ४८ ॥ अनेनापि प्रकारेण । संबंध आवयोर्यदि ॥ दूर-
स्थयोरपि प्रीति—रर्काब्जयोरिवैधते ॥ ४८ ॥ लेखमध्ये समालोक्य । लिखितं चैवमच्युतः ॥ मु-
मुदे हृदि संबंध—निर्मितौ को न मोदते ॥ ४९ ॥ सभायामपि गोविंदो । जगादामंदसंमदः ॥
एवमप्युभयोर्योग्ये । संबंधे हानिरस्ति का ॥ ५० ॥ श्रावयित्वेति पार्षद्या—न्निखिलानपि सादरं॥
वस्त्राभरणदानेन । दूतः संतोषितो भृशं ॥ ५१ ॥ दुर्योधनोक्तविज्ञप्ति—स्वीकारसूचनाय च ॥ सं-
तोष्योच्चैर्निजैर्दूतै—स्तं विससर्ज माधवः ॥ ५२ ॥ हरिणा प्रेषितैर्दूतैः । समं निश्चयसूचकैः ॥ सो-
ऽपि दुर्योधनोपांते । गत्वा निश्चयमब्रवीत ॥ ५३ ॥ केशवप्रेषितैर्दूतैः । सममालाप्य तुष्टितः ॥ दु-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

र्योधनोऽपि संबंधं । निश्चिकाय स्वचेतसि ॥ ५४ ॥ ततो वस्त्रादिदानेन । तोषितास्ते च भूभुजा ॥
विसृष्टाश्च गता दूताः । पुरुषोत्तमसन्निधौ ॥ ५५ ॥ समागमेन दूतानां । हर्षपूरितचेतसां ॥ अत्यंतं
पुंडरीकाक्षो—ऽप्यभून्मुदितमानसः ॥ ५६ ॥ वार्ता तां दूतसंभूतां । न विजानाति रुक्मिणी ॥ स·
त्यभामा विजानात्य—नुसारेण मनागपि ॥ ५७ ॥ विचक्षणापि मर्त्यानां । मनश्चौर्यविनिर्मितौ ॥
सत्यभामां विना काचि—न्नातस्तां वेत्ति कामिनी ॥ ५८ ॥ रुक्मिण्या सह भुंजानो । भोगान् पं·
चेंद्रियोद्भवान् ॥ यादवैर्यादवेशश्च । धृताङ्गः सुखमन्वभूत ॥ ५९ ॥ शिशुपालेशदानेन । संकटे प·
तितापि हि ॥ हरिणा पुण्ययोगेनो—पयेमे रुक्मिणी कनी ॥ ६० ॥ कंरुक्षोणीनाथहस्तात्प्रजाता
। वंश्या यष्टिः पुण्ययोगेन विद्युत ॥ पुण्याब्ध्यस्याधीश्वरस्याथवाभू—न्मर्त्यक्षोभोत्पादि वाज्रं कृपाणं
॥ ६१ ॥ पुण्याद्विष्णोर्द्वारिकां वासयित्वा । यक्षेणाहोरात्रमात्रेण दत्ता ॥ पुण्याज्जित्वा वैरिवारं प्रचं·
डं । गोविंदोऽसौ रुक्मिणीमाससाद ॥ ६२ ॥ वर्यं कार्यं सुकृतमकृतारंभसंभारदंभैः । प्रोक्तं मुक्तप्र·
तिघघनतासंगमैस्तीर्थनाथैः ॥ तस्मात्तत्तत्सुकृतकरणात्स्वर्गलोकापवर्ग—प्रादुर्भूतं भवति भविनां श·
र्म कर्मापहारं ॥ ६३ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिपंडितश्रीराजसागरगणिशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणि·

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विरचिते श्रीशांबप्रद्युम्नचरित्रे कृष्णरुक्मिणीपरिणयनशिशुपालजयसत्यभामाविडंबनप्रजातसुतविवाहमेलनवर्णनो नाम पंचमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथ षष्ठः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथ श्रीपतिमानेन । रुक्मिणी रमणी वरा ॥ केवलं सुखपाथोधौ । मग्ना तिष्ठति सर्वदा ॥१॥ यथा यथा सुखांभोधौ । मग्नां पश्यति रुक्मिणीं ॥ तथातथेर्ष्यया सत्य—भामा भवति दुःखिनी ॥ ॥ २ ॥ हा मत्तो लघुरप्येषा । बभूव कृष्णमानिनी ॥ अहं वृद्धापि संजाता । स्वामिनश्चापमानिनी ॥ ३ ॥ तेन केनाप्युपायेन । कष्टमस्या भवेद्यदि ॥ तदैव पुंडरीकाक्ष—माननीया भवाम्यहं ॥ ॥ ४ ॥ व्यधत्त सत्यभामाथ । रुक्मिण्यपायचिंतनं ॥ सपत्न्याश्च सपत्नी हि । प्रायोऽपायं विचिंतयेत ॥ ५ ॥ अपायं चिंतयंत्यापि । सपत्नीभावतस्तया ॥ न लब्धस्तादृशः कोऽप्य—पायोपायो मनागपि ॥ ६ ॥ सत्याया इति दुःखिन्या । गतः कालः कियानपि ॥ तावद्दुर्योधनेशस्य । सा लेखागममस्मरत् ॥ ७ ॥ श्रुत्वा लेखागमं सत्य—भामा मनस्यमोदत ॥ दुग्धसिक्ये बिडालीव । रु-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्मिण्यां चिंतयंत्यदं ॥ ८ ॥ यावत्पुण्योदयः पुंसो । योषितोऽप्यथवा भवेत ॥ केनापि वैरिणा ता-
व—त्तदपायो न चिंत्यते ॥ ९ ॥ यद्यपीति विजानंती । सत्यभामा मनीषिणी ॥ तथापि महिषी-
त्वेन । तदपि व्यस्मरत्समं ॥ १० ॥ विस्मार्य मनसश्चेति । रुक्मिण्या मानहानये ॥ उपायो मयका
लब्धः । सत्यभामेत्यमूमुदत ॥ ११ ॥ संतानमपि जायेत । वयोयोगेन योषितां ॥ रुक्मिणी वर्तते
मत्तो । लघुस्तुल्यवयोयुता ॥ १२ ॥ ततोऽस्यास्तनयस्तूर्णं । भविष्यत्यथवा न वा ॥ वृद्धाया वयसा
भावी । मम त्ववश्यमंगजः ॥ १३ ॥ वृद्धत्वात्प्रथमं भावी । यदि मम सुतोत्तमः ॥ परिणेष्यति भू-
यिष्ठो—त्सवात्कृष्णाविनिर्मितात् ॥ १४ ॥ एतस्याः सहजेनैव । दुःखं हृदि भविष्यति ॥ मम च प्र-
चुरं सौख्यं । दुःखमस्या विलोकनात् ॥ १५ ॥ ततोऽपि प्रकटीकुर्वे । कलां कामपि बुद्धितः ॥ लो-
कहास्याद्यथा सा स्या—द्विशेषेण विलंबिनी ॥ १६ ॥ साक्षिणौ रामगोविंदौ । योग्यायोग्यविचा-
रिणौ ॥ कृत्वा प्रथमतः पश्चा—त्कुर्वे बुद्धिविचारणां ॥ १७ ॥ सत्यभामा विमृश्येति । दूतीमाकार-
यज्जवात ॥ स्वामिन्याकारणेनैव । प्रीत्या सापि समागता ॥ १८ ॥ आगतां कथयामास । सत्या
संदेशहारकां ॥ याहि त्वं रुक्मिणीगेहे । गत्वा वद वचो मम ॥ १९ ॥ तव पुण्यप्रसादेन । यदि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पुत्रः प्रजायते ॥ स एव प्रथमं पाणि—ग्रहणं विदधाति च ॥ २० ॥ विवाहसमये तस्य । विशु
द्धे लग्नवासरे ॥ शीर्षांदुत्तार्य सर्वेऽपि । देया मया शिरोरुहाः ॥ २१ ॥ पुण्यान्मम भवेत्सूनु—र्वि
वाहो यदि तस्य च ॥ त्वयापि च समर्प्यास्ते । तदा मे रुक्मिणि ध्रुवं ॥ २२ ॥ अतीवकृष्णवाल्ल-
न्या— द्रूपसौंदर्ययोगतः ॥ अभिमानो भवेद्यर्हि । तदेतदुररीकुरु ॥ २३ ॥ मया प्रोक्तमिदं सर्व—
मपि त्वं रुक्मिणींप्रति॥ दूति ममकृते गत्वा । गेहे तस्या निवेदय ॥ २४ ॥ रुक्मिण्याः कृष्णमाने-
न । गर्विताया ब्रुवे कथं ॥ इति भीतापि सत्याया । वचः स्वीकृत्य साचलत ॥ २५ ॥ प्रभूतवात-
योगेन । कंपमानेव सा भयात ॥ गत्वा च रुक्मिणीगेहे । मौनमालंब्य संस्थिता ॥ २६ ॥ मौनेन
संस्थिताभग्रे । तां समालोक्य दूतिकां ॥ रुक्मिणी जल्पयामास । कौटिल्यरहितोज्ज्वला ॥ २७ ॥
यत्कारणं समुद्दिश्य । समागता मदंतिके ॥ तत्कारणं ममाग्रे त्वं । जल्पया निर्भया सती ॥ ३० ॥
रुक्मिण्येत्युदिते दूती । बिभ्यती प्रस्खलद्वचाः ॥ सत्यभामोदितं सर्व—मपि वृत्तांतमभ्यधात ॥ ३१ ॥
समाकर्ण्य समाचारं । तया स्वमुखभाषितं ॥ हसित्वा रुक्मिणी प्रोचे । किमत्र प्रश्नकारणं ॥ ३२ ॥
भगिनी सत्यभामा मे । तस्या रुचिर्यथा भवेत ॥ तद्वचनं तथैवास्तु । प्रमाणगोचरं मम ॥ ३३ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गच्छ गेहे च सत्यायाः । सत्यायासविधित्सया ॥ मद्वचः कथयित्वेति । विधेहि तां मुदन्वितां ॥३४॥
रुक्मिण्या वाक्यमादाय । सांतःसंतोषकारणं ॥ गत्वा गेहे नमस्कृत्य । सत्यजामामवीवदत ॥ ३४ ॥
सत्यभामापि तत्प्रोक्तां । वार्तामाकर्ण्य कर्णयोः ॥ चित्ते विचिंतयामास । कुटिलत्वसमन्विता ॥३५॥
साक्षिणौ च प्रकुर्वेऽहं । बलदेवसनातनौ ॥ तस्या विसंस्थलीभूतं । वचनं न भवेद्यथा ॥ ३६ ॥
विचार्येति निजे चित्ते । दूतिका सत्यभामया ॥ प्रेषिता पुंडरीकाक्ष—बलभद्रकयोः पुरः ॥ ३७ ॥
तयापि स्वामिनीवाक्या—द्गत्वा संसदि भूपतेः ॥ यादवानां समक्षं च । विस्तरेण निरूपितं ॥३८॥
बलभद्रमुकुंदाभ्यां । स्वीकृतं तच्च भाषितं ॥ दूत्याः संसत्समक्षं च । चित्रं दैवविजृंभितं ॥३९॥ स-
मागत्याथ सा दूती । सर्वं व्यतिकरं जगौ ॥ स्वस्वामिन्यै च तत् श्रुत्वा । सत्यभामाप्यमोदत ॥४०॥
कृष्णवाक्यं मुधा मात्र—भामा क्रोधातुराथवा ॥ इतीव दैवतस्तस्या । अप्यासीद्गर्भसंभवः ॥ ४१ ॥
पीतातितक्रवत्सत्य—भामाभूदकृशोदरी ॥ अत्युत्तमेन गर्भेण । गूढगर्भा तु रुक्मिणी ॥ ४२ ॥ मा-
त्सर्येण ततोऽन्येद्युः । सत्यागत्याच्युतांतिकं ॥ यावज्जल्पति रुक्मिण्या । वितथं जल्पितं विभो ॥
॥ ४३ ॥ मद्वचने प्रतीतिर्न । यदि तेऽथ जनार्दन ॥ प्रपश्य जठरं नाथ । द्वयोरपि मृगीदृशोः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ ४४ ॥ तावत्तद्वाक्यमेवात्र । वितथं कर्तुमंजसा ॥ रुक्मिण्या सुषुवे सूनु—र्दासीति कृष्णमभ्यधा-
त ॥ ४५ ॥ तद्वर्धापनिकां स्वामिन् । प्रदेहि मम भूयसीं ॥ सूर्योद्योते सुते जाते । कः कुर्यान्न
धनव्ययं ॥ ४६ ॥ राजचिह्नं विना भूरि—द्रव्याभरणचीवरैः ॥ सद्वर्धापनिकां दास्यै । प्रददे मधु-
सूदनः ॥ ४७ ॥ स्वकान् कौटुंबिकान्मर्त्या—नाकारितान् समागतान् ॥ श्रीपतिः कथयामास । कु-
र्वतां नागरीं श्रियं ॥ ४८ ॥ हट्टे हट्टे ध्वजारोपो । गेहे वंदनमालिका ॥ स्थाने स्थाने च नृत्या-
नि । विधीयंतां मदाज्ञया ॥ ४९ ॥ पूजयंतु जिनाधीश—प्रतिमाश्च विशेषतः ॥ अष्टप्रकारया स-
प्त—दशप्रभेदयार्चया ॥ ५० ॥ दीयंतां दीनदानानि । याचकेभ्योऽपि भूरिशः ॥ मांगलिकानि कृ-
त्यानि । निष्पाद्यंतामनेकधा ॥ ५१ ॥ लघ्व्या अपि सपत्न्या मे । संजातस्तनयोंजसा ॥ वृद्धत्वा-
न्मे न जातोऽसौ । सत्यपि गर्भसंभवे ॥ ५२ ॥ इति चिंतातुरा श्रुत्वा । सपत्नीजं सुतं क्रुधा ॥ या-
तौकः सत्यभामापि । प्रासूत भानुकं सुतं ॥ ५३ ॥ रुक्मिणीनिलये गत्वा । कृष्णः पुत्रदिदृक्षया ॥
सिंहासने समासीन । आनाययत्स्वनंदनं ॥ ५४ ॥ समानाय्य कुमारं तं । गृहीत्वा च स्वहस्तयोः
॥ आसेचनकमानंद—संदोहाद्रूपमैक्षत ॥ ५५ ॥ किमयं ह्यश्विनीपुत्रः । किं वा बिंबमहर्पतेः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दर्शं दर्शं कुमारं तं । मुकुंद इत्यचिंतयत् ॥ ५६ ॥ प्राच्या प्रजनितो राज—त्तेजःपुंजमयोऽर्यमा ॥ सर्वा अपि दिशो विष्वक् । प्रद्योततेतमां यथा ॥ ७५ ॥ रुक्मिण्यापि प्रसूतोऽसौ । बालोऽप्यतीव-तेजसा ॥ अधिकेनाखिलेभ्योऽपि । प्राद्योतताञ्जितो गृहं ॥ ७६ ॥ श्रीप्रद्युम्नकुमारोऽयं । तदेत्यूचे मुरारिणा ॥ तत्प्रद्युम्नकुमारोऽसौ । प्रोक्तमित्यखिलैरपि ॥ ७७ ॥ रमयित्वा स्वकं सूनुं । कियद्वेलां प्रमोदतः ॥ रुक्मिण्या अर्पयामास । यत्नतो धरणीधरः ॥ ७८ ॥

इतश्च धूमकेत्वाख्यो । विभंगज्ञानयोगतः ॥ स्मृत्वा प्राग्जन्मवैरं च । क्रुद्धस्तत्रागतः सुरः ॥ ॥ ७९ ॥ आगत्य रुक्मिणीवेषं । कृत्वा चापि जिहीर्षया ॥ दीयमानं मुकुंदेन । रुक्मिण्यै स तम-ग्रहीत ॥ ८१ ॥ अंतरालादगृहीत्वा तं । प्रयुंज्य करलाघवं ॥ प्रतिवैताढ्यमायातो । धूमकेतुर्जिघां-सया ॥ ८२ ॥ तत्रागत्य ययौ भूत—रमणं काननं घनं ॥ तत्र टंकशिला चैका । प्रवर्तते महत्तरा ॥ ८३ ॥ खंडशः खंडशः कृत्वा । बालस्यैतस्य वर्ष्मणः ॥ चतसृष्वपि दिक्ष्वुच्चै—र्बलिं दद्यां सुपर्व-णां ॥ ८४ ॥ शिलायां चाथवास्फाल्य । ह्येनं व्यापादयाम्यहं ॥ तत्र स्थित्वा क्रुधाध्मातः । सुरः स इत्यचिंतयत ॥ ८५ ॥ बालहत्याभवं पापं । शास्त्रे महत्प्ररूपितं ॥ बालहत्या न कर्तव्या । स्वह-

For Private and Personal Use Only

स्तान्यामतो बुधैः ॥ ८६ ॥ अस्यास्ततः शिलायाश्चो—परि मुंचाम्यमुं शिशुं ॥ क्षुधाक्रांतो निरा-
हारः । स्वयमेव मरिष्यति ॥ ८७ ॥ स्वचेतसीति संचिंत्य । नाकिना धूमकेतुना ॥ तत्र मुक्तः शि-
शुः सैष । सहजान्मरणोज्झया ॥ ८८ ॥ कृतं मया समीचीनं । यद्वैरमाददेऽधुना ॥ जानन्निति वरं
तत्र । मुक्त्वा स्थानं गतः सुरः ॥ ८९ ॥ शिशुस्तु चरमांगत्वा—त्सोपक्रमायुरुज्झितः ॥ पपातामल-
पत्राढ्ये । प्रदेशे न पुनर्मृतः ॥ ९० ॥ अग्निज्वालपुरात्प्रातः । स्वकीयनगरंप्रति ॥ हृष्यद्देहो धरा-
धीश—श्चचाल कालसंवरः ॥ ९१ ॥ मार्गे विमानमारूढः । सार्धं कनकमालया ॥ कुर्वन् वार्ता वि-
नोदेन । याति प्रमोदमेदुरः ॥ ९२ ॥ तस्य प्रचलतस्तूर्णं । विमानं यावदद्भुतं ॥ बालकस्योपरि
प्रौढं । समेतमस्खलद् द्रुतं ॥ ९३ ॥ तावत्तत्स्खलयामास । वायुवेगमपि स्फुटं ॥ स्खलितं च वि-
मृश्यादो—ऽचिंतयत्कालसंवरः ॥ ९४ ॥ युग्मं ॥ अधस्ताज्जगदीशस्य । किं प्रासादः प्रवर्तते ॥
कायोत्सर्गेण वा कश्चित । संस्थितः किं मुनीश्वरः ॥ ९५ ॥ अथवा पुण्यवान् कश्चि—दधश्चरमवि-
ग्रहः ॥ वर्तते पुरुषः स्त्री वा । शिशुर्वादभ्रकष्टभाक् ॥ ९६ ॥ अत एव विमाने मे । स्खलनं सम-
जायत ॥ अन्यथा मद्विमानं हि । स्खल्यते नापि केनचित् ॥ ९७ ॥

विमानादहमुत्तीर्य । प्रपश्यामि ततो द्रुतं ॥ अस्मिन् शैले स्वरूपं किं । समस्ति द्वापरस्त्विदं ॥
॥ ९८ ॥ ज्ञात्वेति द्वापरोच्छित्त्यै । समुत्तीर्य विमानतः ॥ यावत्समंततः पश्येत । क्षितौ पतितरत्नवत
॥ ९९ ॥ आदरादीक्षमाणेन । निरीक्ष्य तेन बालकं ॥ पर्वतप्राप्तरत्नेन । पुंसेव मुमुदे हृदि ॥१००॥
महर्घ्यमणिसंघाता—द्रत्नं लब्ध्वा परीक्षकः ॥ यथा समीक्षतेऽभीक्ष्णं । तं बालं स तथैक्षत ॥ १ ॥
भ्रमरीकालिमोपेत—स्निग्धसूक्ष्मकचावलि ॥ भ्राजदुष्णीकसंयुक्तं । विभ्राजतेऽस्य मस्तकं ॥ २ ॥
अष्टमीचंद्रमस्तुल्यं । भालमेतस्य वर्तते ॥ भ्रुवौ च दर्पिकंदर्प—वरकोदंडसन्निभे ॥ ३ ॥ दोलौप-
म्यं शिशोरस्य । दधाति श्रवणद्वयं ॥ अतिविस्मेरराजीव—पवित्रं नेत्रयामलं ॥ ४ ॥ पार्श्वयोरुन्न-
योरस्य । कपोलौ दर्पणाविव ॥ विभ्राजेते विभूषाभि—र्झात्कारप्रविधायिनौ ॥ ५ ॥ तिलप्रसूनसं-
काशा । नासौष्ठौ हेमकंदलौ ॥ कुंदवृंदेंदुपाथोधि—कल्लोलधवला रदाः ॥ ६ ॥ कंबुकंठो घटौपम्यं
। धत्ते भुजशिरोनुगः ॥ मृणालीयति दोर्दंडः । पत्रीयति करांगुली ॥ ७ ॥ कपाटपाटवं बिभ्र—द्व-
क्षःस्थलं विराजते ॥ आवर्त इव गंभीरो । नाभिरेतस्य दृश्यते ॥ ८ ॥ हस्तिहस्तोपमे जंघे । नि-
गूढे जानुनी पुनः ॥ कूर्मपृष्ठसमावंह्री । तले रक्तोत्पले इव ॥ ९ ॥ दर्शं दर्शं शिशोरस्य । रूपं ल-

क्षणलक्षितं ॥ स्वमानसे चमत्कार—मधरत्कालसंवरः ॥ १० ॥ पार्वणेंदुरिवैतस्य । वदनं तु प्रश-
स्यते ॥ स्वकीयकायतेजोभिः । पूषेव द्योततेऽभितः ॥ ११ ॥ तत्प्रद्युम्नकुमारोऽय—मित्याख्यास्य
प्रभूयतां ॥ परितो द्योतमानस्य । खद्योतैश्च दिशः समाः ॥ १२ ॥ विद्यायोगात्कुतश्चिद्वा । विज्ञा-
यैव तदाह्वयं ॥ कृष्णदत्तैव तेनाख्या । दत्ता प्रद्युम्नसंज्ञिता ॥ १३ ॥ प्रदाय नाम संपाद्य—माने
महोत्सवे सति ॥ गूढगर्भाभवन्मे स्त्री—त्यन्यधात्स्वजनेषु सः ॥ १४ ॥ स्वजातस्येव पुत्रस्या—तु-
लस्तस्योत्सवः कृतः ॥ विद्याभृत्स्वामिना काल—संवरेण प्रमोदिना ॥ १५ ॥ पुण्यवंतो नरा यत्र ।
गच्छंति शैशवादपि ॥ तत्रैव संपदस्तेषां । सत्यीकृत्येति स स्थितः ॥ १६ ॥ अथैत्य रुक्मिणी कृष्ण
—मूचे क्वास्ति तवांगजः ॥ विष्णुराख्यत्प्रिये तुभ्यं । संप्रत्येव ददे मया ॥ १७ ॥ रुक्मिण्यन्यद-
धत्स्वामिन् । मां च त्वं किं वितर्कसे ॥ नास्ति वितर्कणावेला । दुःखदात्री ममाधुना ॥ १८ ॥ ह-
रिरप्यन्यधाद्देवि । मया त्वं न वितर्क्यसे ॥ तवैव हस्तयोर्दत्तो । वीक्ष्येषदपि बालकः ॥ १९ ॥ वि-
ष्णोर्निष्कपटं वाक्य—मेवं निशम्य रुक्मिणी ॥ हस्तयोरपि शय्याया—मपश्यंती च मूर्छिता ॥२०॥
जातपुत्रवियोगेन । मूर्छितां पतितां भुवि ॥ निरीक्ष्य रुक्मिणीं कृष्ण—श्छलितोऽस्मीत्यवीवदत् ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ २१ ॥ मया येन जिता देवा । दैत्यो विद्याधरा अपि ॥ व्यंतर्योऽन्येऽपि नृपाश्च । सोऽप्यहो केन वंचितः ॥ २२ ॥ रुक्मिण्यै दीयमानोऽसौ । हृतश्चेन्मम बालकः ॥ तदा कोऽपि दुरात्मायं । मत्तोऽपि सबलः खलु ॥ २३ ॥ उच्यमाने हरावेवं । राजलोकोऽखिलोऽपि च ॥ रुक्मिणीकृष्णदुःखेन । सदुःखः समभूत्तमां ॥ २४ ॥ ततः प्रधानमर्त्यैन । सर्वत्रापि गवेषणा ॥ कारिता निजदूतौघ-प्रेषणेन समंततः ॥ २५ ॥ दूतैरप्यभियोगेन । भरतस्य त्रिखंडके ॥ नगरे नगरे विष्वक् । हट्टे हट्टे गृहे गृहे ॥ २६ ॥ शैले शैले च सर्वस्मिन् । दर्यां दर्यां विशेषतः ॥ प्रपायां च प्रपायां च । ग्रामे ग्रामे वने वने ॥ २७ ॥ बहुशः शोधनेनापि । चिंतारत्नमिवार्भकः ॥ श्रीप्रद्युम्नकुमाराख्यो । भाग्यहीनैरवापि न ॥ २८ ॥ शुद्धिं विधाय सर्वत्र । स्वकीयोद्यमयोगतः ॥ आगत्य कथयामासु-र्दूता अतीवदुःखिताः ॥ ३० ॥ प्राप्यते न यथा प्रायो । नष्टो गतो मृतो द्रुतं ॥ तथायमपि नो लब्धो—ऽस्माभिस्तावकनंदनः ॥ ३१ ॥ दूतैरित्युक्तमाकर्ण्य । कृष्णः सर्वेऽपि यादवाः ॥ रुक्मिणीदासिका दासा । विशेषाद् दुःखिनोऽभवन् ॥ ३२ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥ पुण्यं विजृंभतेऽद्यापि । मदीयं च महाबलं ॥ स्त्रीषु सर्वास्वपि प्रीतिं । सत्यभामा त्विति व्यधात् ॥ ३३ ॥ यथानया मया सा-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

र्धं । कृष्णस्य विरहः कृतः ॥ तथास्या जातमात्रस्या—प्यन्नवत्तनयस्य सः ॥ ३४ ॥ न्नाषितमस्ति
लोकेऽपि । यादृग्विधीयते परे ॥ अल्पेनैव च कालेन । तादृगात्मनि जायते ॥ ३५ ॥ रुक्मिणी·
दुःखमाकर्ण्य । पुत्रापहारजं घनं ॥ अरिष्टनिलये सुप्ता—प्यनूत्सत्यान्निनंदिता ॥ ३६ ॥ प्रद्युम्नस्य
कुमारस्या—पहारदुःखदुःखितः ॥ सत्यां तत्परिवारं च । विना लोकोऽपि तिष्ठति ॥ ३७ ॥ मम पु·
त्रापहारश्च—द्नूव दुःखदायकः ॥ पुत्रस्य सत्यन्नामाया । मानूच्च जननोत्सवः ॥ ३८ ॥ इतीव रु·
क्मिणी शोकं । लोकं शोकसमन्वितं ॥ जनयंती नयंती च । पुत्रदुःखान्निजं मनः ॥ ३९ ॥ मुक्तं
स्वकीयया रुच्या । सरसाहारन्नक्षणं ॥ पानं मनोज्ञपानानां । रुक्मिण्यांगजदुःखतः ॥ ४० ॥ शरीरे
मज्जनं त्यक्तं । कबरीरचनं पुनः ॥ परिधानं सुवस्त्राणां । कज्जलेनांबुकांजनं ॥ ४१ ॥ हारः पाशो·
पमाकार—स्तिलकेन तिलायितं ॥ कुंमलं कुंडलीनूतं । मुक्तमाला च सर्पिणी ॥ ४२ ॥ पुष्पमा·
लां गले नैव । धत्तेंह्योर्नूपुरं पुनः ॥ शरीरे चंदनालेपं । लेपनं कुचयामले ॥ ४३ ॥ न धत्ते मेख·
लां कट्यां । करयोः कंकणे अपि ॥ तांबूलन्नक्षणं नैव । करोति सा शुचाकुला ॥ ४४ ॥ एतैः षो·
मशभिः शस्तैः। शृंगारै रहितान्नवत ॥ रुक्मिणी पुत्रदुःखेन । योगिनीव वियोगिनी ॥ ४५॥ तुंदं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

निपीडयेज्जग्ध । एकोऽपि कवलोऽधिकं ॥ अधिकान्नवमासांश्च । न स स्थितोऽप्यपीन्यत ॥ ४६ ॥
हे कृष्ण पुंमरीकाक्ष । हे जनार्दन माधव ॥ हे प्राणनाथ दत्तस्ते । संप्रत्येव करेऽभवत् ॥ ४७ ॥
नाथ त्वत्पार्श्वतो मेऽथ । यावन्नायात्स बालकः ॥ न्यासापहारजं पापं । तावत्तत्र लगिष्यति ॥४८॥
न्यासापहारपापेभ्य । उत्तमाः किल बिभ्यति ॥ ततस्त्वमुद्यमं कृत्वा—नीय प्रदेहि मत्सुतं ॥४९॥
उत्कटाः शिशुपालाद्या । विजिता लीलया पुरा ॥ पुत्रकृते घनं स्थाम । न किं दर्शयसे प्रभो ॥
॥ ५० ॥ लोकेश पूजयत्यत्र । या प्रमदैकमानसा ॥ तव पादांस्त्वदीयाख्या—महामंत्रं च यो ज-
पेत ॥ ५१ ॥ फलं सापि मनोऽभीष्टं । लभते पुत्रसंपदा ॥ सर्वथा पापशांतिं च । नास्वत्सौख्यप-
रंपरां ॥ ५२ ॥ त्वय्येव स्थापितस्वांत—वाक्कायाहमहर्निशं ॥ तथापि मम पुत्रस्य । विप्रयोगोऽभवत
कथं ॥ ५३ ॥ वर्तते सत्यभामा सा । ज्येष्ठा च भगिनी मम ॥ कनिष्टा परमाभीष्टा । स्वसा तस्या
अहं खलु ॥ ५४ ॥ रेऽस्या दूतिका दास्यो । धात्र्यस्तथांगसेविकाः ॥ खेलनायापि युष्माभि—र्गृ-
हीतः स्यान्ममार्भकः ॥ ५५ ॥ तदैकशो मुखं तस्य । शिशोर्दर्शयत द्रुतं ॥ युष्माभिः खेलनीयः
स । पुनरप्यविलंबतः ॥ ५६ ॥ रे नंदन मया पूर्वं । ज्ञातमासीत्स्वचेतसि ॥ प्रथमं कारयिष्येयं ।

For Private and Personal Use Only

स्तन्यपानं महत्तव ॥ ५७ ॥ न ज्ञायते मदीयोऽस्ति । पूर्वजन्मरिपुः सुरः ॥ अथवा तावकः कश्चि—द्योऽहरत्त्वां गुणालय ॥ ५८ ॥ पापिना तेन देवेन । त्वामपहृत्य वैरतः ॥ मूलादुन्मूलितो माम—कीनो मनोरथद्रुमः ॥ ५९ ॥ मनोमोदमरे नारी । स्तन्यपानमथाददात ॥ कारयिष्यति का पुत्र । भूत्वात्र जननी तव ॥ ६० ॥ रे कुलदेवते नित्यं । यागभूस्त्वं बलीभ्रया ॥ पुत्रशुद्धिविधानस्या—वसरे क्वाधुना गता ॥ ६१ ॥ मया ते बलिदाने चा—पराद्धं नास्ति सर्वथा ॥ अपराद्धं च भवेत्तर्हि । प्रकटीभूय मे वद ॥ ६२ ॥ अंतर्दाह इव त्वं किं । जातमात्रसुतस्य मे ॥ विप्रयोगविधानेन । मुधा दहसि मांब नु ॥ ६३ ॥ यद्वादाय सखी कापि । पुत्रं मे किं वने गता ॥ खेलयितुं स्वगेहे वा । जिनालये गताथवा ॥ ६४ ॥ मम कृत्यविधानार्थं । सख्यः पश्यत पश्यत ॥ अन्यथा किं सखीत्वेन । यौष्माकीनेन साधनं ॥ ६५ ॥ भाषमाणेति वैकल्यं । धरंती मानसे भृशं ॥ अस्वास्थ्येन शरीरस्य । वार्तामप्यकरोन्न सा ॥ ६६ ॥ साकुट्टयत्क्षणं वक्षः—स्थलं चापि ललाटकं ॥ हस्तताडान् क्षणं ददौ । जघर्ष क्रमयामलं ॥ ६७ ॥ त्रोटयंती शिरःकेशान् । मोटयंती निजां तनूं ॥ स्फाटयंती च वस्त्राणि । भांडानि स्फोटयंती च ॥ ६८ ॥ विलिंपंती मृदा वक्त्रं । विलुठंती भु-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वस्तले ॥ हसंती रुदती चापि । ग्रथिलेव बनूव सा ॥ ६ए ॥ योगिनीव गृहं मुक्त्वा । विचरामि वने वने ॥ नूत्वाहमथवा साध्वी । देशे देशे व्रजाम्यहं ॥ ७० ॥ एवं चैव ब्रमंत्या मे । कदाचिन्मिलति स तु ॥ नवेत्तर्हि समीचीन—मित्यप्याशां बबंध सा ॥ ७१ ॥ जातमात्रांगनूदुःखा—ठिकला बहुदुःखिनी ॥ दासीन्यो रुक्मिणीं श्रुत्वा । मुकुंद इत्यचिंतयत् ॥ ७२ ॥ या चास्ति महिषीमुख्या । सत्यभामा मम प्रिया ॥ रूपलावण्यसंयुक्ता । साप्येतया विनिर्जिता ॥ ७३ ॥ तस्या अपीदृशी चेष्टा—नवत्सूनोर्वियोगतः ॥ गतस्य मम हस्ताभ्यां । किं करोम्यथ पातकी ॥ ७४ ॥ अथ किं जीवितव्येन । राज्येनापि ममाथवा ॥ सोऽपि शोकातुरो नूत्वा । चिंतामग्न इवानवत् ॥ ॥ ७५ ॥ सर्वेऽप्याकारिताः पौरा । बांधवा यादवा अपि ॥ नरकारातिना सूनु—विप्रयोगानुषंगिना ॥ ७६ ॥ तान् समाकार्य गोविंदः । कथयामास दुःखतः ॥ युष्माभिरपराधो मे । क्षंतव्यः सकलोऽपि वः ॥ ७७ ॥ मया सार्धं वियोगश्चे—द्दैवेन सूनुना समं ॥ जनितस्तन्मरिष्याम्य—वश्यं नो यादवा ध्रुवं ॥ ७० ॥ इत्युक्ते हरिणा पौराः । सर्वेऽपि शोकसंगिनः ॥ समनूवन् विशेषेण । लोकाः स्युर्हि नृपानुगाः ॥ ७ए ॥ दंतानां धावनं पौरै—रुष्णैरेव तदादितः ॥ निःश्वसैर्विदधे नित्यं

For Private and Personal Use Only

प्रत्यंतरविनिर्मितैः ॥ ८० ॥ निजपुत्रवियोगेन । क्वापि रत्यनवाप्तितः ॥ संज्ञयैव ब्रुवन् कृष्णो—ऽप्यायान्नास्थानसंसदं ॥ ८१ ॥ बांधवा यादवाश्चान्ये । सर्वाण्यंतःपुराणि च ॥ असीदन् राज्यकार्याणि । मुकुंदे दुःखिते सति ॥ ८२ ॥ तावन्नियोगिनो वृद्धाः । समेत्य माधवांतिके ॥ दुःखाद्रूदया वाचा । स्वामिभक्ता व्यजिज्ञपन् ॥ ८३ ॥ पुरुषोत्तम हे नाथा—चिंत्यशक्तिसमन्विताः ॥ ये शतक्रतवो देवा । व्यंतरा भवनाधिपाः ॥ ८४ ॥ ये ज्येष्ठा वासुदेवाश्च । बलीयांसोऽच्युताग्रजाः ॥ ये त्रिखंडोपभोक्तारो । ये च षट्खंडनायकाः ॥ ८५ ॥ हलिनो वासुदेवाश्च । महांतश्चक्रवर्तिनः ॥ विद्याधरा नराधीशा । मंत्रिणः श्रेष्ठिनश्च ये ॥ ८६ ॥ मर्त्यास्तेजस्विनोऽन्येऽपि । रूपवत्यो मृगीदृशः ॥ बाल्येऽपि यौवने वार्ध्ये । गतास्तेऽपि यमालये ॥ ८७ ॥ जानन्नपि मुकुंदेति । ह्यनुभूतं सभैरपि ॥ एवं किं शोचसि प्रोच्चै—र्जातमात्रं त्वमर्भकं ॥ ८८ ॥ त्वमेकस्यापि पुत्रस्य । वियोगं सोढुमक्षमः ॥ षष्टिसहस्रसूनूनां । स सोढः सगरेण च ॥ ८९ ॥ तदा जगाद गोविंदः । स्थविरांस्तान्नियोगिनः ॥ कः सागरोऽभवत्पुत्र—वियोगं सोऽसहत्कथं ॥ ९० ॥ इत्युदिते मुकुंदेन । स्थविरैको बभाण च ॥ अत्रैव भरते ह्यासी—दयोध्याख्या महापुरी ॥ ९१ ॥ जितशत्रुर्महीशश्च ।

तत्रासीद्भरतान्वये ॥ राज्ञी च विजयाख्यास्य । वर्यचातुर्यसद्गुणा ॥ ९२ ॥ युवराजोऽभवत्तस्य । सुमित्रविजयोऽनुजः ॥ पत्नी यशोमती तस्य । कांतकांतिर्यशोमती ॥ ९३ ॥ उभाभ्यां सह नार्याभ्यां । भुंजानौ भोगमद्भुतं ॥ राज्यं पालयतस्तौ द्वा—वपि धर्मपरायणौ ॥ ९४ ॥ जितशत्रुमहीशस्य । विजयायोषितोऽन्यदा ॥ चंचच्चतुर्दशस्वप्न—संसूचितः सुतोऽभवत ॥ ९५ ॥ पुत्रजन्मोत्सवान् प्राज्यान् । प्रविधाय तदाह्वयं ॥ श्रीमानजितनाथेति । पितृभ्यां प्रविनिर्मितं ॥ ९६ ॥ मेरौ कल्प इवागारे । वर्धमानो बभूव सः ॥ तावत्प्राप्ता यशोमत्या । स्वप्नाश्चापि चतुर्दश ॥ ९७ ॥ तैः स्वप्नैः सूचितः सूनुः । समभूत्सगराभिधः ॥ सुलक्षणो यशोमत्या । वल्लक्कुक्षिसंभवः ॥ ९८ ॥ राजकन्याः सलावण्या । धन्या रूपेण सुंदराः ॥ तौ द्वावुद्वाहितौ पुत्रौ । पितृभ्यां यौवनागमे ॥ ९९ ॥ एकस्मिन्नेव गेहे किं । पुष्पदंतौ समागतौ ॥ तौ द्वावपि समालोक्या—चिंतयन्निति मानवाः ॥ ॥ २०० ॥ विषाणि विषयाः प्रायः । सज्यंते यौवने जनैः ॥ वार्धके ते तु मुच्यंते । बुधैः कामविमुक्तये ॥ १ ॥ विमृश्येति विजेतुं तान् । जितशत्रुर्महीपतिः ॥ सत्यीकर्तुमिवात्माख्यां । ददौ राज्यं सुतेऽजिते ॥ २ ॥ सगरे यौवराज्यं च । दत्वा कर्मजिगीषया ॥ सुमित्रविजयो नामा । प्राव्राजी-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

द्बंधनान्नृपः ॥ ३ ॥ दीक्षां गृह्णाम्यहं राज्यं । पालयन्नजितप्रभुः ॥ द्वितीयतीर्थकृन्नाम—कर्मोदयाद्-
वेदिति ॥ ४ ॥ तावल्लोकांतिकैर्देवैः । समयो ज्ञापितो विभोः ॥ सोऽपि स्वं सगरे राज्यं । न्यस्य
दीक्षामुपाददे ॥ ५ ॥ दीक्षां लात्वाजितेशेन । तीर्थं प्रावर्त्यत स्वकं ॥ आज्ञा च सगरेणापि ।
चक्रवर्तित्वकर्मणा ॥ ६ ॥ सगरः साधयित्वा च । षट्खंमान् भारतान् क्रमात् ॥ सत्रा स्त्रीणां चतुः-
षष्टि—सहस्रैः सुखमन्वभूत ॥ ७ ॥ भुंजानस्य सुखं तस्य । पुत्राः षष्टिसहस्रकाः ॥ शूराः समभवन्
धीरा । विक्रमाक्रांतभूमयः ॥ ८ ॥ ज्येष्ठो जन्हुकुमारस्तु । समभूत्तेषु सूनुषु ॥ प्रासादोद्धारयात्रादि
—धर्मकर्मपरायणः ॥ ९ ॥ तेन जन्हुकुमारेण । गुणैश्च विनयादिकैः ॥ कथं चित्तोषितोऽन्येद्यु—
रतीव सगरः पिता ॥ १० ॥ हर्षेण जनकेनोचे । पुत्र त्वदीयभक्तितः ॥ अहं प्रमोदितो वर्ते । वरं
वृणु तदिच्छया ॥ ११ ॥ जन्हुर्व्यजिज्ञपत्तात । तुष्टश्चेत्त्वं ममोपरि ॥ तदा कारुण्यमाधाय । मत्काम-
नां प्रपूरय ॥ १२ ॥ जगाद जनको वत्स । सा कास्ति कामना तव ॥ परिपूर्णा न जाता या ।
जनके मयि सत्यपि ॥ १३ ॥ प्रसन्नवदनेनेति । तातेन प्रतिपादिते ॥ जजल्प पितरं जन्हु—कु-
मारो विनयान्वितः ॥ १४ ॥ श्रीतात चेत्प्रसन्नोऽसि । स्वरत्नानि चतुर्दश ॥ समस्तं कटकं सर्वा—

For Private and Personal Use Only

नपि बंधूंश्च देहि मे ॥ १५ ॥ तैः साकं पर्यटन्नन्य—देशतीर्थवसुंधरां ॥ निरीक्ष्य त्वत्प्रसादेन । स्वां वांछां पूरयाम्यहं ॥ १६ ॥ मयि सत्यपि चेदस्य । नेयं पूर्णाभविष्यति ॥ कामना मानसी तर्हि । मयका जनकेन किं ॥ १७ ॥

विचार्येति पिता प्राह । जन्हुकुमार तावकी ॥ या या स्पृहा भवेत्सा सा । पूर्णीकार्या त्वये· च्छया ॥ १८ ॥ प्रसन्नं वचनं वप्तु—र्निशम्य श्रवणामृतं ॥ कुमारोऽमूमुदत्सर्वं । शीतलीभूतविग्रहः ॥ १९ ॥ रत्नै रथैर्गजैरश्व—पदातिभिस्ततः समं ॥ प्रणम्य तातपादांश्च । जन्हुर्ययौ शुभे दिने ॥ ॥ २० ॥ नगराणामनल्पानां । ग्रामाणामध्ववर्तिनां ॥ काननानां च पश्यन् स । कुतूहलान्यमोदत ॥ २१ ॥ अनुक्रामन् प्रसंगेन । प्राप्याष्टापदपर्वतं ॥ तस्यैवोपत्यकायां स । सर्वं बलं न्यवेशयत ॥ ॥ २२ ॥ निवेश्य कटकं तत्र । परिवारेण भूयसा ॥ आरुरोहोपरिष्टात्स । जिनेंद्रानभिवंदितुं ।२३। जिनप्रासादबिंबानां । रचनामवलोक्य च ॥ अर्चित्वा तानि वंदित्वा । कुमारो ह्यमूमुदत ॥ २४ ॥ जन्हुः प्रमुदितः प्राह । भो धीसखा विशारदाः ॥ प्रासादरचना केनै—ता जिनार्चाश्च कारिताः ॥ ॥ २५ ॥ इति पृष्टे कुमारेण । विनयान्मंत्रिणोऽवदन् ॥ यथा त्वमंगजो ज्येष्ठः । सगरस्य चक्रिणः

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ २६ ॥ तथा श्रीवृषभस्याब्द—द्भरतो धर्मकर्मकृत ॥ तीर्थयात्राकृते सर्व—मप्येतत्तेन कारितं ।२७। पुनरप्यवदज्जन्हु—कुमारः सचिवान्प्रति ॥ अन्यमेतादृशं शैलं । यूयं पश्यत सादरं ॥ २८ ॥ यथाहमपि तत्रैव । यथाशक्ति शिलोच्चये ॥ प्रासादान् प्रतिमाश्चार्ह—न्नाथानां कारयाम्यलं ॥ २९ ॥ भृत्यैर्जन्हुकुमारस्या—ज्ञया विश्वग्विलोकितं ॥ तथापि क्वापि तेऽद्राक्षु—र्नान्यमष्टापदोपमं ॥३० ॥ समेत्य कथयामासुः । परितः प्रविलोक्य ते ॥ स्वामिन्नेतादृशः शैलो—ऽपरः कोऽपि न दृश्यते ॥ ॥ ३१ ॥ श्रुत्वेति कथितं जन्हु—कुमारेण मनीषिणा ॥ यद्येवं क्रियते तर्ह्य—स्यैव रक्षा विशेषतः ॥ ३२ ॥ शास्त्रेऽपि हि नवीनानां । प्रासादानां विनिर्मितेः ॥ फलमष्टगुणं प्रोक्तं । जीर्णचैत्योध्धृतौ जिनैः ॥ ३३ ॥

एवमेवास्त्विति प्रोचे । सर्वैरप्यनुचारिभिः ॥ उद्यमो विहितस्तेन । तीर्थरक्षाकृते ततः ॥३४॥ खानिता दंडरत्नेन । सहस्रयोजनावनिः ॥ यथा निपतिता धूलि—र्भवनाधिपधामसु ॥ ३५ ॥ अज्ञातपूर्विणो नाग—कुमारा भीतिभाजिनः ॥ शरणं मार्गयंतोऽगु—र्ज्वलनप्रभसन्निधौ ॥ ३६ ॥ तेषां वचनमाकर्ण्य । महोद्वेगनिबंधनं ॥ प्रयुंज्य चावधिज्ञानं । ज्ञातवान् ज्वलनप्रभः ॥ ३७ ॥ त-

For Private and Personal Use Only

प्रद्युम्न· चरित्रं १७१

तस्तद्भावयन् सोऽपि । ज्वलन् कोपेन वह्निवत् ॥ विकुर्व्य विकृताकारं । तत्रागाद्रक्तलोचनः ॥३८॥
एत्य च प्रेक्ष्य जन्हादीं—श्चक्रिणस्तनुजान् जगौ ॥ दुरात्मनः किमारब्धं । कर्मेदं सुखहानये ॥
॥ ३९ ॥ खातिकाकरणं ह्येवं । भूमेश्च खननं तथा ॥ अद्यप्रभृति न ज्ञातं । न श्रुतं वा कदाचन
॥ ४० ॥ कोपो नागकुमाराणां । भवेद्भूयान् भयावहः ॥ भवेयुः पूजनीयास्ते । मनुष्येण सुखै·
षिणा ॥ ४१ ॥ अर्हणाप्रविधानार्थं । युष्माभिः किं दुरात्मभिः ॥ तेषां मूर्ध्न्येभियोगेन । धूलिः
प्रक्षिप्यतेऽतुला ॥ ४२ ॥ ज्वलनप्रभमालोक्य । कोपाटोपोपटंकितं ॥ जगाद विनयाज्जन्हु—कुमा-
रो मृष्टया गिरा ॥ ४३ ॥ स्वामिन्नज्ञानतोऽस्माभि—र्जनितं यत्क्षमस्व तत् ॥ नातःपरं करिष्यामः ।
कथयित्वेति तोषितः ॥ ४४ ॥ असौ संतोषितो यावत् । स्वकीयं स्थानकं गतः ॥ परिखा जनिता
किंतु । न वरा सलिलं विना ॥ ४५ ॥ विमृश्येति कुमारेण । दंडरत्नेन तावता ॥ मंदाकिन्याः प्र·
वाहोऽपि । समानीतोऽवनीतले ॥ ४६ ॥ एकांते मिलिता प्रायः । पुरुषेण सहांगना ॥ यथा द्रवी·
भवेद्वेगाद् । दृढत्वेनापि संगता ॥ ४७ ॥ अद्भुतं परिखामध्ये । नपुंसकेन वारिणा ॥ मिलिता च
द्रवीभूता । खरापि पृथिवी तदा ॥ ४७ ॥ मूर्ध्नि नागकुमाराणां । धूलिचूर्णं गतं पुरा ॥ तैर्ज्ञाने नु

विलेपस्य । कृतये प्रेषितं जलं ॥ ४८ ॥ देहे लिप्ते यथा तापो । निर्गच्छेद्बहिरंजसा ॥ धूलिजल-
विलेपेन । कृत्तापो न्यसरत्तथा ॥ ४९ ॥ अहो दुरात्मनामेषा—मपराधो मयैकशः ॥ क्षांतस्तथा-
पि नो शांता—स्तत्फलं दर्शयाम्यथ ॥ ५० ॥ विचिंत्येति भुजंगेशो । ज्वलन् ज्वलनसन्निभः ॥
विचक्रे दृग्विषान् सर्पान् । दृष्टिमात्रेण घातकान् ॥ ५१ ॥ अवलोकनतस्तेषां । दृष्टमात्रोपघातिनः
॥ सगरस्य सुताः षष्टि—सहस्रा अप्यदीदहन् ॥ ५२ ॥ तेषां मरणसंप्राप्त्या । सर्वेऽपि सचिवादयः
॥ अरोदिषु शिरःस्फोटै—रुरःस्थलविकुट्टनैः ॥ ५३ ॥ नाथ नाथेति जल्पंत्यो । विलपंत्यो मुहुर्मु-
हुः ॥ कामिन्यः सार्थवर्तिन्यो । मुमूर्छुः सहसैव च ॥ ५४ ॥ त्रोटयंत्यो गले हारान् । स्फोटयंत्यश्च
कंकणान् ॥ लोटयंत्यः स्वगात्राणि । मूर्छिता न्यपतन् भुवि ॥ ५५ ॥ विरूपं च स्वरूपं तद् । दृष्ट्वा
कटकवर्तिनां ॥ बिभ्यन् व्यचिंतयन्मंत्री । तदुपद्रवतः पुनः ॥ ५६ ॥ वंदनैस्तीर्थनाथानां । सामुदयि-
ककर्मभिः ॥ कुमारा युगपन्मृत्युं । प्राप्ता एते तु दैवतः ॥ ५७ ॥ अमी तीर्थमहायात्रां । कृत्वा र-
क्षोद्यमं यदा ॥ कुर्वाणा मरणं प्राप्ता । ज्ञायते स्वर्गभाजिनः ॥ ५८ ॥ चतुःषष्टिसुराधीश—सेवि-
तांह्रिसरोरुहाः ॥ बभूव कालधर्मो यत । सर्वेषामर्हतामपि ॥ ५९ ॥ यो भवितव्यतायोगा—त्पदा-

र्थो नाव्यभूदिह ॥ स विधातृविलासेन । निष्पन्नो दुःखदायकः ॥ ६० ॥ अथ सर्वं बलं लात्वै—
कशो यामि नृपांतिके ॥ आज्ञया स यथा वक्ति । तथा कुर्मोऽखिला वयं ॥ ६१ ॥ इत्युद्दिश्य ब
लं सर्व—मप्यादाय स धीसखः ॥ उत्पातकारकात्स्थाना—च्चचाल स्वपुरंप्रति ॥ ६२ ॥ प्रचलत्कट
कं याव—दयोध्यापुरसीमनि ॥ समायातं तदा वक्ति । कश्चिन्मंत्री नियोगिनः ॥ ६३ ॥ वल्लभान
पि तत्पुत्रान् । दग्ध्वाष्टापदभूमिषु ॥ वयं सर्वेऽपि जीवंतो । यास्यामः पार्थिवांतिके ॥ ६४ ॥ नस्मी
भूता यथा मे ते । तनया अतिवल्लभाः ॥ रे पापिष्ठास्तथा यूय—मपि जाताः कथं न हि ॥ ६५ ॥
इति वक्ष्यति भूपालो । यदास्मान्प्रति जीवतः ॥ जातमेव तदा मृत्यु । ह्यस्माकं जीवतामपि ॥६६॥
लघवस्तरुणा वृद्धाः । कातरा याश्च योषितः ॥ कटकाद्यदि ते यांति । यांतु सर्वेऽपि मंदिरे ॥६७॥
म्रियते ध्रुवमस्माभिः । किंतु लज्जासमन्वितैः ॥ रचयित्वा चितां प्रौढा—मत्रैव स्वयशःकृते ॥६८॥
वरं वरमिति प्रोचु—र्वीरा लज्जालवो जनाः ॥ अन्येऽपि च तथैवोचु—र्भयेन कातरा अपि ॥६९॥
संमते नैव सर्वेषा—मपि निष्पादिता चिता ॥ लोकास्तत्राग्निदानेन । मर्तुकामाः समागताः ॥ ७० ॥
तस्मिन्नवसरे वज्री । द्विजरूपः समागतः ॥ तेन पृष्टं कथं यूयं । व्याकुलीभूतचेतसः ॥ ७१ ॥ इ

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्युक्ते तेन विप्रेण । लोकाः कटकवर्तिनः ॥ प्राहुर्जन्हुकुमारादि—मृतिस्वरूपमश्रुभिः ॥ ७२ ॥ वी-
राः षष्टिसहस्राश्च । सुताः सगरचक्रिणः ॥ तीर्थरक्षां प्रकुर्वाणा । देवेन भस्मसात्कृताः ॥ ७३ ॥
अष्टापदस्य शैलस्य । क्षितौ ते मृतिमाप्नुवन् ॥ नृपभीत्या मरिष्यामो । वयमप्यत्र सांप्रतं ॥ ७४ ॥
तदा जगाद भूदेवो । माकृढवं मरणोद्यमं ॥ प्राक्प्रतिबोधयिष्यामि । सगरं पुत्रदुःखितं ॥ ७५ ॥

कथयित्वेति सर्वेषां । निवार्य सहसा मृतिं ॥ अनाथं मृतकं लात्वा । नगरे प्रविवेश सः ॥७६॥
आक्रंदंश्च शिरःकेशां—स्त्रोटयन् कुट्टयन्नुरः ॥ रुदंश्च पुत्रपुत्रेति । गतः स सगरांतिके ॥ ७७ ॥ म-
मैक एव पुत्रोऽभूत । सोऽपि दष्टोऽहिना मृतः ॥ त्वदीयैर्भेषजैर्मंत्रै—र्जीवय त्वं चिकित्सकैः ॥७८॥
श्रुत्वेति सार्वभौमेना—कारिता भिषजोऽखिलाः ॥ आकार्य तान् मृतं पुत्र—मस्य जीवयथेत्यवक्
॥ ७९ ॥ जीवयिष्यथ नो यद्य—स्य यूयं च नंदनं ॥ कारयिष्यामि युष्माक—मप्यस्यैव सहा-
यितां ॥ ८० ॥ न जीवति मृतः कोऽपी—ति जानंतोऽपि वैद्यकाः ॥ सद्यो बुद्धिं समासाद्य । भू-
पालंप्रत्यबीभणन् ॥ ८१ ॥ यस्य गेहे मृतः कोऽपि । न स्यात्तस्य निकेतनात् ॥ रक्षामानय नाथैनं
। जीवयामो वयं यथा ॥ ८२ ॥ नृपा दुर्बलकर्णाः स्यु—रिति सत्यापयन्नयं ॥ तथैवान्यदधद्भृत्या-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न । रक्षामानयनात्क्षयात् ॥ ८३ ॥ भृत्यैरपि प्रभोर्वाक्या—त्कृतं सर्वेषु सद्मसु ॥ सर्वेषामपि लोका-
नां । नाशा तादृक्तथापि सा ॥ ८४ ॥ मातुः पितुश्च पत्युश्च । बंधोः स्वसुर्निजस्य च ॥ प्रत्युत
स्मारणं जातं । चिरदुःखस्य मृतस्य च ॥ ८५ ॥ निरीक्ष्य नगरं सर्वं । समीपे चक्रवर्तिनः ॥ ज-
नितांजलयो मौलौ । जगुः समेत्य सेवकाः ॥ ८६ ॥ स्वामिन्निकेतनं तन्न । किमप्यत्र पुरेऽखिले
॥ यत्र कोऽपि मृतो नास्ति । वृद्धो वा बालकोऽथवा ॥ ८७ ॥ यस्य यस्य निवासे चा—स्मान्निर्ग-
तं त्वदाज्ञया ॥ तस्य विस्मरितं दुःख—मिव स्मारितमंजसा ॥ ८८ ॥ ततः क्वापि पुरे ग्रामे । नग-
रे पत्तनेऽथवा ॥ अमृत्युसद्मनो रक्षा । न मिलिष्यति सर्वथा ॥ ८९ ॥ विना वैद्योदितां रक्षा—
मुपचारैः परैरपि ॥ यदि जीवेदसौ तर्हि । जीवय त्वमिमं विभो ॥ ९० ॥ इत्युक्ते सेवकैर्नृप—स्तं
नृदेवमभाषत ॥ यो जातो म्रियते चेत्स । तर्हि कुर्मो वयं च किं ॥ ९१ ॥ संसारस्थितिरेषास्ति।
जन्मिनां मृतिरेव च ॥ ततः शोकं विमुंच त्वं । पुत्रस्य मृतितोऽस्य ते ॥ ९२ ॥ चक्रवर्तिवचः श्रु-
त्वा । दुःखीभूय द्विजो जगौ ॥ यः सुखी दुःखिनो दुःख—वार्तां वेत्ति न स प्रभो ॥ ९३ ॥ संति
षष्टिसहस्रास्ते । पुत्रा ये च धुरंधराः ॥ त्वया किं कालतस्तेऽपि । शक्यंते रक्षितुं न हि ॥ ९४ ॥

For Private and Personal Use Only

नृपः प्राह महाभाग । नास्ति शक्तश्च कोऽपि हि ॥ यः कालधर्मतो रक्षे—त्कमपि जन्मिनं भुवि ॥ ९५ ॥ किं मत्पुत्रा यदा देव—कुमाराणामपीदृशः ॥ कालधर्मो भवेत्तर्हि । शक्यते केन वारितुं ॥ ९६ ॥ वाडवोऽभ्यदधत्स्वामिन् । यद्येवं तर्हि ते सुताः ॥ सामुदयिककर्माणः । सर्वेऽपि पंचतां गताः ॥ ९७ ॥ आकस्मिकमसंभाव्यं । श्रुत्वैवं च द्विजोदितं ॥ कथं मे ते मृता ब्रूहि । पृच्छेद्यावदिति प्रभुः ॥ ९८ ॥ संकेतात्तावदाक्रंद—शब्दं विदधतः खरं ॥ मंत्र्यादयः समायाता । रोदयंतोऽपरानपि ॥ ९९ ॥ राजलोके बभूवुर्याः । स्त्रियो येऽपि च पूरुषाः ॥ सर्वेऽपि रुरुदुस्तत्रा—स्तोकशोकाकुला भृशं ॥ १०० ॥ भूपालोऽपि तदा तत्र । वज्रघातादिव स्वयं ॥ मूर्छया सहसा मह्यां । पपाताऽतीवदुःखभाक् ॥ १ ॥ ततः शीतोपचारैश्च । सेवकैर्विहितैर्द्रुतं ॥ स्वस्थीभूतं नृपं प्रेक्ष्य । वाडवोऽभ्यदधन्नयं ॥ २ ॥ परोपदेशदायित्वं । संभवेत्सुलभं भवे ॥ स्वस्मिन् समागते दुःखा—दिके स्याद् दुस्सहं नृणां ॥ ३ ॥ असारस्य भवस्यास्ये—दृशमेव स्वरूपकं ॥ ततो धैर्यं धर स्वांते । कुरु धर्मं महोदय ॥ ४ ॥ संसारेऽनेकशो जाता । मातरः पितरः सुताः ॥ सहोदराः स्वसारश्च । स्त्रियः कौटुंबिकास्तथा ॥ ५ ॥ कस्मिन् जाते ततो हर्षः । कस्मिन् जाते विषण्णता ॥ क्रियतेऽनि-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्यतां चित्ते । भावयता मनीषिणा ॥ ६ ॥ प्रभूतैर्वचनैरेवं । प्रतिबोध्य द्विजन्मना ॥ स्वस्थता प्रापिता राज्ञो । भवस्वरूपदर्शनात् ॥ ७ ॥ नीते महीपतौ स्वास्थ्यं । निवेदितं द्विजातिना ॥ यूयं नियोगिनो ब्रूत । स्वरूपं च यथास्थितं ॥ ८ ॥ इत्युक्ते साश्रुनेत्रास्ते । दुःखातुराः सगद्गदं ॥ वृत्तांतं च यथाभूतं । कथयामासुरीश्वरे ॥ ९ ॥ वहंतो हृदये शल्यं । विलपंतो मुहुर्मुहुः ॥ पुनरप्यश्रुपातैस्ते । ह्यरुदन्मुक्तकंठकं ॥ १० ॥ तदा विप्रेण वैराग्य—पंचद्वचनसंचयैः ॥ आश्वासिताः समे तेऽपि । पार्थिवादिनियोगिनः ॥ ११ ॥ सर्वे निवार्य शोकं च । नृपं संस्थाप्य पर्षदि ॥ बान्धवो मंत्रिणश्चान्ये—ऽप्यात्मीयस्थानकं गताः ॥ १२ ॥

इतोऽन्येद्युः सभासीनं । सगरं चक्रवर्तिनं ॥ अष्टापदाचलासन्न—वर्तिन आगता नराः ॥१३॥ समेत्य कथयामासुः । स्वामिन् जन्हुसुतेन ते ॥ गंगाप्रवाह आनीतः । प्लावयेन्नगरादिकं ॥ १४ ॥ तदुपद्रवतः स्थातुं । लोकैर्न शक्यते मनाक् ॥ येन केनाप्युपायेन । वारणीयः स तु त्वया ॥१५॥ लोकैरित्युदिते राज्ञा । परदुःखविनाशिना ॥ विचिंतितं क एतेषां । कष्टध्वंसी भविष्यति ॥ १६ ॥ अपरेषामसामर्थ्यं । विजानन् नरनायकः ॥ भगीरथं कुमारं च । पुत्रमाज्ञापयद् द्रुतं ॥१७॥ आ-

For Private and Personal Use Only

कार्यं कथितं राज्ञा । ह्यष्टापदगिरेरधः ॥ वसति वत्स नागेंद्रो । ज्वलनप्रभनामकः ॥ १० ॥ पूर्वं त्वया स नागेंद्रः । समाराध्यस्तदाज्ञया ॥ प्रक्षेप्यो जान्हवीपूरो । दंडरत्नेन सागरे ॥ २० ॥ पिताम· हस्य वाक्यानि । प्रमाणीकृत्य भक्तितः ॥ परिवारयुतस्तूर्णं । सुमुहूर्ते चचाल सः ॥ २१ ॥ पिताम· होक्तविधिना—राधितो ज्वलनप्रभः ॥ भीषणः पन्नगो हार—केयूरत्नाक्समागतः ॥ २२ ॥ ततः सङ्गीतनादेन । पुष्पैश्च तेन पूजितः ॥ प्रसन्नीभूतवान् सोऽपि । तस्य भक्तिप्रसंगतः ॥ २३ ॥ ततः प्रभृति संजाता । नागपूजा तु विष्टपे ॥ महद्भिः सहजात्कृत्यं । यत्कृतं तत्प्रवर्तते ॥ २४ ॥ प्रोक्त नागकुमारेण । वयमाराधिताः कथं ॥ हेतुनाराधितो येन । तं हेतुं मे निरूपय ॥ २५ ॥ प्रीत्या नागकुमारेण । कथिते च कुमारकः ॥ विनयात्तमभाषिष्ट । स्पष्टं वाचातिमृष्टया ॥ २६ ॥ अष्टाप· दस्य शैलस्य । तलहट्टिप्रवर्तिनः ॥ मंदाकिनीप्रवाहोऽय—मुपद्रवति मानवान् ॥ २७ ॥ भवेद्यदि त्वदीयाज्ञा । तदोपद्रवकारकं ॥ क्षिपामि दंडरत्नेन । गांगौघं पूर्वसागरे ॥ २८ ॥ तदा नागकुमारो· व—त्त्वदीयचित्तकामना ॥ यथा भवेत्तथा कार्यं । त्वया निर्भयचेतसा ॥ २९ ॥ आज्ञां नागकु· मारस्य । समादाय कुमारकः ॥ दंडरत्नेन पूर्वाब्धौ । गांगौघं क्षिप्तवानसौ ॥ ३० ॥ भगीरथेन गां·

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गौघः । समानीतः पयोनिधौ ॥ गंगासागरसंगं त—त्तीर्थं व्यक्तीकृतं जनैः ॥ ३० ॥ ततो भागीर-
थी गंगा । जाता भगीरथानयात ॥ गंगासागरपंङ्कं च । ख्यातं तीर्थमजायत ॥ ३१ ॥ प्रीतितः पू-
जितो नाग—कुमारैश्च भगीरथः ॥ कृत्वा पितामहस्याज्ञा—मयोध्यापुरमाप्तवान् ॥ ३२ ॥ मदाज्ञ-
या कृतं भव्यं । पौत्रेणैतेन धीमता ॥ ध्यात्वेति सगरः पुर्यां । प्रावेशयन्महैरमुं ॥ ३३ ॥ सगरश्च-
क्रवर्ती च । दत्वा राज्यं भगीरथे ॥ समीपेऽजितनाथस्य । वैराग्याच्चरणं दधौ ॥ ३४ ॥ चक्रवर्ती
भवेद्यः स । राज्यं पालयति समं ॥ चित्रं भगीरथस्तद्व—त्साम्राज्यं पालयत्ययं ॥ ३५ ॥ अन्यदा
समवासार्षीत् । सद्ज्ञानातिशयी गुरुः ॥ तत्र संदेहहर्ता चो—पकर्ता भूरिदेहिनां ॥ ३६ ॥ त-
दीयागमनं श्रुत्वा । क्ष्मानाथो भगीरथः ॥ प्रचचाल प्रभूतर्द्धि—र्वंदितुं श्रमणोत्तमं ॥ ३७ ॥ वं-
दित्वा परया भक्त्या । शुश्राव तस्य देशनां ॥ सोऽप्राक्षीद्देशनाप्रांते । स्वसंदेहं चिरंतनं ॥ ३८ ॥
स्वामिन् जन्हुकुमाराद्याः । पुत्राः सगरचक्रिणः ॥ कथं षष्टिसहस्राश्च । संप्राप्ता युगपन्मृतिं ॥ ३९ ॥
इति पृष्टे मुनिस्तेषां । भवं पूर्वं कृपान्वितः ॥ ज्ञानेन पुरतो राज्ञो । जगौ वैराग्यहेतवे ॥ ४० ॥
पूर्वे भवे समेऽप्यास—न्नटव्यां ते पुलिंदकाः ॥ एकश्च कुंभकारश्च । तेषां मित्रमभूत्प्रियं ॥ ४१ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सम्मेतगिरियात्रायै । गच्छत्संघस्य लुंटनं ॥ चिंतितं क्रूरकर्माणि । कुर्वद्भिरेभिरुच्चकैः ॥ ४२ ॥ समभूत्कुंभकारो य—स्तदा तेन विचारितं ॥ महापापकरं तीर्थ—यात्रायात्रिकलुंटनं ॥ ४३ ॥ लुंटयित्वातितुष्यंतो । ग्राम एकत्र ते गताः ॥ तत्रागतैर्जनै राज्ञो । निरुध्य भस्मसात्कृताः ॥ ४४ ॥ चौराणां शुभशिक्षाया । दानोत्थसुकृतेन तु ॥ स्वजनामंत्रितो गेहे । कुंभकारो गतोऽभवत् ॥ ४५ ॥ काऽटवीषु ततो मृत्वो—त्पन्नाः षष्टिसहस्रकाः ॥ तत्रायातो भ्रमन् हस्ती । मर्दितास्ता तदंह्रिणा ॥ ॥ ४६ ॥ ततो योनिष्वनेकासु । भ्रांत्वा स्वकृतकर्मणा ॥ कुतश्चित्सुकृतादासन् । सुताः सगरचक्रिणः ॥ ४७ ॥ यत्कृतं समुदायेन । तत्सार्थेनैव भुज्यते ॥ अतस्तेऽपि मृताः सर्वे । संगताश्चक्रिणोंगजाः ॥ ४८ ॥ मृत्वा स कुंभकारोऽपि । वणिक्समृद्धिमानभूत ॥ ततश्च भूपतिस्तत्र । धर्ममाराध्य निर्जरः ॥ ४९ ॥ सुरलोके प्रपूर्णायु—र्भुक्त्वा दिव्योचितैः सुखैः ॥ कुंभकारस्य जीवस्त्वं । जन्हुसूनुर्बभूविथ ॥ ५० ॥ इति ज्ञानिगुरोर्वाणीं । श्रुत्वेशोऽपि भगीरथः ॥ प्राप्नुवन् भावसंवेगं । नत्वा च स्वगृहं ययौ ॥ ५१ ॥ मृतषष्टिसहस्रांग—भुवः सगरचक्रिणः ॥ दृष्टांतं दर्शयित्वेत्य—मात्यो विष्णुमबोधयत ॥ ५२ ॥ त्वत्पुत्रस्य न निर्णीति—र्जीवन्नास्ते मृतोऽथवा ॥ किं त्वं शोकवि-

For Private and Personal Use Only

धानेन । विडंबयसि विग्रहं ॥ ५३ ॥ स्वामिंस्ते चेन्मृतो बालो । देहस्तत्रावतिष्टते ॥ स नास्ति
ज्ञायते तर्हि । केनापि पापिना हृतः ॥ ५४ ॥ अतः शुद्धिं विधास्याम—स्त्वदीयस्यांगजन्मनः ॥
महांतमुद्यमं कृत्वा । शीघ्रं वयमतःपरं ॥ ५५ ॥ स्याद्वादोऽर्हत्प्रणीतोऽस्ति । यद्यप्यार्हतशासने ॥ त-
थापि नियतत्वेन । त्वं विजानीहि केशव ॥ ५६ ॥ प्रायो वंशे यदूनां ये । संभवंति शरीरिणः ॥
तुच्छायुषो न निर्भाग्या । भवेयुः सर्वथैव ते ॥ ५७ ॥ ततोऽनुमानयोगेन । जानीमस्तेंगजो हरे ॥
कियतानेहसा नृपः । समृद्धिभागसमेष्यति ॥ ५ए ॥ नानोपदेशदृष्टांतैः । सूनोर्वियोगदुःखिनं ॥
तं समाश्वासयामासु—र्धीसखाः पुरुषोत्तमं ॥ ५ए ॥ वचनैर्मंत्रिणां तेषां । सूनोर्विरहदुःखतः ॥ स्व-
स्थीभूतो हरिः किंचि—द्व्यवहरत्येव चेतसा ॥ ६० ॥ तावत्समस्तलोकाना—मशर्मसंजिहीर्षया ॥
द्वारवत्यां रमावत्यां । नारदर्षिरथागमत ॥ ६१ ॥ वादित्रवादनैर्गीत—गानैरर्थिप्रदेशनैः ॥ सुवर्णभू-
षणैर्नव्य—वसनैरुपशोभिता ॥ ६२ ॥ कन्यायाः पुण्यपुण्याया । धन्याया रूपसंपदा ॥ पाणिग्रहण-
वेलेव । द्वारिकेयमभूत्पुरा ॥ ६३ ॥ सापि संप्रति संजात—विधवत्वसमन्विता ॥ कथं कन्येव दृ-
श्येत । मयका द्वारिकापुरी ॥ ६४ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मत्वेति द्वारिकापुर्याः । स्वरूपं विपरीतकं ॥ समीक्ष्य पुरुषं कंचित । पप्रछ नारदो मुनिः ॥
॥ ६५ ॥ नारदप्रश्नमाकर्ण्य । वाचा गद्गदया भृशं ॥ सोऽपि शोकातुरो भूत्वा । निजगाद मुनीश्वरं
॥ ६६ ॥ रुक्मिणीकुक्षिसंजातो । जातमात्रो हरेः सुतः ॥ हृतो न ज्ञायते केना—पहृत्य मारितो·
ऽथवा ॥ ६७ ॥ ततः शोकमयी द्वार—वत्येषा वर्ततेतमां ॥ मया ज्ञातं परं नास्ति । किमप्यन्यन्नि·
बंधनं ॥ ६८ ॥ निशम्य वचनं तस्य । श्रवणाश्रव्यमात्मनः ॥ नारदः स्थिरचित्तोऽप्य—स्थिरात्मा
समभूत्तदा ॥ ६९ ॥ हाहा येन समं मैत्र्या । दुःखेन दुःखितानिशं ॥ सुखेन सुखिता याव—ज्जी·
वमंगीकृता मया ॥ ७० ॥ तस्यापि मम मित्रस्य । कृष्णस्य धीरताजुषः ॥ पुत्रापहारजं दुःखं । जा·
यते मयि सत्यपि ॥ ७१ ॥ तदा किं जीवितव्येन । वाङ्मात्रमारताभृतः ॥ लोकापवादशंकातः ।
परिध्वस्ततनयस्य मे ॥ ७२ ॥ नारदः परिकल्प्येत्या—गतो नारायणालये ॥ प्रीत्या नारायणेनापि ।
तस्य प्रदत्तमासनं ॥ ७३ ॥ अनेन पुत्रदुःखेऽपि । प्रदत्तं मम विष्टरं ॥ अहो विनय एतस्य । म·
हात्मपुरुषोचितः ॥ ७४ ॥ इति संतुष्टचित्तोऽसौ । संस्थितस्तत्र विष्टरे ॥ मानी हि मानदातॄणां ।
तुष्टो भवति चेतसि ॥ ७५ ॥ पूर्वमज्ञातवृत्तांत । इव भूत्वा स नारदः ॥ पप्रछ श्रीपतिं विष्णो ।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दुःखी त्वं दृश्यसे कथं ॥ ७६ ॥ अभीष्टे मिलिते मित्रे । सुखदुःखे वदेत्सुहृत् ॥ मिलितेऽपि वदे-
न्नो य—स्तन्मैत्री दंभतां भजेत ॥ ७७ ॥ ततः स्वे सुखदुःखे त्वं । निःशंकं पुरतो मम ॥ कथय
श्रीपतेऽभीष्ट—सख्येन स्वीकृतो मया ॥ ७८ ॥ नारदोक्तं समाकर्ण्य । वचनं पुरुषोत्तमः ॥ दुःखो-
द्भवखलीभूत—मानसः पर्यकल्पत ॥ ७९ ॥ तस्याग्रे कथनीयं स्याद् । दुःखिना दुःखमात्मनः ॥
यो दुःखं शमयेद्यद्वा । यस्य स्यात्तेन दुःखिना ॥ ८० ॥ स्तोऽस्मिन् द्वे अपि सामर्थ्ये । दुःखिता-
दुःखनाशने ॥ ततोऽहं कथयाम्यस्य । दुःखं विरहसंभवं ॥ ८१ ॥ जनार्दनो विमृश्येति । नारदर्षेः
पुरोऽब्रवीत् ॥ विजितातुलसंग्रामो—ऽप्यभवं विरहाक्रमः ॥ ८२ ॥ मुनीश भीष्मभूपाल—पुत्री प्रा-
सूत नंदनं ॥ केनापि सोऽरिणा जह्रे । देवेन दानवेन वा ॥ ८३ ॥ ततो भूरितरं दुःखं । विद्यते
मम मानसे ॥ क्व व्रजामि प्रकुर्वे किं । दिङ्मूढतां गतोऽस्म्यहं ॥ ८४ ॥ त्वयि च मिलिते स्वामि
—न्नेतावदपि जल्पितं ॥ प्रोक्तमेवान्यथा नास्ति । वचसा सह केनचित ॥ ८५ ॥ धीरस्यापि मु-
कुंदस्य । श्रुत्वा दुःखमयं वचः ॥ निःसंगोऽपि च नीरागो । दुःखी बभूव नारदः ॥ ८६ ॥ कथिते
दुःखिना दुःखे । श्रोता स्याद्यदि दुःखभाक् ॥ तदैव तन्मनोदुःखे । निवृत्तिर्भवति क्षणं ॥ ८७ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

इति तदीयदुःखोढा । तदोचे नारदो मुनिः ॥ धरांतःकरणे धैर्यं । त्वं चिंतां मा कृथा हरे ॥ ८७ ॥
सधर्मी त्वं कृतज्ञोऽसि । परोपकारकारकः ॥ तव पुण्यप्रभावेण । शुभमेव भविष्यति ॥ ८८ ॥ सं-
सारे यत्र संयोगो । वियोगस्तत्र संभवेत ॥ यस्य जन्म मृतिस्तस्य । यस्य संपच्च तद्विपत ॥ ८९ ॥
यस्य सौख्यं भवेत्तस्य । महादुःखपरंपरा ॥ यत्र मोहो भवेत्तत्र । द्रोहो दुःखविधायकः ॥ ९० ॥
क इत्यनित्यताभावं । नितांतमवधारयेत् ॥ सर्वेषामपि भावानां । संसृत्यनित्यतां धर ॥ ९१ ॥ स्ने-
हेन प्राप्यते पीडा । स्नेहेन दुःखसंभवः ॥ तिलोऽपि स्नेहयोगेन । सहते लोकपीडनं ॥ ९२ ॥
स्नेहयोगान्न निर्वाणं । योगींद्रैरपि लभ्यते ॥ पश्य दीपोऽपि निर्वाणं । स्नेहक्षयादवाप्नुयात ॥
॥ ९३ ॥ कस्य माता पिता कस्य । कस्याथवा सहोदराः ॥ कस्य पुत्र्यः सुताः कस्य । कस्य कां-
ता मनोहराः ॥ ९४ ॥ प्रोत्तुंगाः कस्य मातंगा । जविनः कस्य वाजिनः ॥ कस्य पादातिकाः क-
स्य । रथाः कस्य धनानि च ॥ ९५ ॥ हे त्रिविक्रम निःशेष—मप्येतत्क्षणभंगुरं ॥ दृशोर्मीलित-
योः स्वीय—वर्ती ते किमपीह न ॥ ९६ ॥ मामकीनमिदं माम—कीनमेतत्स्वचेतसि ॥ रूप्यभ्रां-
तिरिवाभाति । शुक्तिकाशकले दृशोः ॥ ९७ ॥ तन्मुंच शोकमस्तोक—मनल्पकालदुःखदं ॥ प्रजां

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्नेहलया दृष्ट्या । निरीक्षस्व नरायण ॥ ९८ ॥ यावन्मुंचसि शोकं न । विखंभरताधिप ॥ ता-
वन्ममापि दत्तः स । तव दुःखेन दुःखिनः ॥ ९९ ॥ यतसे जातमात्रस्य । त्वं सूनोः शुद्धिनिर्मि-
तौ ॥ तथाहमपि गोविंद । यथा शुद्धिर्भविष्यति ॥ ४०० ॥ मातुः पितुश्च पुत्राणां । बांधवानां च
योषितां ॥ सर्वसंगपरित्यागी । कमपि स्मरतीह न ॥ १ ॥ इत्युपदेशदानेन । नारदप्रतिबोधितः ॥
शोकान्न्यवर्ततोपेंद्र । इंद्रैश्वर्यविभूषितः ॥ २ ॥ मुनिनारदवाक्येन । त्यक्त्वा शोकं जनार्दनः ॥ न
स्मरन्नपि तं चित्ते । व्यवहारमपालयत ॥ ३ ॥ तदा च पुंमरीकाक्षो । नारदर्षिमभाषत ॥ अहं तु
भवतो वाक्ये । स्थितोऽस्मि सर्वदा मुने ॥ ४ ॥ किंतु त्वया पटे यस्या । रूपमालेख्य दर्शितं ॥
पुत्रीत्वेन प्रपन्नाया । या च मत्प्राणवल्लभा ॥ ५ ॥ साधिकान्नवमासांश्च । कुक्षावूढो यया सुतः ॥
गत्वा तस्या गृहे पुत्र—दुःखिनीं तां प्रबोधय ॥ ६ ॥ नारदोऽपि हरेर्वाचं । प्रमाणीकृत्य सत्वरं ॥
जगाम रुक्मिणीगेहं । वाचंयमशिरोमणिः ॥ ७ ॥ आगच्छंतं समालोक्य । रुक्मिणी नारदं मुनिं
॥ विनयात्सहसोत्थाय । तस्यासनमथार्पयत् ॥ ८ ॥ अहो पुत्रवियोगेऽपी—यं विनयं न मुंचति॥
यद्वा महानुभावा या । सा समा सुखदुःखयोः ॥ ९ ॥ नारदश्चिंतयन्नित्थं । रुक्मिणीं वीक्ष्य दुःखि-

For Private and Personal Use Only

नीं ॥ वत्से तुभ्यं शुभं भूया—त्तिष्ट तिष्टेत्यभाषत ॥ १० ॥ शुभाशीर्वाक्यपानीयै—र्ज्वलज्ज्वोह इ-
वोच्चकैः ॥ दग्धांगी रुक्मिणी तावत । सिक्तेति नारदर्षिणा ॥ ११ ॥ सूनोर्वियोगदुःखाग्नि—ज्वा-
लोपशांतयेंजसा ॥ निःश्वासै रोदनैर्यावद् । दुःखमुक्ता बभूव सा ॥ १२ ॥ युग्मं ॥ तदोचे रुक्मि-
णी दुःखात । किं वारयसि रोदनात ॥ त्वयि पश्यति मत्प्राणान । परित्यक्ष्याम्यहं जवात ॥ १३ ॥
मया मात्रा धृताधाने । समुत्पन्ना यतः पितुः ॥ एकस्मादुदराज्जातो—ऽभवद्यश्च सहोदरः ॥ १४ ॥
अमी मातापितासौ वा । बांधवः सर्वदुःखनाक् ॥ मम ये दुःखवेत्तारो । दूरे सर्वेऽपि ते स्थिताः ॥
॥ १५ ॥ युग्मं ॥ जननीतातसोदर्य—मयो मेऽचिंत्यशक्तिमान् ॥ परोपकारिणां धुर्यो—ऽधुना त्व-
मेव मे पिता ॥ १६ ॥ त्वयि सत्यपि चेत्कश्चिद्—दुष्टो मेऽपहरेत्सुतं ॥ तात किं मे तदैतेन ।
जीवितेन प्रयोजनं ॥ १७ ॥ प्राणत्यागं करिष्यामि । शुचार्थोऽहं मुनीश्वर ॥ मैषाकार्षीददोऽकार्यं ।
भीतो जगाद नारदः ॥ १ॻ ॥ तव पुत्रो हतो नास्ति । वत्से केनापि पापिना ॥ ममैव जीवितं
किंतु । हतं तेन दुरात्मना ॥ १ए ॥ तवैव केवलं नास्ति । ततो दुःखं बृहत्तरं ॥ शल्यमिव प्रजातं
तद् । दुःखं ममापि मानसे ॥ २० ॥ अल्पेनानेहसा ताव—कीनस्य तनयस्य तत ॥ जनयिष्या-

प्रद्युम्न चरित्रं १७७

म्यहं शुद्धि—मेवानवद्यविद्यया ॥ २१ ॥ तदोचे रुक्मिणी तात । भरतस्य त्रिखंडके ॥ ग्रामे पुराद्येषु । शुद्धिः कृता घनैर्जनैः ॥ २२ ॥ तथापि राजमर्त्यैस्तैः । स्वसेवादर्शनोद्यमैः ॥ अवापि न स कुत्रापि । चिंतामणिरिवार्भकैः ॥ २३ ॥ रुक्मिणीवाचमाकर्ण्य । जगाद मुनिनारदः ॥ निवेदितं त्वया यत्तत् । समीचीनं विचक्षणे ॥ २४ ॥ परं यथातथा शुद्धिं । त्वत्सूनोर्नानयामि चेत् ॥ मदीया विफला वाचो । विज्ञेयास्त्वयका तदा ॥ २५ ॥ कथिते नारदेनेति । दुःखिन्यप्याह रुक्मिणी ॥ भूयात्ते सफला वाणी । मम चिंताविधायिनः ॥ २६ ॥ सत्यं शीलं वचः सत्यं । सत्यां परोपकारितां ॥ नारदस्य विजानंती । शुद्धिशक्तिं व्यचारयत ॥ २७ ॥ सूनुशोकनिवृत्त्यर्थं । नारदः पुनरप्यवक् ॥ दुःखं पुत्रि वियोगोत्थं । जातमस्ति तवैव न ॥ २८ ॥ पुरापि जातमात्रस्य । भामंडलविराजिनः ॥ पित्रोर्नामंडलादेस्त—ज्जातमस्त्यपि दारजं ॥२९॥ कियतापि च कालेन । समृद्धिवृद्धिसंयुतैः ॥ समेत्य पितरौ स्वीयौ । सुतैस्तैरपि तोषितौ ॥ ३० ॥ विद्याप्रज्ञप्तिप्रभृतर्द्धि—युक्तस्तवापि नंदनः ॥ करिष्यत्येत्य संतोषं । चिंतां च मा व्यधा हृदि ॥ ३१ ॥ असि त्वं जननी यस्य । पिता यस्य चतुर्भुजः ॥ यो जातो यदुवंशे च । भाग्यवानेव भाव्यसौ ॥ ३२ ॥ मारितो म्रियते नासौ ।

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जितोऽपि जीयते न च ॥ यस्मिन् भविष्यति स्थाने । सौख्यवानेव तव सः ॥ ३३ ॥ पुत्रदुःखनि-
राकारि । श्रुत्वा नारदभाषितं ॥ बभाण रुक्मिणी स्वामिन् । प्रमाणं वचनं तव ॥ ३४ ॥ किंचिछो-
कनिवृत्तां तां । ज्ञात्वा वचनचेष्टया ॥ प्रत्ययोत्पादनार्थं च । जजल्प नारदो मुनिः ॥ ३५ ॥ सम-
त्रूदतिमुक्तर्षि—र्ज्ञानी निखिलवस्तुवित ॥ कंसस्य सोदरः सोऽपि । महानंदपदं दधौ ॥ ३६ ॥
श्रीमन्नेमिजिनोज्ञान—वर्यीयुक्तोऽत्र सांप्रतं ॥ नासौ तं भाषते सत्य—वचनोऽपि गभीरवीः ॥३७॥
ततस्तव तनूजस्य । शुद्धिप्रश्नाय रुक्मिणि ॥ यास्यामि प्राग्विदेहेऽहं । दुर्लंघ्ये पादचारिणा ॥३८॥
नगरी पुंमरीकिण्य—स्ति तत्र नगरीवरा ॥ श्रीमान् सीमंधरस्वामी । तत्रास्ते विहरन् जिनः ॥३९॥
तत्र गत्वा समाचारं । तव पुत्रस्य शुद्धिजं ॥ समानीय दास्यामि । ज्ञेयमत्र दृढं वचः ॥ ४० ॥
तदाह रुक्मिणी तात । परोपकारकर्मठं ॥ तव वाक्यं हि कल्याणं । भूयात्तेन ममापि तत ॥ ४१ ॥
इत्युक्तवचनां किंचि—न्मुक्तशोकां च रुक्मिणीं ॥ आश्वास्य वचनैर्मृष्टै—र्नारदस्तत उत्थितः ॥
॥ ४२ ॥ समुद्भाय विमानं च । कृतमारुह्य विद्यया ॥ मार्गे कुतूहलं पश्यन् । सोऽचलद्गगनाध्वना
॥ ४३ ॥ विमानं गच्छदाकाश—मार्गे दृष्टं सुरैरपि ॥ सहसादृश्यतां प्राप्तं । वृंदारकविमानवत् ॥४४॥

For Private and Personal Use Only

स्वकीयेन विमानेन । गच्छतस्तस्य वर्त्मनि ॥ सुरस्थानं समायात—श्चंचच्चामीकराचलं ॥ ४५ ॥
शर्वरीभवनात्तत्र । निशायां नारदः स्थितः ॥ प्रातर्देवान्नमस्कृत्य । चारणर्षिश्च सोऽचलत् ॥ ४६ ॥
शीघ्रं गच्छंश्च यानेन । नगरीं पुंडरीकिणीं ॥ संप्राप्तो नारदर्षिः श्री—सीमंधरांह्रिपाविता ॥ ४७ ॥
तत्र श्रीतीर्थनाथानां । केवलज्ञानधारिणां ॥ मनःपर्यायसंयुक्ता—वधिज्ञानविराजिनां ॥ ४८ ॥
अन्येषामपि साधूनां । तपोज्ञानक्रियावतां ॥ साध्वीनां श्रावकश्राद्धी—वर्गस्य धर्मिणस्तथा ॥४९॥
चक्रवर्तिवासुदेव—बलदेवान्यभूभुजां ॥ कदापि विरहो नास्ति । प्रभूतानां च शर्मणां ॥ ५० ॥
त्रिभिर्विशेषकं ॥ यत्र सीमंधरस्वामी । यावत्तत्र गतो मुनिः ॥ तेनेक्षिता समवसृ—त्यपूर्वरचना
दृशा ॥ ५१ ॥ आयोजनं क्षमा वायु—कुमारैर्निजशक्तितः ॥ संवर्तनसमीरेण । शोधिता जाति
सर्वतः ॥ ५२ ॥ सुगंधमुदकं तत्र । वर्षत्यब्दकुमारकाः ॥ वैमानिकाः सुमव्यूहं । रत्नानि व्यंतरासु-
राः ॥ ५३ ॥ वप्रा अभ्यंतरे मध्ये । बहिस्त्रयो विजांति च ॥ मणिरत्नसुवर्णानां । कपिशीर्षसमन्वि-
ताः ॥ ५४ ॥ रत्नसुवर्णरूप्यानां । संदोहरचनान्विताः ॥ कृता वैमानिकामर्त्य—ज्योतिष्कभवनामरैः
॥ ५५ ॥ द्वात्रिंशदंगुलत्रिंश—द्धनुःपृथुलतान्विताः ॥ वृत्ते समवसरणे । धनुःपंचशतोन्नूयाः ॥५६॥

षड्धनुःशतमानैक—त्रिंशत्प्रजनितांतरा ॥ धनुर्भी रत्निसंयुक्तै—र्द्वारैर्वप्रा विराजिताः ॥ ५७ ॥ ए-
कधनुःशतस्फाराः । प्राकाराश्चतुरस्रके ॥ सार्धक्रोशांतरान्वीताः । प्रमाच्च द्वितीयाद्यतः ॥ ५८ ॥ द्वि-
तीयाच्च तृतीयस्मा—त्क्रोशांतरं प्रवर्तते ॥ स्वरूपं पूर्ववद्धेष—मन्यद् ज्ञेयं विचक्षणैः ॥ ५९ ॥ सो-
पानैर्दशसहस्रैः । प्रथमो भाति वप्रकः ॥ यो निःश्रेणिरिव स्यातो । लोकानां मुक्तिगामिनां ॥६०॥
द्वात्रिंशद्धन्वनिर्गत्वा । समा भूमिः प्रवर्तते ॥ पंचसहस्रसोपानै—र्द्वितीयो भाति वप्रकः ॥ ६१ ॥
गत्वा धनूंषि पंचाश—त्प्रतरा प्रविराजते ॥ पंचसहस्रारोहणै—स्तृतीयोऽप्यस्ति वप्रकः ॥ ६२ ॥ षड्ध-
नुःशतकैरेकं । शोभनं पीठमद्भुतं ॥ चतुर्द्वारं ससोपानं । मध्ये पीठं मणीमयं ॥ ६३ ॥ जिनदे-
हप्रमाणेन । समं तच्च विराजते ॥ धनुःशतं च दीर्घं त—त्सार्धक्रोशद्वयान्वितं ॥ ६४ ॥ द्वादशगु-
णमुच्चं स्या—ज्जिनेश्वरशरीरतः ॥ अधिकयोजनं पृथु । चाशोकपादपारुणं ॥ ६५ ॥ देवछंदो भ-
वेत्तत्र । चतुःसिंहासनान्वितः ॥ पादपीठसमन्वीतः । संस्थातुं जगदीशितुः ॥ ६६ ॥ रेजे तदुपरि
छत्र—चतुष्टयं ध्वजान्वितं ॥ प्रतिरूपद्विकं चाष्ट । द्वे द्वे चामरधारिणः ॥ ६७ ॥ पुरो हेमारविंदस्थं
। धर्मचक्रचतुष्टयं ॥ सछत्राः कलशाः केतु—पांचाल्यादिविभूषणाः ॥ ६८ ॥ प्रतिद्वारं मणिभ्राज—

त्तोरणवितयं ततः ॥ कुर्वंति व्यंतरास्तत्र । धूपघटीत्रयं तथा ॥ ६९ ॥ सहस्रयोजनदंडा—श्चत्वारः संति केतवः ॥ वर्धमानगजसिंह—सत्कुंभादिसमन्विताः ॥ ७० ॥ मानमेतदशेषं च । ज्ञेयं सूत्रोदितं बुधैः ॥ प्रभुः प्रदक्षिणावर्त—स्तिष्ठत्येवासने वरे ॥ ७१ ॥ श्रीतीर्थाधिपतिः पाद—पीठस्थापितपादकः ॥ तीर्थाय नम उक्त्वेति । धर्मं वदति पर्षदि ॥ ७२ ॥ मुनिर्वैमानिकी साध्वी । ह्याग्नेय्यां विदिशि स्थिताः ॥ भवनज्योतिर्व्यंतर—योषित्तिष्ठति नैरृतौ ॥ ७३ ॥ भवनव्यंतरज्योति—र्देवा वायुविदिक् श्रिताः ॥ वैमानिकेशमर्त्यस्त्री—वर्ग ईशानकोणके ॥ ७४ ॥ साध्व्यो देव्यश्चतस्रोऽपि । शृण्वंत्यूर्ध्वस्थिता वृषं ॥ साधुमर्त्यस्त्रियो देवाः । स्थिताः प्रथमवप्रके ॥ ७५ ॥ तथा द्वितीयवप्रांत—स्तिर्यंचः सकला अपि ॥ अधस्तृतीयवप्रांते । तिष्ठति वाहनादिकं ॥ ७६ ॥ भवेतां चतुरस्रे च । द्वे वाप्यौ च मनोरमे ॥ एकैका वापिका वृत्ता । विभाति कोणसंस्थिता ॥ ७७ ॥ पीतवर्णाः सुरा श्वेता । व्यंतरास्तत्र वप्रके ॥ ज्योतिष्का भवनाधीशा । रक्तश्यामलवर्णकाः ॥ ७८ ॥ धनुर्दंडसमन्वीतौ । सोमयमौ च निर्जरौ ॥ पाशगदाकरौ भातः । पाशिवैश्रमणाभिधौ ॥ ७९ ॥ नामतो जयविजयौ । देवौ जितपराजितौ ॥ वलक्षारुणपीताभ्र—श्यामद्युतिविराजितौ ॥ ८० ॥ दे-

वी युगलसंयुक्ता । अन्नयांकुशधारिणी ॥ पाशमकरहस्ता च । तिष्ठति हैमवप्रके ॥ ८१ ॥ सुरास्तुं-
बरुखट्वांग—कपालिनम्रमौलयः ॥ तृतीयवप्रतो बाह्ये । तिष्ठंति द्वारपालकाः ॥ ८२ ॥ प्रोक्ताया र-
चनायाश्च । स्वनेत्राभ्यां प्रदर्शनात ॥ शोभां समवसरणे । व्यजानादधिकां मुनिः ॥ ८३ ॥ धन्यो-
ऽहं भरतक्षेत्रे । मया येन समेत्य च ॥ दृष्टाऽदृष्टचरी चारु । रचनेयमिहाद्भुता ॥ ८४ ॥ वरं दै-
त्यारिणा सार्धं । मैत्री मे समजायत ॥ वरं तस्यापि पुत्रस्या—पहारो दुःखकारकः ॥ ८५ ॥ यत-
स्तस्य विशुद्ध्यर्थ—महमत्र समागतः ॥ समेतेन मया दृष्टः । श्रीसमवसृतौ प्रभुः ॥ ८६ ॥ प्रदक्षि-
णात्रयीं दत्वा । कृत्वा च मस्तकेंजलिं ॥ सीमंधरजिनाधीशं । मुनिः स्तोतुं प्रचक्रमे ॥ ८७ ॥ श्री-
सीमंधर सार्वाय । सर्वापायनिवारिणे ॥ स्मरगर्वविनाशाय । सुपर्वसुखदायिने ॥ ८८ ॥ संसारस्थि-
तिमुक्ताय । विविक्ताय भवाब्धने ॥ प्रभूतज्ञानयुक्ताय । संसिक्ताय शमामृतैः ॥ ८९ ॥ भूयोदेवा-
धिदेवाय । कृतसेवाय वासवैः ॥ प्रणमन्नरदेवाय । श्रितदेवाय ते नमः ॥ ९० ॥ यद्यपि ज्योति-
षामिंद्रः । कलावानस्ति चंद्रमाः ॥ तथापि स्वकलंकं स । न हि स्फेटयितुं क्षमः ॥ ९१ ॥ मनु-
ष्यलोकजातोऽपि । त्वं भवाब्धींद्रतोज्झितः ॥ देवासुरमनुष्याणां । कलंकं हरसे द्रुतं ॥ ९२ ॥ निः-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शेषदोषहारी त्वं । वर्तसे सद्गुणैः सह ॥ स तु दोषाकरो ज्ञातो । ह्युपमीयेत किं त्वया ॥ ९३ ॥
प्रकाशी सूक्ष्मवस्तूनां । विकाशी नृसरोरुहां ॥ उदासीतसमस्ताप—हासीकृतसुरोऽसि च ॥९४॥ निः-
शरण्यस्य मर्त्यस्या—सि त्वं शरणकारणं ॥ अतीतानागतवर्त—मानसंशयहारकः ॥ ९८ ॥ संसारे
बहवो देवा । देवशब्दस्य वाचकाः ॥ लोकसंतापकत्वेन । जाता एकारवर्जिताः ॥ ९९ ॥ संसार-
तारणान्नाथ । देवस्त्वमेव वर्तसे ॥ दीनोद्धारविधानेन । त्वमेव करुणापरः ॥ ५०० ॥ देवानां दे-
वनाथानां । वृंदारकगुरोरपि ॥ असुराणां तदीशानां । नासन् ये स्तुतिगोचराः ॥ १ ॥ तान् गुणा-
न् योगिनामप्य—नवकाशान् महीयसः ॥ मंदधीरेकजिह्वोऽपि । कथं स्ताद्वदितुं क्षमः ॥ २ ॥ अ-
नंतगुणयुक्तोऽप्य—नंतज्ञानधरोऽपि च ॥ अनंतदर्शनोऽपि च । चित्रं धरसि मत्स्तुतिं ॥ ३ ॥ इ-
ति नानाप्रकारेण । स्तुत्वा नत्वा च तीर्थपं ॥ स्थितवानुचितस्थाने । नारदो विनयान्वितः ॥ ४ ॥
अत्रत्यानां मनुष्याणां । धनुषां पंचभिः शतैः ॥ प्रमितानि शरीराणि । वर्तंते सदराणि च ॥ ५ ॥
वर्ते दशधनुर्मान—शरीरोऽहं तु मानवः ॥ ततोऽमीषां पदाहत्या । मरिष्याम्यत्र कीटवत् ॥ ६ ॥ ए-
षां वा पदघातेन । सीमंधरजिनांतिके ॥ म्रिये यदा तदा सम्य—गाराधको भवाम्यहं ॥ ७ ॥ क-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्रयिष्याम्यहं शुद्धिं । युवयोस्तनयस्य हि ॥ दत्ता गोविंदरुक्मिण्यो—रिति वाचा मुधा भवेत् ॥
॥ ८ ॥ विमृश्यति ततस्तीर्थ—नाथसिंहासनादधः ॥ स्वकीयजीवरक्षार्थं । प्राविशन्नारदो मुनिः ॥
॥ ९ ॥ तावत्तत्र समायातो । जिनधर्मपरायणः ॥ पद्मनाभश्चक्रवर्ती । पार्श्वे सीमंधरप्रभोः ॥ १० ॥
नत्वा स देशनां श्रोतुं । यावत्तत्र स्थितो मुदा ॥ सिंहासनादधस्ताव—ददृष्टचरमैक्षत ॥ ११ ॥ च-
क्रवर्ती तमालोक्या—दृष्टाचरशरीरिणं ॥ विस्मयाकुलितस्वांत—श्चिंतयामास चेतसि ॥ १२ ॥ दे-
वो वा मानवो वासौ । किं तिर्यङ्नारकोऽथवा ॥ चतुर्गतिविचालेषु । कीदृग्स्वरूपकोऽस्त्यसौ ॥ १३ ॥
एवं विमृशता तेन । विस्मयव्याप्तचेतसा ॥ मनुष्योऽपि गृहीतोऽसौ । पक्षीव स्वकरांबुजे ॥ १४ ॥
समादाय करे बाल । इव तं शालभंजिकं ॥ तस्य सर्वमपि देहं । भूपतिस्तु व्यलोकयत् ॥ १५ ॥
अस्ति का जातिरेतस्य । का योनिर्वास्य कथ्यते ॥ इति चिंतयतस्तस्य । प्रादुर्भूता मतिर्वरा ॥१६॥
त्रिकालसंशयानां च । हारके सति बोधिदे ॥ मयका मूढभावेन । कल्पना क्रियते मुधा ॥ १७ ॥
चित्ते तेन विमृश्येति । पप्रछे जगदीश्वरः ॥ चतसृणां गतीनां च । मध्ये किंगतिकोऽस्त्यसौ ॥१८॥
इत्युक्ते सार्वभौमेन । बभाषे भगवान् वचः ॥ स्वरूपं श्रोतुकामश्चे—देतस्य त्वं तदा शृणु ॥१९॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मनुष्ययोनिसंभूतो । नाम्नायं नारदो मुनिः ॥ विख्यातो ब्रह्मचर्यस्य । गुणेन व्रजनीश्वया ॥ २० ॥
तपस्वीव विरक्तोऽपि । विष्णुना सह तुष्टिमान् ॥ चित्रं तस्य तनूजस्य । शुद्धिं पृष्टुमिहा ऽतः ॥२१॥
समाकर्ण्यार्हतो वाक्यं । सार्वभौमो व्यजिज्ञपत ॥ ईदृशाः संति किं मर्त्या । भरतक्षेत्रसंभवाः ॥२२॥
केवलज्ञानविज्ञात—लोकालोकस्वरूपकः ॥ तदा जगौ जिनो राजन् । स्वरूपं भारतं शृणु ॥२३॥
तत्र कालोऽवसर्पिण्यु—त्सर्पिणीभेदतो द्विधा ॥ विंशत्या कोटीनां चापि । सागराणां स पूर्यते ॥
॥ २४ ॥ अराः षडवसर्पिण्या—मुत्सर्पिण्यां षडेव ते ॥ विपरीता इति काल—चक्रं द्वादशभिस्त्वरैः
॥ २५ ॥ एकांतसुखमारोऽत्र । स्याच्चतुःकोटिकोटिमान् ॥ सुखमा सागराणां तु । त्रिकोटिकोटिंकि-
तः ॥ २६ ॥ संयुक्तः सुखदुःखाभ्यां । सुखमादुःखमारकः ॥ द्विचत्वारिंशदब्दानां । सहस्रैरूनितो
यतः ॥ २७ ॥ दुःखमा त्वेकविंशत्या । सविंशत्या सहस्रकैः ॥ संभवेद् दुःखमारोऽप्ये—कविंशति-
सहस्रकैः ॥ २८ ॥ तत्रारे प्रथमे मर्त्या—स्त्रिपल्योपमजीविनः ॥ त्रिगव्यूतितनूभाया । दिनत्रित-
यभोजिनः ॥ २९ ॥ द्वितीयस्मिन् भवेयुस्ते । द्विपल्यप्रमितायुषः ॥ द्विगव्यूतिशरीराश्च । वासरद्वय-
भोजिनः ॥ ३० ॥ तृतीयस्मिन्नरे मर्त्या । एकपल्योपमायुषः ॥ एकगव्यूतिमानांगा । एकवासरभ-

For Private and Personal Use Only

क्षिणः ॥ ३१ ॥ एवं जनाश्चतुर्थारे । कल्पद्रुमफलाशनाः ॥ पूर्वकोटिमितायुष्काः । पंचधनुःशतो- न्नयाः ॥ ३२ ॥ वृषभश्चतुरशीति—लक्षपूर्वायुरीश्वरः ॥ पंचधनुःशतोन्नाय—शरीरेण व्यभासत ॥ ॥ ३३ ॥ द्वासप्ततिपूर्वलक्षा—युरासीदजितो जिनः ॥ सार्धचतुःशतधनुः—प्रमाणवपुरन्वितः ॥३४॥ पूर्वाणां षष्टिलक्षेण । प्रमितं जीवितं दधौ ॥ चतुःशतधनुर्मान—वपुश्च संभवो विभुः ॥ ३५ ॥ पं- चाशत्पूर्वलक्षायुः—समन्वितोऽभिनंदनः ॥ सार्धत्रिशतकोदंड—प्रमाणदेहधारकः ॥ ३६ ॥ चत्वा- रिंशल्लक्षपूर्वा—युष्कः सुमतिबोधिदः ॥ धनुस्त्रिशतमानांगो । बभूव सुमतिप्रभुः ॥ ३७ ॥ त्रिंशल्ल- क्षपूर्वजीवि—तव्यः पद्मप्रभः प्रभुः ॥ सार्धद्विशतकोदंड—प्रमाणदेहधारकः ॥ ३८ ॥ विंशतिलक्ष- पूर्वायु—र्मितः सुपार्श्वतीर्थपः ॥ धनुर्द्विशतमानांगो । विरराज महीतले ॥ ३९ ॥ दशलक्षपूर्वायु- ष्को—ऽभवच्चंद्रप्रभः प्रभुः ॥ सार्धशतधनुस्तुंग—शरीरेण समन्वितः ॥ ४० ॥ सुविधिः सुविधिः सार्वो । द्विलक्षपूर्वजीवितः ॥ धनुःशतप्रमाणांग—मुच्चत्वेन दधार च ॥ ४१ ॥ एकलक्षपूर्वायुष्कः । शीतलः शीतलद्युतिः ॥ धनुर्नवतिमानांग—वानभूदर्हदुत्तमः ॥ ४२ ॥ वर्षाणां चतुरशीति—श- तसहस्रजीवितः ॥ अशीतिधनुर्मानांगः । श्रेयांसः श्रेयसान्वितः ॥ ४३ ॥ द्वासप्ततिवर्षलक्ष—जी-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वितव्यो जगत्प्रभुः ॥ सप्ततिधन्वमानांगो । वासुपूज्यो जिनो बभौ ॥ ४४ ॥ षष्टिवर्षलक्षायुष्को । विमलो विमलोदयः ॥ षष्टिकोदंडमानांगो । बभूव जगदीश्वरः ॥ ४५ ॥ त्रिंशल्लक्षशरन्मान—जीवितोऽनंततीर्थपः ॥ पंचाशद्धन्वमानेन । शरीरेण व्यभासत ॥ ४६ ॥ दशहायनलक्षायु—र्धारको धर्मबोधिदः ॥ अशोभततरां पंच—चत्वारिंशद्धनुस्तनुः ॥ ४७ ॥ एकवर्षलक्षायुष्कः । शांतिकृच्छांतितीर्थपः ॥ चत्वारिंशद्धनुर्मानं । शरीरमदधत्तमां ॥ ४८ ॥ कुंथुर्नवनवत्यब्द—सहस्रायुर्जिनाधिपः ॥ पंचत्रिंशद्धनुर्मान—वपुषाशोभयद्भुवं ॥ ४९ ॥ अरोऽर्हंश्चतुरशीति—शरत्सहस्रजीवितः ॥ त्रिंशद्धनुःप्रमाणेन । शरीरेण विराजितः ॥ ५० ॥ श्रीमल्लिः पंचपंचाश—द्वर्षसहस्रजीवितः ॥ पंचविंशतिकोदंड—मानेन वपुषा बभौ ॥ ५१ ॥ त्रिंशद्वर्षसहस्राणां । मानेन जीवितान्वितः ॥ विंशतिधन्वमानांगः । सुव्रतो मुनिसुव्रतः ॥ ५२ ॥ दशवर्षसहस्राणां । मानेन जीविताश्रितः ॥ पंचदशधनुस्तुंगो । नमिर्जिनोऽजनि क्षितौ ॥ ५३ ॥ अब्दैरेकसहस्रेण । मितेन जीवितेन च ॥ दशधन्वप्रमाणेन । देहेन नेमिराबभौ ॥ ५४ ॥ एकशतशरन्मान—जीवितव्येन संयुतः ॥ नवहस्तप्रमाणांगः । श्रीपार्श्वः समजायत ॥ ५५ ॥ द्वासप्ततिशरदायु—र्बभूव त्रिदशार्चितः ॥ सप्तहस्तप्रमाणांगः ।

For Private and Personal Use Only

श्रीवीरश्चरमो जिनः ॥ ५६ ॥ एतेभ्यः सर्वसार्वेभ्यः । आयुषा वपुषा पुनः ॥ विज्ञेया इतरे लोकाः । किंचिदाधिक्यधारिणः ॥ ५७ ॥ मर्त्याः शतायुषः सप्त—हस्तोच्चाः पंचमे त्वरे ॥ षष्ठे षोडशवर्षा- यु—र्धरा द्विहस्तकोन्नयाः ॥ ५८ ॥ तीर्थस्य नेमिनाथस्य । वर्तमानतया त्वयं ॥ दशधनुःप्रमाणांगो । विद्यते मुनिनारदः ॥ ५९ ॥ जिनमन्यदधश्चक्र—वर्ती स्वामिन्नसौ मुनिः ॥ कथमत्र समायातो । दुर्लंघ्ये पादचारिणां ॥ ६० ॥

उवाच भगवान् जंबू—द्वीपदक्षिणभारते ॥ नवमो वासुदेवोऽस्ति । कृष्णाख्यो धर्मध्यानवान् ॥ ६१ ॥ तत्पुत्रो जातमात्रश्च । केनापि वैरतो हृतः ॥ तस्य शुद्धिं समादातु—मयमेतोऽस्ति मेंतिके ॥ ६२ ॥ शुद्धस्य ब्रह्मचर्येण । देशवैरस्यधारिणः ॥ एतस्य विद्यते विद्या । विहायोमार्गगामिनी ॥ ६२ ॥ परिभ्रमति सर्वत्र । हृद्यया विद्यया तया ॥ अस्यार्गला भयो वा न । वर्नतेंतःपुरेष्वपि ॥ ॥ ६३ ॥ भगवद्भाषितं श्रुत्वा । वचनं रचनांचितं ॥ स्थितिं कृष्णस्य शुश्रूषुः । सार्वभौमो व्यजिज्ञपत् ॥ ६४ ॥ नवमो वासुदेवोऽयं । त्रिखंडप्रभुतायुतः ॥ महाबाहुबलोपेतः । संभवेद्विष्णुनामतः ॥ ॥ ६५ ॥ किं नाम का पुरी तस्य । तत्सुतोऽपहृतः कथं ॥ केन प्राग्जन्मवैरेण । तत्सर्वं मे प्रसादय

प्रद्युम्न॰ चरित्रं २०९

॥ ६६ ॥ पृष्टे सतीति षट्खंड—जर्वा शुश्रूषया तदा ॥ जिनेन जगदे यर्हि । शुश्रूषा ते तदा शृ-
णु ॥ ६७ ॥ कृष्ण इत्याख्यया ख्यातो । द्वारवतीपुरीपतिः ॥ तस्यास्ते रुक्मिणी देवी । देवीरूपा-
धिकद्युतिः ॥ ६८ ॥ तया प्रासूयतादित्य—प्रद्योतप्रस्फुरद्वपुः ॥ तनयो विनयोपेत । आजन्मतोऽपि
भाग्यवान् ॥ ६९ ॥ तद्वर्धापनिकां दातु—मागुर्दास्यस्तदंतिके ॥ तेन तासां ददेऽदभ्रं । द्रविणं
निरुपद्रवं ॥ ७० ॥ संजाते दिवसे षष्टे । निजांगजदिदृक्षया ॥ रुक्मिणीनिलयं प्रीत्या । जग्मिवा-
न् पुरुषोत्तमः ॥ ७१ ॥ विनयः प्रतिपत्तिश्च । विष्णोस्तयापि निर्मिता ॥ स्थित्वा सोऽपि सुतं तवा-
नाययद्दर्शनोत्सुकः ॥ ७२ ॥ रुक्मिण्यापि स्वहस्ताभ्यां । पुंडरीकाक्षहस्तयोः ॥ चिंतामणिरिवात्मी-
यः । सुतो दत्तः समीक्षितुं ॥ ७३ ॥ द्योतयंतं दिशः स्वांग—द्युतिभिर्वीक्ष्य जानुवत ॥ भूयात्प्रद्यु-
म्ननामाय—मित्युक्त्वा तं ददौ हरिः ॥ ७४ ॥ द्राक् प्रतिदीयमानं तं । रुक्मिणीकरयोः शिशुं ॥
जह्रे प्राग्जन्मवैरेण । विचालाध्धूमकेतुना ॥ ७५ ॥ हृत्वा विद्वेषतस्तेन । गते वैताढ्यपर्वते ॥ टंका-
ख्यायाः शिलायाश्चो—परि मुक्तः स मृत्यवे ॥ ७६ ॥ तस्यायुषा शिशोस्तत्रा—गमद्विद्याधराधिपः
॥ कालसंवरसंज्ञाको । युक्तः कमलमालया ॥ ७७ ॥ विद्याधराधिपेनात्म—नगरंप्रति गच्छता ॥ वि-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मानस्तंभनात्प्रात—स्तेजस्वी ददृशे शिशुः ॥ ७८ ॥ विमानात्स समुत्तीर्य । तं समादाय बालकं ॥
पत्न्याः कमलमालाया । अपुत्रिण्याः समर्पितः ॥ ७९ ॥ वर्ततेऽस्य सुताः पंच—शतानि शौर्यशा-
लिनः ॥ तेभ्योऽयं पालनत्वेन । हीनो विचिंतयिष्यते ॥ ८० ॥ भविष्यति तदा दुःखं । महीयो
मम मानसे ॥ तत्सोढुं शक्यते नैव । ततोऽस्याग्रहणं वरं ॥ ८१ ॥ चिंतयंतीति दुःखेन । पुत्रस्या-
त्मन्यसंभवात् ॥ पतिना दीयमानं तं । बालकं नाग्रहीदियं ॥ ८२ ॥ तदा जगाद तां पत्नीं । वि-
द्याभृत्कालसंवरः ॥ कथं प्रिये न गृह्णासि । बालकमेनमद्भुतं ॥ ८३ ॥ ततः कमलमालोचे । स्वा-
मिंस्तव सुता मताः ॥ संति पंचशतीमानाः । पुरस्तेषामयं च किं ॥ ८४ ॥ मया स्वीकृतमेतं च ।
पुत्रं त्वं मन्यसे न हि ॥ तदा तु प्रत्युत क्लेशः । स्वीकृत एव केवलं ॥ ८५ ॥ श्रुत्वेत्यूचे स य-
द्येवं । त्वच्चित्तेऽस्ति विचारणा ॥ नृपादद्यप्रभृत्यस्य । यौवराज्यं मयार्पितं ॥ ८६ ॥ उक्त्वेति मुख-
तो बालं । तिलकेन समर्च्य च ॥ यौवराज्यसुतत्वेन । स्वस्त्रियस्तेन सोऽर्पितः ॥ ८७ ॥ एवं स पु-
त्रवत्तत्र । पाल्यमानस्तया मुदा ॥ सुखेन वर्धते लाभि—राबाल्यादपि सोऽर्कवत् ॥ ८८ ॥ पुण्या-
त्संकेतमात्रेण । ख्यातं नाम क्षितौ सतां ॥ प्रद्युम्न एव तत्रापी—तीव तया ददेऽभिधा ॥ ८९ ॥ यु-

For Private and Personal Use Only

क्तः षोम्हशभिर्लग्नैः । षोडशभिश्च हायनैः ॥ हृद्यविद्याद्वयीप्रोद्य-स्त्रीभृत्पित्रोर्मिलिष्यति ॥ ए० ॥
लक्षणानि जविष्यंत्य--मूनि तस्य समागमे ॥ चमत्कारकराणि च । तान्याकर्णय नृपते ॥ ए१ ॥
कदापि फलदातारो । येऽजविष्यन्न पादपाः ॥ फलानि तेऽपि दास्यंति । महांति तत्समागमे ॥ ए२ ॥
तानि ये ददतोऽजूवन् । दास्यंति ते विशेषतः ॥ फलदा इति सौवाख्यां । सत्यीकर्तुमिवावनौ
॥ ए३ ॥ सौख्यानि वर्धमानानि । जविष्यंति पुरीनृणां ॥ न्यायव्यापारयोगेन । वर्धिष्यंते धनानि
च ॥ ए४ ॥ चित्तं चंचलमप्युच्चै--श्चित्तादपि विलोचने ॥ लोचनाभ्यां सुखं तस्या--तुब्बं सा ल-
प्स्यते तदा ॥ ए५ ॥ मेघवृष्ट्याहतपुष्प--कदंबशाखिनो यथा ॥ उल्लसिष्यंति तद्रोम--राज्यो
ह्यध्युष्टकोटिकाः ॥ ए६ ॥ चंद्रं दृष्ट्वा समुद्रस्य । वेलायाः संभवो यथा ॥ रुक्मिण्याः स्तनजो भा-
वी । प्रस्रावो वीक्ष्य तं तदा ॥ ए७ ॥ प्रवर्तते पुरा येषां । प्रीतिः कृत्रिमतान्विता ॥ पयसि सा स्थि-
तिरिव । तन्मिलिता जविष्यति ॥ एट ॥ विरोधो जायमानोऽजू--द्येषां प्रीतौ परस्परं ॥ स चापि
विलयं तेषां । प्रयास्यत्यविलंबितं ॥ एए ॥ नवपल्लवनत्वेन । सर्वेऽपि फलिनो द्रुमाः ॥ तेषां च
जक्षणत्वेन । तिर्यंचोऽपि सपुष्टयः ॥ ६०० ॥ तेषां दधिपयःपान--सर्पिः स्वदनतो द्रुतं ॥ आ-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धिदुर्व्याध्यभावेन । पुष्टिमद्देहधारिणः ॥ १ ॥ काणाः कुब्जाः कुरूपाश्च । ये भविष्यंति देहिनः ॥
तेऽपि तदा सदाकाराः । सुरूपा वररोचिषः ॥ २ ॥ नागरा वरनागर्यो । मोदमेदुरमानसाः ॥ वि-
स्फुरिष्यंति गोविंद—राज्यादपि विशेषतः ॥ ३ ॥ रूपवती सचातुर्या । धनाढ्या कामिनीव हि ॥
पत्यागमे तथा द्वार—वती नूनं तदागमे ॥ ४ ॥ सचेतना अचैतन्याः । पदार्थाः सकला अपि ॥
सुभगत्वं धरिष्यंति । त्यक्त्वा दुर्भगतां निजां ॥ ५ ॥ वैरिणापहृतस्याशु । सुरेण धूमकेतुना ॥ शु-
श्रौ कृष्णकुमारस्य । स्नेहेन मुनिरागतः ॥ ६ ॥ हर्षोत्कर्षकरं तस्य । श्रुत्वा स्वरूपमद्भुतं ॥ प्रजज-
ल्प जिनाधीशं । सार्वभौमः सविस्मयः ॥ ७ ॥ तथा प्रोक्तं समासेना—कर्णितं तन्मया विभो ॥
विस्तरेण प्रजल्पास्य । स्वरूपं पूर्वजन्मनः ॥ ८ ॥ ईदृग्भाग्योदयस्तस्या—बाल्यादप्यभवत्कथं ॥
कथं वा तेन देवेन । सार्धं वैरं दुरासदं ॥ ९ ॥ पुनरप्युदिते सार्व—भौमेनेति मनीषिणा ॥ जि-
नोऽवग् नरदेव त्वं । यदीच्छसि तदा शृणु ॥ १० ॥ जंबूद्वीपे क्षितिख्याते । समाश्रिते सुपर्वभिः ॥
पवित्रे भरतक्षेत्रे । देशोऽस्ति मगधाभिधः ॥ ११ ॥ शालिभिः पत्रिभिस्तत्र । शालिलक्ष्मीश्च देश-
के ॥ वशालिगीतगानेन । शालिग्रामोऽस्ति शोभनः ॥ १२ ॥ ब्रह्मबीजप्रसूतोऽहं । जातिर्ज्येष्ठा त-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तो मम ॥ वह्निति स्मयं तत्र । सोमदेवोऽस्ति वाम्नवः ॥ १३ ॥ अग्निलेत्यनिधानेन । प्रसिद्धा त-
स्य कामिनी ॥ मानिनीमाननाशाय । रूपेण विधिना कृता ॥ १५ ॥ भुंजानयोर्मुदा नोगा—न-
नल्पद्रव्यपूर्णयोः ॥ कायादिकारणैः साध्यं । तद्गार्भाधानमादधत् ॥ १६ ॥ आधानसमये पूर्णे । सु-
षुवाते सुतौ तया ॥ अग्निन्नूतिर्वायुभूति—रित्याख्याथ कृता तयोः ॥ १७ ॥ निर्गंधानि प्रसूनानि ।
यथा किंशुकशाखिनां ॥ न राजंते तथा विद्या—विहीनाः पूरुषा नुवि ॥ १७ ॥ ध्यात्वेत्यध्यापना-
र्थं ता—वुपाध्यायसमीपके ॥ विमुक्तौ तनयौ ताच्यां । दूरमोच्यावपि क्षणं ॥ १९ ॥ पूर्वजन्मैक-
संस्कार—वशेनापठतां च तौ ॥ बहून्यन्यानि शास्त्राणि । वेदान् विशेषतः पुनः ॥ २० ॥ कन्ययो
रूपवत्योश्च । द्विजातिजातयोस्तयोः ॥ पितृच्यां यौवने काले । कारितं करपीडनं ॥ २१ ॥ एकं रूपं
द्वितीयं तु । प्रनूतद्रव्यगर्विता ॥ ब्राह्मणेषु तृतीयं च । वेदादिपारगामिता ॥ २२ ॥ चतुर्थं भ्रातृ-
संयोगः । पंचमं यौवनं वरं ॥ षष्ठं ब्राह्मणजातिश्च । सप्तमं लोकमानिता ॥ २३ ॥ एतेष्वपि पदा-
र्थेषु । ह्येकोऽपि दुस्सहो नवेत ॥ किं पुनर्मिलिताः सप्त । न कस्य मदहेतवे ॥ २४ ॥ ततस्तौ द्वौ
मदोन्मत्तौ । गन्नीरवेदिनाविव ॥ भ्रमतश्चानिमानेन । सर्वत्र ग्राम इच्छया ॥ २५ ॥ वासुपूज्यजि-

For Private and Personal Use Only

नेंद्रस्य । द्वादशस्य जिनेष्वपि ॥ भ्राजमानं तदा तीर्थं । समन्नूत्पापनाशनं ॥ २६ ॥ इतश्च महत-स्तस्य । शालिग्रामस्य सन्निधौ ॥ आस्ते मनोरमोद्यानं । हृद्यानंदप्रदं नृणां ॥ २७ ॥ सुमना इति नाम्नाभूद् । दक्षो रक्षोपकारकः ॥ तत्रैव समवासार्षी--दाचार्यो नंदिवर्धनः ॥ २८ ॥ याचित्वावग्रहं योग्यं । वनपालस्य सन्निधौ ॥ विनेयैर्विनयानम्रै--स्तत्रोत्तीर्णो मुनीश्वरः ॥ २९ ॥ निःशेषशिक्षि-तांगानां । शिष्याणां सौख्यशालिनां ॥ अधीत्यध्यापने दृष्ट्वा । वनपालोऽप्यमूमुदत ॥ ३० ॥ मो-दमानेन नत्वा तं । श्रीगुरुं भक्तिपूर्वकं ॥ तेन पौरमनुष्याणां । तद्वर्धापनिका ददे ॥ ३१ ॥ तदा-ननात्समाकर्ण्य । श्रीगुर्वागमनं वरं ॥ सुमतं धर्मिलोकानां । श्राद्धवर्गो मुदं दधौ ॥ ३२ ॥ प्रभूतं वनपालस्य । ददुर्द्रव्यं पुरीजनाः ॥ ड्राग् विवंदिषवोऽभूवन् । भक्तिरागानुषंगतः ॥ ३३ ॥ आक-र्णितं यतो येन । ततः सोऽपि समुत्थितः ॥ निवासे स्वे समागत्य । प्रचक्रे विधिनार्चनं ॥ ३४ ॥ गजारूढा नराः केचित । केचिद्वाजिनमाश्रिताः ॥ रथारूढास्तथा केचित् । केचित्पादविहारिणः ॥ ३५ ॥ धर्मेण वंदितुं केचित् । केचित्कुलक्रमेण च ॥ प्रमदाप्रेरिताः केचित । केचित्सौहार्दयो-गतः ॥ ३६ ॥ वंदनौत्सुक्यतो लोकाः । पथि संघट्टनीभृतः ॥ नभोयानकृतेऽवांछन् । स्वविद्याधर-

तां भृशं ॥ ३७ ॥ वृंदारका इव प्रोद्य—द्देषभूषणभूषिताः ॥ नरास्तथा च कामिन्यो । देवांगना इ-
वाबभुः ॥ ३८ ॥ एकतो मर्त्यवृंदं च । कामिनीवृंदमेकतः ॥ गुरुं नंतुं ततो याति । प्रीतिपूरितचे-
तसा ॥ ३९ ॥ लोकान् मनोज्ञनेपथ्या—भरणैर्भारितांस्ततः ॥ बहिस्तौ गच्छतो वीक्ष्य । श्राद्धं कं-
चिदपृच्छतां ॥ ४० ॥ किमद्येऽमहः किं वा । तन्नागस्य महो महान् ॥ कौमुदीयो महः किं वा ।
वर्तते नगराद्बहिः ॥ ४१ ॥ यत एते जना यांति । वस्त्राभूषणभूषिताः ॥ ग्रामतो बहिरुद्याने ।
किमस्त्यत्र हि कारणं ॥ ४२ ॥ श्राद्धोऽवग्भो ब्रह्मपुत्रौ । गुरुर्जैनः समागतः ॥ उद्याने हि पुरोपां-
ते । तस्य वंदनहेतवे ॥ ४३ ॥ पौराः सर्वेऽपि गच्छंति । मोदमेदुरमानसाः ॥ वर्यनेपथ्यभूषाढ्याः ।
परिवारसमन्विताः ॥ ४४ ॥ युग्मं ॥ श्रुत्वेति चित्रितौ चित्ते-ऽवदतां ब्रह्मपुत्रकौ ॥ भोः श्राद्ध को-
ऽस्ति ह्याचारो । गुरोर्जैनस्य तस्य च ॥ ४५ ॥ श्राद्धोऽवग्गुरवो जैनाः । प्रसिद्धा भूमिमंडले ॥ पं-
चमहाव्रतोपेताः । सकलारंभवर्जिताः ॥ ४६ ॥ येषां पुत्रकलत्रादिः । स्यादारंभपरिग्रहः ॥ गुरुम-
न्यैश्च तैर्विश्वं । विश्वं खलु प्रतार्यते ॥ ६२ ॥ निष्कलत्राश्च निष्पुत्रा । निरारंभपरिग्रहाः ॥ संमताः
साधवो लोके । धर्ममार्गोपदेशकाः ॥ ६३ ॥ बहिःक्षालनतो यर्हि । निर्मलाः स्युः शरीरिणः ॥ म-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्स्यादीनां तदा ज्ञेय—मशैवं न कदाचन ॥ ६४ ॥ विशुद्धा ब्रह्मचर्येण । य एव निर्मला हि ते ॥
कथमुच्येत मालिन्य—साधनाश्लीलशालिता ॥ ६५ ॥ ये लाघवसमन्वीता—स्त एव तारका नृणां
॥ साधवो वहनप्राया । घोरसंसारवारिधौ ॥ ६६ ॥ वेदबाह्यास्त एव स्यु—र्ये यज्ञहिंसनोद्यताः ॥ म-
तिकल्पनया ये च । सम्यगर्थं विदंति न ॥ ६७ ॥ दयादमयुता जैनाः । संयमांचितचेतसः ॥ कथं
जीवदयाधर्मं । ब्रुवाणा वेदतो बहिः ॥ ६८ ॥ मिथोऽभवत्कियद्वेला । विवादं कुर्वतोस्तयोः ॥ मू-
र्खेण तेन किं वा वो । विप्राभ्यामिति चिंतितं ॥ ६९ ॥ एतेन माननीयेना—चार्येण गुरुणा स-
मं ॥ जयावो यदि वादेन । तदावयोर्यशो महत् ॥ ७० ॥ हृदये चिंतयित्वेति । सोमदेवद्विजांगजौ ॥
जिनधर्मानुरक्तं तं । सुश्राद्धं श्राद्धमूचतुः ॥ ७१ ॥ कदाग्रहेण चेत्ताव—कीना मतिर्द्विजेषु न ॥ त-
दा याहि त्वया सार्धं । मुधा प्रलपनेन किं ॥ ७२ ॥ गदित्वेत्यभिमानेन । विसृज्य श्रावकं च तं ॥
अग्निभूतिवायुभूती । जग्मतुः स्वनिकेतने ॥ ७३ ॥ अथैतौ स्वगृहं गत्वा । नत्वा च पितरौ मुदा ॥
विनयेन विनयोपेतौ । कथयामासतुः स्मयात् ॥ ७४ ॥ उद्यन्मनोरमोद्याने । दंभेन यतिवेषवान् ॥
आचार्यो नाममात्रेणा—गतोऽस्ति नंदिवर्धनः ॥ ७५ ॥ धवलांबरधारित्वा—ज्जैनमतप्ररूपिणा ॥ स-

For Private and Personal Use Only

वोंऽपि नागरो लोक—स्तेनास्ति विप्रतारितः ॥ ७६ ॥ क्षमावहे तमावां न । व्रजावो युष्मदाज्ञया ॥ वादं विधाय जेष्यावो । तं मायाविसितांबरं ॥ ७७ ॥ अयं संस्थास्यति ह्रित्रा—ण्यहान्यत्र पुरे यदि ॥ तदानेन जनः सर्वो । विभ्रमे पातयिष्यते ॥ ७८ ॥ आवां ततो वने गत्वा । वादेन सर्व-साक्षिकं ॥ तथा निर्भर्त्सयावस्तं । पाखंडिनमखंडितं ॥ ७९ ॥ यथापमानतो ग्रामा—दस्मात्प्रयाति सत्वरं ॥ स्याद्वादवादिनो जैना । अपि म्लानानना यथा ॥ ८० ॥ पितरावूचतुः पुत्रौ । युवां क-लायुतावपि ॥ वादं श्वेतांबरैः सार्धं । मा कार्ष्टं हि कदाचन ॥ ८१ ॥ विद्यंते मंत्रतंत्रादि—विद्या-स्तेषां किलार्हतां ॥ कौटिल्यमन्यदप्येषां । जीवितव्यविनाशनं ॥ ८२ ॥ वेदशास्त्रपरिभ्रष्टाः । सि-द्धांताध्यायिनोऽनिशं ॥ निपुणाः परदेशेषु । परिभ्रमणनिर्मिता ॥ ८३ ॥ तावूचतुरहंकारात । किं युवां पितरौ मुधा ॥ बिभीथो मलिनांगेभ्यो । धूर्तेभ्यस्तेभ्य उच्चकैः ॥ ८४ ॥ युष्माकं च प्रसादे-न । यत्रैकोऽपि सुतो व्रजेत् ॥ ततो विवादिनो यांति । सिंहादिव मतंगजाः ॥ ८५ ॥ यत्रैतौ किं पुनर्द्वौ । सुतौ द्वावपि गच्छतः ॥ श्वेतांबरोऽथवा तत्र । दिगंबरोऽस्तु दंभभाक् ॥ ८६ ॥ अस्मदग्रे कियन्मात्रो । वराको नंदिवर्धनः ॥ इत्युक्तौ ताविति जल्पित्वा । निर्गतौ वारितावपि ॥ ८७ ॥ युग्मं.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

निर्गछतोस्तयोः सार्थे । बद्वाद्या मिलिता जनाः ॥ निर्गतौ तौ निजोत्कर्षा—द्वार्तयंतौ च गछतः ॥ ८८ ॥ कश्चिद्वदति दर्पांधः । प्रकाम्यहं षडंगिकां ॥ कश्चिच्च चतुरो वेदान् । मीमांसामपि कश्च-न ॥ ८९ ॥ आन्वीक्षिकीं पुनः कश्चि—द्धर्मशास्त्रं च कश्चन ॥ कश्चित्पुराणमित्याद्या । हद्या वि-द्याश्चतुर्दश ॥ ९० ॥ युग्मं ॥ विद्याविनोदवार्ताश्च । प्रकुर्वतां परस्परं ॥ अध्वन्यागछतां तेषां । न्यग्रोध एक आगतः ॥ ९१ ॥ तत्र मनोरमोद्यान—पार्श्ववर्तिवटद्रुमे ॥ श्रीनंदिवर्धनाचार्य—शि-ष्यः स्थितोऽस्ति सत्यकिः ॥ ९२ ॥ श्रुतकेवलिवद् ज्ञानी । ध्यानी मौनी क्रियापरः ॥ दृष्टोऽयं प्र-थमं मुनि—स्तं दृष्ट्वेत्यूचतुश्च तौ ॥ ९३ ॥ साधुस्तदाह के यूयं । युष्माभिः कुत्र गम्यते ॥ तावा-हतुर्द्विजावावां । यावोऽनूचानसन्निधौ ॥ ९४ ॥ सत्यकिः सत्यकीतिश्च । सत्यवाचा विचार्यवक् ॥ यदि त्रयीमुखौ तर्हि । किंचित् स्थः पठितौ युवां ॥ ९६ ॥ तावूचतुर्विशेषेण । वेदाभ्यासविधायि-नौ ॥ अपराण्यपि शास्त्राणि । विजानीवस्तपोधन ॥ ९७ ॥ मुनिः पुनरपि प्रोचे । धनयौवनगर्वि-तैः ॥ श्रीआचार्यसमीपे च । भवद्भिर्गम्यते कथं ॥ ९८ ॥ तावाख्याताममर्षेण । सार्धं त्वन्नंदिवर्ध-नैः ॥ विद्यायाः कौशलं दृष्टुं । यावो वादचिकीर्षया ॥ ९९ ॥

For Private and Personal Use Only

उवाच सत्यकिर्दूरे । यदर्थं गम्यते जनैः ॥ यद्यर्वागेव तत्सिद्धि–र्दूरे तद्गमनेन किं ॥१००॥
सद्यो भविष्यतीहैव । युष्मत्प्रत्युत्तरं यदि ॥ तदानूचानपादांते । यानेन किं प्रयोजनं ॥ १ ॥ ततो
ममैव युष्माभिः । पृच्छ्येतां प्रश्नसंशयौ ॥ गुरौ सति वदेच्छिष्य—श्चेत्तत्प्रश्नोत्तरं वरं ॥ २ ॥ जनके
सति चेत्पुत्रो । नृपाले सति वा बलं ॥ श्वश्र्वां सत्यां स्नुषा यद्वा । कृत्यं करोति तद्वरं ॥ ३ ॥ यु-
ग्मं ॥ इति श्रुत्वा हसित्वा तौ । व्याचक्षातां मदोद्धतौ ॥ वर्तसे त्वं कियन्मात्रो । दक्षयोरावयोः
पुरः ॥ ४ ॥ त्वद्गुरूणां गुरुर्यः स्या—त्तेनापि प्राज्यबुद्धिना ॥ अस्मत्प्रश्नोत्तरं दातुं । न शक्यते म-
नागपि ॥ ५ ॥ ततस्तवैव संदेहो । यः कश्चित्स्याच्चिरंतनः ॥ वितंडावादमुज्झित्वा—स्माकं त्वं पृच्छ
तं शठ ॥ ६ ॥ मुनिरूचे द्विजातीयौ । माकाष्टमतिमानितां ॥ मदीयप्रश्ननिर्वाहो । युवाभ्यां न भ-
विष्यति ॥ ७ ॥ कोपाटोपेन तौ विप्रा—वूचतुर्यतिवेषभृत ॥ न भवेत्प्रश्ननिर्वाहो । भवेद्वा विदि-
तं कथं ॥ ८ ॥ चित्ते स्यात्तव संदेहः । प्रश्नोत्तरविनिर्मितौ ॥ कश्चिद्विधीयतां तर्हि । पणः समस्त-
साक्षिकं ॥ ९ ॥ वाचंयमस्तदाचख्यौ । ये भवंति मुमुक्षवः ॥ समस्ति सर्वथा नैव । तेषां पणप्र-
योजनं ॥ १० ॥ यदा कदाग्रहग्रस्तौ । हठात्कथयथो युवां ॥ एवमेवास्तु तद्विप्रौ । युवाभ्यामेव क-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ध्यतां ॥ ११ ॥ इतः श्वेतांबरो याति । यथायं विप्रतारकः ॥ समक्षं सर्वलोकानां । पणस्तथा विधीयते ॥ १२ ॥ विमृश्येत्यूचतुर्विप्रौ । त्वं हारयसि चेन्मुने ॥ तदा निर्भर्त्स्यमानोऽसि । निष्कास्यो गुरुणा सह ॥ १३ ॥ हारयावो यदावां वा । जैनस्य पुरतस्तव ॥ भवावो भवतो नूनं । शिष्यौ ब्राह्मणजावपि ॥ १४ ॥ साधुः सागरवच्चश्च—द्गंभीरो मतिवारिधिः ॥ ऊरीचक्रे तयोर्वाक्यं । स्वं ज्ञानमप्रकाशयन् ॥ १५ ॥ उभाभ्यामपि कृत्वेति । पणं तावाहतुर्द्विजौ ॥ अथ त्वं पृच्छ भो साधो । त्वदिष्टं प्रश्नमावयोः ॥ १६ ॥ साधुना भाषितं पूर्वं । प्रश्नं पृच्छामि भो द्विजौ ॥ ओमित्यभिहितं ताभ्यां । स्वोत्कर्षाच्चित्तकल्पितात ॥ १७ ॥ ततो वाचंयमोऽप्यूचे । निश्चेतुं पुरतो नृणां ॥ आवयोर्हि विवादेऽत्र । भवंत एव साक्षिणः ॥ १८ ॥ पुरैव पण एताभ्यां । कृतोऽस्ति भवतां पुरः ॥ तस्य निर्मित्यनिर्मित्यो—र्यूयमेव सभासदः ॥ १९ ॥

कथयित्वेति निश्चित्य । पौराणां पुरतो भृशं ॥ साधुस्त्रैकालिकज्ञान—विचक्षणोऽभ्यधत्तमां ॥ ॥ २० ॥ यदि युवां द्विजौ हंत । लोके पंडितमानिनौ ॥ युवां कुतः समायातौ । पृच्छामि युवयोः पुरः ॥ २१ ॥ तदोक्तं किमिदं पृष्टं । ज्ञातं वरं समेष्वपि ॥ शालिग्रामात्समायातौ । नैतावदपि बो-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ध्यते ॥ २२ ॥ ताभ्यामित्युदिते साधु—रवदन्मृष्टभाषया ॥ निवेदितं युवाभ्यां यत । तत्तु सत्यं द्विजोत्तमौ ॥ २३ ॥ परं मम मनःप्रश्न—भावो गूढप्रभावकः ॥ युवाभ्यामपि दक्षाभ्यां । सर्वथा नावसीयते ॥ २४ ॥ लोकरूढिवदहमपि । जानाम्यकथितामपि ॥ अग्निलाकुक्षिसंभूतौ । सोमदेवद्विजन्मजौ ॥ २५ ॥ अग्निभूतिवायुभूती । नाम्ना द्वावपि बांधवौ ॥ वर्तेथे हृद्यविद्याढ्यौ । शालिग्रामनिवासिनौ ॥ २६ ॥ मया पृष्टं परं तत्व—ज्ञानं हि युवयोः पुरः ॥ तत्वज्ञाता जनो लोके । प्रोच्यते विदुषां वरः ॥ २७ ॥ तत्वज्ञानेन मोक्षः स्या—त्तत्वज्ञानान्महोदयः ॥ तत्वज्ञानार्जने तस्मा—त्कर्तव्यो ह्युद्यमो जनैः ॥ २८ ॥ अध्येतृभ्यामपि चतु—र्वेदान् शास्त्राणि भूरिशः ॥ तत्वज्ञानस्य लेशोऽपि । युवाभ्यां नावगम्यते ॥ २९ ॥ यदैकशो मया पृष्टं । गदितुं तन्न शक्यते ॥ प्रश्नस्यान्यस्य निर्वाहः । किं भवद्भ्यां भविष्यति ॥ ३० ॥ इत्युक्ते मुनिना तेना—जल्पतां तौ रुषारुणौ ॥ रे मूर्ख यत्त्वया पृष्ट—मावाभ्यामुक्तमेव तत ॥ ३१ ॥ वेदान्यशास्त्रपठने । वर्तमानः सुधीरिव ॥ ज्ञापयितुं स्वपांडित्यं । लोकेषु किं प्रजल्पसि ॥ ३२ ॥ मुनिः प्रोचे कुधीध्मातौ । मान्भूतं वेदवेदिनौ ॥ पृष्टं मया समायातौ । युवां कुतो भवादिह ॥ ३३ ॥

For Private and Personal Use Only

मुनिनोक्तमिति श्रुत्वा । हसंतावाहतुर्द्विजौ ॥ अयं पृष्टा महान् यस्तु । स्वरूपं तस्य पृच्छति
॥ ३४ ॥ भवांतरस्वरूपस्य । वेत्ता कोऽप्यस्ति भूतले ॥ अस्य बुद्धिपरिभ्रंशो—ऽथवा किं ग्रथिलो-
ऽस्त्ययं ॥ ३५ ॥ इत्युक्ते वेदगर्भाभ्यां । सर्वेऽप्यज्ञानिनो नराः ॥ हस्ततालं ददानाश्च । सशब्दं
जहसुर्भृशं ॥ ३६ ॥ तेष्वेके पंडितप्रज्ञा । अवदंस्तत्वबुद्धयः ॥ मूर्खा अज्ञानतो यूयं । किं हस-
थाधमा इव ॥ ३७ ॥ अस्यैव पृच्छ्यतां किं त्वं । गतजन्मस्वरूपकं ॥ वचोमात्रेण तत्वज्ञ । सम्यग्
जानासि वा मुने ॥ ३८ ॥ सत्यं चेति वचस्तेषां । स्वीकृत्य सकला अपि ॥ स्वस्वतर्कणयाप्राक्षुः ।
पौरा वक्रा विकारिणः ॥ ३९ ॥ स्वकीयमानरक्षायै । विशेषेण द्विजन्मजौ ॥ उपहास्यं प्रकुर्वाणा
—वपृच्छतां मदोत्कटौ ॥ ४० ॥ यदि वेत्सि स्वकीयं वा । परकीयं भवांतरं ॥ ब्रूहि ब्रूहि तदा शी-
घ्रं । स्वविद्वत्त्वं प्रदर्शय ॥ ४१ ॥ पौरलोकैरिति प्रोक्ते । विप्राभ्यामपि चादरात् ॥ मुनिः स कथ-
यामास । तेषां मधुरया गिरा ॥ ४२ ॥ सभ्या भो मे भवं वच्मि । युष्माकमथवानयोः ॥ विनिश्चि-
त्य मिथो यूयं । निवेदयत सत्वरं ॥ ४३ ॥ श्रुत्वेत्यवदतां विप्रा—वुच्छृंखलौ कुतूहलात् ॥ वद त्व-
मावयोरेव । जन्मांतरस्वरूपकं ॥ ४४ ॥ ताभ्यां निरूपिते साधु—रवदद्भो सभाजनाः ॥ आग्रहा-

द्राम्बावेतौ । पृच्छतः पूर्वजन्म चेत् ॥ ४५ ॥ तर्हि मयोच्यमानं प्रा—ग्जन्मस्वरूपमेतयोः ॥ साव-
धानं मनः कृत्वा । यूयं शृणुत चित्रकृत ॥ ४६ ॥

शालिग्रामेऽग्रिमेऽत्रैव । प्रवरः प्रवरद्विजः ॥ धनी वनीपकत्यागी । ख्यातोऽनृत्क्षेत्रकारकः ॥
॥ ४७ ॥ तस्य शस्यमतेः क्षेत्रो—पांतेऽभवद्वटद्रुमः ॥ तदधः शिवयासूत । चित्रं शृगालयामलं ॥
॥ ४८ ॥ तृणत्क्षणतः शीत—पानीयपानतः पुनः ॥ तत्तत्र निर्भयं तिष्ट—द्वपुषा वृद्धिमाप्तवत् ॥
॥ ४९ ॥ निर्भयत्वेन तत्रैव । ससुखं तस्य तिष्टतः ॥ कियंतो वासरा याताः । क्रीडतश्च परस्परं ॥
॥ ५० ॥ तदा दूरनभोमार्गा—दागच्छंतं घनाघनं ॥ मातंगमिव गर्जंतं । श्यामं प्रवरमैक्षत ॥ ५२ ॥
मदवारि क्षरन् राज—लोकमन्मानितागमः ॥ उच्चालितरजा मेघो । वायुना सममीयिवान् ॥५३॥
कथं मयि सति ग्रीष्म—राजस्तापयति क्षमां ॥ शोषयति तडागांश्च । नदीह्रदमहीरुहान् ॥ ५४ ॥
दीर्घाहर्विरहोद्भूत–तापायाः पृथिवीस्त्रियाः ॥ कामतापं निराकर्तु—मिवाधस्तात्समागतः ॥ ५५ ॥
कांतासंगोत्सुका जाता । निखिलाश्च प्रवासिनः ॥ कर्मापि निखिलं मुक्त्वा । ययुः स्वं स्वं निके-
तनं ॥ ५६ ॥ भामिनीभोगसंयोगे । विजनं मृग्यते पदं ॥ इतीव जलदेनापि । कृतं विजनकान-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नं ॥ ५७ ॥ कामोद्भूतप्रतापेन । कंपमानशरीरकः ॥ हलोपकरणं सर्वं । मुक्त्वागात्प्रवरो गृहे ॥ ॥ ५८ ॥ बहुकालवियोगित्वा—द्भुक्त्वा च वसुधांगनां ॥ स सप्तभिरहोरात्रै—स्तत्संगाद्विरतोऽभवत् ॥ ५९ ॥ तेन मेघेन जंतूनां । दुःखव्याकुलताभवत् ॥ गोमायुयुग्ममप्यासी—दतीवक्षुधयाकुलं ॥ ॥ ६० ॥ अष्टमे दिवसे वृष्टे—र्विरतौ च क्षुत्पीडितौ ॥ कृशांगौ च शृगालौ तौ । निःसृतौ गुल्म-तो बहिः ॥ ६१ ॥ पृथ्वी हलादिसंबद्धा । दुश्चर्मरज्जवोऽपि च ॥ द्रवीभूतास्तया वृष्ट्या—तिर्भोगा-दिबमेव हि ॥ ६२ ॥ पीडिताभ्यां क्षुधा ताभ्यां । क्षेत्रे तत्रैव संस्थिताः ॥ हलादियंत्रिता आर्द्रा । भक्षिताश्चर्मरज्जवः ॥ ६३ ॥ आर्द्राणां चर्मरज्जूनां । भक्षणेनोदरेऽभवत ॥ शूलव्यथा तयोस्तीव्रा । तौ मृतौ बाधया तया ॥ ६४ ॥ केनचिद्विधियोगेन । तौ द्वावपि शृगालकौ ॥ जातौ सुतौ युवां मृत्वा—त्र विप्रसोमशर्मणः ॥ ६५ ॥ अल्पकालोभ्रितां पूर्वां । जातिं न स्मरथो युवां ॥ ब्राह्मण-जातिमासाद्या—भिमानं कुरुथो घनं ॥ ६६ ॥ समस्तैरपि यद्वर्ज्यं । युवाभ्यां तत्तु भक्षितं ॥ तथा-पि निंदथः साधून् । पौराणां पुरतो युवां ॥ ६६ ॥ स्वरूपमीदृशं सौवं । समाकर्ण्यान्यजन्मनः ॥ सुकृती पुण्यकृत्यानि । करोति पापपिष्टये ॥ ६७ ॥ पुण्येन रहितो जंतु—र्दुष्टां जातिमवाप्नुयात् ॥

For Private and Personal Use Only

तुच्छं कुलं कुरूपं च । कुत्सितं श्रुतमेव च ॥ ६८ ॥ कुत्सितं च तपःकर्म । कुलाद्यं मदनिर्मितेः ॥
इह लोके परलोके । निंदनीयोऽखिलैरपि ॥ ६९ ॥ युग्मं ॥ यो भवेत्पुण्यवान् प्राणी । जात्यादि-
मदवर्जितः ॥ प्रोक्तान्येतानि भव्यानि । लभते भविनां वरः ॥ ७० ॥ द्वितीयं च दशांगानि । भ-
वेयुर्यत्र नित्यशः ॥ लभते मानुषं जन्म । तत्र स्थाने स पुण्यवान् ॥ ७१ ॥ धर्मादिभिश्चतुर्भिः
स्या—दंगमेकं सुखान्वितं ॥ क्षेत्रवास्तुहिरण्यौघ—पशुदासैः समन्वितं ॥ ७२ ॥ पुत्रपौत्रादिसंयु-
क्तो । मित्रवान् वर्णवान् पुनः ॥ अल्पातंको महाप्रज्ञो । बुद्धिमान् कीर्तिमान् बली ॥ ७३ ॥ पूर्वो-
क्तेन किलैकेन । युतो वा सकलांगकैः ॥ व्यादितो वा नवांगैश्च । सुखं भुंक्ते महोदयी ॥ ७४ ॥
ततो हितैषिणा प्राण—धारिणा पुण्यसंग्रहः ॥ पाथेयाय प्रकर्तव्य । ऐहिकामुष्मिकाय च ॥ ७५ ॥
मद्भक्तेऽन्यभवे चेन्न । विश्वासो युवयोर्भवेत् ॥ तदा समक्षं सर्वेषां । प्रत्ययं कमपि ब्रुवे ॥ ७६ ॥
यो विप्रः प्रवरः प्रोक्तः । पूर्वं स हालिकैः सह ॥ वृष्टिव्यपगमात्क्षेत्र—शुद्धिश्चिकीर्षया गतः ॥७७॥
तत्रागतेन तेनैव । हलोपकरणं समं ॥ वातेनेतस्ततः क्षिप्त—मदर्शि प्रवरेण तत ॥ ७८ ॥ हलस्य
पुरतो रज्जू—मर्धां भुक्त्वा मृतिं गतौ ॥ तौ शृगालौ समालोक्य । पतितौ प्रचुकोप सः ॥ ७९ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रतिवेन तयोस्तन्वी । विधाय भस्त्रिके भग्ने ॥ मेटकस्योपरिष्टात्तु । मुक्ते तेन द्विजन्मना ॥ ८० ॥
वर्तेते ते गृहेऽद्यापि । मूकस्यास्य द्विजन्मनः ॥ कौतुकं युवयोश्चेत्त—त्तत्र गत्वा प्रपश्यतं ॥ ८१ ॥
निशम्य वचनं साधो—रुक्तवंतौ सहोदरौ ॥ व्रतिन्नेतस्य विप्रस्य । मूकत्वं वर्तते कथं ॥ ८२ ॥
उवाच वचनं वाचं—यमो यः प्रवरो द्विजः ॥ मया निगदितः पूर्वं । तज्जीवोऽयं प्रवर्तते ॥ ८३ ॥
प्रवराख्येन विप्रेण । कृत्वा यज्ञादिकं बहु ॥ ततो मृत्वातिमोहेन । समुत्पेदे स्नुषोदरे ॥ ८४ ॥ प·
रिपूर्णे दिने जाते । प्रसूतं स्नुषया तया ॥ एधितो वीक्ष्य गेहं स्वं । जातिस्मरणमाप सः ॥ ८५ ॥
जातिस्मृतिप्रसंगेन । स्वस्वरूपमवेदसौ ॥ इदं मे सदनं चैषा । वधूरेष सुतो मम ॥ ८६ ॥ अथ
स्नुषां कथं वच्मि । मातरं पितरं सुतं ॥ इति संचिंत्य चित्तेऽसौ । मौनमाश्रितवान् सदा ॥ ८७ ॥
उक्त्वेति वीक्षमाणेषु । मनुष्येषु मुमुक्षुणा ॥ शत्रुमित्रसमानेना—कारितो मौनवान् द्विजः ॥८८॥
प्रवर प्रवरस्वांत । त्वमत्रागच्छ तुच्छतां ॥ विमुच्य निजयोः पित्रो—र्मुंच मौनं महामते ॥ ९० ॥
मौनं मुक्त्वा पितरौ च । त्वमाश्वासय बोधवान् ॥ व्यवहारप्रजल्पे हि । न दोषो महतामपि ॥९१॥
तस्मिन्नेव भवे जंतोः । कस्यचित्कर्मयोगतः ॥ भवंति भूरिसंबंधा । भवांतरे तु का कथा ॥ ९२ ॥

For Private and Personal Use Only

वृंदारकोऽपि तिर्यक्त्वं । चक्री नारकतां व्रजेत् ॥ वासुदेवोऽप्यविष्णुत्वं । बलदेवोऽपि देवतां ॥९३॥ नृपतिः सेवकश्चापि । सेवको नृपतिर्भवेत ॥ संयोगी च वियोगी स्यात् । पुत्रवान् पुत्रवर्जितः ॥ ॥ ९५ ॥ बहुकांतोऽप्यकांतः स्या—त्सकुटुंबोऽकुटुंबकः ॥ दुःखी सुखी सुखी दुःखी । नीरोगी चापि रोगवान् ॥ ९६ ॥ माता प्रिया प्रिया माता । पिता सुतः सुतः पिता ॥ माता स्नुषा स्नुषा माता । स्नुषा स्वसा स्वसा स्नुषा ॥ ९७ ॥ सांसारिकमिदं रूपं । कर्मवैचित्र्यचित्रितं ॥ ज्ञात्वयन् भविकः पुण्यं । कुर्याद्भवविरक्तधीः ॥ ९९ ॥ कार्यो यत्नस्तथा येन । निंद्यः संबंध ईदृशः ॥ श्रवाच्यो वचनेनापि । सर्वथा लभ्यतेऽत्र न ॥ ८०० ॥

मुनिवाक्यमिति श्रुत्वा । मौनवान् ब्राह्मणाग्रणीः ॥ साधुपादौ नमस्कृत्य । विनयेन न्यवेदयत् ॥ १ ॥ स्वामिंस्त्वद्वचनेनाहं । विरक्तोऽस्मि भवोदधेः ॥ मेऽर्थो स्वजनबंधूनां । संबंधे न प्रयोजनं ॥ २ ॥ संसारतारिणीं सद्यो । नरकापत्तिवारिणीं ॥ कल्याणकारिणीं दीक्षां । ततः प्रसद्य देहि मां ॥ ३ ॥ उवाच मुनिनाथोऽपि । तंप्रति मधुरं वचः ॥ यदि दीक्षाजिघृक्षा ते । तर्हि मद्वचनं कुरु ॥ ४ ॥ एकशः पितरौ बंधून् । स्वजनान्निखिलानपि ॥ स्पृष्टया मृष्टया वाचा । प्रजल्पय

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

द्विजोत्तम ॥ ५ ॥ स मौनी साधुवाक्येन । कुटुंबं तत्र संस्थितं ॥ दृष्ट्वा गत्वामिलत्तूर्णं । गुरुवाक्यं न लंघयेत ॥ ६ ॥ अद्य यावत्पितर्मात—रवज्ञा या कृता मया ॥ क्षंतव्या सा कुटुंबेन । समस्ते· न मनीषिणा ॥ ७ ॥ कोमलानि विनीतानि । श्रुत्वा वचांसि कर्णयोः ॥ कुटुंबं सकलं पित्रा—दिकं रुरोद दुःखतः ॥ ८ ॥ अद्य यावत्त्वया वत्स । किं वयं विप्रतारिताः ॥ रुदंतः कथयामासुः । सर्वेऽपि स्वजना जनाः ॥ ९ ॥ सोऽजल्पत्स्वजना यूयं । मा रोदिषुर्मुहुर्मुहुः ॥ अनंतशः सुतत्वेन । संजातो भवतामहं ॥ १० ॥ मत्कुटुंबतया यूय—मपि जाता अनंतशः ॥ कस्मिन् कस्मिन् भवे मोहो । विधीयते विचक्षणैः ॥ ११ ॥ यदि कौटुंबिका यूयं । वर्तध्वे मम वल्लभाः ॥ तथा कुरुत नाप्नोम्य—वतारं निंद्यमीदृशं ॥ १२ ॥ स्वजना जगदुर्वत्स । स उपायः समस्ति कः ॥ येनेदृशो न संबंधः । संप्राप्यते शरीरिभिः ॥ १३ ॥ सोऽवादीद्वीतमायेन । दीक्षा जैनेश्वरी यदि ॥ आदाया· राध्यते सम्य—ग्विरुद्धाः स्युर्न ते तदा ॥ १४ ॥ ततो यदि ममाभीष्टाः । शिष्टाचारपरायणाः ॥ स-द्यः प्रसद्य दीक्षां मे । समर्पयत शर्मणे ॥ १५ ॥ मत्वा तद्वाचमूचुस्ते । वयं ब्राह्मणजातिजाः ॥ अस्माकं जनने जैनी । दीक्षा न सर्वथोचिता ॥ १६ ॥ संसारसुखतो यर्हि । विरक्तस्त्वं सुतासि

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चेत ॥ सन्न्यासिकं तदा शुद्धं । दास्यामः ममहं तव ॥ १७ ॥ स प्राहागामिकालस्या—पेक्षा का प्रविधीयते ॥ अस्थिरेण यतः केना—गामी कालः समीक्षितः ॥ १८ ॥ यदि सौख्यं कुरुध्वं मे । वल्लभाः स्वजना मम ॥ दत्त जैनेश्वरीं दीक्षां । महामोहविनाशिनीं ॥ १९ ॥ शुभाशुभानि कार्याण्ये—कांतत्वेन करोति यः ॥ न कोऽपि लभते तस्य । प्रेरकश्च निषेधकः ॥ २० ॥ स्वीकृत्येति वचस्तस्य । पितृभ्यां स्वजनैरपि ॥ दत्ता जैनेश्वरी दीक्षा । तत्रैवाघनिवारिणी ॥ २१ ॥ वाडवं तं नवोद्विग्नं । क्षणात्समीक्ष्य दीक्षितं ॥ केचनानित्यतां चित्ते । जानंतः प्राव्रजन् जनाः ॥ २२ ॥ केचित्सम्यक्त्वमूलानि । सद्द्वादशव्रतानि च ॥ सम्यक्त्वं केवलज्ञान—दायकं केऽपि केवलं ॥ २३ ॥ केचिद्वैरंगिकाः संतः । सप्तक्षेत्र्यां घनं धनं ॥ वपंतः प्रक्षिपंतश्च । कर्माणि सुखमासदन् ॥ २४ ॥ केचन कौतुकाक्रांता । आनीय नस्त्रिके गृहात् ॥ प्रत्ययं यतिवाक्यस्य । दर्शयामासुरंजसा ॥ २५ ॥ दृग्भ्यां ते द्वे समालोक्य । जाताः श्रद्धालवो जनाः ॥ संजातौ भ्रातरौ तौ द्वौ । जायांजनाविलाननौ ॥ २६ ॥ युवयोः पितरौ जन्म । धिग् वांचापि मनीषितां ॥ यदत्र मुनिनानेना—गतौ वाद्चिकीर्षया ॥ २७ ॥ निंद्यमानौ जनैरेवं । विलक्षीभूतदर्शनौ ॥ अग्निभूतिवायुभूती । जग्मतुर्नि-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जमंदिरं ॥ २८ ॥ पठितावपि मूर्खौ हा । हारितौ यद्यतेः पुरः ॥ कथं सदनमायातौ । पित्रा त-
त्रेति तर्जितौ ॥ २९ ॥ युवयोः पठनार्थं यद् । द्रविणं व्ययितं मया ॥ शारिकाया उपरिष्टा—दे-
तल्लेपनवत्कृतं ॥ ३० ॥ पुनः कोपात्पिता प्रोचे । दुरात्मानौ सुतौ युवां ॥ मया निवारितौ पूर्वं । ग-
मने मुनिसन्निधौ ॥ ३१ ॥ यदि मद्वाचमुल्लंघ्य । गतौ च हारितौ युवां ॥ वक्त्रं दर्शयथः कृष्णं ।
कथं तर्हि मम स्वयं ॥ ३२ ॥ हारितौ यदि शास्त्रेण । भवंतौ तुच्छचेतनौ ॥ शस्त्रेण विजितस्तर्हि ।
युवाभ्यां स कथं न हि ॥ ३३ ॥ सत्यं वक्त्यावयोस्तातो । विदंताविति तावुभौ ॥ रुषाचिंतयतां घा-
तं । साधोस्तस्य निरागसः ॥ ३४ ॥ अर्थसिद्धिः कथं भावि—न्यावयोरिति चिंतया ॥ पातकाध्य-
वसायौ तौ । गमयामासतुर्दिनं ॥ ३५ ॥ त्रियामायां प्रजातायां । चौरवेषं च बिभ्रतौ ॥ कृपाणध-
न्वबाणादि । शस्त्रमादाय निर्गतौ ॥ ३६ ॥

इतश्च विप्रपुत्राभ्यां । साकं वादं विजित्य च ॥ गुरूणां गदितुं वाद—स्वरूपं सत्यकिर्गतः ॥
॥ ३७ ॥ गुरूणामंतिके गत्वा । कृत्वा वंदनकक्रमं ॥ विनयाद्वचनं प्रोचे । शिष्यो हि विनयी प्रि-
यः ॥ ३८ ॥ विभो वाडवसूनुभ्यां । समं वादोऽद्य निर्मितः ॥ तत्करणेन मेऽभूद्यत । प्रायश्चित्तं त-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दर्पय ॥ ३९ ॥ शिरो धुन्वन् गुरुः प्राह । वत्सैताभ्यां समं त्वया ॥ यो विवादः कृतस्तीव्र—स्तद्वरं न विनिर्मितं ॥ ४० ॥ वर्तेते पापिनावेतौ । दुरात्मानौ दुराशयौ ॥ यतिघातविधाने हि । निर्दययत्वसमन्वितौ ॥ ४१ ॥ निर्भर्त्सितौ पितृभ्यां च । रात्रावस्यां समेत्य तौ ॥ मरणांतमुपसर्गं च । साधूनां प्रविधास्यतः ॥ ४२ ॥ गुरुवाक्यप्रतीतिं हि । संदधानः स्वमानसे ॥ साधूपसर्गतो भीतो । जजल्प सत्यकिर्व्रती ॥ ४३ ॥ मुनीनामुपसर्गश्चे—ज्जायते मयि सत्यपि ॥ क्षणभंगुरशीलेन । तदा किं जीवितेन मे ॥ ४४ ॥ किंतु कश्चिदुपायोऽस्ति । दुष्टाभ्यां प्रविनिर्मितः ॥ उपसर्गः किलैताभ्यां । येन न स्यात्तपस्विनां ॥ ४५ ॥ गुरुर्जगाद श्रुत्वेति । यत्र वादः कृतस्त्वया ॥ गच्छ स्वच्छमना वत्स । प्रदोषे तत्र कानने ॥ ४६ ॥ वर्तते क्षेत्रपालः स—प्रत्ययस्तदधिष्टितः ॥ तत्पार्श्वे मार्गयित्वाज्ञां । स्थेयं ध्यानैस्त्वया निशि ॥ ४७ ॥ श्रीजिनाख्यामहामंत्र—ध्यानेन संस्थिते त्वयि ॥ क्रोधांधौ तौ समागत्य । स्थास्यतस्त्वज्जिघांसया ॥ ४८ ॥ चतुर्विधस्य संघस्य । तदा रक्षा भविष्यति ॥ विधातव्यं त्वया वत्स । वचनं भाषितं मया ॥ ४९ ॥ एवं श्रीगुरुवाक्येन । क्षामयित्वाखिलानपि ॥ निर्गतः स ततः स्थाना—द्धर्मध्यानपरायणः ॥ ५० ॥ आगत्य विधिना तत्र । याचित्वा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तदवग्रहं ॥ क्षेत्रपालांतिके तेन । स्थितं ध्यानैकचेतसा ॥ ५१ ॥ तावत्तत्र समायातौ । दुष्टौ तौ वा· डवांगजौ ॥ निरीक्ष्यैकाकिनं ध्यान—लीनं तौ तोषमापतुः ॥ ५२ ॥ वल्लभं पुरुषं वीक्ष्यै—काकि· नं वैरिणं पुनः ॥ तन्मानसा हि मोदंते । निजकृत्यविधित्सया ॥ ५३ ॥ ततोऽमुं मारयित्वाद्यो । दुरात्मानं तपोधनं ॥ वैरमावां ग्रहीष्यावः । पौरलोकापमानजं ॥ ५४ ॥ एतदेव वरं जातं । यदयं दृग्पथेऽभवत् ॥ दृग्पथेऽयं यदा जातो । तदार्थसिद्धिरावयोः ॥ ५५ ॥ आवयोर्वर्तते वैर—मेतेनैव दुरात्मना ॥ प्रथमं मारणीयोऽयं । ततो वैरजिघृक्षया ॥ ५६ ॥ विचार्येति निजे भाले । भृकुटिं ज्यां च धन्वनि ॥ आरोप्य प्रोचतुर्दुष्टा—ध्यवसायौ द्विजात्मजौ ॥ ५७ ॥ रे पापिष्ट मनोधृष्ट । विशि· ष्टाचारवर्जितः ॥ यः पौराणां पुरो वादे । मनुः कृतोऽस्ति तं स्मर ॥ ५८ ॥ सत्यकिर्ध्यानलीनत्वा— न्न जल्पति मनागपि ॥ तदा वर्धितकोपौ ता—वूचतुश्च द्विजांगजौ ॥ ५९ ॥ मौनं कृत्वा स्थितोऽ· सि त्व—मेकाकित्वेन रे शठ ॥ मानभंगं च कृत्वा नौ । मौनं वा सर्वसाधनं ॥ ६० ॥ उदित्वे· ति कनिष्ठश्च । ज्येष्ठं जगाद बांधवं ॥ वृद्धत्वात्प्रथमं देहि । प्रहारं त्वं सहोदर ॥ ६१ ॥ सोऽप्याह पूर्वमेवामुं । न हनिष्यामि सर्वथा ॥ यतिहत्याभवं घोरं । पापं शास्त्रेऽस्ति भाषितं ॥ ६२ ॥ अनु·

For Private and Personal Use Only

जोऽपि जगौ भ्रात—श्चेत्पापं न ग्रहीष्यसि ॥ अहं कथं ग्रहीष्यामि । पापं तद्घातजं ननु ॥ ६३ ॥
एवं विवदमानौ ता—वाकृष्य धन्व संस्थितौ ॥ विचारणां प्रकुर्वंतौ । शास्त्राध्ययनयोगतः ॥ ६४ ॥
शास्त्राभ्यासकरो मर्त्यो । विपक्षोऽपि वरो भुवि ॥ हितकर्ता परं नूनं । माभून्मूर्खो जनः क्वचित ॥
॥ ६५ ॥ प्रविधाय ततः प्रोच्चै—र्विचारणां परस्परं ॥ आगत्य मुनिपार्श्वे तौ । युगपद्धंतुमुद्यतौ ॥
॥ ६६ ॥ तावूर्ध्वीकृत्य कोदंडं । समारोप्य च मार्गणं ॥ प्रतिषेन मुनिं हंतु—कामौ यावदधावतां
॥ ६७ ॥ तावत्तत्पुण्ययोगेन । रक्षां कर्तुमिवोद्यतः ॥ क्षेत्रपालः समायातः । पुण्ये रक्षा ह्यचिंतिता
॥ ६८ ॥ तत्र तेन समेतेन । ददृशाते दृशा भृशं ॥ समुद्घाटितखड्गौ स—शरौ दुष्टाशयौ द्विजौ
॥ ६९ ॥ तौ समालोक्य यक्षोऽपि । बभूव क्रोधपूरितः ॥ यादृशो दृश्यते प्रायः । स्वभावोऽपि हि
तादृशः ॥ ७० ॥ विचारः कोपयोगेऽपि । तद्गुणागुणयोः कृतः ॥ मुनिर्वैरविमुक्तोऽयं । बहुवैरावि-
मौ द्विजौ ॥ ७१ ॥ सूक्ष्मस्य बादरस्यापि । रागद्वेषकृतोऽप्ययं ॥ समस्तस्यापि जीवस्या—भयदानप्र-
दायकः ॥ ७२ ॥ लघूनामप्यसत्यानां । वचसां महतामपि ॥ प्रौढेऽपि कारणे जाते । वदेदेष क-
दापि न ॥ ७३ ॥ सच्चित्तं वा ह्यचित्तं वा । प्रभूतमथवा तनु ॥ अदत्तं नैष गृह्णाति । निजाचार-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विशुद्धये ॥ ७४ ॥ या रूपेणाप्सरायंते । लावण्योपचिताः स्त्रियः ॥ नेक्षंतेऽभिमुखं तासां । राग-
बुद्ध्या मनागपि ॥ ७५ ॥ द्विरदेषु तुरंगेषु । रथेषु च पदातिषु ॥ जातरूपे च रूप्येषु । ममत्वं ना-
स्य विद्यते ॥ ७६ ॥ बुभुक्षितोऽपि नाहार—माहरेन्निशि सर्वथा ॥ मरणांतेऽपि नो नीरं । पिपा-
सितोऽपि संपिबेत् ॥ ७७ ॥ महाव्रतयुतस्यापि । मारणार्थं मुनेर्यदि ॥ समायाताविमौ दुष्टौ । शि-
क्षयामि च तद्ध्यमू ॥ ७८ ॥ संप्रत्येव हनिष्यामि । दुरात्मानाविमौ द्विजौ ॥ मुनिना निहतावेता—
विति निंदा भविष्यति ॥ ७९ ॥ यद्यमू तर्जयित्वैव । मुंचामि पापिनाविमौ ॥ विज्ञास्यंति कथं लो-
काः । दुश्चेष्टामेतयोस्तदा ॥ ८० ॥ दर्शयित्वा प्रगे नॄणां । घोरं स्वरूपमेतयोः ॥ पश्चादहं हनिष्या-
मि । क्रूरकर्मकराविमौ ॥ ८१ ॥ ध्यात्वेति तेन यक्षेण । स्तंभितौ तावुभावपि ॥ धृतास्त्रौ बद्धह-
स्ताग्नौ । मंतुमत्तस्करोपमौ ॥ ८२ ॥ अथ प्रातः समायाता । जनास्तमभिवंदितुं ॥ मुनिं नत्वान्य-
कार्याणि । कार्याणि हि विवेकिभिः ॥ ८३ ॥ साधोरुपरि माकार्षी—त्कोऽपि दुष्टं मनो जनः ॥
इत्यंगरक्षकौ मर्त्या—विवैतौ किं स्थिताबुभौ ॥ ८४ ॥ कायोत्सर्गस्थिते साधा—वावाभ्यां स्थीयते
कथं ॥ इतीवोर्ध्वं स्थितावेतौ । साधुसेवाचिकीर्षया ॥ ८५ ॥ दीयतामावयोर्मोक्षः । कृपालो त्वय-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

का मुने ॥ इतीव खङ्गदंडेन । तौ वीजयतश्चामरौ ॥ ८६ ॥ ताववलोक्य नृदेवा—वुद्घाटितकृपा-
णकौ ॥ निनंसया गताः केचि—त्कुर्वंति कल्पनामिति ॥ ८७ ॥ केचिद्वदंति षड्जीव—निकाय-
रक्षकं मुनिं ॥ समानशत्रुमित्रं च । यद्येनं हंतुमागतौ ॥ ८८ ॥ तदेतौ कर्मचांडालौ । ब्रह्मवंशो-
द्भवावपि ॥ एतयोः पठनं चापि । भस्महूतमिवाजनि ॥ ८९ ॥ ब्रवीति नीरुक्का काचि—दुद्घाटि-
तकृपाणयोः ॥ स्वरूपमेतयोर्दृष्ट्वा । मातर्बिभेम्यहं भृशं ॥ ९० ॥ काचित्प्रोवाच माभैषी—र्नास्त्ये-
वाथोऽनयोर्बलं ॥ साधुं हंतुं समेतौ त—द्यक्षेण स्तंभिताविमौ ॥ ९१ ॥ किंवदंती प्रसिद्धैका । स्त्री-
मुखे चटिता पुनः ॥ तस्याः स्याद्गुप्तवृत्तित्वं । कथं संगोपनैरपि ॥ ९२ ॥ पुरुषाणां समूहेन । क-
लापेन च योषितां ॥ क्रियमाणा मिथो वार्ता । सैव मुखे मुखेऽभवत् ॥ ९४ ॥

भ्रमतोऽथ नरेंद्रस्य । नगरे तत्र लीलया ॥ प्रसरंतीति तस्यापि । सा गता कर्णकोटरे ॥ ९५ ॥
ततोऽवक्रसेवकं भूमि—पालः प्रवृत्तिरश्रुता ॥ श्रूयतेऽद्य कथं नूनं । श्रमणब्राह्मणस्थिता ॥ ९६ ॥
सोऽपि प्ररूपयामास । ज्ञातसर्वस्वरूपकः ॥ उद्यानेऽस्ति समायातः । श्वेतांबरस्तपोधनः ॥ ९७ ॥
समं मुमुक्षुणा तेन । सर्वजीवाविरोधिना ॥ अत्रत्याभ्यां द्विजन्मभ्यां । कल्ये वादो विनिर्मितः ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ ९८ ॥ ताभ्यां विवदमानाभ्यां । द्यारितं जनसाक्षिकं ॥ ततः कोपाद्यतिं हंतु—मागतौ तौ दुरा- शयौ ॥ ९९ ॥ कृपाढ्यं सर्वजीवेषु । यतिं तं हंतुमुद्यतौ ॥ विज्ञाय वननाथेन । यक्षेण यंत्रितौ द्वि- जौ ॥ ९०० ॥ तौ वीक्षितुं प्रयांत्येके ; आयांत्येके च वीक्ष्य तौ ॥ पुरुषस्त्रीसमूहेन । वार्ता सैव विधीयते ॥ १ ॥ सेवकोक्तं वचः श्रुत्वा । नृमीपालोऽप्यवीवदत ॥ प्रयास्यामो वयमपि । वीक्षितुं तत्र कौतुकं ॥ २ ॥ सेवकोऽपि क्षमाजानिं । ज्ञात्वा जिगमिषुं वने ॥ सामग्रीं रचयामास । करे- णुतुरगादिकां ॥ ३ ॥ तथा नृपोऽपि सामग्र्या । मुनिं नंतुं च कौतुकं ॥ वीक्षितुं कानने सोवे । स्वजनैः कलितो ययौ ॥ ५ ॥ नृपालप्रमुखैर्लोकै—र्भूदेवयोर्द्वयोस्तयोः ॥ स्वरूपं वीक्ष्य नेत्राभ्यां । जिनधर्मः प्रशंसितः ॥ ६ ॥ समस्तेभ्योऽपि धर्मेभ्यो । धर्म आर्हत एव च ॥ यत्र जीवदयाधर्मः । प्रथमं कथितो जिनैः ॥ ७ ॥ केचिद्धर्मं प्रशंसंति । जंतुजातसुखावहं ॥ केचन धर्मिणं साधुं । क्रो- धरोधविधायिनं ॥ ८ ॥ निंदंति पितरौ केचिद् । द्विजन्मनोस्तयोर्द्वयोः ॥ केचित्तावेव पापिष्टौ । दु- ष्टौ विद्याभिमानिनौ ॥ ९ ॥ वार्तायां जायमानाया—मितीतरेतरं पुरे ॥ केनचित्पुरतः पित्रोः । स्वरूपं कथितं तयोः ॥ १० ॥ युवयोस्तनयाभ्यां ह्य—स्तने दिने विनिर्मितः ॥ विवादः साधुना

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सार्धं । हारितौ तौ तु दुर्मती ॥ ११ ॥ तेन द्वेषेण यामिन्या—मागत्य यतिनोंतिके ॥ घाताय ख-
ड्गमादाय । यावत्तौ धावितौ क्रुधा ॥ १२ ॥ तावन्मुमुक्षुपुण्येन । समागत्याथ तत्र च ॥ यक्षेण व-
नपालेन । स्तंभितौ तौ त्रयीमुखौ ॥ १३ ॥ निशम्य तत्समाचारं । तन्मुखात्कर्णदुःखदं ॥ पितरौ नृ-
यसा स्नेह—संयोगेन व्यषीदतां ॥ १४ ॥ सदनात्सहसागत्य । कानने साधुसन्निधौ ॥ स्तंभितौ त-
नयौ वीक्ष्या—रोदिष्टां पितरौ भृशं ॥ १५ ॥ हाहा पुत्रौ कथं वादः । कृतस्तपस्विना समं ॥ यदि
वादः कृतस्तर्हि । रात्रावत्रागतौ कथं ॥ १६ ॥ अहोरात्रं च नृपिष्ट—सुखोचितशरीरयोः ॥ रे सुतौ
युवयोरीदृ—क्कावस्था समजायत ॥ १७ ॥ विलापं विविधैर्वाक्यैः । कुर्वाणौ पितरावथ ॥ मुनिं नं-
तुमिव द्रोण्यां । दुःखेनाक्षुठतांतमां ॥ १८ ॥ यद्यपि ब्राह्मणैः प्रायो । जैनो मुनिर्न मन्यते ॥ त-
थापि निजकार्ये स्यु—स्तेऽपि च नमनार्हकाः ॥ १९ ॥ ततः समीपमागत्य । कायोत्सर्गजुषो यतेः
॥ आनम्य तत्क्रमांभोजं । कथयामासतुश्च तौ ॥ २० ॥ सर्वजीवकृपाकारी । सर्वजंतुहितावहः ॥
सर्वोपकारकः साधु—स्त्वमेव भुवि वर्तसे ॥ २१ ॥ ततस्तनयभिक्षां त्व—मावयोर्वितराधुना ॥ न-
वेयुर्हि महांतस्तु । प्रार्थनाभंगभीरवः ॥ २२ ॥ उपकारिणि भूयांसो । भवेयुरुपकारकाः ॥ योऽप-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कारिणि जायेतो—पकारकः स उत्तमः ॥ २३ ॥ इति ज्ञात्वा कृपां कृत्वा । ह्यावयोरुपरि प्रभो ॥
एतावन्यायकर्तारौ । बालकौ मुंच कष्टतः ॥२४॥ रुदंतौ विलपंतौ च । वदंतौ दीनभाषया ॥ समी-
क्ष्य दंपती साधुः । कायोत्सर्गमपारयत् ॥ २५ ॥ पारयित्वा तनूत्सर्ग—मक्रोधः साधुरभ्यधात ॥ म-
म कस्योपरि द्वेषः । सर्वथा नास्ति बान्धवौ ॥ २६ ॥ समेतस्य निजं स्थानं । रक्षा प्रत्यर्थिनोऽपि च
॥ उत्तमैः पुरुषैरात्म—प्राणैरपि विधीयते ॥ २७ ॥ चिंतयित्वेति यक्षेण । काननस्वामिना निशि
॥ स्तंभितौ मम रक्षार्थं । संभाव्येते इमौ द्विजौ ॥ २८ ॥ वार्तामिति प्रकुर्वाते । यावन्मिथो यति-
द्विजौ ॥ प्रत्यक्षीभूय तावत्स । दंडपाणिः समागतः ॥ २९ ॥ समेत्य च नमस्कृत्य । यतिनं गुण-
मंदिरं ॥ उवाच सोऽपि हे साधो । चिंतां त्वं मा कृथा वृथा ॥ ३० ॥ यदि न्यायवतां पुंसां । दं-
डो मया विधीयते ॥ तर्हि लोकापवादः स्या—त्तावकोऽपि च मामकः ॥ ३१ ॥ अन्यायकारिणां
नृणां । दंडदाने मुनीश्वर ॥ प्रत्युताघनिवृत्तिः स्या—द्यशोवादश्च विष्टपे ॥ ३२ ॥ तत एतौ हनि-
ष्यामि । शिक्षादानस्य हेतवे ॥ नांतराले त्वया किंचि—त्कथनीयं ममाग्रहात् ॥ ३३ ॥ ग्रामस्य
प्रथमं त्वस्य । दुष्टनीतिप्रवर्तकं ॥ मारयिष्यामि भूपाल—मपराधविधायिनं ॥ ३४ ॥ त्वयि मत्सरि-

For Private and Personal Use Only

णावेतौ । मदोन्मत्तौ द्विजातिजौ ॥ पूर्वमेव यतोऽनेन । वारितौ न निरर्गलौ ॥ ३५ ॥ उक्त्वेति वह्निवज्ज्वालं । दंडमुत्पाट्य पाणिना ॥ निहंतुं नृपतिं यक्षो । दधावे क्रोधभीषणः ॥ ३६ ॥ तदा मामेति निःशेषै—रपि प्ररूपिते सति ॥ स्वस्थीभूते क्षणं तस्मि—न्नाचख्यौ विनयान्नृपः ॥ ३७ ॥ स्वामिन्नहं न जानामि । वादस्वरूपमेतयोः ॥ मया चेज्जानता नैतौ । वारितौ तर्हि दूषणं ॥ ३८ ॥ समस्तैरपि तत्रत्यै—स्तथैव कथिते सति ॥ अपासरद्धनाधीशो । नृपमारणकर्मतः ॥ ३९ ॥ अपसृत्य नृवाक्येन । धराधीशान्निरागसः ॥ निहंतुं धावितो यक्ष—स्तौ द्विजावपराधिनौ ॥ ४० ॥ मामेत्यग्निदधत्साधु—रन्यधाद्यक्षनायकं ॥ एतयोर्दूषणं नैव । कर्मणां तत्समस्ति च ॥ ४१ ॥ यक्षस्तदा जगादाप—कारिष्वप्युपकारिणः ॥ तवावज्ञा कृतैताभ्यां । मार्यावेव ततस्त्विमौ ॥ ४२ ॥ वाचंयमस्तदा वाच—मुवाच कृपयार्द्रहृत् ॥ यक्षराज ममाचारं । शृणु त्वं शांतचेतसा ॥ ४३ ॥ योऽन्यार्थे क्रियते जीव—घातः सोऽपि निवार्यते ॥ मदर्थमनयोर्घातं । कथं पश्यामि भो वद ॥ ४४ ॥ अस्माकं यतिनां मार्गे । समस्तमपि तीर्थपैः ॥ कथितं परमब्रह्म—स्वरूपैकनिबंधनं ॥ ४५ ॥ जीवनं जीवरक्षायै । मरणं शिवशर्मणे ॥ घोराणामुपसर्गाणां । सहनं कर्महानये ॥ ४६ ॥ कषोपलेन सा-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

र्थं हि । यथा घर्षणमंतरा ॥ शुद्धस्यापि सुवर्णस्य । न जायते परीक्षणं ॥ ४७ ॥ निर्ग्रंथस्य दृढ-
स्याप्यु—पसर्गसहनं विना ॥ भवेत्तथा न भेदो हि । कर्मणां मर्मभेदिनां ॥ ४८ ॥ कैवल्यपदसं-
प्राप्तौ । हेतू जातौ ततो मम ॥ मारणीयौ कथं यक्ष—राज त्वया द्विजाविमौ ॥ ४९ ॥ श्रुत्वेति
यतिना प्रोक्तं । वचो यक्षो जगौ मुदा ॥ मुनीश न्यायमार्गोऽत्र । मया स्वीकृत एव हि ॥ ५० ॥
मया त्वन्यायमार्गेण । यत्र दंभो विधीयते ॥ तस्मिन्निवारणीयोऽहं । सर्वथा श्रमण त्वया ॥ ५१ ॥
यतिः प्रोचे त्वयोक्तं य—त्तत्सम्यक्किंतु यक्षराट् ॥ भूयोनरकदुःखाय । जीवानां हिंसनं भवेत ॥५२॥
अन्यकारणमप्यस्ति । तयोरमारणे पुनः ॥ यक्षराज ततो ह्येतौ । मारणीयौ न सर्वथा ॥ ५३ ॥ य-
क्षो व्याचष्ट संतुष्टः । कारणं यत्त्वयोदितं ॥ महीयसीं कृपां कृत्वा । तत्तु मम निवेदय ॥ ५४ ॥
इत्युक्ते तेन यक्षेण । जगाद मुनिपुंगवः ॥ प्रभूतज्ञानसंयुक्तो । वियुक्तो दुरितव्रजे ॥ ५५ ॥
द्वारिकानगरीनाथो । नवमो वासुदेवकः ॥ अस्तंभितयशोवादः । कृष्णनामा भविष्यति ॥५६॥
विद्यमानासु कांतासु । रूपहृद्यासु भूरिषु ॥ तस्य चाग्रमहिष्योऽष्टौ । भविष्यंति गुणोत्तमाः ॥५७॥
सत्यभामा रमासत्य—भामानवर्यविग्रहा ॥ रुक्मिणी रुग्मणिश्रेणि—वर्णिता जांबवत्यपि ॥ ५८ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सती पद्मावती गौरी । गांधारी लक्ष्मणायुता ॥ सुसीमाख्यापि सर्वास्ता । मुक्तिगाः कथिता इमाः ॥ ॥ ५९ ॥ तासु कांतासु रुक्मिण्या । जांबवत्याश्च कुक्षिजौ ॥ भविष्यत इमौ बंधू । स्नेहस्निग्धौ विमातृजौ ॥ ६० ॥ श्रीमान्नेमिजिनेंद्रस्य । द्वाविंशतितमस्य तु ॥ तीर्थे विगलितानर्थे । दीक्षामेतौ गृहीष्यतः ॥ ६१ ॥ शुद्धं चरणमाराध्य । प्रतिबोध्य जनव्रजान् ॥ परिक्षिप्याष्ट कर्माणि । मुक्तिमेतौ गमिष्यतः ॥ ६२ ॥ मारणार्हौ ततोऽप्येतौ । न वर्तेते त्रयीमुखौ ॥ जैनप्रभावनाकर्तु—स्तव जंतुहितैषिणः ॥ ६३ ॥ जांगुलिकाद्यथा मंत्रं । समाकर्ण्य भुजंगमः ॥ कोपाटोपपरीतोऽपि । प्रशांतविग्रहो भवेत ॥ ६३ ॥ तथा यक्षो यतेर्वाक्यं । निशम्य शांतमानसः ॥ कृत्वार्हच्छासनोद्योतं । मुक्त्वा विप्रौ ततो ययौ ॥ ६४ ॥ पुण्यापुण्यफलं वीक्ष्य । लोका इहैव जन्मनि ॥ चमत्कारधरा जाता । धर्मकर्मविधायिनः ॥ ६५ ॥ नृपालोऽपि स्वयं धर्मे । प्रावर्तत विमुक्तये ॥ ग्रामीणानपरान् लोकान् । प्रावर्तयद्विशेषतः ॥ ६६ ॥ तौ द्वावपि द्विजन्मानौ । शांतचित्तौ बभूवतुः ॥ काले हि फलदं तीर्थं । साधवो ऽक्षफलप्रदाः ॥ ६७ ॥ जिनधर्मे धृतश्रद्धौ । साधूपकारचेतसौ ॥ क्षामयित्वापराधं स्वं । मुनिं तौ प्रजजल्पतुः ॥ ६८ ॥ अद्यप्रभृति जीवाव—स्त्वत्प्रसादेन हे मुने ॥ आवयोरुपरि

For Private and Personal Use Only

क्षांतिः । कार्या त्वया कृपालुना ॥ ६९ ॥ अज्ञानेन प्रकुर्वंति । बालाः पितुः पुरो यथा ॥ कृतं त्व-
यि तथावाभ्यां । क्षंतव्यं क्षमया त्वया ॥ ७० ॥ अवादीत्साधुरस्माकं । धर्मे सर्वतपस्विनां ॥ वर्तते
जीवमात्रस्यो—परि क्षांतिरनारतं ॥ ७१ ॥ युवयोरुपरि द्वेष—स्ततो मे न मनागपि ॥ सहंतेऽत्रो-
पसर्गांश्च । वसुंधरेव संयताः ॥ ७२ ॥ जिनधर्मपरो धीमान् । रागद्वेषौ करोति न ॥ सुखे दुःखे स-
मानो हि । वेत्ति कर्मैव कारणं ॥ ७३ ॥ स्वकीयकर्मयोगेनो—पसर्गा अर्हतामपि ॥ घोराः समा-
गतास्तर्हि । वराकस्य च किं मम ॥ ७४ ॥ शुभाशुभैकभावेन । कर्म यादृगुपार्जितं ॥ अवश्यमेव
तद्भोग्य—मैहिकामुष्मिके भवे ॥ ७५ ॥ कस्योपरि ततो न स्तो । रागद्वेषौ द्विजौ मम ॥ न वि-
चिंत्यं भयं मत्तो । युवाभ्यामपि जातुचित् ॥ ७६ ॥ साधुवाक्यमिति श्रुत्वा । व्याचक्षातां त्रयीमुखौ
॥ रागद्वेषोपसर्गाणां । जेतासि त्वं मुनीश्वर ॥ ७७ ॥ मुमुक्षोस्त्वादृशस्याप्या—वाभ्यां घातो विचिं-
तितः ॥ तत्प्रायश्चित्तदानेनो—द्धर दुर्गतिपाततः ॥ ७८ ॥ ब्राह्मणावपि चांभाल—कर्मनर्मविधायि-
नौ ॥ आवां वर्तावहे नाथ । धर्ममार्गं प्रदर्शय ॥ ७९ ॥ आवयोः पापिनोरेवं । त्वद्वपुःघातचिंत-
नात् ॥ संसारतः समुद्धारो । येन धर्मेण जायते ॥ ८० ॥ संसारभ्रमणाद्भीतौ । ज्ञात्वा धर्मार्थिनौ

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

द्विजौ ॥ साधुर्जिनोदितं धर्म—मजल्पत्पुरतस्तयोः ॥ ८१ ॥ निर्ग्रंथश्रावकाचार—वद्द्विधाचारभे-
दतः ॥ सर्वज्ञेन जिनेंद्रेण । द्विधा धर्मोऽस्ति भाषितः ॥ ८२ ॥ तत्र यो यतिधर्मोऽस्ति । ससत्पंच-
महाव्रतः ॥ धीराणामेव मर्त्याना—मुचितः पालनाय च ॥ ८३ ॥ यो धर्मोऽस्ति गृहस्थानां । सु-
करः पालनाय सः ॥ सम्यक्त्वं प्रथमं तत्रा—र्हद्गुरुधर्मगोचरं ॥ ८४ ॥ अणुव्रतानि पंचापि । त्रीणि
गुणव्रतानि च ॥ शिक्षाव्रतानि चत्वारी—ति द्वादशव्रतान्यपि ॥ ८५ ॥ द्वाविंशतिरभक्ष्याणि । व-
र्जनीयानि नित्यशः ॥ वर्जनीयाश्च द्वात्रिंश—दनंतकायकाः पुनः ॥ ८६ ॥ तत्र मद्यं मधु मांसं ।
नवनीतं विशेषतः ॥ रजनीभोजनं त्याज्यं । परस्त्रीगमनं पुनः ॥ ८७ ॥ स्वयं पाणिगृहीतायां । स्ने-
हवत्यामपि स्त्रियां ॥ पुसा कामातुरेणापि । विवर्ज्यं मैथुनं दिवा ॥ ८८ ॥ सूक्ष्मबादरजीवानां । स्था-
नं संधानकं भवेत ॥ वर्जनीयं ततः पाप—भीरुणा च विवेकिना ॥ ८९ ॥ दीनानाथजने देयं ।
दानं सन्मानपूर्वकं ॥ पालनीयं यथाशक्ति । शीलं निर्मलताकरं ॥ ९० ॥ विधातव्यं दशप्रत्या—
ख्यानमध्यात्तपो वरं ॥ संसारानित्यतां ध्यायन् । भावयेद्भावनां भवी ॥ ९१ ॥ देवार्चनं गुरुसेवा ।
तपः स्वाध्यायसंयमौ ॥ दानमेवं च कर्माणि । षट् कर्तव्यान्यहर्निशं ॥ ९२ ॥ क्रोधो मानो महा-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

माया । लोभः क्षोभविवर्जितः ॥ विपक्षा इव चत्वार । एते वर्ज्या विदूरतः ॥ ९३ ॥ षट्सु जीव-
निकायेषु । रक्षा कार्यात्मजीववत् ॥ परोपकारिता चिंत्या । विद्वेषिषु जनेष्वपि ॥ ९४ ॥
इति श्रीजिनराजोक्तो । धर्मः कर्मविमर्दकः ॥ संसारैकसमुद्धार—कारणं वर्तते भुवि ॥९५॥
यथैंधनो घनो राशि—र्भस्मसात्क्रियतेऽग्निना ॥ तथैकशः कृतेनापि । धर्मेण क्षिप्यते तमः ॥९६॥
माहात्म्यमिति धर्मस्य । मत्वा कठिनकर्मभित् ॥ उद्यमः सर्वदा कार्यो । युवाभ्यां धर्म एव च ॥९७॥
मुनिवाक्यं समाकर्ण्य । तौ द्वावपि सहोदरौ ॥ व्रतानि द्वादशाधातां । सम्यक्त्वादीनि भावतः ॥
॥ ९८ ॥ स्वीकृतार्हतधर्मौ तौ । विज्ञाय स्वांगजौ हृदि ॥ पितृभ्यामपि धर्मः स । स्वीचक्रे करुणा-
मयः ॥ ९९ ॥ जैनधर्ममहारत्नं । विप्रवंशेऽतिदुर्लभं ॥ मन्वानौ तत्समासाद्य । सतातौ तौ गतौ
मुदं ॥ १००० ॥ धर्मरत्नं यतेः पार्श्वाद् । गृहीत्वा तौ त्रयीमुखौ ॥ तस्य क्रमौ नमस्कृत्य । जग्मतु-
र्निलयं निजं ॥ १ ॥ केनचित्स्तूयमानौ तौ । निंद्यमानौ च केनचित् ॥ अध्वन्यगच्छतां भूरि—कु-
टुंबपितृसंयुतौ ॥ २ ॥ पितृभ्यां सार्धमागत्य । क्रमात्तौ च द्विजांगजौ ॥ व्रतानि पालयंतौ च । ध-
र्मासक्तौ बभूवतुः ॥ ३ ॥ पूजयंतौ जिनेंद्रार्चां । ददतौ दानमर्थिषु ॥ कुर्वाणौ तौ कृपां जंतौ । ग-

For Private and Personal Use Only

मयामासतुर्दिनान् ॥ ४ ॥ यथायथा वयोवृद्धि—स्तयोर्द्वयोरजायत ॥ तथातथार्हते धर्म—कर्मणि बुद्धिरैधत ॥ ५ ॥ यथायथा वयः क्षीणं । तत्पित्रोः समभूत्तमां ॥ तथातथाभवत्क्षीणा । धीस्तयो-र्जिनधर्मणि ॥ ६ ॥ क्षीयमाणपरिणामौ । तत्पितरौ निरंतरं ॥ पुनर्मिथ्यात्वमापन्नौ । तिष्ठेन्निःस्वे हि नो मणिः ॥ ७ ॥ कियत्यपि गते घस्त्रे । मिथ्यात्वशल्ययोगतः ॥ कथयामासतुः सूनू । पित-रावस्थिराशयौ ॥ ८ ॥ रे नंदनौ तदास्माभिः । कारणे धर्म आर्हतः ॥ स्वीकृतोऽभूदथ त्याज्यः । स हि वेदपराङ्मुखः ॥ ९ ॥ वेदोक्तविधिना धर्मः । कर्तव्यो ब्राह्मणैः सदा ॥ वेदमार्गविलोपे हि । विप्राणां स्यादधोगतिः ॥ १० ॥ श्रवणानुचितं वाक्यं । समाकर्ण्य तयोरुभौ ॥ चित्तेऽचिंतयतां जै न—धर्मदार्ढ्यसमन्वितौ ॥ ११ ॥ विरुद्धवचसोर्द्वाः । किं प्रत्युत्तरमेतयोः ॥ विनीतत्वाद्विचार्येति । ताभ्यां किमपि नोच्यत ॥ १२ ॥ कर्मकर्माणि कुर्वंता—वथ तावपि बांधवौ ॥ देशव्रतानि भावेन । पालयित्वा दिवं गतौ ॥ १३ ॥ तत्रोत्पातमहाशय्यां । समुत्पन्नौ सभूषणौ ॥ पूरयित्वा च पर्याप्ती —स्तदा यावत्स्थिताविमौ ॥ १४ ॥ तावच्चतुःषु पार्श्वेषु । वीजयंत्यश्च चामरान् ॥ प्रोचुर्जयजयारावं । सुरूपा देवयोषितः ॥ १५ ॥ विभूतिं देवलोकस्य । दृष्ट्वा सौधर्मणस्तदा ॥ तौ द्वावपि हृदोर्मध्ये

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

। चमत्कारमवापतुः ॥ १६ ॥ स्वामिनौ केन पुण्येन । सौधर्मेऽत्र समागतौ ॥ अप्राक्षुर्मुदिता देव्यो । दर्शयंत्यः स्वविभ्रमान् ॥ १७ ॥ तावूचतुर्द्विजन्माना—वावामभवतां पुरा ॥ धर्म आराधितो जैन—स्तेन समागताविह ॥ १८ ॥ ताभिः प्रारब्धसंगीत—नृत्याद्यासक्तमानसौ ॥ पंच पल्योपमानि चा—भूतां तौ जीवितान्वितौ ॥ १९ ॥ स्वर्गापवर्गजननं महिमानमुच्चै—रालोक्य येन सुकृतस्य कृतस्य सम्यक् ॥ सम्यक्त्वमुज्ज्वलमलंकृतितुल्यमंगे । तत्रापि केवलमपालयतां मुदा तौ ॥ २० ॥ धर्मादेव समीहितार्थमिलनं कष्टेऽपि पुंसो भवे—द्धर्मादेव कलाकलापकलनं चाबाल्यतः सर्वदा ॥ धर्मादेव समृद्धिवृद्धिभवनं प्रत्यूहसंदोहभि—द्धर्मादेव जगत्त्रयप्रसृमरं शुभ्रं यशो लभ्यते ॥ २१ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिश्रीराजसागरगणिशिष्यश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीशांबप्रद्युम्नचरित्रे प्रद्युम्नजन्मजातमात्रापहरणतच्छुद्धिकरणार्थनारदमहाविदेहगमनपूर्वभवश्रवणाग्निभूतिवायुभूतिस्वर्गगमनो नाम षष्ठः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ अथ सप्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

श्रीक्षेत्रे भरतक्षेत्रे । पवित्रे धर्मकर्मभिः ॥ देशोऽस्ति क्लेशनाशाति—कौशलः कोशलाह्वयः ॥ १ ॥ रंगल्लवंगपुंनाग—नागवल्लीप्रियंगुभिः ॥ अशोकैश्चंपकैश्चापि । वनानि यत्र रेजिरे ॥ २ ॥ यत्र वापी प्रफुल्लाब्ज—लोचना लोकवल्लभा ॥ वल्लभेव सुखं दत्ते । जनानां च विलोकिता ॥ ३ ॥ आधिव्याधिविनाशाय । पीयूषसदृशानि च ॥ सलिलानि यदीयासु । सरसीषु विरेजिरे ॥ ४ ॥ श्रोतस्विन्यो नितंबिन्य । इवांबुनिधिभर्तरि ॥ मिलंति परमाश्चर्यं । ताभिः स हि न माद्यते ॥५॥ असंप्राप्ततलाः कूपा । उपायैरतुलैरपि ॥ पानीयपूरिता यत्र । सज्जना इव रेजिरे ॥ ६ ॥ ईक्षूणां यत्र निष्पत्ति—भूयस्त्वेन जनाः सदा ॥ प्रभूतसितया दुग्ध—पानं कुर्वंत्यहर्मुखे ॥ ७ ॥ वार्तायां क्रियमाणायां । विनोदेन परस्परं ॥ दुष्कालस्य च वार्तापि । यत्र न क्रियते नरैः ॥ ८ ॥ तत्राऽयोध्या बलीयोभि—रयोध्या नामतः पुरी ॥ निर्ग्रंथवचनैर्बोध्या । विराध्या न कदा पुनः ॥ ९ ॥ बिभ्यतः पापकर्मभ्यो । भोगकर्मबुभुक्षया ॥ विरक्ताः परदारेषु । रक्ता जनाः स्वयोषिति ॥ १० ॥ सप्तव्यसननिर्मुक्ता । दानव्यसनधारिणः ॥ आसक्ता धर्मकार्येष्व—नासक्ताः पातके जनाः ॥ ११ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्वयंभूवचनासक्ताः । श्रावका यन्निवासिनः ॥ ब्राह्मणा इव षट्कर्म—निरता विरताशयाः ॥ १२ ॥
देवांगना इव प्रोद्य—द्रूपेण यत्र योषितः ॥ अद्भुतं गुरुवाक्येन । शीलं प्रपालयंति ताः ॥१३॥
अन्यत्र स्थानके येऽभूः । क्रूरकर्मकरा नराः ॥ तत्र ते भूप्रभावेण । पुण्यप्राप्तिपरायणाः ॥ १४ ॥
जिनानां सार्वभौमानां । बलार्धचक्रवर्तिनां ॥ महतामपि मर्त्याना—मुत्पत्तिस्थानमस्ति या ॥१५॥
तत्रारिजयकारित्वा—दन्यर्थामभिधां दधत् ॥ भूपालोऽरिजयो भाति । प्रजाहितप्रदायकः ॥ १६ ॥
सूर्योदये न पश्यंति । कौशिकास्तद्विरोधिनः ॥ यामिन्यां चापि कृत्यानि । ते स्वकीयानि कुर्वते ॥
॥ १७ ॥ तथारिजयभूपस्य । प्रतापेनापि चाद्भुतं ॥ वैरिघूका न पश्यंति । रात्रावपि च वासरे ॥
॥ १८ ॥ युग्मं ॥ वर्ण्यते तस्य माहात्म्यं । किं विशारदसंचयैः ॥ प्रोत्तुंगा अपि मातंगा । यत्संगा॰
ऽङ्गसंगिनः ॥ १९ ॥ हया दयावतो यस्य । विजयाश्रितवर्ष्मणः ॥ पवनं निजवेगेन । विजयंते
सहस्रशः ॥ २० ॥ एकाकिनोऽपि शत्रूणां । बहूनां जयकारिणः ॥ सेवकाः कोटिशो यस्य । स्व॰
स्वामिवाक्यकारकाः ॥ २१ ॥ अन्यनारीषु नो बद्धं । कदापि तस्य मानसं ॥ वाचयापि दृढीभूतं ।
तदा तदङ्गनीतितः ॥ २२ ॥ शीलं वाचापि यस्य स्या—त्तं भजंति सुरा अपि ॥ इतीव यस्य भू॰

For Private and Personal Use Only

पस्य । खड्गे जयोऽपि संश्रितः ॥ २३ ॥ अर्थिलोकेषु कार्पण्यो—द्भूतापवादभीरुणा ॥ श्रितौ दा-
नगुणेनापि । हस्तौ यस्य महीपतेः ॥ २४ ॥ श्रुत्वा यस्यापि सौंदर्यं । कंदर्पो दर्पभागपि ॥ तन्मा-
त्वपरिणामेन । जराभीरुरजायत ॥ २५ ॥ तस्य प्रियंवदा राज्ञी । नाम्ना लोके प्रियंवदा ॥ वर्णिके-
वातिरूपस्य । या विधात्रा विनिर्मिता ॥ २६ ॥ स्वकीयरमणे रक्ता । विरक्ता परपूरुषे ॥ सतीगुण-
समायुक्ता । वियुक्ता क्रूरकर्मभिः ॥ २७ ॥ तया वल्लभया साकं । भुंजानो भोगमद्भुतं ॥ शच्या
सह सुरस्वामि—वत्कालं गमयत्ययं ॥ २८ ॥ तेन राज्ञा विराजंत्यां । पुर्यां श्रीभरसंयुतः ॥ इभ्यः
समुद्रदत्ताख्यः । श्रेष्ठी वसति विश्रुतः ॥ २९ ॥ सदा सोऽयं सदाचारी । विचारी धर्मपद्धतेः ॥ पा-
पकर्मण्यसंचारी । वाचां रीतिधरस्तथा ॥ ३० ॥ जैनधर्मरतो नित्यं । श्राद्धषट्कर्मपालकः ॥ हस्तीव
दानशौंडश्च । दीनोद्धरणकर्मठः ॥ ३१ ॥ जीवाजीवादितत्वानि । प्ररूपितानि पारगैः ॥ जानंस्तद-
नुसारेण । संसारे स प्रवर्तते ॥ ३३ ॥ देशव्रतानि बिभ्रत्स । शुद्धसम्यक्त्वपूर्वकं ॥ श्रावकेषु दघ-
डेखां । धर्ममाराधयत्ययं ॥ ३४ ॥ तस्य भार्या गुणैर्वर्या । धैर्यबुद्धिसमन्विता ॥ अहर्निशं तथा भ-
र्तुः । परिचर्यापटीयसी ॥ ३५ ॥ हारिणी नामधेयेन । रूपेण चित्तहारिणी ॥ विकारिणी न का-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir
For Private and Personal Use Only

मेन । समस्तप्रीतिकारिणी ॥ ३६ ॥ पतिव्रतैकधर्मे सा । समासक्ता त्वहर्निशं ॥ जानाति निजना-
थाज्ञा—पालनं सुकृतं वरं ॥ ३७ ॥ गेहागतस्य मर्त्यस्य । दानौचित्यविनिर्मितेः ॥ पत्युः प्रावर्धय-
द्भोगा—मात्मनोऽपि च सा सदा ॥ ३८ ॥ भुंजानयोर्मिथो भोगान् । दंपत्योर्धनयुक्तयोः ॥ पुत्र-
स्नेहाभवद्वह्वी । तयोर्धर्मैकचित्तयोः ॥ ३९ ॥ भवेयुः सफलाः पुण्य—संयुक्तस्य मनोरथाः ॥ इति
तौ स्वर्गतश्च्युत्वा । हारिण्याः कुक्षिमागतौ ॥ ४० ॥ दिवसेषु प्रपूर्णेषु । तज्जन्मन्यभूतां शुभे ॥ पि-
तृभ्यां हर्षतश्चक्रे । प्रभूतो जननोत्सवः ॥ ४१ ॥ प्राज्यद्रविणवस्त्राणां । गणः संख्यातिगो मुदा ॥
पुत्रवर्धापनिकायां । पितृभ्यां प्रददेऽर्थिनां ॥ ४२ ॥ महतामपि भूपानां । संनिधानेष्वयाचिनः ॥
तेन दानेन संतुष्टाः । संजाताः सकलार्थिनः ॥ ४३ ॥ तयोर्जन्म समाकर्ण्य । कुटुंबिभिरपि द्रुतं ॥
याचकेभ्यो ददे दानं । पुण्याढ्या ह्यखिलप्रियाः ॥ ४४ ॥ द्वादशे दिवसे सर्वा—नाकार्य स्वजना-
न्निजान् ॥ भोजयित्वा पितृभ्यां च । कृता नामव्यवस्थितिः ॥ ४५ ॥ प्रथमो मणिभद्राह्वः । पूर्ण-
भद्रो द्वितीयकः ॥ पितृभ्यामिति तन्नाम्नी । जनिते सर्वसाक्षिकं ॥ ४६ ॥ कल्पवृक्षाविव द्वौ तौ ।
वर्धमानौ महासुखैः ॥ अष्टहायनसंपूर्णौ । बालौ यावद्बभूवतुः ॥ ४७ ॥ मूर्खत्वं च निराकर्तुं । पि-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तरौ परमोत्सवैः ॥ तावध्येतुमुपाध्याय—पार्श्वे तावमुंचतां ॥ ४८ ॥ सर्वा अपि कलास्तस्य । स- मीपे तौ मनीषिणौ ॥ विनयेनाध्यगीषातां ; विनयो हि सुखप्रदः ॥ ४९ ॥ यौवने पावने भाति । क्रमात्समागते तयोः ॥ कचाः शुशुभिरे राका—कलाधरकला इव ॥ ५० ॥ कृतार्थस्त्वं जनयितुं । पितरौ प्रेमतस्तयोः ॥ उदवाहयतां कन्ये । रूपलावण्यसुंदरे ॥ ५१ ॥ चतुर्वर्गाभिलाषेण । साध- यंतस्त्रिवर्गकं ॥ अभुंजेतां समं ताभ्यां । भोगांस्तौ द्वावपि प्रियान् ॥ ५२ ॥

मुनीशोऽथ पुरोद्याने । बहुभिः साधुभिः सह ॥ महेंद्रसूरिरुत्कृष्ट—क्रियावान् समवासरत ॥ ॥ ५३ ॥ वसंततौ समायाते । दलैश्च कुसुमैः फलैः ॥ प्रेक्षणीया यथा शोभा । काननस्य प्रजाय- ते ॥५४॥ अचिंत्यशक्तिसंयुक्ता—न्मुनीश्वरप्रभावतः ॥ वने तत्र तथा साभू—च्चमत्कारविधायिनी ॥ ५५ ॥ काननस्य स्वकीयस्य । शोभां समीक्ष्य तादृशीं ॥ अदृष्टचरमेतत्किं । वनेश इति वि- स्मितः ॥ ५६ ॥ कश्चिद्दिव्यानुभावोऽय—मिति जानन्नितस्ततः ॥ यावत्समीक्षते ताव—दपश्यत्स मुनिप्रभुं ॥ ५७ ॥ ददानं देशनां क्लेश—नाशिनीं संघसंसदि ॥ तं दृष्ट्वा वनपालोऽपि । प्रणाम- मकरोन्मुदा ॥ ५८ ॥ प्रणम्य मुनिनाथं तं । वक्तुं वसुमतीपतेः ॥ कुसुमादि स आदाय । ययौ

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हर्षप्रकर्षतः ॥ ५९ ॥ आगत्य पार्थिवागार—द्वारं दौवारिकस्य च ॥ दत्वा पुष्पादिकं किंचि—न्म-
ध्यं तेन समागतं ॥ ६० ॥ पुरतः प्राभृतं मुक्त्वा । कृत्वा प्रणाममादरात् ॥ वनपालः क्ष्मापाल—
मवीवदत्सभास्थितं ॥ ६१ ॥ प्रभो पत्रप्रसूनोद्य—त्फलैर्भ्राजति कानने ॥ मुनीश्वरः समेतोऽस्ति ।
यतिसंततिसंयुतः ॥ ६२ ॥ समाकर्ण्य महीशोऽपि । साधोस्तत्र समागमं ॥ तस्य दत्वा बहु द्रव्य-
मभूद्वंदितुमुत्सुकः ॥ ६३ ॥ भेरीभांकारयोगेन । मेलयित्वा पुरीजनान् ॥ चचाल विपुलापालो । भ-
क्तितो वंदितुं गुरुं ॥ ६४ ॥ मार्गे प्रमोदयन् लोकान् । महत्तमसमृद्धिभिः ॥ आययौ यावदुद्यान-
संनिधाने भुवो विभुः ॥ ६५ ॥ तवद्भूपतिचिह्नानि । परित्यज्य स्वभक्तये ॥ विवेश वनमध्येऽसौ ।
विनयी हि नयी नृपः ॥ ६६ ॥ समागत्य च सूरींद्रो—पांते दत्वा प्रदक्षिणां ॥ विधातुं मानवं ज-
न्म । सफलं प्रणनाम सः ॥ ६७ ॥ श्रोतुकामो मुनिस्वामि—वचनं दुःखमोचनं ॥ सभायां संघपू-
र्णायां । यथास्थानमुपाविशत ॥ ६८ ॥ रम्या मुनीश्वरेणापि । प्रारेभे पुण्यदेशना ॥ संसारसुखस-
क्ताना—मपि मोक्षप्रदेशना ॥ ६९ ॥ निशम्य देशनां सूरि—पवित्रवक्त्रसंभवां ॥ आनंदितो नृ-
पोऽप्राक्षीत । कर्मबंधननिर्णयं ॥ ७० ॥ कथमुत्पद्यते कर्म । कथं कर्म समेधते ॥ तिष्ठति वा कथं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कर्म । कर्म प्रक्षीयते कथं ॥ ७१ ॥ मुनिराजस्तदाजल्प—दाकर्णय महीपते ॥ कर्मणां प्रकृतिः प्राज्या । वर्तते जिनशासने ॥ ७२ ॥ सप्तपंचाशता कर्म । प्रादुर्भवति हेतुभिः ॥ परिणामेन तीव्रेण । तत्करणेन च वर्धते ॥ ७३ ॥ मिथ्यात्वेन च तत्कर्म । तिष्टत्यनेहसं बहुं ॥ क्षीयते शुद्धसम्यक्त्व—पालनेन निरंतरं ॥ ७४ ॥ मिथ्यात्वपंचकं च द्वा—दशाविरतयः पुनः ॥ पंचविंशतिः कषाया । योगाः पंचदशात्मकाः ॥ ७५ ॥ आभिग्रहिकमिथ्यात्व—मनाभिग्रहिकं तथा ॥ आभिनिवेशिकं भूयः—सांशयिकमपि स्फुटं ॥ ७६ ॥ अनाभोगिकनाम स्या—न्मिथ्यात्वं पंचधेरितं ॥ तीर्थंकरैर्गणधारैः । केवलज्ञानभानुभिः ॥ ७७ ॥ यो जिनोक्तपृथक्त्वेन । सर्वप्रकारको ग्रहः ॥ दर्शनस्य निजस्यैव । तदाभिग्रहिकं भवेत् ॥ ७८ ॥ अवक्रेण स्वभावेन । स्वकीयदर्शनेऽपि च ॥ स्वान्यदेवगुरुरागो—ऽनाभिग्रहिकमीरितं ॥ ७९ ॥ जानन्नपि जिनोक्तानि । तत्वानि स्वमनीषया ॥ यो नापि घटयेदर्था—स्तत्स्यादाभिनिवेशिकं ॥ ८० ॥ सूक्ष्मबादरजीवानां । कथितानां जिनाधिपैः ॥ श्रद्धत्ते हृदि संदेहा—त्तत्सांशयिकमुच्यते ॥ ८१ ॥ स्यादेकेंद्रियवच्छून्य—मनाः पंचेंद्रियोऽपि च ॥ येन विचारनिर्मुक्त—स्तदानाभोगिकं भवेत् ॥ ८२ ॥ षण्णां जीवनिकायानां । घातनं द्वेषभावतः ॥ पं·

For Private and Personal Use Only

चेंद्रियमनोव्यापो । द्वादशाविरतिप्रथा ॥ ८३ ॥ संज्वलनप्रत्याख्याना—प्रत्याख्यानान्यनंतकाः ॥
एते भेदाश्च क्रुन्मान—मायालोभसमुद्भवाः ॥ ८४ ॥ सम्यक्त्वमिश्रमिथ्यात्व—मोहनीयं स्मितं र·
तिः ॥ अरतिश्च भयं शोको । जुगुप्सा नोकषायकाः ॥ ८५ ॥ भवेत्सत्यमनोयोगो—ऽसत्यहृद्यो·
गकस्तथा ॥ सत्यामृषामनोयोगो—ऽसत्यामृषामनः पुनः ॥ ८६ ॥ जायते सत्यवाग्योगो—ऽसत्य·
वचनयोगकः ॥ सत्यामृषावचोयोगो—ऽसत्यामृषावचोविधिः ॥ ८७ ॥ भवेदौदारिको योग—स्त·
थौदारिकमिश्रकः ॥ वैक्रियमिश्र आहार—कश्चामैश्रिकयोगकः ॥ ८८ ॥ तैजसकार्मणाभ्यां च ।
योगाः पंचदशेत्यमी ॥ प्रणीता जिननाथेन । श्रद्धातव्या विवेकिभिः ॥ ८९ ॥ एतैर्भेदैर्भवेयुश्च ।
कषायाः पंचविंशतिः ॥ हेतवः सप्तपंचाश—द्भेदाः क्रमाद्भवंति ते ॥ ९० ॥ रुडेणाध्यवसायेन ।
समयंसमयंप्रति ॥ शुभेतराणि कर्माणि । जीवश्च परिवर्धयेत् ॥ ९१ ॥ लौकिकलोकोत्तराभ्यां ।
मिथ्यात्वाभ्यां महीयसीं ॥ स्थितिं कर्म समाप्नोति । प्रभूतकालदुःखदां ॥ ९२ ॥ क्षायोपशमिकं ना·
म । सास्वादनं च वेदकं ॥ क्षायिकमौपशमिकं । सम्यक्त्वं पंचधोदितं ॥ ९३ ॥ एतत्सम्यक्त्वपूर्वेण
। यतिश्रावकधर्मयोः ॥ सम्यगाराधनाज्जंतोः । कर्म प्रक्षीयतेऽखिलं ॥ ९४ ॥ मार्दवमार्जवं क्षांति—

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir
For Private and Personal Use Only

मुक्तिस्तपश्च संयमः ॥ शौचाकिंचनते सत्यं । ब्रह्मचर्यमितिस्म तत् ॥ ९३ ॥ असौ संयमिनां धर्मः । कथितो जिननायकैः ॥ सम्यक्त्वमूलः श्राद्धानां । स चोक्तो द्वादशव्रतः ॥ ९४ ॥ यः पुण्यवान् भवेज्जीवो । मोक्षं जिगमिषुर्द्रुतं ॥ स ऊरीकुरुते साधु—धर्मं कर्मविमर्दनं ॥ ९५ ॥ भवांतरेण यो जीवो । यियासुरपुनर्भवं ॥ धरेत्सम्यक्त्वमूलानि । स द्वादशव्रतानि च ॥ ९६ ॥ धर्मेणैतेन जंतूना—मष्टानामपि कर्मणां ॥ युक्तानामपि दार्ढ्येन । जायते हि क्षयो द्रुतं ॥ ९७ ॥ ज्ञानद- र्शनावरण—प्रभृतिकर्मलेपिनां ॥ पापिनामपि मर्त्यानां । जायतेऽतो महोदयः ॥ ९८ ॥ कर्मवृद्धि- क्षयावेवं । मुनीश्वरनिरूपितौ ॥ समाकर्ण्य महीपालो । जगाद रचितांजलिः ॥ ९९ ॥ समाकर्णय हे नाथ । जंतुजातकृपापर ॥ मयापृच्छ्यत यत्पूर्वं । तत्सर्वं कथितं त्वया ॥ १०० ॥ संसारे स्वार्थजा प्रीति—रप्रीतिः सहजेन च ॥ औपाधिकं सुखं दुःखं । प्रजायतेऽनभीप्सितं ॥ १ ॥ पंचवर्णात्मकं देव—नायकस्य धनुर्यथा ॥ तथा स्वजनवर्गस्य । संगरंगा अनेकधा ॥ २ ॥ प्रद्योतते यथा विद्यु—दल्पकालं निशास्वपि ॥ संपत्तिरपि निःशेषा । तथा ज्ञेया विचक्षणैः ॥ ४ ॥ पंचेंद्रियभवा भोगाः । सदा रोगादिकारकाः ॥ संध्यारागोपमं प्रेम । शरीरं क्षणभंगुरं ॥ ५ ॥ अल्पकालं सुखावा-

प्ति । बहुकालं च दुःखदं ॥ स्वरूपं संसृतेर्दृष्ट्वा । ह्युद्विग्नोऽस्मि जवाद्विभो ॥ ६ ॥ लोकस्य व्यवहा-
राय । न्यस्य राज्यं सुते निजे ॥ भविष्यति हि मे दीक्षा । भगवन्न युष्मदंतिके ॥ ७ ॥ आकर्ण्य
नृपतेर्वाक्यं । जगाद मुनिपुंगवः ॥ माकार्षीः प्रतिबंधं त्वं । प्रवर्तस्व यथासुखं ॥ ८ ॥ एकघस्रेऽपि
यो दीक्षां । पालयेत्स हि मोक्षगः ॥ वैमानिकोऽथावश्यं । भवत्यत्र न संशयः ॥ ९ ॥ मुमुक्षुरपि
संसारा—ध्यानध्यातपदार्थकः ॥ जैनीं दीक्षां विना मोक्षं । न कोऽपि लभते नरः ॥ १० ॥

निशम्येति मुनेर्वाचं । प्रणम्य तत्क्रमद्वयं ॥ राजा जगाम धाम स्वं । संवेगरसपूरितः ॥११॥
गत्वा गेहे महाहर्षा—द्दत्वा राज्यं च सूनवे ॥ चारित्रं समुपादत्त । पार्थिवः स्वजनैः सह ॥ १२ ॥
नृपदीक्षास्वरूपं च । वीक्ष्याकर्ण्य गुरोर्वचः ॥ पूर्णो वैराग्यरंगेण । श्रेष्ठी बभूव कोविदः ॥ १३ ॥
न्यस्य भारं कुटुंबस्य । द्वयोरपि तनूजयोः ॥ कल्याणसुखसंप्राप्तौ । श्रेष्ठ्यपि प्राव्रजन्न मुदा ॥१४॥
इतश्च श्रेष्ठिनः पुत्रौ । नत्वा मुनीश्वरक्रमौ ॥ गृहस्थमार्गमप्राष्टां । दीक्षामादातुमक्षमौ ॥ १५ ॥
चारित्रग्रहणे शक्ति—र्नास्ति सांप्रतमावयोः ॥ कृपालो त्वं कृपां कृत्वा । गृहिधर्मं प्रदर्शय ॥ १६ ॥
मुनींद्रोऽपि तयोर्वाक्य—माकर्ण्य श्रुतिगोचरे ॥ धर्मं प्रकाशयामास । गृहिणामपि सौख्यदं ॥१७॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मिथ्यात्वं प्रथमं त्याज्यं । धार्यं सम्यक्त्वमुत्तमं ॥ तद्दूषणानि हेयान्या—देयानि नूषणानि च ॥
॥ १८ ॥ यथाशक्ति व्रतान्यंगी—कर्तव्यानि विवेकतः ॥ पालनीयान्यनीचार—वर्जितानि निरंतरं
॥ १९ ॥ सप्तक्षेत्र्यां तथा दीन—मनुजानां समुध्धृतौ ॥ न्यायोपार्जितवित्तानां । देयं दानं यथो-
चितं ॥ २० ॥ शिष्टाचारैः समं धर्म—कर्मविचारमाचरेत् ॥ कुलशीलसमाचारै—रुद्वहेतान्यगोत्रजैः
॥ २१ ॥ ग्रक्षुद्रः प्रकृतौ सौम्यो । मध्यस्थः सौम्यलोचनः ॥ सत्कथो गुणरागी च । सदाक्षिण्यो
विशेषवित ॥ २२ ॥ सुपक्षो दीर्घदर्शी चा—क्रूरो लोकप्रियोऽशठः ॥ लज्जालुः सदयो नीरु—वृ-
द्धानुगो विनीतकः ॥ २३ ॥ लब्धलक्षः कृतज्ञश्च । परहितार्थकारकः ॥ सौंदर्येण स्वरूपस्य । लो-
कांबकप्रमोदकः ॥ २४ ॥ गुणैरित्येकविंशत्या । संयुतो यः पुमान् नवेत ॥ स द्वादशव्रतार्हः स्याद्
। गृहवासेऽपि सद्गतिः ॥ २५ ॥ श्रुत्वेति तौ मुनींद्रस्य । वचनं पापमोचनं ॥ सम्यक्त्वप्रथमानि द्वा
—दश व्रतानि बिभ्रतुः ॥ २६ ॥ तौ व्रतान्युररीकृत्य । नत्वा च मुनिपक्रमौ ॥ मन्यमानौ कृतार्थ-
त्व—मगन्नतां स्वमंदिरं ॥ २७ ॥ देवार्चनं प्रकुर्वाणौ । त्रिकालं नावपूर्वकं ॥ दयां प्राणिगणे दा-
नं । ददानावर्थिपूरुषे ॥ २८ ॥ जनयंतौ महातीर्थ—यात्रां डव्यव्ययेन च ॥ ध्यायंतौ जिनपध्या-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नं । तपंतौ निजशक्तितः ॥ २७ ॥ जिनप्रणीतशास्त्राणि । शृण्वानौ गुरुसन्निधौ ॥ परोपकारचेतस्त्वं । धरंतौ धर्मबंधुरं ॥ ३० ॥ सर्वकालोचितान् भोगान् । भुंजानौ च यदृच्छया ॥ गमयामासतुः कालं । तौ द्वौ सुखेन देववत ॥ ३१ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

अथान्यदा मुनिः कश्चिद् । ज्ञानी ध्यान्यागमद्वने ॥ तत्समागमनं श्रुत्वा । निनंसू तौ बभूवतुः ॥ ३२ ॥ वंदितुं तं मुनिं याव—त्तावगातां प्रमोदतः ॥ चांमालो मिलितस्ताव—त्तयोः शुनीयुतोऽध्वनि ॥ ३३ ॥ शुनीयुक्तेऽपि चांमाले । नेत्रे तयोरतुष्यतां ॥ नृनेत्रे एव पूर्वं हि । रागद्वेषकसूचके ॥ ३४ ॥ द्वयोशलोकनादेव । भ्रात्रोर्विहिततोषयोः ॥ भृशं तुतुषतुर्नेत्रे । शुनीचांमालयोरपि ॥ ३५ ॥ आलिंग्यते मिथो शीघ्र—मिति मोहसमुद्भवः ॥ चतुर्णामपि चित्तेऽन्य—त्संबंधात्पूर्वजन्मनः ॥ ३६ ॥ गछतोर्द्विजयोर्मार्गे । चांमालोऽपि शुनीयुतः ॥ मोहोद्रेकेण तत्सार्धं—मनावक्रंतुमुत्सुकः ॥ ३७ ॥ विप्राभ्यामपि मोहेन । निषेध्धुं न च शक्यते ॥ चत्वारोऽपि ततः सार्धं । यतिनं वंदितुं गताः ॥ ३८ ॥ श्रावकाभ्यां द्विजन्मभ्यां । वंदितो मुनिरादरात् ॥ तथा शुनीश्वपाकाभ्या—मपि तत्सार्थयोगतः ॥ ३९ ॥ नत्वा पुरो निषण्णानां । चतुर्णामपि सौख्यतः ॥ देशना मु-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

निनारेभे । मुनिर्हि धर्मदेशकः ॥ ४० ॥ धर्मोपदेशमाकर्ण्य । संसारभ्रमनाशिनं ॥ उभाभ्यामपि विप्राभ्या—मपृच्छ्यत तपोधनः ॥ ४१ ॥ प्रभो ह्यत्रोपविष्टौ स्तः । शुनीचांडालकाविमौ ॥ अनयो-श्चावयोर्मोहे । को हेतुकः प्रवर्तते ॥ ४२ ॥ कालत्रयस्वरूपस्य । वेत्ता भेत्ता भवं मुनिः ॥ भवांत-रमभाषिष्ट । विप्रयोरुभयोरपि ॥ ४३ ॥ शालिग्रामे पुराभूता—मेतौ ब्राह्मणवंशजौ ॥ आख्यया सोमदेवोऽभू—दग्निला च तदंगना ॥ ४४ ॥ उभयोरपि दंपत्यो—रिभ्ययोः स्नेहपूर्णयोः ॥ षट्क-र्मासक्तयोः पुत्रौ । तयोरभवतं युवां ॥ ४५ ॥ युवयोः प्रथमस्याख्या—ग्निभूतिरभवत्परा ॥ वायुभू-तिर्द्वितीयस्य । पितृभ्यां प्रविनिर्मिता ॥ ४६ ॥ पितरौ तु प्रभूतेन । मिथ्यात्वेन विमोहितौ ॥ भृशं बभूवतुर्नित्यं । जैनधर्मपराङ्मुखौ ॥ ४७ ॥ वेदाभ्यासकरौ नित्यं । शौचधर्मं च बिभ्रतौ ॥ तर्पण-श्राद्धहोमादि—निजकर्तव्यतत्परौ ॥ ४८ ॥ युवयोः कष्टसंयोगा—दादृतजैनधर्मकौ ॥ भुक्तवांतप-रमान्ना—विव वांतार्हतोदितौ ॥ ४९ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ आर्हतश्रेयसो वांत्या । तस्यैव च जुगु-प्सया ॥ युवयोः पितरौ मृत्वा । प्रथमे नरके गतौ ॥ ५० ॥ ये निंदामपरस्यापि । जुगुप्सां वा प्रकु-र्वते ॥ ते यांति नरकं घोर—मसंख्यदुःखदायकं ॥ ५१ ॥ विशेषाज्जिनधर्मस्य । जैनवाक्यरतस्य च

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ ये नराः कुर्वते निंदां । भवेत्तेषामधोगतिः ॥ ५२ ॥ भुक्त्वायुर्नरके तत्र । पंचपल्यप्रमाणकं ॥ अयोध्यायां समुत्पन्नौ । शुनीचांमालकाविमौ ॥ ५३ ॥ शुनी या वर्तते सा तु । जननी युवयोरभू· त ॥ इतो भवे तृतीयस्मिं–श्चांमालो जनकः पुनः ॥ ५४ ॥ पूर्वजन्माभिसंबंधा–देतयोर्युवयोरपि॥ स्नेहः प्रजायते प्रायः । स्नेहो हि पूर्वजन्मजः ॥ ५५ ॥ जैनधर्मं समाराध्य । युवां ततो दिवं गतौ ॥ स्वर्गाच्च्युत्वा च संजातौ । श्रेष्टिपुत्रावुभावपि ॥ ५६ ॥ तीव्रमिथ्यात्वसम्यक्त्व–फलं समुपलभ्य· ते ॥ भवे तत्रैव वान्यत्र। दुःखसौख्यनिबंधनं ॥५७॥ पूर्वजन्मस्वरूपं च । निजपित्रोर्निशम्य च ॥ जातौ संवेगसंपूर्णा–वुभावपि सहोदरौ ॥ ५८ ॥ भवेयुरुत्तमाः पुत्रा । ये धर्ममतिधारिणः ॥ स्व· कीयौ पितरौ धर्मे । ते स्थापयंति भक्तये ॥ ५९ ॥

विचार्येति कृतार्थत्वं । संपादयितुमात्मनोः ॥ दापयामासतुर्धर्मं । तौ पित्रोः साधुसन्निधौ ॥ ॥ ६० ॥ पूर्वजन्मतनूजाभ्यां । वाचंयमसमीपतः ॥ आर्हतो दापितो धर्म–श्चांडालेन धृतो मुदा ॥ ॥ ६१ ॥ श्वपचेन यथाधारि । जैनधर्मः सुखावहः ॥ जगृहे सारमेय्यापि । धर्मस्तेन समं तथा ॥ ॥ ६२ ॥ कथं गतिः कथं जातिः । कथं योनिः कथं जनिः ॥ भ्रमद्भिः संसृतौ जीवै–र्विस्मयस्था·

For Private and Personal Use Only

नमाप्यते ॥ ६३ ॥ चिंतयंताविति स्वांते । जैनधर्मप्रभावतः ॥ भावयंतावनित्यत्वं । तावन्भूतां च ज-
न्मनः ॥ ६४ ॥ इतो भवे तृतीये का । बभूव जातिरावयोः ॥ मिथ्यात्वपापयोगेन । कीदृशी वि-
द्यतेऽधुना ॥ ६५ ॥ स्मरंतौ यतिवाक्येन । स्वकीयां जातिमुत्तमां ॥ शुनीचांमालकौ चित्ते । दध-
तो दुःखमुच्चकैः ॥ ६६ ॥ अथावयोः समुद्धारो । भविष्यति विनिश्चयात् ॥ प्राप्त्या जैनस्य धर्मस्य
। तौ संतुतुषतुर्भृशं ॥ ६७ ॥ चत्वारोऽपि यथा सार्धं । समागता निनंसया ॥ तथा प्रतिगताः स्था-
नं । मुनिं नत्वा प्रमोदतः ॥ ६८ ॥ सम्यक्त्वपूर्वकाणि द्वा—दशव्रतानि दक्षवत् ॥ सम्यगाराधया-
मास । चांडालोऽपि कुकर्मकृत् ॥ ६९ ॥ आराध्य मासमेकं स । व्रतानि तानि भावतः ॥ मृत्वा
नंदीश्वरे देवः । पंचपल्यायुषाभवत् ॥ ७० ॥ पालयित्वा दिनान्न सप्त । धर्मं कुगतिदारकं ॥ तत्रैव
नगरे राज्ञ—स्तनया समभूच्छुनी ॥ ७१ ॥ वर्धमाना शशांकस्य । कलेव कलयानिशं ॥ यौवनं
पावनं साप्ता । कामिमानसविस्मयं ॥ ७२ ॥ तस्या वीक्ष्यान्यदा रूपं । नृपश्चिंतां चकार च ॥ एत-
स्याः को वरो भावी । कलारूपादिसंयुतः ॥ ७३ ॥ पुत्रीमेनां प्रदास्यामि । तस्मै वराय शर्मणे ॥
भविष्यति रुचौ योऽस्या—श्चातुर्यकमलायुतः ॥ ७४ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

इति संचिंत्य नृपेन । स्वयंवरणमंडपं ॥ प्रारभ्याकारिता नृपाः । सुरूपा बलगर्विताः ॥ ७५ ॥
तत्रागतेषु नृपेषु । नंदीश्वरात्सुरो व्रजन् ॥ नंतुमार्हतचैत्यानि । प्रसंगादवतीर्णवान् ॥ ७६ ॥ दृष्ट-
स्तेनावतीर्णेन । स्वयंवरणमंडपः ॥ कौतुकान्मर्त्यरूपेण । तत्र वृंदारकः स्थितः ॥ ७७ ॥ अलंका-
रेण संयुक्ता । पुरतो वेत्रधारिणी ॥ यावदेति सभां कन्या । बिरुदश्रुतिपूर्वकं ॥ ८० ॥ जाया ज
न्मांतरीयेयं । वर्तते मम निश्चयात् ॥ अवधिज्ञानतस्ताव—त्कन्या तेन विलोकिता ॥ ८१ ॥ भव
त्रयस्वरूपं यद् । भुक्तं विडंबनाकरं ॥ तत्किं विस्मारितं मुग्धे । सेति देवेन भाषिता ॥ ८२ ॥ सं-
सारपापवृक्षस्य । दुर्गतेः फलवर्धकं ॥ स्वयंवरे त्वया किं नु । प्रारब्धं पाणिपीडनं ॥ ८३ ॥ अद्या-
पि प्रतिबुध्यस्व । मुक्त्वा च करपीडनं ॥ अनंतसुखसंपादि । त्वं कुरु चात्मसाधनं ॥ ८४ ॥ आस-
न्नाराधितधर्मा । ये भवंति शरीरिणः ॥ तेषामल्पोपदेशेन । प्रतिबोधः प्रजायते ॥ ८५ ॥ आस-
न्नकृतधर्मत्वात । स्नेहाच्च पूर्वजन्मनः ॥ वाक्येन नाकिनस्तस्य । प्रतिबुद्धा कनी च सा ॥ ८६ ॥
उन्मार्गात्प्रतिवाल्येत । यथा निषादिना गजः॥ तथा तदुपदेशेन। सा कन्या प्रतिवालिता ॥८७॥
वलित्वा कानने गत्वा । स्मृत्वा च संसृतिस्थितिं ॥ वैराग्यात्साग्रहीद्दीक्षां । श्रुतसागरसन्निधौ ॥८८॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विबुधैरप्यसंभाव्यं । किमेतत्सहसाभवत् ॥ विलक्षवदनाः प्रोचु—रिति सर्वेऽपि विस्मयात् ॥ ८९ ॥
परं केनापि न ज्ञातं । तत्स्वरूपं मनागपि ॥ स्वयंवरेऽप्यहो दीक्षा—भावस्तुच्छभवस्थितेः ॥ ९० ॥
साध्वी दीक्षां समादाय । समाराध्य यथाविधि ॥ छित्वा स्त्रीलिंगमुत्पेदे । प्रथमे त्रिदशालये ॥
॥ ९१ ॥ धर्मतो नरकच्छेदो । दुष्टयोनिर्न धर्मतः ॥ स्वर्गमोक्षावपि धर्मा—द्धर्मः कार्यस्ततो बुधैः ॥
॥ ९२ ॥ प्रसंगेन तयोः पित्रोः । स्वरूपं पूर्वजन्मनः ॥ प्ररूपितं समासेन । प्राज्यवैराग्यकारणं ॥
॥ ९३ ॥ अथ तौ श्रेष्ठिनः सूनू । प्रणम्य चलितौ मुनिं ॥ गतौ निलयमात्मीयं । जैनधर्मपरायणौ
॥ ९४ ॥ सम्यगाराध्य धर्मं तौ । पूर्णीकृत्यायुरैहिकं ॥ भोक्तुं च परलोकस्य । सौधर्मे दिवि ज-
ग्मतुः ॥ ९५ ॥ धाराधरे नभोभागे । यथेंद्रधनुरुद्भवेत ॥ तथैवोत्पादशय्यायां । प्रादुर्भवति निर्जरः
॥ ९६ ॥ तत्र देवांगनाभिश्च । स्पृहयितुं मनस्तयोः ॥ प्रारेभे प्रवरं नृत्यं । गीतगानपुरस्सरं ॥
॥ ९७ ॥ अंतर्मुहूर्तकालेन । सर्वेऽत्र तरुणोपमाः ॥ सर्वांगभूषणोपेता । भवेयुरजराः सुराः ॥ ९८ ॥
केशास्थिमांसकरज—रोमासृक्त्वग्विवर्जिताः ॥ पुरीषमूत्रनिर्मुक्ता । भवंति देवयोनयः ॥ ९९ ॥
मेषोन्मेषोज्झिताः सर्वे । चित्तोक्तकार्यसाधकाः ॥ स्फाराम्लानस्रजो भूमे—रूर्ध्वगाश्चतुरंगुलैः ॥ २०० ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ध्यानलीनमनस्कानां । सुधियां योगिनामपि ॥ स्वकीयाभिः कलाभिर्ये । मोहयंति मनांसि च ॥ ॥ १ ॥ ताभिस्त्रिदशकांताभिः । कांताभिः सह लीलया ॥ भुंजंते विविधान् भोगान् । मग्नाः सुखपयोनिधौ ॥ २ ॥ पुण्यैर्द्रव्यं भवति भविका भूरिशोभाविभाकृत । पुण्यैर्लीला सततमतुला मेदिनीपालयोग्या ॥ पुण्यैः कीर्तिः स्फुरति जगति प्राज्यराज्यप्रदात्री । पुण्यैः स्वर्गः सकलसुखदः स्यात्क्रमेणापवर्गः ॥ ३ ॥ इति पंडितचक्रचक्रवर्तिपंडितश्रीराजसागरगणिशिष्यपंडितश्रीरविसागरगणिविरचिते श्रीशांबप्रद्युम्नचरित्रे तृतीयभवमाणिभद्रपूर्णभद्रजिनधर्मश्रवणसौधर्मगमनो नाम सप्तमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ अथाष्टमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

अथायोध्येति विख्याता । नगरी प्रवरर्द्धिका ॥ विद्यते धनधान्याढ्या । वियुक्ता विपदादिभिः ॥ १ ॥ भाति तस्यामयोध्यायां । पद्मनाभ इति प्रभुः ॥ पद्मनाभ इव प्रोद्य—त्पराक्रमेण भूयसा ॥ २ ॥ तस्यासीद्धारिणी राज्ञी । वरेण्या गुणसेवधिः ॥ स्वर्गाच्च्युत्वा सुपर्वाणौ । धारिण्याः कुक्षि-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मीयतुः ॥ ४ ॥ परिपूर्णेन कालेन । द्वावप्यसूत सा सुतौ ॥ तेजःपुंजेन संयुक्तौ । मार्तंडशशिना-
विव ॥ ५ ॥ पितृभ्यां विहितौ नाम्ना । तौ च द्वौ मधुकैटभौ ॥ वर्धमानावभूतां तौ । बलदेवाच्यु-
ताविव ॥ ६ ॥ यौवने नृपकन्याभ्यां । धन्याभ्यां खलु संमदात् ॥ पितृभ्यां कारितं पाणि—पीड-
नं सुतयोस्तयोः ॥ ७ ॥ अन्येद्युरुद्यदुद्योत—कलावंताविवोध्धुरौ ॥ चातुर्यवर्यौ तौ वीक्ष्य । हृष्टो
वशा व्यचिंतयत ॥ ८ ॥ विनीतास्तनया भार्या । रूपवत्यो गुणान्विताः ॥ बांधवाः स्नेहला भृत्याः
। कार्यनिर्मितितत्पराः ॥ ९ ॥ मनुष्येषूत्तमा जातिः । शुद्धं कुलं कला वराः ॥ प्रोत्तुंगा हस्तिनश्चा-
श्वा । गेहे द्रव्यमनर्गलं ॥ १० ॥ संसारेऽत्र पदार्था ये । भवेयुः सुखकारिणः ॥ ते सर्वेऽपि मया
लब्धाः । पूर्वपुण्यप्रभावतः ॥ ११ ॥ ततोऽहं सुकृतं कुर्यां । तथा पापक्षयंकरं ॥ यथा प्रजायते मो-
क्ष—स्तेन पुण्येन शाश्वतः ॥ १२ ॥ विचार्येति नृपो राज्यं । समर्प्य मधुनंदने ॥ कैटभे यौवरा-
ज्यं च । प्राव्राजीद्गुरुसन्निधौ ॥ १३ ॥ प्राज्या राजात्मजास्तेन । सार्धं प्रव्रजिता मुदा ॥ स्त्रीणामे-
कसहस्रं च । साधयितुं शिवास्पदं ॥ १४ ॥ यो यत्साधयितुं प्रायः । प्रयत्नं कुरुते पुमान् ॥ साधय-
त्येव तत्कार्यं । तेनेति सूक्तिराददे ॥ १५ ॥ पालनेन महाराज—नीत्यास्ताभ्यां निरंतरं ॥ विस्मा-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रितः पिता सर्व—लोकानां सुखदानतः ॥ १६ ॥ भीमकांतगुणाभ्यां च । राज्यं पालयतोस्तयोः ॥
शत्रवः शिश्रियुर्मैत्रीं । तां मित्राण्यधिकां पुनः ॥ १७ ॥ नृपः पुरुषपूर्णायां । सभायामन्यदा स्थि-
तः ॥ नृपतिर्नगरे कोला—हलं शुश्राव पुष्कलं ॥ १८ ॥ तत श्रुत्वा पार्थिवः प्राह । प्रतीहारान् धृ-
तायुधान् ॥ किमेतदश्रुतं पूर्वं । मदीये श्रूयते पुरे ॥ १९ ॥ विनयेन प्रतीहारा । अन्यधुर्धरणीध-
वं ॥ स्वामिन्नस्ति नृपो भीमो । नाम्ना दुर्गबलोत्कटः ॥ २० ॥ स हि प्रचुरया धाट्या । देशान् ग्रा-
मान् पुराणि च ॥ सार्थान् धृतप्रभूतार्थान् । निःशंको हृदि लुंटति ॥ २१ ॥ स समेतोऽस्त्ययोध्या-
याः । समीपे करुणोज्झितः ॥ हरतेऽसौ पुरोपांते । चरतश्चापि चतुष्पदान् ॥ २२ ॥ तेन सर्वोऽप्ययं
लोको । नागरीयो भयद्रुतः ॥ बहुकोलाहलारावं । कुरुते हृदि विह्वलः ॥ २३ ॥ इति श्रुत्वा कु-
लामात्यान् । जगाद जगतीपतिः ॥ ललाटे भृकुटिं कृत्वा । कथं रे ज्ञापितं न मे ॥ २४ ॥ तदा-
वदन्नमात्यस्तं । नाथ त्वमसि बालकः ॥ ततो न प्रोक्तमस्माभिः । पालनीयो हि सांप्रतं ॥ २५ ॥
राजोचे बलिनो नागाः । श्वापदा अपरेऽपि च ॥ तावद्गर्जंति यावन्न । तत्रायाति हरेः शिशुः ॥२६॥
सिंहबाले समेते तु । सर्वेऽपि यांति दूरतः ॥ युष्माभिर्नेति किं लोके । किंवदंती पुरा श्रुता ॥२७॥

For Private and Personal Use Only

भीमनृपालनागस्य । पुरः केसरिबालकं ॥ यूयं मामपि जानीत । दधानं शैशवं तनौ ॥ २८ ॥ प्र-
तिज्ञाय तथा यूयं । मेलयनातुलं बलं ॥ स्वयमेव यथा गत्वा । बंभज्येऽहं च तं परं ॥ २९ ॥ प्र-
माणमेव नृपस्य । वचनं क्रियतेऽधुना ॥ इति तद्वचसामात्यै—र्मेलितं कटकं महत् ॥ ३० ॥ स-
हस्रशो गजा मत्ता । लक्षशश्च तुरंगमाः ॥ शतशः स्यंदना वीराः । कोटिशश्च पदातयः ॥ ३१ ॥
आकाशे यदि गच्छेत्स । तदानयामि तं नृपं ॥ निःश्रेणय इति प्राज्याः । सार्थे तेन प्रकारिताः ॥
॥ ३२ ॥ प्रणश्य यदि पाताल—मूले विशति सोऽधमः ॥ कर्षाम्यहं ततोऽपीति । कुद्दाला दधिरे-
ऽधिकाः ॥ ३३ ॥ इत्यनीकस्य सामग्रीं । कारयित्वा मधुप्रभुः ॥ चचाल शुभघस्रेण । जेतुं भीमा-
भिधं नृपं ॥ ३४ ॥ अनल्पैः पादपैर्मार्गा । येऽभूवन् विषमा भृशं ॥ कटकस्य प्रभूतत्वात । समीभू-
ताश्च तस्य ते ॥ ३५ ॥ अग्रगैः सलिलं प्राप्तं । मध्यगैः पंकमिश्रितं ॥ अंतगैः कर्दमस्तृष्णो—च्छे-
दाय सरसीषु च ॥ ३६ ॥ तुरंगमखुरोत्थेषु । रजस्सु प्रसृतेष्वपि ॥ सूर्यतापमपाकर्तु । छायाकृत्यम-
जायत ॥ ३७ ॥ कटकेन प्रभूतेन । चतुरंगेण भूपतिः ॥ त्रासयन् स्पर्धिनो नृपान् । प्राप्तो वटपुरां-
तिकं ॥ ३८ ॥ आगमं मधुनृपस्य । श्रुत्वा हेमरथेश्वरः ॥ निजां ज्ञापयितुं सेवां । संमुखः समुपे-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यिवान् ॥ ३९ ॥ आगत्य त्वरितभक्त्या स । प्राणमन्मधुभूभुजं ॥ उत्तमाः सहजेनैव । भवेयुर्हि प्र॰
णामिनः ॥ ४० ॥ तं समालिंगयामास । मधुभूपोऽपि हर्षतः ॥ उभयोर्मिलनेनैव । प्रीतिर्बभूव भू॰
यसी ॥ ४१ ॥ विनयान्मधुभूपालं । हेमरथो व्यजिज्ञपत् ॥ क्रमयो रेणुभिः स्वामिं—स्त्वं पवित्रय
मत्पुरं ॥ ४२ ॥ आदरै रंजितो राजा । पुण्यदाक्षिण्यसंगतः ॥ तद्वाक्यमुररीचक्रे । प्रीतिसंसूचनाय
च ॥ ४३ ॥ तोरणैः केतुभिर्धूप— घटीभिः पुष्पदामभिः ॥ वस्त्रैराभरणै राज्ञा । सर्वं शृंगारितं पुरं
॥ ४४ ॥ वादित्राणाममात्राणां । बंदिनां च शुभस्वनैः ॥ प्रवेशं कारयामास । हेमरथो नृपं पुरे ॥
॥ ४५ ॥ प्रावेश्य स्वगृहे नीत्वा । स्वकीयास्थानमंडपे ॥ सिंहासने च सौवर्णे । स्थापयामास तं
नृपः ॥ ४६ ॥ पुरतस्तस्य भूपस्य । प्रौढप्राभृतहेतवे ॥ हेमरथेन मुक्तानि । वस्तून्यभिनवानि च ॥
॥ ४७ ॥ सद्ममध्ये समागत्य । प्रजजल्प नृपः प्रियां ॥ वल्लभे त्वं स्वयं गत्वा । वर्धापय मधुप्रभुं ॥
॥ ४८ ॥ नाम्नेंदुप्रभया प्रोचे । मुखेंदुप्रभया तदा ॥ स्वामिन् मनोहरं यद्य—द्वस्तु स्यान्निजसद्मनि
॥ ४९ ॥ तत्सर्वमपि भूपाल—दृग्गोचरे न पात्यते ॥ तत्समीक्ष्य यतस्तस्य । लोचने चलतो द्रुतं
॥ ५० ॥ ततस्तव प्रियाः संति । प्राज्या रूपगुणान्विताः ॥ कांचित्प्रेषय तन्मध्या—द्वर्धापयितुमी॰

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्वरं ॥ ५१ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा—वदद्धटपुरेश्वरः ॥ विरुद्धं वचनं देवि । त्वयका किं निरूप्यते ॥ ५२ ॥ आवयोस्तातसोदर्य—सन्निभोऽयं मधुप्रभुः ॥ भूयिष्ठास्त्वादृशो दास्यो । भविष्यंत्यस्य भूपतेः ॥ ५३ ॥ ततस्त्वमेव गत्वाशु । विधाय रचनां वरां ॥ मुक्ताफलाक्षतैः कांते—र्वर्धापय नरेश्वरं ॥ ५४ ॥ विरुद्धं पतिना किंचि—त्सहसा विनिवेदितं ॥ कुलीना कामिनी वेत्ति । तद्वचनं तथा हृदि ॥ ५५ ॥ ज्ञात्वापि चैकशस्तस्व—र्भर्तुः प्रतिनिवेदयेत् ॥ स वक्ति चेत्कुरु त्वं च । सा करोत्येव तद्वचः ॥ ५६ ॥

ज्ञात्वेति भर्तृवाक्येन । वर्धापनाय भूपतेः ॥ अंगे षोडशशृंगारान् । परिधाय गता सभां ॥ ॥ ५७ ॥ समागत्य तयात्मीय—भर्त्रा सह मधुप्रभुः ॥ स्वस्तिकं पूरयित्वाग्रे । वर्धापितोऽक्षतादिभिः ॥ ५८ ॥ किमसावुर्वशी रंभा । सुरी किमसुरी परा ॥ किं सावित्री रमा किं वा । गौरी पातालसुंदरी ॥ ५९ ॥ तस्या वर्धापयंत्याश्च । निरीक्ष्य रूपमद्भुतं ॥ ईदृश्योऽपि भवेयुः किं । नार्यः स इत्यचिंतयत् ॥ ६० ॥ भवेद्यदीदृशी नारी । मर्त्यलोके मनोहरा ॥ स एव तर्हि धन्यो यो । भोगान्भुंक्तेऽनया समं ॥ ६१ ॥ एतस्या वदनोद्भूतं । सुधाश्रावि वचोऽनिशं ॥ यः समाकर्णयेन्मर्त्य—

For Private and Personal Use Only

स्तस्य श्रोत्रे कृतार्थिनी ॥ ६२ ॥ अस्याः सुपर्वनेत्राभ्या—मिवाक्षिभ्यां समीक्ष्यते ॥ यश्चासेचनकं रूपं । सफले तस्य लोचने ॥ ६३ ॥ नृरिसौरभ्यसंयुक्तं । कामिभृंगा मुखांबुजात ॥ जातं जिघ्रति यो गंधं । तस्य नासा फलेग्रहिः ॥ ६४ ॥ श्लोकैः काव्यैश्च गाथाभिः । किंवदंतीभिरप्यहो ॥ यो जल्पेदनया सार्धं । तस्यैव रसना वरा ॥ ६५ ॥ कुंकुमचंदनद्रव्यै—र्विलिप्तकाययानया ॥ सुरतं कुरुते यश्च । शुभं तत्स्पर्शनेंद्रियं ॥ ६६ ॥ यस्यैतेषु पदार्थेष्व—न्यैकोऽपि प्रवर्तते ॥ अस्मिन्नसारसंसार—मध्ये धन्योऽस्ति सोऽपि हि ॥ ६७ ॥ मम त्वेकमपि स्वीय—स्वांतसंतोषकारणं ॥ अनया धन्यया साकं । वस्तु नास्ति मनागपि ॥ ६८ ॥ तां वीक्ष्य पुण्यलावण्यां । चिंतयंतमिति त्वसौ ॥ वर्धाप्य मधुनृपालं । जगामागारमात्मनः ॥ ६९ ॥ स्पृहया च तया साकं । तस्य मानसमप्यगात् ॥ नाद्भुतं हि मधुवांछे—ऽप्रभाया भवेद्बहुः ॥ ७० ॥ सोऽप्युत्थाय ततो रात्रि—मिव कल्पयितुं दिवा ॥ तस्थाविंदुप्रभाध्यानः । शय्यायां स तमोगृहे ॥ ७१ ॥ तत्र स्थित्वा न केनापि । सह जल्पति सादरं ॥ रुच्या भुनक्ति नाहारं । न निद्रां कुरुते निशि ॥ ७२ ॥ निजस्य कटकस्यापि । चिंतां च चलनादिकां ॥ विदधाति न कंदर्प—शाणैर्विद्धो महीपतिः ॥ ७३ ॥ तदा समेत्य तस्यैव

। सचिवः परिपक्वधीः ॥ नृपालं कथयामास । धीसखो हि सखेशितुः ॥ ७४ ॥ राजंस्तवास्ति किं दुःखं । समुद्भूतं हृदि द्रुतं ॥ किं हेमरथभूपेना—पमानं ते कृतं ननु ॥ ७५ ॥ किंवा शरीरसंभूत—विषमामयनिर्मितं ॥ केनचिद् द्वेषिणा यद्वा । कृतं वाङ्मनसोज्झितं ॥ ७६ ॥ व्यग्रचित्ते त्वयि स्वामिन् । सैन्यं सर्वमपि क्षणात ॥ यतो भविष्यति व्यग्रं । तद्यथार्थं निवेदय ॥ ७७ ॥ कामातुरमनुष्याणां । न लज्जा न च साध्वसः ॥ इति तेन निजास्येन । कथितं मंत्रिणः पुरः ॥७८॥ न कुतोऽप्यन्यतोऽमात्य । दुःखं मदीयमानसे ॥ स्त्री हेमरथभूपस्य । यतो दृष्टा ततोऽस्ति तत् ॥ ॥ ७९ ॥ तया दर्शनमात्रेण । मदीयं हृदयं हृतं ॥ अन्यस्मादपि सर्वस्मा—द्विरक्तिः कारिता पुनः ॥ ८० ॥ अंतःपुरे मदीये च । बहवः संति योषितः ॥ ईदृशी कापि नो नारी । मनोनयनमोहिनी ॥ ८१ ॥ ततो जाया मदीयेयं । भविष्यति यदि द्रुतं ॥ जीवंतं मां विजानीहि । तर्हि धीसख नान्यथा ॥ ८२ ॥ नृपस्य श्रवणाश्रव्य—मिति नव्यं वचोऽधमं ॥ आकर्ण्य चिंतयामास । सचिवो व्यग्रमानसः ॥ ८३ ॥ दष्टस्य फणिना पुंसो । व्याधिभिर्व्याधितस्य च ॥ अपि लग्नकृपाणस्य । प्रतीकारः प्रवर्तते ॥ ८४ ॥ परं कंदर्पबाणेन । विद्धस्य तु शरीरिणः ॥ न विद्यते प्रतीकार । उपचा-

रशतैरपि ॥ ८५ ॥ तथापि कथयाम्यस्य । वाक्यमायतिसुंदरं ॥ विमृश्येत्यब्रवीन्मंत्री । कामातुरं म· धुनृपं ॥ ८६ ॥ यत्त्वया चिंतितं चित्ते । मत्पुरो यच्च भाषितं ॥ इह लोकेऽन्यलोके त—दपवाद· करं तव ॥ ८७ ॥ तदिदं चिंतनं त्यक्त्वा । मत्वा मद्वचनं विभो ॥ निजाभीष्टानि कृत्यानि । विचा· रभाक्समाचार ॥ ८८ ॥ दुष्टेन मंत्रिणानेन । चित्तवार्ता ममाददे ॥ न करोत्युद्यमं तत्र । वारयत्ये· ष मां पुनः ॥ ८९ ॥ ततोऽवदन्महीपालः । कोपाटोपेन धीसखं ॥ याहि त्वं दूरतोऽवश्यं । मरिष्या· म्यहमन्न च ॥ ९० ॥ कामी हितोपदेशेन । कार्याकार्यं च वेत्ति न ॥ ततोऽयं सहसा प्राणान् । मात्याक्षीत्कामविह्वलः ॥ ९१ ॥

ध्यात्वेति सचिवः काल—क्षेपं कारयितुं जगौ ॥ नाथ संप्रति रहयेयं । किंवदंती त्वया हृदि ॥ ९२ ॥ दुष्टं भीमनृपं जेतुं । सांप्रतं गच्छ भूपते ॥ मयका वल्लमानेन । करिष्यते तवेप्सितं ॥ ॥ ९३ ॥ परदारविलुब्ध त्वं । वचसा मे यदि प्रभो ॥ न गच्छस्यधुना तर्हि । ज्ञेयं दुःखं महत्त्वयि ॥ ९४ ॥ य एते सुभटाः संति । त्वत्तस्ते सकला अपि ॥ परावृत्य गमिष्यंति । सैन्ये भंगो भवि· ष्यति ॥ ९५ ॥ संजाते कटके भंगे । रिपुरुन्मादमाप्स्यति ॥ वैरिण्युन्मादमापन्ने । तवायशो भवि·

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्यति ॥ ९६ ॥ ततस्त्वमधुना स्वामि—न्नाश्वास्य सकलां चमूं ॥ सर्वेण परिवारेण । प्रथमं जय
वैरिणं ॥ ९७ ॥ श्रुत्वेत्यूचे मधुर्मंत्रिन् । किं भापयसि मां मुधा ॥ प्रयातु सकलं सैन्यं । कीर्तिर·
प्यस्तु वा मुधा ॥ ९८ ॥ मम सैन्येन सर्वेण । द्रव्येण न प्रयोजनं ॥ एकमिंदुप्रभाया हि । प्रयो·
जनं कुरुष्व तत ॥ ९९ ॥ इत्युर्वीशवचः श्रुत्वा । चिंतयामास धीसखः ॥ कामातुरो मधुर्हाहा । वि·
रुद्धं किं प्रजल्पति ॥ १०० ॥ अथवा कामिनो मर्त्याः । कुलाचारं बलं धनं ॥ प्राणानपि त्यजंति
स्वान् । विरुद्धजल्पनेन किं ॥ १ ॥ यादृशो रागिणां रागो । रूपिण्यां स्त्रियि वा धने ॥ तादृशो
यदि धर्मे स्या—त्तर्हि सिद्धिर्न दुर्लभा ॥ २ ॥ आबालकालतोऽप्येष । वर्धितः पार्थिवो मया ॥ य·
दि सोऽपीदृशं वक्ति । तदन्यस्य तु का कथा ॥ ३ ॥ अथास्याज्ञानुसारेण । प्रवर्त्तेऽहं स्वबुद्धितः
॥ आश्वास्यैनं यथा काल—क्षेपोऽपि च प्रजायते ॥ ४ ॥ विचार्येत्यवदन्मंत्री । येनोद्देशेन नाय·
क ॥ निर्गतस्त्वं कुरुष्वादौ । यतो वैरिजयो भवेत् ॥ ५ ॥ जिते वैरिणि ते भावी । प्रतापस्योदयो
महान् ॥ पश्चाद्विधास्यते नाथ । तावकं चित्तचिंतितं ॥ ६ ॥ पार्थिवः प्राह यद्येवं । तर्हि त्वं मम
गोचरे ॥ कुरुष्व शपथान् मंत्रिन् । मां विश्वासयितुं द्रुतं ॥ ७ ॥ कामार्ता विकलात्मानो । विश्वा·

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्या हि यथातथा ॥ प्रधानेन ततस्तेन । शपथाः प्रतिचक्रिरे ॥ ८ ॥ मंत्रिणाश्वासितो राजा । चिंतयंश्चित्तचिंतितं ॥ समं हेमरथेशेना—चालीद्भूरिपरिछदः ॥ ९ ॥ द्वयोर्महीभुजोः प्राज्ये । मिलित्वा चलिते बले ॥ भूरिगजहयोपेते । रथपत्तियुते द्रुतं ॥ १० ॥ स्खलनं शैलशृंगाणां । कंपनं भूतलस्य च ॥ अनीकसमुदायेन । चलतस्तस्य पथ्यभूत् ॥ ११ ॥ निजाधीशप्रतापेन । निर्भयत्वेन वर्त्मनि ॥ शनैरपि बलं गछ—न्निशीथे प्राप तत्पुरं ॥ १२ ॥ आदित्यशशिनो राज्ञो—र्द्वयोर्बलैरवेष्ट्यत ॥ भीमभूपपुरं विष्वक् । सुराड्विस्तारकैरिव ॥ १३ ॥ निःस्वानादिकवादित्रैः । परचक्रसमुद्भवैः ॥ पूर्यमाणे नभोदेशे । चुक्षोभ सकलं पुरं ॥ १४ ॥ सुभटानां प्रवेशे यो । जायते दुःखदायकः ॥ तत्तूर्यनिनदैरेव । कोलाहलः पुरेऽभवत् ॥ १५ ॥ तुमुलं नगरे प्राज्य—माकर्ण्य भीमभूपतिः ॥ उवाच सचिवं कोला—हलः किंहेतुकोऽस्त्ययं ॥ १६ ॥ प्लाविता किं समुद्रेण । किंवा प्रज्वालिताग्निभिः ॥ किं विशुद्धिः समाक्रांता । पृथिवी पृथुतान्विता ॥ १७ ॥ अमात्यः सत्यवाग्प्रोचे । नाथ तर्कयसे किमु ॥ मधुनृपः समेतोऽस्ति । कटकेन महीयसा ॥ १८ ॥ मा भूदेतत्पुरीभंगः । परचक्रसमागमात ॥ लोको भयद्रुतस्तेन । कोलाहलं करोत्यलं ॥ १९ ॥ श्रुत्वेति ग·

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

र्ववान राजा । जगौ मिथ्या ब्रवीषि किं ॥ स कोऽप्यस्ति न संसारे । यः समेति ममोपरि ॥ २० ॥ प्रताप्यन्योऽपि यः कश्चित् । सोऽपि नृपः समेति न ॥ वराकोऽयं कुमारोऽपि । मधुनृपः समेति किं ॥ २१ ॥ अद्य यावत्त्वया मंत्रिन् । न श्रुतं श्रुतिगोचरे ॥ सिंहस्योपरि किं हस्ती । समेति बलवा- नपि ॥ २२ ॥ एवं सत्यपि यद्येष । समेतोऽस्ति मुमूर्षया ॥ तर्हि तेन समं युद्धं । विधाय घातयि- ष्यते ॥ २३ ॥ कथयित्वेति नृपालः । सज्जीकर्तुं बलं निजं ॥ कांदिशीकजने ढंगे । रणभेरीम- वादयत् ॥ २४ ॥ तदा भीममहीपालं । व्याचष्ट सचिवाग्रणी ॥ विभो क्ष्मामहीनाथो । बलीयान् वर्तते महान् ॥ २५ ॥ प्रतोलीं दापयित्वा तद् । दुर्गरोधं विधाय च ॥ सुखेस्तिष्ठ कियत्कालं । का- लक्षेपो हि सौख्यदः ॥ २६ ॥ भीमेशो भीमवद्भीमः । प्राह रे किं प्रजल्पसि ॥ वराकेऽस्मिन् समा- याते । प्रतोली दाप्यते कथं ॥ २७ ॥

राजोक्त्वेति पुरीमध्या—द्दरीतः केसरीव सः ॥ युद्धायोद्यत एकाकी । निर्गतोऽनु चमूः समा ॥ २८ ॥ सैन्योपेतं तदा पुर्या । निर्गतं भीमभूभुजं ॥ निशम्य मधुभूपोऽपि । सज्जीचकार वाहि- नीं ॥ २९ ॥ प्रादुर्भवेद्यथा वह्नि—र्घर्षणे वंशवंशयोः ॥ यथा मनोभवो नृयो—र्दर्शने पुरुषस्त्रि-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

योः ॥ ३० ॥ धरणीधवयोरुच्चै—र्बलिनोरुन्नयोरपि ॥ सन्मुखं मिलिते सैन्ये । तूर्णं योध्धुं स्पृहा-
भवत् ॥ ३१ ॥ रणतूरनिनादौघै—र्नृत्यंति वीरमानिनः ॥ अथ किं प्रकरिष्यामः । कंपंते कातरा
इति ॥ ३२ ॥ हयानां हेषितैर्मत्त—हस्तिनां बृंहितैस्ततैः ॥ स्यंदनानां च चित्कारै—र्बंदिनां बिरु-
दारवैः ॥ ३३ ॥ सोत्साहा धृतनाराच—कृपाणमुद्गरादयः ॥ भ्रमंतीतस्ततो वीरा । मकरा इव वारि-
धौ ॥ ३४ ॥ हन्यतां हन्यतामेष । ब्रुवाणा इति वैरिणि ॥ नक्रचक्रा इवांभोधौ । वीराः परिस्फुरं-
ति च ॥ ३५ ॥ परस्पराभिघातेन । निर्गतानि बहूनि वै ॥ रुधिराणि जलानीव । प्रवर्तंते समंततः
॥ ३६ ॥ वीराणामेव मर्त्यानां । योध्धुं प्रकटिता घनाः ॥ हया रंगत्तरंगाभ्नः । प्राप्नुवंति कुरंगतां ॥
॥ ३७ ॥ भिन्नेभ्यः कुंभिनां कुंभ—स्थलेभ्यश्च विनिर्गतैः ॥ शुभ्रमुक्ताफलैस्तूर्णं । पूर्णाभून्मेदि-
नी तदा ॥ ३८ ॥ अन्योन्यशीघ्रसंघट्टा—त्समुद्भूतो हुताशनः ॥ वडवाग्निरिव व्याप—द्भस्मसात्क-
र्तुमुद्यतः ॥ ३९ ॥ घोरसंग्रामपाथोधौ । हयादिवहनैरिति ॥ उन्मज्जंति निमज्जंति । वीराश्च का-
तरा नराः ॥ ४० ॥ ये नोत्तीर्णाः पयोधिं तं । मग्नास्तत्रैव ते नराः ॥ समुत्तीर्णाश्च मे प्राज्या—
स्तेऽभुंजंश्च जयश्रियं ॥ ४१ ॥ नवभिः कुलकं ॥

For Private and Personal Use Only

येषां भवंति पुण्यान्या—श्रयेयुस्तान् जयश्रियः ॥ इति पुण्यप्रभावात्ता । मधुनृपचमूं श्रिताः ॥ ४२ ॥ श्रितासु जयलक्ष्मीषु । वाहिनीं मधुनृभुजः ॥ भीमनृपो गृहीतश्च । जीवंस्तत्सुभटैर्द्रुतं ॥ ॥ ४३ ॥ गृहीत्वा च वशे कृत्वा । तं च निष्कास्य देशतः ॥ अन्यत्र स्थापयामास । भीमनृपं मधुप्रभुः ॥ ४४ ॥ तत्र देशे मधुक्ष्मापो—ऽस्थापयत्स्वकुलागतान् ॥ एकमुद्रापयंत्येकं । स्थापयंति च यन्नृपः ॥ ४५ ॥ भीमोऽपि भीमनृपालो । विजितो मधुनृभुजा ॥ इत्यानयंति नृपाला । उपायनान्यनेकशः ॥ ४६ ॥ वेगिनो वाजिनः केचित् । केचिदुन्मत्तवारणान् ॥ अद्भुतान् स्यंदनान् केचित् । केचिद्वीरान् पदातिकान् ॥ ४७ ॥ केचिद्रूपवतीः कन्याः । केचिदाभरणं वरं ॥ केचिन्मुक्ताफलं प्रीत्या—ढौकयन् नृपतेः पुरः ॥ ४८ ॥ प्राभृतीकृतवस्तून्या—दाय नृपोऽपि दत्तवान् ॥ केषांचित्पत्तनं देशं । नगरं ग्राममुत्तमं ॥ ४९ ॥ दत्वा यथोचितं दानं । संतोष्य सकलान् जनान् ॥ बभूव मधुनृपालः । पुरं जिगमिषुर्निजं ॥ ५० ॥ अथ गतापि भूमीशः । स्वकीयं नगरंप्रति ॥ मनोमध्ये स्थितामिंदु—प्रभां न व्यस्मरन्मनाक् ॥ ५१ ॥ ततोऽवोचत्स यद्यप्या—वयोर्यानं निजे पुरे ॥ तथापि स्ववचो मंत्रिन् । संस्मर त्वं पुरोदितं ॥ ५२ ॥ जित्वारिं वलमानोऽहं । वटडंगं समे-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्य च ॥ अवश्यं प्रकरिष्यामि । तावकीनं समीहितं ॥ ५३ ॥ इति स्मृत्वा पुरा प्रोक्तं । वचनं स-
चिवोत्तम ॥ चतुर्बुद्धिनिधानत्वात् । कुरु कार्यं ममेप्सितं ॥ ५४ ॥ नृपालवाक्यमाकर्ण्य—चिंतय-
न्धीसखो हृदि ॥ किं कुर्वेऽथास्य साद्यापि । विस्मृता न परांगना ॥ ५५ ॥ अभव्यं वा वचो नव्यं
। प्रमाणीकार्यमैश्वरं ॥ अवोचत्सचिवः स्वामिन् । स्मारितं तद्वरं कृतं ॥ ५६ ॥ संतोष्य वचसा नृपं
। विरुद्धं तद्वचो विदन् ॥ सेनाग्रयायिनं मंत्री । दीर्घदर्शी रहस्यवक् ॥ ५७ ॥ अहो तथा त्वया
सेना । चालनीयाग्रतो द्रुतं ॥ यथा वटपुरं मार्गे । नैत्ययोध्या च लंघ्यते ॥ ५८ ॥ इत्यमात्यस्य
वाक्येन । सेनापतिस्तथा निशि ॥ सेनां चालितवान् दूर—वर्त्यभूत्तत्पुरं यथा ॥ ५९ ॥ गच्छतो
मधुनृपस्य । परिवारेण भूयसा ॥ अथायोध्या नगर्येवा—भवत्समीपवर्तिनी ॥ ६० ॥ निजं तं म-
धुभूपालं । सर्वतो जितकासिनं ॥ समागच्छंतमाकर्ण्य—शृंगारयत पुरीं जनाः ॥ ६१ ॥ हंसपादैश्च
सिंदूरै—र्हरितालादिवर्णकैः ॥ विचित्रा रचना चक्रे । हट्टे हट्टे गृहे गृहे ॥ ६२ ॥ तोरणैर्मौक्तिकैः
पुष्प—दामभिर्धामधामभिः ॥ पुरीं शृंगारयित्वोच्चैः । समेताः सन्मुखं प्रजाः ॥ ६३ ॥ प्राभृतानि प्र-
भूतानि । विविधानि वराणि च ॥ नृपस्य पुरतो मुक्त्वा । नेमुस्ताः सकला अपि ॥ ६४ ॥ कौश-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लानगरीशोभां । प्रजास्तत्र निवासिनीः ॥ समीक्ष्य मधुनृपस्य । बभूव प्रतिघो महान् ॥ ६५ ॥ ह-
न्मनोरथफलना—न्मधुक्ष्मापो विषादवान् ॥ न ताः मत्कारयामास । चुकोप च नियोगिनं ॥६६॥
अहो हा पाप्मनैतेन । मां विप्रतार्य कैतवात् ॥ अत्रानीय समस्तं च । मम कार्यं विनाशितं ॥६७॥
नियोगिनं दुरात्मानं । निर्भर्त्सयाम्यहं तथा ॥ अद्यप्रभृति नो कार्य—मीदृशं कुरुते यथा ॥ ६८ ॥
चिंतयित्वेति रे दुष्ट । स्पष्टमिथ्याप्रलापक ॥ किं मे ते बान्धवैदरं । येनाहंविप्रतारकः ॥ ६९ ॥
प्रदत्ता ह्युपालंभा । मनीषिणोऽपि मंत्रिणः ॥ स तदोचे प्रभो नाहं । वेद्मि वेत्ति च सैन्यपः ॥
॥ ७० ॥ तमाकार्य यदा राज्ञा । पृष्टमाक्रोशभाषणैः ॥ सेनापतिरपि प्रोचे । न ज्ञातं तमसा नि-
शि ॥ ७१ ॥ अपराधं कृपासिंधो । क्षमस्व त्वं ममैकशः ॥ नातःपरं करिष्यामि । कार्यमीदृशमीश्वर
॥ ७२ ॥ महोत्सवैः पुरीमध्ये । क्रियमाणे प्रवेशने ॥ संतुष्टा नागरा लोका । नृपस्त्वभूद्विषादवान्
॥ ७३ ॥ रम्याभिर्गणिकाभिश्च । गीयमानगुणावलिः ॥ तूर्याणां वर्यनिर्घोषै—रगमद्भवनं नृपः ॥
॥ ७४ ॥ तत्र गायंति गीतानि । काश्चित्सारंगलोचनाः ॥ काश्चिद्दर्पयंत्युच्चै—रङ्गैरक्तैः शतैः
॥ ७५ ॥ हावभावविलासादीन् । काचिद्दर्शयतीशितुः ॥ काचित्कटाक्षबाणेन । निशितेन च विध्य-

For Private and Personal Use Only

ति ॥ ७५ ॥ परं तस्याभवच्चित्तं । दुःखपूरेण पूरितं ॥ उदासीनमनास्तेन । योगीवाभून्महीपतिः
॥ ७६ ॥ आसने शयने याने । भोजने विजने जने ॥ कानने चापि प्रासादे । स क्वापि नास-
वान् रतिं ॥ ७७ ॥ औदासीन्येन राज्यस्य । राजा कार्याण्यसाधयत ॥ धीसखः सोऽप्युपालंभ—
भीत्या नंतुमुपैति न ॥ ७८ ॥ अत्रांतरे वसंतर्तु—राजधानी स्मरेशितुः ॥ समायातश्च पांथानां ।
चेतोऽनलप्रदीपकः ॥ ७९ ॥ मिथोऽत्र दंपती रागं । प्रकटीकुरुतो भृशं ॥ इत्याविःक्रियते रागः ।
कानने किंशुकैरपि ॥ ८० ॥ पत्रैः केचित्सुमैः केचि—त्फलैः केचिच्च पादपाः ॥ भेजुः शोभां स्व-
देहेषु । मधावेकेंद्रिया अपि ॥ ८१ ॥ सुखाप्त्या चित्तवाक्कायैः । पंचेंद्रिया नरा इव ॥ त्रिधापि स-
हकारास्तु । दधुः पल्लवनश्रियं ॥ ८२ ॥ धन्यो धन्यो वसंतोऽयं । यत्प्रसादान्महीरुहाः ॥ अपि नि-
श्छदनाः शुष्का । भवंति नवपल्लवाः ॥ ८३ ॥ समंतात्कानने शोभां । दृष्ट्वा प्रमददायिनीं ॥ कूजि-
तैर्जयनिःस्वाना—नीव चक्रुर्वनप्रियाः ॥ ८४ ॥ भाविनी सौरभावाप्ति—रस्यास्माकं महावने ॥ इ-
ति गुंजारवैर्मत्ता । गानं कुर्वंति षट्पदाः ॥ ८५ ॥ कुत्रचिद्दंपती क्रीडां । प्रकुर्वाते वनावनौ ॥ कु-
त्रचित्पुरुषा एव । कामिन्य एव कुत्रचित् ॥ ८६ ॥ मनुष्याणां मृगाक्षीणां । पादपानामपि स्फुटं ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अजायत रसोत्पत्ति—र्वसंतसमयागमे ॥ ८७ ॥ एकस्तु मधुभूपस्य । करीरस्येव विग्रहे ॥ कथंचि-
दपि नो जातो । रसप्रादुर्भवः क्षणं ॥ ८८ ॥ भवेत्सुंदरतायोगा—दस्मींदुप्रभामधौ ॥ तवैव तद्-
भावेन । महादुःखोऽभवन्मधुः ॥ ८९ ॥ अतिशुष्कैंधनेनैव । तेन दुःखेन भूयसा ॥ इंद्रियायतने
तस्य । जज्वाल विरहानलः ॥ ९० ॥ यथा यथातिनिःश्वासो—भूवासा भवंति तन्मुखे ॥ स प्रा-
वर्धत तैरेव । वातरूपैस्तथा तथा ॥ ९१ ॥ केनचित्तत्र पुष्पाणि । मालतीसंभवानि च ॥ केनचि-
ज्जातिजातानि । रंभादलानि केनचित् ॥ ९२ ॥ केनचिन्नागवल्लीनां । पत्राणि तन्मुखे भृशं ॥
केनचित्सहकाराणां । मंजर्यस्तत्फलानि च ॥ ९३ ॥ चंदनानां सुगंधीनां । कर्पूराणां शशित्विषां ॥
सलिलानि च शीतानि । केनचिद्भक्तिभाजिना ॥ ९४ ॥ केनचित्तालवृंतानां । संपादिताः समीर-
णाः ॥ कंठे मौक्ताफला हाराः । केनचित्परिधापिताः ॥ ९४ ॥ केनचित्सूक्ष्मवस्त्राणि । पट्टकूलानि
केनचित् ॥ देवदूष्याण्युदाराणि । ढौकितानि च केनचित् ॥ ९५ ॥ इति नानाप्रकाराणि । वस्तू-
नि यानि यानि तु ॥ तस्योपशांतये दत्ता—न्यभूवंस्तान्यशर्मणे ॥ ९६ ॥ षड्भिः कुलकं ॥ यथा
विषयिणो धर्म—वार्तापि च विषायते ॥ तथा वियोगिनस्तस्य । तत्सर्वमप्यभूद्विषं ॥ ९७ ॥ प्रथमं

For Private and Personal Use Only

तु स्वयं नाम्ना । मधुनृपो द्वितीयकः ॥ मधुरेवागतस्तेनो—द्दिदीपे विरहोऽधिकः ॥ ९८ ॥ ततो· ऽसौ विकलात्मेवा—भवच्छून्यमना नृपः ॥ तस्य दुःखेन दुःखाढ्या । जाताः सर्वेऽपि नागराः ॥ ॥ ९९ ॥ तथापि न गृहे तस्य । समेतः सामवायिकः ॥ समाधिं वपुषः पृष्टुं । पूर्ववाक्यानि सं· स्मरन् ॥ २०० ॥ नवमीदशमीकामा—वस्थामध्यगतोऽन्यदा ॥ मुमूर्षुः स्वजनैर्नृमौ । मुक्तोऽन्नपा· नमोचनात् ॥ १ ॥ नृपभृत्या द्रुतं गत्वा । स्वरूपं मंत्रिणोऽभ्यधुः ॥ धीसखोऽपि तदाकर्ण्य । समा· ययौ नृपालये ॥ २ ॥ समेत्य च नमस्कृत्य । विविक्ते सुप्तमीश्वरं ॥ यावत्तिष्ठति तावत्स । तेन स· न्मुखमीक्षितं ॥ ३ ॥ दृष्ट्वावोचन्नृपो मंत्रिन् । विद्यते भवतः सुखं ॥ दुःखात्स प्रत्यवग्नाय । भविता तन्मृते मयि ॥ ४ ॥ राज्ञः स्वरूपमालोक्य । विरूपं मंत्र्यचिंतयत् ॥ किं कुर्वे कुत्र गच्छामि । पुरः कस्य ब्रवीम्यहं ॥ ५ ॥ अत्र परत्र लोके य—द्विरुद्धं कर्म दुःखकृत ॥ अवस्थामीदृशीं प्राप्तो । नृ· पस्तस्या विचिंतनात् ॥ ६ ॥ अस्याहं चेत्सहायः स्यां । मां लोकस्तर्हि निंदति ॥ न भवामि तदा वश्यं । प्राणानपि नृपस्त्यजेत ॥ ७ ॥ तदा चिरंतनी लज्जा । मदीया च प्रयास्यति ॥ तथैव सेव· को धर्मो । व्रजिष्यति पुरातनः ॥ ८ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

इति चिंतयतश्चित्ते । तस्य प्रादुरभून्मतिः ॥ यथातथास्य नृपस्य । कर्तव्यं कार्यमादरात ॥
॥ ९ ॥ अस्मिन् जीवति नृपाले । कार्याणि निखिलान्यपि ॥ भविष्यंति मृते वास्मि—न्नाशं या-
स्यंति तानि मे ॥ १० ॥ चिंतयित्वेति नृपं स । जगाद मिष्टभाषया ॥ प्रभो त्वया न कर्तव्या ।
हृदि चिंता मनागपि ॥ ११ ॥ अद्ययावन्मया ज्ञातं । विस्मृता सा भविष्यति ॥ स्वस्त्रीव परकांता
तु । विस्मृता ते न दृश्यते ॥ १२ ॥ ततो यथा तथा तस्याः । संयोगः प्रविधास्यते ॥ मद्वाक्येन
कुरु स्वास्थ्यं । स्यात्कार्यं हि शनैः शनैः ॥ १३ ॥ मंत्रिविश्वासिवाक्येन । मानसे धीरतां धरन् ॥
तस्थौ तदागमस्वांत—स्वस्थीभूतो महीपतिः ॥ १४ ॥ अथ कापि मतिः कल्प्या । मत्वेति हृदि
धीसखः ॥ दूतान् प्रेषितवान राज्ञा—माकारणाय सर्वतः ॥ १५ ॥ मासमेकं वसंतस्य । क्रीडां नृप-
तिभिः सह ॥ स्थित्वोद्याने करिष्यत्यं—गनायुग्मधुपार्थिवः ॥ १६ ॥ ततो युष्माभिरप्युच्चैः । प्रीति-
भक्तिसमन्वितैः ॥ आगंतव्यं सहात्मीयैः । कलत्रैः क्रीडनोचितैः ॥ १७ ॥ ये ये मधुमहीशस्य ।
शासने भूभुजोऽभवन् ॥ इति संप्रेषितास्तेषां । लेखा लेखा इव प्रियाः ॥ १८ ॥ लेखानां च तथा
तेषां । दर्शनेन महीभुजः ॥ ते सर्वेऽपि समेता हि । नायांति केलयेऽत्र के ॥ १९ ॥ विशेषाल्लि-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

खितो लेखो । हेमरथस्य नृभृतः ॥ येन मानसजा प्रीतिः । प्रवर्धते परस्परं ॥ २० ॥ वाचयित्वा स तं लेखं । प्रमोदपुलकांकितः ॥ राइया इंदुप्रभायाश्च । दर्शयामास वेगतः ॥ २१ ॥ आवयोरुपरि स्नेहो । देव्यहो वर्तते महान् ॥ अयोध्यानगरीभर्त्रा—पीदृशं लिखितं यतः ॥ २३ ॥ अतिस्फार· तयाधारे। मनुष्याणां च पक्षिणां ॥ यथार्थाख्ये वटपुरे । लिख्यते मधुभूभुजा ॥ २४ ॥ यदा तत्र समेतोऽहं । तदा भक्तिस्त्वया तथा ॥ कृता सर्वप्रकारेण । यथाहं रंजितो भृशं ॥ २५ ॥ प्राणाद· पि ततोऽभीष्टो । वर्तसे परमः सुहृत् ॥ त्वया समं च भेदो मे । कदापि मनसापि न ॥ २६ ॥ स· मस्तमपि मद्वस्तु । त्वदायत्तं प्रवर्तते ॥ त्वयापि च तथा ज्ञेयं । विमुच्य मतिकल्पनां ॥ २७ ॥ स· कलत्रा महीपाला । ये मदाज्ञाप्रवर्तिनः ॥ मया त्वाकारिताः संति । तैः समं क्रीडितुं वने ॥ २८ ॥ त्वयाप्यतः समेतव्यं । सहितेन स्वयोषिता ॥ न विलंबश्च कर्तव्यः । स्नेहसंपूर्णचेतसा ॥ २९ ॥ आदरान्मधुभूपेन । पत्रिका लिखितास्ति मे ॥ वाचय त्वमपि प्राण—प्रिये तां प्रेम वीक्षितुं ॥ ३० ॥ पाल्यैव कुलकांताभिः । पत्याज्ञेति विचिंत्य सा ॥ वाचयित्वा च लेखं तं । कंपयंती शिरो जगौ ॥ ॥ ३१ ॥ यो भवेत्सरलो मर्त्यः । सरलत्वेन वेत्ति सः ॥ किंत्वत्र वर्तते किंचित् । कापट्यं मधुभू·

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भुजः ॥ ३२ ॥ सेवकानामपि चैव—मादरो यो हि भूभृतः ॥ विनाशहेतुरेवासौ । विज्ञेयो दक्षबुद्धिभिः ॥ ३३ ॥ अल्पबुद्धेरपि स्वामिं—श्चेन्मानयसि मे वचः ॥ विमुच्य तर्हि मामत्र । यूयमेव च गच्छत ॥ ३४ ॥ मामादाय प्रभो सार्धं । यूयं यदि च गच्छथ ॥ तदा स मायया भूप—स्त्वां कष्टे पातयिष्यति ॥ ३५ ॥ निशम्य वचनं राज्ञ्या । जजल्प जगतीपतिः ॥ महतां निंदनीयं किं । ब्रवीषि मृगलोचने ॥ ३६ ॥ अयं महानरेंद्रो हि । तात इव क्षमातले ॥ तस्य तु त्वादृशा दास्यः । प्रवर्तंते सहस्रशः ॥ ३७ ॥ मा भैषीस्तेन देवि त्वं । माकार्षीश्च विकल्पनं ॥ मम सार्धं समायाहि । भव्यमेव भविष्यति ॥ ३८ ॥

इत्युक्त्वा स समादाय । साकमिंदुप्रभांगनां ॥ जायमानेष्वशकुने—ष्वचलद्वसुधाधिपः ॥३९॥ हेमरथं महीनाथं । समाकर्ण्य समागतं ॥ सन्मुखं मधुभूपोऽपि । समाजगाम मायया ॥ ४० ॥ प्रवेशं कारयित्वा स । स्वनिकेतनसन्निधौ ॥ आवासान् दापयामास । कामी कुर्यान्न किं स्त्रिये ॥४१॥ आवासादिप्रदानेन । तोषयामास तं नृपः ॥ अन्येषामपि भूपानां । ददौ सन्मानमुत्तमं ॥ ४२ ॥ समेतानां महीशानां । प्रत्ययोत्पादनाय सः ॥ वनशृंगारसामग्रीं । निष्पादयितुमादिशत् ॥ ४३ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यत्पुरा वर्णितं भूपा—ज्ञया तत्सेवकैरपि ॥ सश्रीकं प्रवरैर्वस्त्र—तोरणैस्तद्वनं कृतं ॥ ४४ ॥ कुसुमा·
नां सुगंधीनां । जलानामपि हारिणां ॥ वर्षणेन क्षमा तत्र । सिक्ता सेवकसंचयैः ॥ ४५ ॥ वापी·
नां दीर्घिकाणां च । विश्वेषां सरसामपि ॥ प्रभूतैः सुरभिद्रव्यै—र्वासितानि जलान्यपि ॥ ४६ ॥
भूषणैः पट्टकूलैश्च । पादपाः परिधापिताः ॥ रामा इवेति चारामाः । सुशोभां दधिरे तनौ ॥ ४७ ॥
श्रुत्वा शृंगारितं सर्वं । वनं सांतःपुरो नृपः ॥ सकांतैः सह भूकांतैः । क्रीडां कर्तुमगाद्वने ॥ ४८ ॥
भूपालस्य पुरो रम्यं । ढौकनं क्रियते बुधैः ॥ पादपैरिति दत्तानि । पत्रपुष्पफलान्यलं ॥ ४९ ॥
आगतस्य महीशस्य । पुरस्तैरेव पादपैः ॥ पत्रैः पुष्पैः फलैश्चक्रे । प्राभृतं निजभक्तये ॥ ५० ॥ म·
धोः समागमाद्भूषा । वनस्य वर्धतेऽधिका ॥ द्वेधापीति मधोर्योगे । ववृधे तस्य साद्भुता ॥ ५१ ॥
तत्र वापीजलैश्चारु—श्रीखंडकुंकुमान्वितैः ॥ सुवर्णशृंगिकां भृत्वा । केलिं चकार पार्थिवः ॥ ५२ ॥
भूरिविभ्रमधात्रीभिः । सर्वाभिरंगनालिभिः ॥ समंततः पुरेणापि । सोऽरमत व्यवहारतः ॥ ५२ ॥
तथापींदुप्रभाविप्र—योगार्दितो महीपतिः ॥ रममाणो वसंतेऽपि । मानसे रतिमाप न ॥ ५३ ॥
भूपाला अपरे ये ते । समं सौवमृगीदृशा ॥ क्रीडां कृत्वा वसंतस्य । मेनिरे सफलं जनुः ॥ ५४ ॥

For Private and Personal Use Only

मासमेकं वसंतस्य । कृत्वा क्रीडां नृपैः सह ॥ मधुराजा समायातो । मंदिरं सपरिछदः ॥ ५५ ॥ स-
मागत्यात्मनः सद्म । सकलत्रान् क्षमाभृतः ॥ दत्वा भूषणवस्त्राण्यौ—चित्येन विससर्ज सः ॥ ५६ ॥
प्रोचे हेमरथं राजा । भवतस्तव योषितः ॥ उचितं भूषणं मित्र । निष्पन्नं नास्ति सांप्रतं ॥ ५७ ॥
विलंबे कार्यमाणे तु । मया प्राज्यहितैषिणा ॥ देशं विनाशयिष्यंति । तव प्रत्यर्थिनो नृपाः ॥५८॥
तेन त्वमधुना गछ । स्वछातुछमतिस्थिते ॥ अन्येभ्यो वैरिभूपेभ्यो । रक्ष देशं त्वमात्मनः ॥५९॥
देवीमिंदुप्रभामत्र । विमुंच प्राणवल्लभां ॥ भूषणं कारयित्वाहं । तस्या दास्यामि हस्तयोः ॥ ६० ॥
मया च कार्यमाणं त—द्विशेषेणास्ति भूषणं ॥ समीपे स्वर्णकारस्य । निगद्यते मया ततः ॥६१॥
एवमेवास्तु ते स्वामिन् । वचनं सौख्यसूचकं ॥ वदित्वेति हेमरथः । स्वस्त्रीपार्श्वे समाययौ ॥ ६२ ॥
आगत्य दयितापार्श्वे । कथयामास भूपतिः ॥ गछाम्यहं स्वके देशे । मुक्त्वात्र त्वामपि प्रिये ॥
॥ ६३ ॥ योग्यं निष्पादितं नास्ति । परिधानार्थमावयोः ॥ भूषणं मधुभूपेना—द्यापि निगद्यते त-
तः ॥ ६४ ॥ यदा त्वां भूषणं दत्वा । प्रेषयेन्मधुपार्थिवः ॥ सौविदल्लैः समं वीरैः । समेतव्यं त्वया
तदा ॥ ६५ ॥ श्रुत्वेतींदुप्रभा दुःख—पूरसंपूरितावदत् ॥ अभाग्यं प्रकटीभूत—मस्ति नाथ तवाधु-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ना ॥ ६६ ॥ यत एकाकिनीं पत्नीं । मां मुक्त्वा प्राणवल्लभ ॥ राज्यं नोक्तुं गृहे यासि । प्रभूतसु-
खलिप्सया ॥ ६७ ॥ यद्यत्र मां विमुच्य त्वं । निजगेहं गमिष्यसि ॥ स्थापयिष्यति दुष्टात्मा । स्व-
कलत्रेषु तर्ह्ययं ॥ ६८ ॥ तदा हेमरथोऽवोच—न्मावादीदशुभं वचः ॥ त्वच्चित्ते कल्पना यादृ—ग्भो
तादृग्मधुनृपतेः ॥ ६९ ॥ यदायमावयो र्गेह—माकारितः समागतः ॥ तदावाभ्यां कृता भक्ति—
स्तेन प्रीतिं करोत्ययं ॥ ७० ॥ इत्थमेव विदित्वायं । स्नेहं दर्शयतीत्यलं ॥ ततस्त्वया न कर्तव्या ।
चिंता चित्ते मनागपि ॥ ७१ ॥ भर्त्रा पुनः पुनः प्रोक्तं । स्वीकृतं वचनं तया ॥ विमुच्य सोऽपि तां
तत्र । चचालाशकुनेष्वपि ॥ ७२ ॥

हेमरथे महीपाले । प्रस्थिते स्वपुरंप्रति ॥ उवाच मधुनृपालो । मंत्रिणं स्मरपीडितः ॥ ७३ ॥
हेमरथस्त्वितोऽचाली—न्मया संतोषितो भृशं ॥ धीसख त्वं ममोपांत—मिंदुप्रभामथानय ॥ ७४ ॥
मंत्र्यवोचन्महीपाल । यावत्समेति शर्वरी ॥ विधाय चेतसो दार्ढ्यं । तावत्त्वया प्रतीक्ष्यतां ॥ ७५ ॥
प्रधानवचनं श्रुत्वा । मोदमानो महीपतिः ॥ स्वकीयकामनासिद्धिं । जानन् सुखेन तस्थिवान् ॥ ७६ ॥
मंत्र्यपि इंदुप्रभायोगो । निशायां शर्मणे भवेत ॥ इतीवास्तमितो भानु—रुभयोर्विघ्नभीतितः ॥ ७७ ॥

For Private and Personal Use Only